

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA TATU

Kikao cha Kumi na Mbili - Tarehe 4 Mei, 2016

(Bunge lilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Naibu Spika (Mhe. Dkt. Tulia Ackson) Alisoma Dua

NAIBU SPIKA: Katibu.

NDG. NEEMA MSANGI – KATIBU MEZANI: Hati za kuwasilisha Mezani.

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA:

Randama za Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Katiba na Sheria na Taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI:

Taarifa ya Mwaka ya Shughuli za Chuo Kikuu Huria cha Tanzania kwa mwaka 2013/2014 *(The Report of Activities of the Open University of Tanzania for the Year 2013/2014)*.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO:

Taarifa ya Mwaka ya Utendaji wa Soko la Bima nchini katika kipindi cha Mwaka unaoishia tarehe 31 Disemba, 2014 *(The Annual Insurance Market Performance Report for the Year ended 31st December, 2014)*.

NAIBU SPIKA: Katibu.

NDG. NEEMA MSANGI – KATIBU MEZANI: Maswali.

MASWALI NA MAJIBU

Na. 94

Mkuu wa Wilaya Mmoja Katika Wilaya Mbili

MHE. IGNAS A. MALOCHA aliuliza:-

Sumbawanga ina Wilaya mbili ambazo ni Sumbawanga Mjini na Sumbawanga Vijijini:-

Je, kwa nini ina Mkuu wa Wilaya mmoja?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Ignas Aloyce Malocha, Mbunge wa Kwela, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, uwepo wa Halmashauri mbili unatokana na Sheria za Mamlaka za Serikali za Mitaa, Sura 287 (Mamlaka za Wilaya) na Sura 288 (Mamlaka ya Miji) ambapo lengo ni kusogeza huduma karibu na wananchi. Sheria hizi zinampa mamlaka Waziri mwenye dhamana na Serikali za Mitaa kuanzisha Halmashauri katika Wilaya moja zenye hadhi ya Wilaya, Mji, Manispaa na Jiji. Aidha, Wilaya ni sehemu ya Serikali Kuu ambayo uanzishwaji wake unazingatia Sheria ya Uanzishwaji wa Maeneo Mapya kwa maana ya Mikoa na Wilaya, Sura 297 ya mwaka 2002.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili Wilaya mpya iweze kuanzishwa vipo vigezo na taratibu mbalimbali ambazo vinapaswa kuzingatiwa ikiwa ni pamoja na mapendekezo hayo kujadiliwa katika Mikutano ya Vijiji, Baraza la Madiwani, Kamati za Ushauri za Wilaya na Mikoa. Hivyo, endapo halmashauri hizo mbili zikikidhi vigezo na kuwa na Wilaya kiutawala na hivyo kuwa na Mkuu wa Wilaya, nashauri mapendekezo hayo yapitishwe katika vikao vya kisheria ili yaweze kujadiliwa na hatimaye yawasilishwe kwa Waziri mwenye dhamana ya Serikali za Mitaa kwa hatua zaidi kwa mujibu wa sheria.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ignas Aloyce Malocha, swali la nyongeza.

MHE. IGNAS A. MALOCHA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Kwanza, nimpongeze Mheshimiwa Naibu Waziri kwa jinsi anavyomudu nafasi yake na anavyochanganua majibu mbalimbali. Hata hivyo, nataka kumshauri aiangalie sana ofisi yake inayotoa majibu ya maswali, ni jipu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, katika majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri ameelekeza taratibu tunazotakiwa kuzifuata na Halmashauri ya Wilaya ya Sumbawanga ilishazifuata, Mikutano ya Vijiji, Mikutano ya Madiwani, Mikutano ya DCC, Mikutano ya RCC na vigezo vipo na Bunge linajua hivyo na tulishaomba. Nataka aniambie ni lini wananchi wale watapata Wilaya mpya? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, haoni kwamba kitendo cha kuunganisha Wilaya, Sumbawanga Mji na Sumbawanga Vijijini ambazo jiografia zake ni ngumu kunamfanya Mkuu wa Wilaya asiweze kumudu nafasi yake na hatimaye wananchi wa Wilaya wa Sumbawanga Vijijini kucheleweshwa kimaendeleo? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kumbukumbu zetu za kitakwimu zinatuaonesha Halmashauri ya Wilaya hii ambayo anazungumzia Mheshimiwa Mbunge, ukiiachia Sumbawanga Mjini kwa vigezo vya kijiografia kwa ukubwa wake ina *square meter* 1,300 ambapo kwa Wilaya inatakiwa iwe na *square meter* 5,000 lakini halmashauri iliyobakia ina *square meter* 8,000. Kwa hiyo, ukizi-combine maana yake hapa unapata *equivalent* ya Wilaya mbili.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika hili naomba nikiri wazi, Wabunge wengi sana wanasema wengine wamewasilisha taarifa, ndiyo maana wiki mbili zilizopita nimeagiza, baada ya Mheshimiwa Shangazi kuja ofisini kwangu kwa ajili ya Jimbo lake la Mlalo kuhusiana na suala hili, nikasema nimewaagiza wataalam wangu kuniletea orodha za halmashauri na wilaya zote ambazo zimeleta mapendekezo yao. Nia yangu ni tuweze kubaini ni wilaya ngapi zilipeleka maombi ili kama hazijakidhi vigezo vile tuweze kuwapa marejesho ni mambo gani wanatakiwa kuyarekebisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Mheshimiwa Malocha aniamini kwa sababu amesema wameshawaliisha haya yote, nitakwenda kufuatilia kwenye orodha ambayo nimeagiza. Tukiona kwamba kila kitu kiko sawa au kama kuna marekebisho ambayo yanatakiwa yafanyike tutawasiliana kwa sababu wananchi lengo lao kubwa ni kupata huduma.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni lini suala hili litatekelezwa. Naomba nimuahidi Mheshimiwa Mbunge kwamba, tukishajua hatua iliyofikiwa, tutaona jinsi gani tutafanya kuhusiana na suala hili la Sumbawanga Mjini na Vijijini. Bahati nzuri ofisi yetu iko chini ya Mheshimiwa Rais mwenyewe, tutamshauri ipasavyo kwamba watu wa Sumbawanga kwa jiografia yao ilivyokuwa ngumu, Wabunge wanapata shida sana kutoa uwakilishi mzuri katika maeneo yao, basi Sumbawanga wapate maeneo ya kiutawala. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Susan Kiwanga swali la nyongeza.

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kuniona. Kwa kuwa Naibu Waziri amejibu kwamba kuna uwezekano mkubwa kabisa wa kupata halmashauri ndani ya Wilaya moja na kwa kuwa mchakato wa wilaya ni mrefu kidogo na mchakato wa kupata halmashauri uko ndani ya uwezo wake na kwa kuwa Jimbo la Mlimba lina kata 16 na urefu wa kilometa 265 kutoka Jimboni mpaka Halmashauri ya Wilaya ya Kilombero, ni lini Wizara italipa hadhi ya kiwango cha halmashauri Jimbo la Mlimba ili angalau tuanze sasa kujitegemea wenyewe kwa sababu vigezo vyote tunavyo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, amezungumzia Jimbo la Mlimba nadhani akiwa na maana pamoja na Ifakara kwamba eneo lake ni kubwa. Kuanzisha halmashauri kwa mujibu wa vigezo vyetu lazima iwe na kata 15, hicho ndiyo kigezo cha kwanza. Kwa hiyo, kama mna kata 16 maana yake tulitarajia kwamba angalau kata ziongezeke. Tukiachia vigezo hivyo, kuna vigezo vingine vya jiografia maana kuna maeneo mengine kata zinaweza kuwa chache lakini mtawanyiko wa jiografia yake unakuwa ni mkubwa zaidi kama kwa akina Mheshimiwa Keissy kule ndiyo malalamiko ambayo kila siku wanayazungumza hapa.

Mheshimiwa Naibu Spika, imani yangu ni kwamba, kama mtakuwa mmekidhi vigezo tutafanya mchakato, lakini mwisho wa siku, wataalam wetu lazima watakuja *field* ku-assess uhalisia wa maeneo hayo yakoje. Lengo letu ni nini kama Serikali? Lengo letu ni kwamba katika maeneo ambayo wananchi wanatakiwa wapate huduma waweze kupata huduma. Kwa hiyo, thibitisho langu kwako ni kwamba, kama mtakuwa mmekidhi vigezo na wataalam wakija ku-verify wakiona kwamba vigezo hivi vimetimizwa na matakwa ya kisheria na taratibu zote zikishakamilika, basi Ofisi ya Rais, TAMISEMI haitosita kufanya maamuzi sahihi kwa ajili ya wananchi wa Mlimba.

Mheshimiwa Naibu Spika, siyo hapo tu, kutokana na jiografia ya Mkoa wa Morogoro hata watu wa Morogoro Kaskazini wana-issue kama hiyo hiyo. Kwa hiyo, naamini kwamba maeneo yote ambayo yataonekana kwamba yana kila

haja ya kugawanywa, basi Serikali itaangalia, lakini wakati huo huo tutaangalia suala zima la kibajeti jinsi gani Serikali itaweza kuzihudumia hizi mamlaka mpya ambazo tutakwenda kuzianzisha.

Na. 95

**Majengo ya Kampuni ya Ujenzi wa Barabara Kutumika
kama Chuo cha VETA**

MHE. HUSSEIN M. BASHE aliuliza:-

Wakati wa kampeni za Uchaguzi Jimbo la Nzega Mjini tarehe 14/10/2015, Mheshimiwa Rais aliahidi kuwa majengo yanayotumiwa na mkandarasi wa barabara ya Nzega – Tabora na majengo ya TANROADS yatakabidhiwa kwa Halmashauri ya Mji wa Nzega ili yaweze kutumika kwa ajili ya Chuo cha VETA:-

(a) Je, Serikali imefikia hatua gani kutekeleza ahadi hiyo ili majengo hayo yakabidhiwe katika Halmashauri ya Nzega?

(b) Je, Serikali ipo tayari kuwaambia wananchi wa Nzega lini chuo hicho kitaanzishwa?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe, Mbunge wa Nzega Mjini, lenye sehemu (a) na (b), kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Halmashauri ya Mji wa Nzega na Ofisi ya Mkuu wa Mkoa wa Tabora zimeandaa na kuwasilisha Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano maombi ya majengo ya kambi iliyokuwa inatumika wakati wa ujenzi wa barabara ya Nzega - Puge kwa ajili ya kutumia kambi hiyo kama chuo cha VETA.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulingana na mkataba wa ujenzi wa barabara, majengo ya mkandarasi ni mali yake na hayarejeshwi Serikalini. Majengo aliyokuwa anatumia Mhandisi Mshauri ndiyo yaliyorejeshwa kwa mwajiri, Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano. Wizara bado inayafanyia kazi maombi ya kuyakabidhi majengo hayo kwa Halmashauri ya Mji wa Nzega kwa kuzingatia taratibu za uhamisho wa mali za Serikali kutoka taasisi moja kwenda taasisi nyingine. Aidha, uamuzi wa lini Chuo cha VETA kitaanzishwa, utategemea upatikanaji wa majengo hayo na uamuzi wa mamlaka inayohusika na kutoa vibali vya kuanzishwa kwa Vyuo vya VETA.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe swali la nyongeza.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika, nisikitike na samahani kwa kauli nitakayosema, ni aidha Manaibu Waziri wanapokuja kutujibu au Mawaziri hawako *serious*, wanatuchukulia *for granted* ama hawafanyi kazi yao ipasavyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, Naibu Waziri anasema majengo ni mali ya mkandarasi hayawezi kurejeshwa Serikalini. Anataka kutuambia mimi na Rais tarehe 14 Oktoba, 2015, tuliwadanganya wananchi wa Nzega tukijua kwamba majengo yale ni mali ya mkandarasi na hakutakuwa na chuo?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, Mji wa Nzega una sekondari inayoitwa Bulunde, majengo yalikuwa ya mkandarasi. Je, Serikali utaratibu ule ule iliyotumia kuyapata majengo yaliyotumika kwa ajili ya sekondari ya Bulunde, inakuwa na ugumu gani leo kuyapata majengo yanayotumiwa na mkandarasi anayejenga barabara ya Nzega - Puge ili kuanzisha Chuo cha VETA. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, kilichosemwa tarehe hiyo anayoongelea, tarehe ya 14 Oktoba, 2015 ni sahihi na tulichokisema hapa kwenye jibu la msingi ni sahihi, ila tunaongelea vitu viwili tofauti. Tulichokisema hapa ni kwa mujibu wa mkataba na Mheshimiwa Naibu Spika wewe ni Mwanasheria unafahamu. Kama mkataba umesema hivyo na sisi leo tukasema tofauti, tutaiingiza Serikali kwenye hasara.

Mheshimiwa Naibu Spika, kilichosemwa tarehe 14 Oktoba, 2015 na Mheshimiwa Rais akiwa na Mheshimiwa Hussein Bashe kule Nzega nacho bado kilikuwa ni sahihi, mchakato wake ndiyo huo unaoendelea ambao tumeuongelea hapa. Ni kitu ambacho Serikali itakifanya, lakini siyo kwa kulazimisha na kukitoa hadharani.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Kawambwa.

MHE. DKT. SHUKURU J. KAWAMBWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kunipa nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama ilivyokuwa kwa Nzega Mjini, Mheshimiwa Rais wetu alipokuwa kwenye kampeni katika Jimbo la Bagamoyo aliwaahidi wananchi kuikabidhi kambi ya mkandarasi iliyopo Daraja la Makofia kwa

wananchi wa Bagamoyo ili waweze kuanzisha shule ya msingi. Naomba kujua kutoka kwa Mheshimiwa Naibu Waziri taratibu zimefikia wapi? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, kama ambavyo nilimjibu Mheshimiwa Bashe, dhamira ya Serikali ya kuhakikisha majengo yanayojengwa na wakandarasi yanatumika baada ya mkandarasi kukamilisha kazi zake katika shughuli zingine za kijamii iko pale pale, lakini utaratibu wa kuyapata hayo majengo ndiyo tunaobishania. Namhakikishia Mheshimiwa Dkt. Kawambwa ombi lake maadam lilifika kwa utaratibu uliotakiwa, tutaendelea kulifanyia kazi kwa utaratibu huu ambao nimemweleza Mheshimiwa Bashe kwa lile eneo la Nzega na tutatumia njia ile ile tuliyotumia kwa shule ile ya Bulunde.

Na. 96

Ujenzi wa Daraja la Kilombero

MHE. DKT. HADJI H. MPONDA aliuliza:-

Mwaka 2012 Serikali kwa kushirikiana na kampuni ya China, *Railway Bureau 15 Group Corporation*, waliingia mkataba wa miaka miwili wa ujenzi wa Daraja la Kilombero na barabara zake za maingiliano kwa gharama ya Sh.53.2 bilioni lakini mpaka sasa ujenzi huo bado haujakamilika:-

(a) Je, ni kiasi gani cha fedha kimetengwa na kutolewa na Serikali kwa ajili ya ujenzi wa daraja hilo tangu mkataba huo uanze?

(b) Je, ni lini daraja hilo litakamilika na kuanza kutumika?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Hadji Hussein Mponda, Mbunge wa Malinyi, jirani yangu, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, kuanzia mwaka wa fedha 2010/2011 hadi mwaka huu wa fedha 2015/2016, Serikali imekwishatenga jumla ya shilingi bilioni 25.59913 kwa ajili ya ujenzi wa daraja la Kilombero na gharama za Mhandisi Msimamizi anayesimamia ujenzi wa daraja hilo ni shilingi bilioni 2.75 bila ya Kodi ya Ongezeko la Thamani.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, mradi huu ulipangwa kukamilika tarehe 20 Januari, 2015. Hata hivyo, haukuweza kukamilika katika muda uliopangwa kutokana na ufinyu wa fedha uliosababisha kuchelewa kulipwa kwa madai ya malipo ya mkandarasi kwa kazi zilizofanyika. Kutokana na tatizo hilo, mkandarasi alikosa mtiririko mzuri wa fedha za kufanya kazi na hivyo kupunguza kasi ya utekelezaji wa mradi.

Hata hivyo, hadi Februari, 2016 Serikali imeweza kulipa madeni yote ya mkandarasi aliyokuwa anadai. Aidha, Serikali itaendelea kumlipa mkandarasi kulingana na kazi atakazozifanya. Kwa sasa kazi ya ujenzi wa daraja imesimama kutokana na Bonde la Mto kilombero kujaa maji. Kazi ya ujenzi wa daraja itaanza mara maji yatakapopungua katika Bonde la Mto Kilombero.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dokta Mponda swali la nyongeza.

MHE. DKT. HADJI H. MPONDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Vile vile naishukuru Serikali kwa majibu mazuri kuhusu daraja hilo na mwendelezo wa ujenzi wake lakini nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, ujenzi wa Daraja hili la Kilombero unahusisha pia ujenzi wa barabara zinazoingia kwenye daraja hilo. Barabara hizo za maingilio ya daraja zinaunganishwa na barabara itokayo kwenye mto huo kwenda Lupilo – Malinyi - Kilosa - Mpepo - Londo - Lumecha hadi kwa Mheshimiwa Naibu Waziri Namtumbo. Barabara hii niliyoitaja hadi sasa haipitiki kabisa kutokana na uharibifu mkubwa uliofanywa na mvua na mkandarasi yupo *site* hawezi akamaliza ukarabati wa uharibifu ambao umefanyika. Je, Serikali ina mpango gani wa dharura kusaidia kunusuru hali mbaya ya usafiri katika barabara hiyo ambayo nimeizungumzia?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kivuko cha Mto Kilombero baada ya kukamilika daraja lile, tumekubaliana kupitia Mfuko wa...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Mponda naomba ufupishe kidogo maswali yako. Hili la kwanza umetoa maelezo marefu, hili la pili tafadhali uliza kwa ufupi.

MHE. DKT. HADJI H. MPONDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Baada ya kukamilika kivuko kile tulikubaliana kiende kwenye Kivuko cha Kikove, je, ni lini Serikali wataanza ujenzi wa gati hilo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa ni jirani yangu lazima akiri kwamba, katika mipango ya

kunusuru maeneo ya dharura hatuwezi tukaanza sisi majirani kwa sababu maeneo yenye matatizo ni mengi sana. Hata hivyo, simaanishi nawakatisha tamaa wananchi wa Namtumbo ambao ndiyo wamenileta hapa pamoja na majirani zao wa Malinyi, sina maana hiyo, maana yangu kubwa ni kwamba tatizo hili la kukatika mawasiliano ni la Tanzania nzima. Maadam mvua imeanza kupungua, tunaamini sasa kazi ya kurejesha mawasiliano itafanyika kwa kasi kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kweli naomba nichukue nafasi hii kuwaelekeza TANROADS Mikoa yote sasa tuanze kuelekeza nguvu ya kurudisha mawasiliano katika maeneo yaliyokatika kwa sababu mvua sasa zimepungua. Fedha tutakazotumia hazitapotea bure kwa sababu mvua imepungua. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa swali la pili, naomba Mheshimiwa Dkt. Mponda turudi kule tulipokubaliana ambapo ilikuwa katika kikao cha Mkoa na sisi tuliwakilishwa na watu wa TEMESA tuangalie kama mahitaji ya TEMESA Mkoa hayatoshi, wao watatuletea Kitaifa halafu tutaangalia utekelezaji wa hilo suala.

NAIBU SPIKA: Tuendeleo, Wizara ya Maji na Umwagiliaji.

Na.97

Tatizo la Maji katika Mkoa wa Arusha

MHE. JOYCE J. MUKYA aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kutatua tatizo la maji katika Mkoa wa Arusha?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Joyce John Mukya, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali katika kutatua tatizo la maji Jiji la Arusha imepata mkopo wa Dola za Marekani milioni 210.96 sawa na shilingi bilioni 462.37 kutoka Benki ya Maendeleo Afrika (AFDB-African Development Bank) ili kutekeleza mradi wa upanuzi wa mtandao wa maji safi na maji taka sambamba na kuboresha vyanzo vya maji. Mradi huu mkubwa utawezesha Jiji la Arusha pamoja na viunga vyake ikiwa ni pamoja na vijiji vyote vilivyopo umbali wa kilometa 12 kandokando ya bomba kuu kupata huduma ya maji safi

na maji taka. Jumla ya gharama za ujenzi ni Dola za Marekani milioni 233.92 sawa na shilingi bilioni 512.69.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali kupitia Mamlaka ya Maji Safi na Usafi wa Mazingira Arusha, imeshapata Mhandisi Mshauri wa kupitia usanifu ikiwa ni pamoja na kuandaa makabrasha ya zabuni. Kazi ya ujenzi inatarajiwa kuanza katika mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuanzia mwaka wa fedha 2006/2007 hadi 2025, Serikali itatekeleza Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji yenye lengo la kuhakikisha kuwa kila mwananchi anapata huduma ya maji safi na salama. Katika mpango wa miradi ya maji ya Vijiji 10, Mkoa wa Arusha unatekeleza jumla ya miradi 71 katika halmashauri zote saba ambapo miradi 19 imekamilika na inatoa huduma ya maji kwa wakazi wapatao 112,412. Miradi 52 iko katika hatua mbalimbali za ujenzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imeanzisha Mfuko wa Maji ambao utasaidia kuondoa tatizo la upatikanaji wa fedha na hivyo miradi itatekelezwa kama ilivyopangwa. Lengo la Serikali ni kukamilisha miradi yote inayotekelezwa katika Halmashauri zote za Mkoa wa Arusha ili kuhakikisha wananchi wanapatiwa huduma ya maji safi.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Joyce Mukya swali la nyongeza.

MHE. JOYCE J. MUKYA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru na naomba nimuulize Mheshimiwa Waziri maswali mawili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa shida kubwa ya maji katika Mkoa wa Arusha *especially* Jiji la Arusha inatokana na tatizo la mgao wa umeme tatizo ambalo katika nchi yetu tunaona kabisa haliishi leo wala kesho. Kwa mfano, Arusha Mjini tulikuwa tunapata maji lita laki moja kwa siku lakini mwaka 2013 tunapata maji lita 45,000 na katika Kata ya Mushono ni magaloni matano kwa siku hadi kufikia sasa kwa wiki mbili unapata maji mara mbili. Tatizo hili limekuwa kubwa sana na hatuoni kama kuna mkakati madhubuti wa Serikali kusaidia tatizo hili kwa sababu shida kubwa ni ya umeme na umeme wa nchi hii hata siku moja haujawaka *frequently*. Ni nini mkakati wa Serikali kuhusu kusaidia kutatua changamoto hii kwa sababu umeme katika nchi hii bado ni wa mgao? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, Mheshimiwa Waziri mradi huu ni wa muda mrefu, lakini shida ya maji katika Mkoa wa Arusha ni shida ya kudumu na ya muda mrefu sana kama ulivyosema katika jibu lako ...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Joyce Mukya, naomba usitoe maelezo uliza swali *directly*, sasa uliza swali lako la pili.

MHE. JOYCE J. MUKYA: Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, mradi huu ni wa muda mrefu na shida ya maji katika Mkoa wa Arusha ni ya muda mrefu, nini mkakati wa Serikali kutatua kwa haraka tatizo hili ili wananchi wa Arusha wapate maji kwa haraka?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Nishati na Madini.

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimfahamishe Mbunge vitu asivyovifahamu. Kwanza pale KIA tumeweka *sub-station* kwa ajili ya umeme wa KIA na maeneo ya pale tu. Ukienda Mererani, katika wachimbaji 10 wa *Tanzanite* wachimbaji tisa wanatumia umeme bila kulipa, wanaiba umeme. Kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge naomba ukitaka umeme wa uhakika shughulika na wezi wa umeme wa Arusha, ahsante.

WABUNGE FULANI: Aaaah.

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Wezi sana.

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nijibu sehemu ya pili ya swali lake kwamba mradi huu ni wa muda mrefu, naomba nimfahamishe Mheshimiwa Mbunge kwamba ili tuweze kufanya kazi nzuri lazima kwanza tufanye usanifu ili tuwe na uhakika kabisa kwamba maji yatakuwepo ya kutosha maeneo yote. Kwa hiyo, naomba Mheshimiwa Mbunge avumilie na mpango unaoletwa na Serikali ni wa uhakika kwamba tupate maji ya kutosha mpaka mwaka 2025.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Katiba na Sheria.

Na. 98

Uchakavu wa Majengo ya Mahakama za Mwanzo

MHE. RASHID A. SHANGAZI (K.n.y. MHE. ASHA ABDULLAH JUMA) aliuliza:-

Majengo mengi ya Mahakama za Mwanzo yamechakaa sana:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kuyafanyia ukarabati au kuyajenga upya?

(b) Je, Serikali haioni kama Mahakama ya Mnazi Mmoja - Dar es Salaam imeelemewa na kesi nyingi hivyo iangalie namna ya kupunguza kesi?

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Asha Abdullah Juma, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inao mpango wa ujenzi na ukarabati wa Mahakama wa miaka mitano 2015 - 2020 na hivi sasa inaufanyia marekebisho ili kukidhi mahitaji sahihi ya wakati husika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mwaka 2015/2016, Serikali lilitoa fedha ya kiasi cha shilingi bilioni 12.3 za miradi ya maendeleo sawa na asilimia 100% ya fedha zilizopangwa. Fedha hizo zitatumika katika ujenzi na ukarabati wa Mahakama za Wilaya 12 ambazo ni Mahakama za Bariadi, Kilindi, Kasulu, Kondoa, Bukombe, Makete, Sikonge, Nkasi, Bunda, Chato, Nyasa na Namtumbo. Aidha, fedha hizo zitatumika katika ujenzi wa Mahakama mpya za mwanzo 10 za Longido (Manyara), Terati (Simanjiro-Manyara), Machame (Hai), Makongolosi (Chunya-Mbeya), Unyankulu (Urambo-Tabora), Sangabuye (Ilemela-Mwanza), Mtowisa (Sumbawanga), Njombe Mjini, Gairo (Morogoro) na Mangaka (Mtwara).

Mheshimiwa Naibu Spika, pia Serikali kwa mwaka wa fedha 2015/2016, itakamilisha ukarabati wa Mahakama Kuu Shinyanga, Mtwara, Tanga na Mbeya. Maandalizi ya utangazaji wa zabuni za ujenzi wa Mahakama Kuu Kigoma na Mahakama Kuu Mara yanaendelea.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kuwa Serikali ina mpango wa kujenga Mahakama mpya ya Kinyerezi na Ilala. Hivyo, ni matarajio yangu kuwa kukamilika kwa miradi hii kutawezesha kupunguza mlundikano wa mashauri katika Mahakama ya Mnazi Mmoja.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Rashid Shangazi swali la nyongeza.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwa kuwa Mheshimiwa Waziri amesema kwamba wametenga pesa kwa ajili ya uanzishaji wa Mahakama nyingi za Wilaya na kama alivyozitaja, lakini napenda kumuuliza, ni lini sasa Wilaya ya Temeke ambayo inatumia majengo ya Halmashauri ya Manispaa ya Temeke itakuwa na majengo yake?

Mheshimiwa Naibu Spika, je, kwa Wilaya mpya ya Kigamboni ambayo imeanzishwa ni lini itapatiwa Mahakama?

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Katiba na Sheria.

WAZIRI WA SHERIA NA KATIBA: Mheshimiwa Naibu Spika, katika mpango wa miaka mitano wa ujenzi na ukarabati wa Mahakama zetu, Mahakama ya Tanzania ina mpango mzuri kabisa wa kujenga Mahakama ya Wilaya Temeke. Vile vile Mahakama Kigamboni Mheshimiwa Shangazi tayari imeshajengwa, tupo katika kumaliza tu na ni Mahakama ya kisasa ambayo ningepomba tu utakapomaliza Bunge hili ukaiangalie ndiyo mfano wa Mahakama ambazo tutakuwa tunajenga Tanzania kwa Mahakama zote za mwanzo.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na swali linalofuata.

Na. 99

Malipo ya Asilimia 80 kwa mwezi kwa Majaji

MHE. MOHAMED O. MCHENGERWA aliuliza:-

(a) Je, ni utaratibu upi uliotumika na Serikali kuzuia malipo ya 80% kwa mwezi kwa Majaji Wastaafu ambayo ni haki yao ya msingi na malipo ya mafao yao yanayotambulika kwa mujibu wa Sheria ya Majaji?

(b) Je, ni utaratibu upi unaotumika sasa kuzuia malipo hayo kwa baadhi ya Majaji?

WAZIRI WA SHERIA NA KATIBA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Mohamed Omary Mchengerwa, Mbunge wa Rufiji, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Katiba ya Jamhuri ya Muungano 1977, Ibara 142(1) na (5) imeelezea kuwa malipo ya mishahara na mafao ya Jaji wa Mahakama ya Rufani na Jaji wa Mahakama Kuu yanalipwa kupitia Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali. Aidha, Sheria ya Mafao na Maslahi ya Majaji ya mwaka 2007 na Sheria ya Mafao na Hitimisho la Kazi kwa Watumishi wa Umma Na.2 ya mwaka 1999 nazo zimefafanua kuwa malipo ya mishahara na mafao ya Jaji wa Mahakama ya Rufani na wa Mahakama Kuu yatalipwa na Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ya Fedha na Mipango hutekeleza wajibu wa kulipa 80% ya pensheni kwa Jaji aliyestaafu baada ya kupata na kuzifanyia uhakiki nyaraka zote muhimu kutoka Mahakama na Mfuko wa Hifadhi ya Jamii ambayo Jaji husika alichangia. Kwa Jaji Mstaafu ambaye ana stahili ya kulipwa pensheni ya kila mwezi na PSPF au Mfuko wowote aliouchangia, stahili yake ya 80% hulipwa kwa kuongeza kiwango cha fedha inayopaswa kufikia 80% ya mishahara wa Jaji aliyeko madarakani.

Mheshimiwa Naibu Spika, endapo Jaji Mstaafu hastahili kulipwa pensheni ya kila mwezi kutokana na kutotimiza sharti la kuchangia muda wa chini katika Mfuko wa Hifadhi ya Jamii ambao ni kipindi cha miaka 15, asilimia 80 ya pensheni yake ya kila mwezi hulipwa na Hazina kwa asilimia 100. Malipo haya ya asilimia 80 huhuishiwa kila wakati na Hazina kulingana na viwango vya mishahara ya Majaji waliopo madarakani.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mchengerwa swali la nyongeza.

MHE. MOHAMED O. MCHENGERWA: Mheshimiwa Naibu Spika, niseme tu kwamba Wilaya ya Rufiji ni Wilaya kongwe. Ni miongoni mwa Wilaya za awali, ina miaka zaidi ya 55 toka izaliwe lakini kutokana na mgawanyo wa Wilaya, Wilaya hii imebaki kuwa ni Wilaya pekee ambayo haina Mahakama ya Wilaya. Wananchi wangu wanalazimika kusafiri umbali wa zaidi ya kilometa 100 kufuata huduma za Mahakama ya Wilaya. Je, ni lini Serikali itakuwa na mpango wa kujenga Mahakama ya Wilaya kuwasaidia wananchi wangu wa Jimbo la Rufiji?

Mheshimiwa Naibu Spika, tofauti ya mishahara kati ya Hakimu na Jaji ni kubwa sana na kazi wanazofanya Mahakimu takribani ni kubwa kuliko wanazofanya Majaji. Nataka nifahamu Serikali inajipanga vipi kuboresha maslahi ya Mahakimu katika suala zima la mishahara, msaada wa nyumba (*house allowance*) pamoja na *non-practicing allowance* kwa Mahakimu nchi nzima?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Katiba na Sheria.

WAZIRI WA SHERIA NA KATIBA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Mbunge kwa kuchomekea maslahi ya Jimbo lake la Rufiji katika swali hili. Naomba tu nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba Wizara inaelewa hali maalum ambayo Jimbo lake inayo hasa baada ya kumegwamegwa, tumepata hapo Kibiti na Mafia na tunaelewa kabisa kwamba miundombinu ya Mahakama katika Jimbo lake ni mbaya. Naomba nimhakikishie katika mpango wa Mahakama wa miaka mitano, suala la miundombinu ya Mahakama ya Rufiji tutalitilia maanani sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili kuhusu tofauti ya mishahara ya Mahakimu na Majaji, naomba tu nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba ni azma ya Serikali kuhakikisha kwamba tunaangalia pia mishahara ya maafisa ya Mahakama walioko chini. La msingi tu ni kwamba ili kukidhi matakwa ya Kimataifa na pia matakwa yetu ya kikatiba, ni lazima tufikie vigezo vya kuwalipa Majaji vizuri wasiwe na vishawishi vya kuweza kuchukua rushwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiri katika hili kwa upande wa Majaji Tanzania tumefanikiwa sana. Kazi yetu kubwa ni kuangalia Mahakama za chini siyo tu Mahakama za Hakimu Mkazi, Mahakama ya Wilaya lakini mpaka Mahakama za Mwanzo kwani kwa upande wa Mahakama za juu tumejitahidi. Nafikiri sisi ni moja ya nchi chache duniani ambazo kwa kweli tumefikia viwango stahili katika kujali maslahi ya Mahakama zetu za juu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Charles Tizeba swali la nyongeza.

MHE. DKT. CHARLES J. TIZEBA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sengerema hali haiko tofauti sana na Rufiji. Mahakama za Mwanzo tisa zilifungwa kwa sababu mbalimbali zaidi ya mwaka mmoja na nusu sasa. Je, upo utaratibu sasa katika Wizara yako unaoweza kuziwezesha Mahakama hizi kufunguliwa ili haki iweze kupatikana kirahisi kwa wananchi?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Katiba na Sheria.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Naibu Spika, nina bahati kwamba, mwezi uliopita nilitembelea Jimbo la Sengerema na Buchosa. Kwa kweli hali ya miundombinu ya Mahakama hata mimi mwenyewe nimeona inahitaji kusaidiwa kwa jicho la pekee. Naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba, katika Mpango wa Mahakama wa miaka mitano ambao ni mkubwa kupita mipango yote toka uhuru, hatuwezi kusahau kabisa miundombinu mibovu katika Jimbo la Buchosa na Sengerema hasa upande wa Mahakama za Mwanzo na Mahakama za Wilaya. Pia tutazingatia kwamba

Wilaya ya Sengerema ina visiwa zaidi ya 28 kitu ambacho nilikiona ni kigumu sana kukiacha hivi hivi bila kuingilia kati kwa mpango maalum wa kuwasaidia. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto.

Na. 100

Tatizo la Ugonjwa wa Myoma Nchini

MHE. MGENI JADI KADIKA aliuliza:-

Ugonjwa wa *myoma* ni moja kati ya matatizo makubwa yanayoathiri akinamama kuzuia uzazi na kusababisha kansa ya kizazi pamoja na kupoteza maisha:-

Je, ni kwa kiasi gani Serikali imefanikiwa katika kuwasaidia akinamama wanaoteseka na matatizo hayo?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mgeni Jadi Kadika, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, *myoma* au kwa jina la kitaalam unajulikana kama *uterine fibroid* au *leiomyoma* ama kwa Kilatini *leiomyomata uteri*, ni uvimbe unaoota kwenye misuli ya tumbo la uzazi la mwanamke. Chanzo halisi cha ugonjwa huu hakijulikani ila kila *myoma* huanza kwa ukuaji hovywa wa seli moja ambayo hutoa protini kwa wingi. Tafiti pia zimeonesha kwamba ugonjwa wa *myoma* ama *fibroid* hutokana na mabadiliko ya vinasaba kwenye seli za *myoma* ambazo hubadilisha ukuaji wa seli hizo. Aidha, mazingira pia huchangia ukuaji wa *myoma*.

Mheshimiwa Naibu Spika, habari njema ni kuwa, *myoma* ni uvimbe ambao siyo saratani na narudia, *myoma* ni uvimbe ambao siyo saratani na hauna tabia ya kubadilika kuwa saratani. *Myoma* ikiwa kubwa sana huweza kuonesha dalili kama vile kuvimba tumbo, kuvuja damu kwa wingi na maumivu makali ya tumbo chini ya kitovu. Uvujaji wa damu kwa wingi huweza kupelekea mama kupoteza maisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, akinamama wengi hugundulika na *myoma* kabla ya kushika ujauzito, wakati wakiwa wajawazito au wakati wa kujifungua. Serikali kupitia Kitengo cha Afya ya Mama na Mtoto, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, huwahamasisha akinamama kupima afya zao kabla ya kushika ujauzito, wakati wa ujauzito na hata baada ya kujifungua.

Mheshimiwa Naibu Spika, akinamama wanaogundulika na matatizo haya hufanyiwa upasuaji, aidha wa kutoa uvimbe au kutoa kizazi kama uvimbe huo umekuwa mkubwa na unaambatana na matatizo mengine kama ya kuvuja sana damu. Wataalam huamua kuondoa uvimbe peke yake au kuondoa uvimbe na kizazi. Hata hivyo, siku hizi kuna dawa ambazo Daktari anaweza kumpatia mama kabla ya uvimbe kuwa mkubwa na dawa hiyo kusaidia kupunguza uvimbe. Aidha, kama uvimbe umekaa sehemu ambayo haufai kutolewa wenyewe na mama amekwishamaliza kuzaa, basi hushauriwa kutoa mfuko wote wa kizazi (*uterus*).

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kadika swali la nyongeza.

MHE. MGENI JADI KADIKA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Kwanza, kwa kuwa Daktari amehakikisha kuwa chanzo cha ugonjwa huu hakijulikani, je, yuko tayari kutenga fedha ili uchunguzi uendelee? (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, kwa kuwa wanawake wengi hawajui ugonjwa huu, je, Serikali ina mpango gani sasa wa kutoa mafunzo au elimu hasa vijijini ili kujua dalili za ugonjwa huu pale unapojitokeza? (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Serikali kutenga fedha, tayari Serikali inatenga fedha kwa ajili ya kutoa huduma za afya nchini kwa magonjwa yote siyo tu ugonjwa huu wa *leiomyomata uteri*. Ugonjwa huu siyo hatarishi kiasi cha kusema utengewe programu maalum na bajeti maalum kwa sababu kuna vipaumbele vingine vya magonjwa mengine hatari zaidi kuliko huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili kuhusu kutoa elimu kwa akinamama hususan wa vijijini, hili ni jambo ambalo Serikali ya Awamu ya Tano itakuwa ikilitekeleza kwa kasi zaidi kuliko Serikali zilizopita kutokana na uwepo wa Mpango Maalum wa kuajiri Wahudumu wa Afya Vijijini (*Community Health Workers*) ambao watakuwa wakitoa elimu kwenye kaya na kwenye jamii kila siku. Zamani walikuwepo wahudumu hawa lakini walikuwa wakitoa huduma

hiyo kwa kujitolea (*voluntary*) lakini sasa Serikali ya Awamu ya Tano imeanzisha mpango wa kuwaajiri kabisa na tunawafundisha kwa wingi sana katika kipindi hiki.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Magdalena Sakaya.

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Naomba niulize swali moja dogo kwa Mheshimiwa Naibu Waziri. Mheshimiwa Naibu Waziri anasema kwamba ugonjwa huu siyo hatari, lakini kwa sasa hivi hapa Tanzania tunalo tatizo kubwa sana la uzazi. Ndoa nyingi zinavunjika kwa sababu akinamama hawapati mimba na inasemekana kwamba hiki ni chanzo mojawapo cha kuzuia akina mama kupata mimba. Pamoja na kuwa anasema kwamba siyo ugonjwa hatari lakini haoni kwamba tatizo la familia kutokupata watoto ni tatizo kubwa hapa nchini? (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru na nashukuru kwa swali la Mheshimiwa Magdalena Hamis Sakaya, Mbunge wa Kaliua na nitalijibu kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, tunaposema ugonjwa fulani ni hatari tunaangalia ni kundi kubwa kiasi gani linapata ugonjwa huo. Hatusemi tu ni hatari kwa sababu ameupata mmoja na ameathirika, hizi ni taratibu za kitaalam, za *epidemiology* na labda niseme tu hili ndilo eneo nililobobea kitaaluma, *epidemiology and public health*.

Mheshimiwa Naibu Spika, nasema hivi, kwa ugonjwa huu wa *uterine fibroid*, kiwango cha akinamama wanaoathirika na ugonjwa huu hakifiki 20%.

WABUNGE FULANI: Aaaah.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Hakifiki 20% ya akinamama wote na kwa maana hiyo hatuwezi kuweka programu maalum ya ugonjwa huu wakati tuna vipaumbele vingine vya magonjwa yanayowasibu akinamama kila siku.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini tatizo la akinamama kupata shida ya kujifungua, ni kweli linahusiana na ugonjwa wa *fibroid* lakini sababu siyo ugonjwa wa *fibroid*, *actually*, akinamama wanapochelewa kushika mimba ndiyo wanaingia kwenye hatari zaidi ya kupata ugonjwa wa *fibroid*. Kwa sababu ugonjwa wa *fibroid* unawapata akinamama wakiwa wanakaribia

kipindi cha *menopause* yaani kati ya miaka 35 na kuendelea na siyo chini ya hapo...

MBUNGE FULANI: Siyo kweli kabisa.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Inatarajiwa kibaiolojia akinamama wengi zaidi wawe wameshika mimba katika kipindi hicho. *(Makofi)*

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Jamani naona Mheshimiwa Waziri aliamua kutoa mafundisho hapa.

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Tuendeleo na swali linalofuata.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Ummu.

MBUNGE FULANI: Ummu ni Mwanasheria.

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, naomba tusikilizane.

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri unataka kutoa maelezo ya ziada?

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, naomba tumsikilize Waziri anataka kuongezea maelezo. *(Makofi)*

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, nimesimama pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri.

WABUNGE FULANI: Aaaaah.

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: No!

Mheshimiwa Naibu Spika, nimesimama kusema kwamba Daktari amejibu siyo tu kama ni Naibu Waziri bali amejibu kama mtaalam. (Makofi)

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Kwa hiyo, amejibu na anajua anachokisema.

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini niahidi kitu kimoja, tutafanya semina kwa Wabunge ili kueleza suala hili na tuwape takwimu halisi ugonjwa huu unaathiri wanawake kiasi gani na tunayo maelezo hapa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante, nilitaka kuliweka hilo vizuri. (Makofi)

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, naomba tusikilizane. Mheshimiwa Waziri ameahidi semina na sisi kama Bunge tutafanya huo utaratibu, mtajulishwa. Naomba utulivu ili tuendelee na maswali mengine.

Na. 101

Huduma Zisizoridhisha katika Hospitali za Umma

MHE. MUNIRA MUSTAPHA KHATIB aliuliza:-

Kumekuwepo na malalamiko mengi ya wananchi kutopata huduma nzuri katika hospitali za umma, vituo vya afya pamoja na zahanati:-

Je, Serikali ina utaratibu gani wa kusimamia Madaktari na Wahudumu wa Afya ili kuweza kuwapatia wananchi huduma bora na kwa wakati?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Munira Mustapha Khatib, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kumekuwepo malalamiko ya wananchi kuhusu huduma zinazotolewa na vituo vya huduma za afya vya ngazi zote hapa nchini. Katika kuhakikisha kuwa huduma za afya zinazotolewa zina ubora unaotakiwa na zinawafikia wananchi...

(Hapa baadhi ya Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge upande wa Kambi Rasmi ya Upinzani, naomba utulivu tafadhali, tumsikilize Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kumekuwepo malalamiko ya wananchi kuhusu huduma zinazotolewa na vituo vya huduma za afya vya ngazi zote hapa nchini. Katika kuhakikisha kuwa huduma za afya zinazotolewa zina ubora unaotakiwa na zinawafikia wananchi, Serikali kupitia Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto imeweka utaratibu wa kusimamia utoaji wa huduma hizo. Utaratibu huu ni pamoja ni:-

(1) Kuwepo kwa Mabaraza ya Taaluma yenye nguvu za kisheria ambayo husimamia wataalam katika taaluma husika. Kila taaluma ya afya, ikiwemo ya udaktari ina Baraza linalosimamia wanataaluma wake;

(2) Kuwepo kwa miongozo inayosimamia utoaji wa huduma za afya zenye ubora unaotakiwa; na

(3) Kuwepo kwa uongozi katika kila kituo cha kutolea huduma za afya ambao husimamia utoaji wa huduma katika kituo husika kila siku.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, imebaini udhaifu wa utekelezaji wa utaratibu uliowekwa. Hii imedhihirishwa na ukweli kwamba hata katika vituo vyenye dawa za kutosha na watumishi wa kutosha pamoja na vitendea kazi vingine bado malalamiko yamekuwepo. Tofauti kati ya halmashauri zinazofanya vizuri na zile zinazofanya vibaya ni uongozi madhubuti katika ngazi mbalimbali za usimamizi. Kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais, TAMISEMI, Wizara inaendelea kuboresha utekelezaji wa taratibu zote zilizowekwa ikiwa ni pamoja na kuboresha usimamizi wa utoaji wa huduma bora za afya katika vituo vyote nchini.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Munira Khatib swali la nyongeza.

MHE. MUNIRA MUSTAPHA KHATIB: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipatia nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Naomba nimuulize Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya, je, ni lini Serikali itahakikisha imeondoa changamoto

zilizopo katika huduma ya afya na wananchi kuweza kupata huduma zilizo bora katika vituo hivyo? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri umelisikia swali?

MBUNGE FULANI: Hajasikia.

MHE. MUNIRA MUSTAPHA KHATIB: Mheshimiwa Munira Khatib tafadhali rudia swali lako uikaribie *microphone*.

MHE. MUNIRA MUSTAPHA KHATIB: Mheshimiwa Naibu Spika, je, ni lini Serikali itahakikisha changamoto zilizopo katika huduma ya afya zinaondoka na wananchi wanafurahia huduma hizo? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, kila siku Serikali inafanya kazi ya kuondoa changamoto zilizopo kwenye mfumo wa sekta ya afya. Serikali ya Awamu ya Tano kupitia maelekezo ambayo tunayapata kwenye Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015-2020 inajielekeza kwenda kuanzisha mfumo wa bima ya afya ambapo Watanzania wote watapaswa kuwa na kadi ya bima ya afya kwa lazima. Azma hii ya Chama cha Mapinduzi ya kuweka utaratibu wa Bima ya Afya kwa kila mtu tunaamini itaondoa changamoto kwa kiasi kikubwa zinazoukabili mfumo wa afya nchini kwetu. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi.

Na. 102

Utafiti Kuhusu Ubora wa Elimu Nchini

MHE. SUSAN A.J. LYIMO aliuliza:-

Mwaka 2015 Haki Elimu walitoa tathmini ya utafiti wa elimu kwa kipindi cha miaka 10 ya Awamu ya Nne na kugundua ongezeko kubwa la udahili kwa ngazi zote na kuporomoka kwa ubora wa elimu:-

(a) Je, ni kwa kiasi gani utafiti huo umeakisi uhalisia wa hali ya elimu hususan ile ya sekondari?

(b) Je, Serikali ya Awamu ya Tano ina mikakati gani ya kuinua ubora wa elimu hapa nchini?

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Susan Anselm Lyimo, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba udahili umekuwa ukiongezeka katika ngazi zote za utoaji elimu kuanzia elimu ya msingi hadi elimu ya juu. Ongezeko hili linatokana na utekelezaji wa Mipango ya Maendeleo ya Elimu katika ngazi mbalimbali ikiwemo Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Msingi (MEM) na Mpango wa Maendeleo wa Elimu ya Sekondari (MES). Sanjari na ubora wa elimu, lengo kuu la mipango hiyo lilikuwa ni kuwezesha watoto wote wenye rika lengwa kuandikishwa darasa la kwanza na idadi ya wanafunzi wote waliofaulu mtihani wa kumaliza elimu ya msingi (darasa la saba) kuchaguliwa kujiunga na kidato cha kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, mafanikio ya MEM na MES yalisababisha ongezeko kubwa la shule za msingi na sekondari, sanjari na ongezeko la wanafunzi na kuleta changamoto ya utoshelevu wa mahitaji muhimu ikiwemo Walimu, miundombinu pamoja na vifaa vya kufundishia na kujifunzia na hivyo kuathiri ubora wa elimu kwa namna moja au nyingine hasa katika kipindi cha awamu mbili za mwanzo za mipango hiyo (2002 – 2010). Hivyo, kwa kiasi fulani utafiti wa Haki Elimu umeakisi uhalisia wa hali ya elimu nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo, ubora wa elimu unahusisha mambo mengi ikiwemo mazingira ya utoaji wa elimu ambayo yalianza kuboreshwa katika kipindi hicho. Kwa mfano, idadi ya Walimu wa shule za msingi wenye sifa iliongezeka kutoka Walimu 132,409 mwaka 2005 hadi 180,565 mwaka 2014 na Walimu wa sekondari iliongezeka kutoka 20,754 mwaka 2005 hadi kufikia 80,529 mwaka 2014. Aidha, morali wa Walimu hao kupenda kwenda kufanya kazi katika maeneo mbalimbali ya vijijini imeongezeka kutokana na Serikali kuimarisha miundombinu wezeshi kama vile barabara, upatikanaji wa umeme, maji na mawasiliano ya simu.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuhakikisha kuwa elimu inayotolewa nchini inakuwa na ubora wa hali ya juu, Serikali ya Awamu ya Tano ina mikakati mbalimbali kama ifuatavyo:-

(i) Kuimarisha na kuboresha mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji kwa kujenga na kukarabati miundombinu ya shule, ikiwemo ujenzi wa vyumba vya madarasa, maabara, maktaba, vyoo, nyumba za Walimu na ununuzi wa madawati.

(ii) Kuendeleza mafunzo ya Walimu tarajali hususan kwa masomo ya sayansi, hisabati, lugha na elimu ya awali.

(iii) Aidha, Serikali inaendesha mafunzo kazini kwa Walimu kuhusu matumizi ya stadi za TEHAMA, sayansi, hisabati na lugha ili kuongeza ufanisi katika ufundishaji na ujifunzaji kwa Walimu wa shule za msingi na sekondari.

(iv) Katika kuimarisha stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu (KKK) mafunzo yanatolewa kwa Walimu wa darasa la kwanza na la pili.

(v) Vile vile ili kuimarisha ufuatiliaji wa tathmini ya ubora wa elimu itolewayo, Ofisi za Udhhibiti Ubora wa Shule, Kanda na Wilaya zinaendelea kuimarishwa kwa kuongeza idadi ya Wadhhibiti Ubora wa Shule na vitendea kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Susan Lyimo.

MHE. SUSAN A.J. LYIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa nafasi, lakini lazima ni-*admit* kwamba nimefedheheshwa sana na majibu ya Wizara.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni wazi kwamba elimu imeporomoka kama ambavyo amekiri lakini hajatupa mikakati. Katika majibu yake ya msingi anasema kwamba Walimu wamekuwa na morali, ni wazi kwamba Serikali labda haijui maana ya *motivation theories* na hawa Walimu wanapata *motive* gani. Ni wazi hilo suala la umeme miaka ya 60, 70 hapakuwa na umeme lakini nyumba za Walimu zilionekana. Sasa hivi mtoto anaona aibu kusema yeye ni mtoto wa Mwalimu, anaona afadhali hata aseme ni mtoto wa Mmachinga. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, leo tunavyoongea Walimu...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Susan, naomba uende kwenye swali tafadhali.

MHE. SUSAN A. LYIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, naenda kwenye swali, nataka kujua kama tuna tatizo kubwa la Walimu, Walimu wame-*graduate* toka mwaka jana mwezi wa tano mpaka leo tunapoongea hawajaajiriwa, hiyo ndiyo motisha? Kwa hiyo, naomba kujua ni lini Walimu waliomaliza masomo yao wanapata ajira zao?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, moja ya mikakati ni kuhakikisha kwamba Walimu wanapata mafunzo, lakini ukisoma ripoti ya CAG inaonesha Walimu hawajakwenda mafunzo, ni asilimia 11 ya Walimu wa sekondari ndiyo tu wanapata *in-service program* na Walimu wa *primary* ni asilimia 30. Ni lini Walimu

hawa watapata *in service training* ili waweze kuendana na mazingira halisi ya ualimu na hasa kuhakikisha kwamba elimu yetu haiporomoki? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Elimu.

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Ni kweli tulivyoeleza kwamba Walimu wameanza kupata motisha kwa sura mbalimbali hasa za mazingira wezeshi na ni jambo endelevu. Hata hivyo, katika suala la ajira huwezi kuajiri mtu kabla hujamwekea bajeti yake. Katika mwezi huu unaoanza mpaka mwishoni kuna mpango wa kuajiri Walimu. Kwa misingi hiyo, mimi nafahamu kwamba kumaliza ni namba moja na kuajiriwa ni namba mbili, lakini kwa taratibu ambapo lazima uwe umeshamwandalia stahiki zake zote ili kupunguza malalamiko yasiyo ya lazima. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, kuhusu Walimu kutopewa mafunzo ya ziada kama ambavyo imeelezwa katika taarifa ya Mkaguzi Mkuu, niseme tu kwamba, hili suala ni endelevu, hata hivi tunavyoongea sasa hivi kuna mafunzo yanayoendelea huko Mwanza na wiki iliyopita kuna mafunzo yalikuwa Iringa. Kwa hiyo, suala hilo haliwezi kukamilika kwa siku moja lakini kimsingi Wizara imedhamiria.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunachosema ni kwamba, fedha inayotengwa kwenye bajeti haendi katika Wizara ya Elimu peke yake, inaenda katika Wizara mbalimbali na kila Wizara kama tulivyojionea ina umuhimu wake. Kwa hiyo, tutakwenda hivyo hivyo kutokana na kiasi kile kinachopatikana.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Ardhi.

Na.103

Marekebisho katika Sheria ya Ardhi Kukidhi Matakwa ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010

MHE. HUSSEIN M. BASHE (K.n.y. MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU) aliuliza:-

Kifungu na 97(1)(b) cha Sheria ya Madini ya mwaka 2010 kinamtaka mwekezaji kabla hujaanza shughuli za kujenga mgodi ili kuzalisha madini ni lazima ahakikishe kwamba anawasilisha na kutekeleza mpango wa fidia, ujenzi wa makazi mapya na kuwahamishia wananchi waliopisha ujenzi huo kwenye makazi mapya yaani "*compensation, reallocation and resettlement plan*" kulingana na matakwa ya Sheria ya Ardhi.

Je, ni lini Serikali itarekebisha Sheria ya Ardhi ili iendane na matakwa ya Sheria ya Madini ya mwaka 2010?

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, naomba kujibu swali Namba103 la Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu, Mbunge wa Igunga, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ardhi yenye madini pamoja na kutawaliwa na Sheria ya Madini Na. 14 ya mwaka 2010 pia hutambuliwa na Sheria mama za sekta ya ardhi. Kwa kutambua hilo, kifungu cha 4(1) cha Sheria ya Madini kinatoa tafsiri ya mmiliki halali wa ardhi (*lawful occupier*) kuwa ni mtu ambaye anamiliki ardhi chini ya Sheria ya Ardhi Na. 4 na 5 za mwaka 1999. Hivyo, ni wajibu wa wamiliki wa migodi kuhakikisha kwamba wanatekeleza masharti ya Sheria ya Madini na Sheria ya Ardhi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria ya Ardhi Na. 4 na 5 za mwaka 1999 kifungu cha 3(1)(f) vinabainisha kwamba ardhi ina thamani na kwamba thamani hiyo inazingatiwa wakati wowote katika mapatano yoyote yanayoathiri maslahi hayo. Sheria hizi zinasisitiza kwamba lazima ardhi ilipwe fidia kamili kwa bei ya soko, haki na kwa wakati kwa yeyote ambaye ardhi yake imetwaliwa. Aidha, katika Kanuni za Sheria ya Ardhi Na. 4 ya mwaka 1999, Kanuni ya 10 ya *“The Land (Compensation Claims) Regulations”* ya mwaka 2001, inaelekeza kuwa fidia lazima iwe ya fedha lakini Serikali inaweza kutoa fidia katika muundo wa kitu kimoja kati ya hivi au vyote kwa pamoja:-

- (a) Kiwanja kinacholingana na kile kilichotwaliwa;
- (b) Jengo au majengo yanayolingana na yale yaliyotwaliwa;
- (c) Mimea au mbegu; na
- (d) Kutoa nafaka na vyakula vya msingi kwa wakati maalum.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria ya Ardhi Na. 4 ya mwaka 1999, imezingatia matakwa ya Sheria ya Madini ya mwaka 2010. Hivyo, kwa sasa hakuna sababu ya kufanya marekebisho ya Sheria ya Ardhi ili iendane na Sheria ya Madini katika suala la ulipaji wa fidia.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tuendeleo.

Na. 104

Mgodi wa North Mara (Acacia Gold Mine)

MHE. JOHN W. HECHE aliuliza:-

Mgodi wa North Mara (Acacia Gold Mine) umeanza uchimbaji wa ardhini (*underground*) sasa yapata mwaka mzima bila kuweka wazi kama kuna mabadiliko ya kimkataba na kitendo hiki ni hatari kwa usalama wa kijiografia kwa wakazi wanaozunguka mgodi huo:-

Je, kwa nini Serikali isuzuie zoezi hili mpaka mikataba iridhiwe na Serikali za Kijiji na kuanza upya bila kuwepo makandokando?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini, napenda kujibu swali la Mheshimiwa John Wegesa Heche, Mbunge wa Tarime Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba uchimbaji wa madini chini ya ardhi (*underground mining*) katika mgodi wa North Mara (Acacia Gold Mine) ulianza mwaka 2015 katika eneo la Gokona baada ya Tathmini ya Kimazingira kufanyika na kibali kutolewa tarehe 23 Aprili, 2015. Aidha, mgodi haukuwahi kuwa na mkataba wa uchimbaji baina yake na vijiji vinavyozunguka eneo hilo. Kifungu cha 48(1)(a) cha Sheria ya Madini ya mwaka 2010 kinamtaka mmiliki wa leseni ya uchimbaji mkubwa (*Special Mining Licence*) kubadili njia ya uchimbaji madini (*mining method*) pale inapohitajika kufanya hivyo hasa kwa lengo la kufanya uchimbaji kuwa endelevu kulingana na uwepo wa mashapo na jiografia yake. Mabadiliko hayo ya uchimbaji yalikusisha pia kufanya Tathmini ya Mazingira (*Environmental Impact Assessment*) zinazoweza kujitokeza wakati wa kutekeleza mabadiliko ya uchimbaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, mgodi wa North Mara una mikataba na vijiji saba vinavyozunguka mgodi inayohusu namna ya kunufaika na uwepo wa shughuli za uchimbaji kwenye mgodi huo. Vijiji hivyo ni Kerende, Kewanja, Matongo, Ngenkuru, Nyakunguru, Nyamwanga na Nyangoto. Mikataba hiyo haihusiani kabisa na namna mgodi unavyowajibika katika kutekeleza sheria wakati wa uendeshaji wa shughuli za uchimbaji. Hivyo, mgodi haulazimiki kuomba ridhaa ya Serikali ya Vijiji husika wakati wa kubadili aina ya uchimbaji yaani kutoka mgodi wa wazi kwenda mgodi wa chini ya ardhi. Hata hivyo, pamoja na mgodi kubadilisha aina ya uchimbaji, mikataba yote iliyopo kati ya vijiji hivyo pamoja na wadau wengine itaendelea kuwepo kwa mujibu wa mikataba yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali itaendelea kusimamia uchimbaji huo kwa mujibu wa sheria husika na kuchukua tahadhari ili kuhakikisha kwamba uchimbaji wa madini chini ya ardhi katika mgodi huo hauhatarishi usalama wa wananchi wanaozunguka mgodi huo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa John Heche swali la nyongeza.

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kwanza nitambue jitihada ambazo zimefanywa na Waziri, Mheshimiwa Muhongo katika kujaribu ku-*settle down issue* hii na wananchi wa Tarime wanasubiria kwa hamu sana majibu yake kuhusu malipo.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya hayo, niulize maswali mawili ya nyongeza. Nataka Waziri atambue kwanza kwamba neno '*mongo*' siyo neno la siku moja, ni neno la Kikurya lenye maana ya sehemu ya kutunza mali. Kwa hiyo, mgodi ule upo enzi na enzi na watu wa pale wametegemea maisha hayo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa leo Waziri anakuja na jibu hapa, siku moja nilimwambia awe anafanya *research*, anasema hakuna mkataba wowote ambao kijiji kinaingia na mgodi. Mimi nina mikataba ya Serikali ya Vijiji hivi, hii hapa ya mwaka 1995 ambayo mgodi uliingia na Serikali za Vijiji alivyovitaja hapo kwamba kwenye kila uchimbaji watakuwa wanatoa asilimia moja kama *royalty* kwenye Serikali za Vijiji. Hizi fedha zimesomesha watoto wetu pale, zimejenga shule na maisha ya vijiji vile wamekuwa wakifaidika na pesa hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa tangu waanze kwenda *underground* wameacha kulipa *royalty* kwenye Serikali za Vijiji. Nataka Waziri atuambie ni lini mnauamuru mgodi huu uanze kulipa *royalty*, kwa sababu mnasema hauchimbi kwenye eneo la kijiji lakini pamoja na *underground* wako eneo la kijiji, hawako Singida wala hawako Mwanza, wako Tarime. Kwa hiyo, nataka majibu hayo atuambie ni lini wanaanza kulipa hiyo *royalty*? Mkataba husika nitawapa hapa.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, Naibu Waziri wa Mazingira tangu mwezi wa Pili amekuja akachukua pale *sample* za maji na kwa wiki nzima hii *pit* ya Gokona imekuwa ikimwaga maji kwenye Mto Tigite ambapo watu wanalalamikia kwamba yana sumu na yanaathiri mali zao. Sasa nataka Waziri atoe kauli kuhusiana na hili kwamba *pit* ya Gokona sasa inamwaga maji kwenye Mto ule na yanaathiri maisha ya watu pale, mifugo na jamii nzima. Nataka atoe kauli kuhusiana na suala hilo ambalo linafanyika kwa wiki nzima sasa.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Nishati na Madini.

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nikubaliane na Mheshimiwa Heche, kwamba neno *mongo* ni utajiri kule kwao na *kuhila* ni utajiri kule kwetu Usukumani, namshukuru sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nijibu sasa kwa weledi sana swali lake la kwanza. Nimsahihishe kidogo Mheshimiwa Heche, mikataba iliyoingwiwa kati ya vijiji saba pamoja na mgodi wa *Acacia* ni mkataba wa malipo ya *royalty* siyo mikataba ya uchimbaji. Hilo ni suala la msingi sana Mheshimiwa Heche na Waheshimiwa Wabunge kulielewa. Pamoja na hayo, nikubali tu kwamba ule mkataba ulioingwiwa kati ya vijiji na mgodi ambapo kila kijiji kinalipwa *royalty* asilimia moja bado unaendelea na wataendelea kulipwa kwa mujibu wa mikataba ile. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa nijielekeze kwenye swali lake la pili, inaonekana kwamba mtaalam wa *NEMC* ameenda kuangalia kwenye Mto Gokona na kuona kwamba kuna athari za mazingira. Serikali yetu ya Awamu ya Tano, Mheshimiwa Waziri wangu tarehe 22/2/2016 aliunda Kamati Maalum ya kufanya uchunguzi wa matatizo yote katika Mgodi wa *North Mara*. Katika Kamati ya watu 27 iliyoundwa Mheshimiwa Heche ametoa wawakilishi wake wanne. Kwanza, Mheshimiwa Heche tunakupongeza sana kwa kutuma wawakilishi wako wanne kwenye Kamati ile.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini niseme tu kwamba Kamati iliyoundwa kwa ajili ya kuchunguza masuala yote ya Mgodi wa *North Mara* ikiwa ni pamoja na matatizo ya kimazingira ina *ToR* (Hadidu za Rejea) 27. Kati ya hizo, tano zinahusiana na matatizo ya athari ya mazingira kwenye Mto Gokona. Kwa hiyo, naamini kwamba taarifa itakapokuja na imeshakuja tunaifanyia kazi, utekelezaji wa mapendekezo ya Kamati hiyo yatatolewa na Mheshimiwa Heche atapewa maelekezo ya hatua za Serikali zilizochukuliwa.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tumemaliza maswali, sasa naleta kwenu tangazo la wageni waliotufikia leo.

Kundi la kwanza ni wageni wa Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba, Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi; napo hapa kuna makundi matano, la kwanza ni Watendaji wa Wizara wanaoongozwa na Dkt. Florence Turuka - Katibu Mkuu Kilimo, kuna Dkt. Yohana L. Budeba- Katibu Mkuu Uvuvi na Dkt. Mary Mashingo - Katibu Mkuu Mifugo na watendaji na wataalam wengine wa Wizara na taasisi zake. *(Makofi)*

Kundi la pili la wageni wa Mheshimiwa Mwigulu Nchemba ni familia yake ambayo inaongozwa na mke wake aitwaye Bi. Neema Ngure. Karibu sana wifu na shemeji yetu. *(Makofi)*

Kundi la tatu ni wawakilishi 20 wa Chama cha Wafanyabiashara wa Mifugo na Nyama (TALIMETA). Karibuni sana. (Makofi)

Kundi lingine ni wageni nane kutoka Oxfam. Hili kundi la tano maana imebidi liitwe kundi, Mheshimiwa Mwigulu leo ametembelewa na Mwalimu wake wa darasa la kwanza anaitwa Mwalimu Maria Mkumbo. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, taarifa nilizonazo ni kwamba Mheshimiwa Mwigulu alipoanza darasa la kwanza alikuwa hajui Kiswahili. Kwa hiyo, yule Mwalimu ndiyo alianza kumfundisha Kiswahili. (Makofi/Kicheko)

Tunaendelea na matangazo, kuna tangazo la Kamati ya Katiba na Sheria, tarehe 4 Mei, 2016 watakutana chumba namba 227 mara baada ya Bunge kusitishwa saa saba mchana. Wajumbe wote wanaombwa kuhudhuria.

Kamati nyingine ambayo inawatangazia Wajumbe wake kukutana ni Kamati ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira. Hawa watakutana saa nane mchana kwa ajili ya kupitia taarifa ya Kamati na kikao hiki kitafanyika jengo la Hazina Ndogo. Wajumbe mnaombwa kuhudhuria Mwenyekiti wenu anawahitaji.

Tangazo lingine ni la kikao cha Kamati ya Utendaji ya CPA, Tawi la Tanzania, Mwenyekiti wa Tawi hili anaomba Wajumbe mkutane leo tarehe 4 Mei, 2016 saa nne na nusu asubuhi katika ukumbi wa 227. Mheshimiwa Mwenyekiti wa hili Tawi huu ni muda Bunge linakuwa likiendelea sijui kama umeshafuata taratibu.

Tangazo lingine limeletwa na Katibu Mheshimiwa Cecilia Paresso anatangaza kwamba leo tarehe 4 Mei, 2016 kutakuwa na ibada ya misa kwa Wakristo wa madhehebu ya Kikatoliki mara baada ya kusitishwa Bunge saa saba mchana. Japokuwa haijasema ni wapi, nadhani wanaohusika wanajua ni wapi.

MBUNGE FULANI: Msekwa.

NAIBU SPIKA: Sawa, kwa hiyo wakutane huko nadhani na wengine wanaalikwa pia.

Waheshimiwa Wabunge, huo ndiyo mwisho wa matangazo yetu, Katibu.

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mwongozo wa Spika.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Khatib.

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, nasimama kwa Kanuni ya 68(7), naomba nisiisome.

Mheshimiwa Naibu Spika, muda mfupi uliopita umekuwa ukitutangazia matangazo mbalimbali yanayotaka badhi ya Wajumbe wa Kamati wakutane baada ya saa saba katika ukumbi wa Hazina na maeneo mengine. Hilo jambo ni sawa kwa sababu bado tunafanya kazi za Kibunge nje ya ukumbi huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo langu au Mwongozo naoutaka ni juu ya hili jambo lililoanza la Wabunge kujisajili mara mbili, asubuhi na jioni. Wakati mwingine tunatoka hapa saa 7.00 tunatakiwa kukutana kwenye Kamati na tunashughulikia mambo mpaka saa 12.00 Mbunge anatumia muda wake wa mapumziko na muda wake ule ambao anatakiwa aje tena kikao cha jioni bado Mbunge anaendelea kuwoko huko. Leo unapomtoa Mbunge Hazina aje huku kwa kufia dole tu, tena mara ya pili. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, samahani, pengine huku mnasema kuweka kule Zanzibar tumezoea kutia. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo hili kwa kweli, linatutatiza na sijui Wabunge mnatuchukulia kama wanafunzi wa shule?

(Hapa Waheshimiwa Wabunge walipiga makofi kwa muda mrefu)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, muacheni amalizie mwongozo wake alioomba tafadhali.

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kusema haya, nimefanya utafiti yako maeneo kama Benki Kuu na maeneo mengine ya umma ambayo yana utaratibu huu lakini hakuna kokote wanakotakiwa kuweka madole mara mbili kwa nini Bunge tu?

(Hapa Waheshimiwa Wabunge walipiga makofi kwa muda mrefu)

MBUNGE FULANI: Toa hoja tuunge mkono.

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na uzito wa jambo hili naomba kutoa hoja Wabunge mniunge mkono, mpango huu ukome. Ahsante. *(Makofi)*

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walisimama kumuunga mkono)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, naomba tukae.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge walipiga makofi kwa muda mrefu)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, naomba tusikilizane.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge walipiga makofi kwa muda mrefu)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, naomba tusikilizane.

*(Hapa Waheshimiwa Wabunge walipiga makofi na vigelegele
kwa muda mrefu)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, naomba tusikilizane.

Waheshimiwa Wabunge, nadhani tunajua Kanuni yetu kuhusu mwongozo lakini kwa namna Wabunge mlivyolipokea jambo hili, pamoja na kwamba Kikanuni hili si jambo ambalo lingetakiwa kuombewa mwongozo lakini kwa sababu limeombewa mwongozo, hili jambo tutalitazama. Hata hivyo, nitoe angalizo kwamba kusaini mara mbili lengo lake si kuwafanya Wabunge kuwa wanafunzi, siyo lengo lake kwa sababu...

(Hapa Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tusikilizane basi, mnipe nafasi ya kuongea. Lengo si kuwafanya wanafunzi ila tunataka kujua nani wapo humu ndani kwa kipindi hicho.

WABUNGE FULANI: Aaaaaah.

MBUNGE FULANI: Hakuna.

MBUNGE FULANI: Iwe mara moja tu.

NAIBU SPIKA: Jambo lingine ambalo napenda kusema, utaratibu unaotumika hapa ni wa usajili, ni tofauti na ule wa maofisini kwa sababu wale wakiingia wanaweka na pia wanapotoka wanaweka ili ijulikane aliingia saa ngapi na kutoka saa ngapi, huo utaratibu hapa hatuna. Sisi hatuangalii wewe umetoka saa ngapi ndiyo maana mtu anatoka na kuingia. Nimeona nitoe hayo maelezo mara mbili, kwa hiyo, tutalifuatilia tuangalie namna bora ya kulifanya.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hivyo, kuna majina hapa nimeletewa ya Waheshimiwa Wabunge na nasikitika mnapiga kelele, wengine mtakuwa hata hamjasikia nasema nini. Kuna majina hapa nimeletewa ya Waheshimiwa Wabunge ambao wanapaswa kufuatilia taarifa zao kwa sababu

hawajaonekana wakiwa wanafanya usajili kwa namna ambayo imeelekezwa. Nitayasoma majina yao kwa haraka, Mheshimiwa Ahmed Ally Salum, Mheshimiwa Amina Nassoro Makilagi, Mheshimiwa Benardeth Kasabago Mushashu, Mheshimiwa David Mathayo David, wote hawa hawapo eeh? Sawa.

Kuna Wabunge ambao naweza kuwaona hapa, hao nitawasoma majina yao wengine itabidi majina yao wafuatilie ofisini baadaye ili kila mtu awe na uhakika. Mheshimiwa Lucy Thomas Mayenga, Mheshimiwa Mary Pius Chatanda, Mheshimiwa Martha Jachi Umbulla, Mheshimiwa Phillip Augustino Mulugo; nadhani ni hao, hawa wengine hawajaonekana hapa. Kwa hiyo, hawa Waheshimiwa waangalie namna wanavyosaini na vidole vyao.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea, Katibu.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika, hoja ya kuomba Bunge liahirishwe tujadili jambo la dharura, kutokana na Kanuni ya 47.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu masharti ya Kanuni ya 47, Hoja ya Dharura. Nimesimama kwa mujibu wa Kanuni ya 47(1)(2)(3) na (4) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili, 2013, kuomba idhini ya Kiti cha Spika kuahirisha shughuli zilizo kwenye Orodha ya Shughuli za Bunge ili kwa maslahi ya umma Bunge hili lijadili na kuazimia juu ya jambo la dharura linaloendelea kuumiza wananchi kuhusu bei halisi ya sukari nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba uniruhusu nitoe hoja hii kwa muda usiozidi dakika tano. Hali ya bei ya sukari katika mikoa na wilaya zetu inazidi kwenda juu na inaumiza wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Nzega...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Bashe, naomba ukae.

MBUNGE FULANI: Kwani amemaliza?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Bashe, Kanuni ya 47, umetumia fasili ya (1), (2) (3)na (4). Fasili ya (4) inasema:-

“Iwapo Spika ataridhika kwamba jambo hilo ni la dharura, halisi na lina maslahi kwa umma, basi ataruhusu hoja hiyo itolewe kwa muda usiozidi dakika tano na mjadala juu ya hoja hiyo utaendelea kwa muda ambao Spika ataona unafaa kwa kuzingatia mazingira ya suala linalojadiliwa.”

Waheshimiwa Wabunge, masharti ya jambo la dharura yako katika Kanuni ya 48. Kwa ajili ya kuokoa muda sitasoma lakini kimsingi taarifa kuhusu

upatikanaji wa sukari ilishatolewa na Serikali. Mtakumbuka Mheshimiwa Waziri Mkuu Alhamisi ya wiki iliyopita aliulizwa swali hilo, alitoa maelezo, baada ya maelezo akatoa maelekezo kwamba sukari sasa itaruhusiwa kuingia kwa kiasi alichokitaja siku ile. Kwa hiyo, hili jambo pamoja na udharura wake kwa sababu yalishatolewa maelezo na maelekezo, tusebiri yale maagizo ya Mheshimiwa Waziri Mkuu kuuliza, je, sukari imeingia ama haijaingia inaingia lini?

(Hapa Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Kwa hiyo, kwa mujibu wa Kanuni ya 47(4), naamua kwamba hili jambo lilishafanywa kazi Alhamisi iliyopita. Tunaendelea. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kwa mujibu wa Kanuni ya 72(1), naomba tuendele, Katibu.

MBUNGE FULANI: Mwongozo.

NDG. NEEMA MSANGI – KATIBU MEZANI: Hoja za Serikali kwamba Bunge likubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 – Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

(Majadiliano yanaendelea)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea. Ninayo hapa orodha ya wachangiaji, tutaanza na Mheshimiwa Sixtus Mapunda, atafuatiwa na Mheshimiwa Oliver Semuguruka na Mheshimiwa Desderius Mipata ajiandae.

MHE. SIXTUS R. MAPUNDA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi ya kuchangia hotuba iliyowasilishwa na Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote, naomba niungane na wale waliochangia jana kumpongeza Waziri kwa jinsi anavyofanya kazi zake vizuri na tukijua kwamba Wizara hii ni kubwa na ndiyo iliyobeba uchumi wa nchi yetu. Kwa jinsi anavyofanya kazi zake, nimpongeze na nitakuwa miongoni mwa wale watakaokuwa wanakesha Makanisani kumwomba awe na nguvu hizo ili

matumaini kwa Watanzania walio maskini yapate kufikia katika kiwango kinachostahili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nijielekeze kwenye kuchangia hoja hii kwenye mambo matatu. Jambo la kwanza ni suala la ruzuku ya pembejeo. Waziri ameeleza vizuri na amefafanua changamoto zilizojitokeza. Nimwombe atakapofika kufanya majumuisho aweke mambo yafuatayo ili angalau wakulima wapate faraja na wapate ahueni waweze kuiona kesho yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaishukuru Serikali kwa kuweka ruzuku ya pembejeo lakini kimsingi ile ruzuku ukitazama vizuri kuna maeneo haiwasaidii wakulima ambao wanatarajiwa. Ruzuku ile ya pembejeo kuna asilimia mkulima anapaswa kulipa ili apate ile seti ya mbolea ya kupandia, mbolea ya kukuzia, pamoja na mbegu, anatakiwa atoe hela wakati yeye hana hela. Ukiangalia kwenye tathmini nani ana sifa ya kupata ile ruzuku unajikuta yule ambaye anapelekewa hana uwezo hata wa kununua huo mfuko au nusu mfuko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niombe Wizara ifanye mambo yafuatayo:-

Kwanza ipeleke ile ruzuku kama mkopo mapema, ipeleke mbolea ya kupandia, ya kukuzia na ipeleke mbegu. Baada ya mavuno sasa wale wakulima ndiyo walipe ile gharama ya pembejeo. Tukifanya hivi hali itakuwa nzuri sana kwa wakulima wangu wa mahindi kule Lipilipili, Luangai, Masimeli, Ruvuma Chini, Mpepai, Mzopai na Kikolo. Ukiyafanya haya Mheshimiwa Waziri utawafanya watoke kwenye mstari wa umaskini waende juu zaidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Mbinga na hususan Jimbo la Mbinga Mjini limegawanyika katika maeneo mawili. Eneo la kwanza ni milimani la wakulima wa kahawa na eneo la pili ni bondeni ambao ni wakulima wa mahindi. Hawa wote ni Watanzania ambao wanahitaji Serikali kwa namna yoyote ile iwasaidie. Huo mfumo wa ruzuku ya pembejeo umeelekezwa kwenye mazao ya kilimo cha mahindi tu hawajaelekeza kwenye zao la kahawa. Wale ndugu zangu wa milimani hawakupenda kuzaliwa kwenye maeneo ambayo hayastawishi mahindi, ni Mwenyezi Mungu aliwaumba wakakaa kule milimani ambako ukipanda mahindi hayawezi yakastawi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niombe Serikali itazame hili kwa jicho la upekee kidogo, itoe ruzuku vile vile ya dawa na mbolea kwenye mazao ya biashara hususan kahawa. Tukifanya hivi, ndugu zangu wa kule Miyangayanga, Mateka, Mundeki, Luwaita, Kagugu, Sepukira, Utiri, wataweza kupata ahueni ya maisha yao na wataiona kesho yao katika hali nzuri zaidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niende kwenye sehemu ya pili ambayo wenzangu waliongelea jana kuhusu tozo nyingi zinazowakumba wakulima wa kahawa na wakulima wa mazao mengine. Kuwa *specific*, niliongelee zao la kahawa. Mnunuzi wa kahawa huwa analipia leseni kwenye Bodi ya Kahawa, analipa Dola 1,024 lakini akitaka kwenda kununua kahawa aidha amekwenda Mbinga, Mbozi au Kagera, akifika kule atakutana tena na leseni nyingine ya ununuzi wa kahawa kwenye halmashauri husika. Hizi gharama ambazo unampelekea mnunuzi wa kahawa zikisambaa zinakwenda kumuumiza mkulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiondoa gharama hii, kuna makato mengine hata ukiyatazama unashindwa kuyaelewa. Kuna gharama ya kulipia *Tanzania Coffee Research Institute – TACRI* ambapo kwa kila mkulima aliyeuza kahawa kwa kilo moja ya kahawa unailipia 0.075 kwenda kwenye kitengo hiki cha *research*. Vile vile wanakatwa kuna kitu kinaitwa *Tanzania Coffee Development Fund* ambayo ni 0.10 wanalipa kwa kila kilo ya kahawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, najiuliza haya makato yakishatokea na ikatokea labda sehemu fulani wakulima wamepata magonjwa ya mlipuko, sijawahi kuona sehemu yoyote pesa inatoka kwenye hii Mifuko kwenda kuwasaidia wakulima. Matokeo yake wakulima wanatafutiwa mfumo mwingine wa kulipwa, wanakuwa *double charged!* (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimwombe Mheshimiwa Waziri, hebu aangalie huo Mfuko kwa ajili ya maboresho ya kilimo cha kahawa unafanya kazi gani? *TCDF*, ile 0.10 anayokatwa kila mkulima kwenye kilo yake ya kahawa inaenda kufanya nini? Sisi kule Mbinga tumepata ugonjwa wa *vidung'ata*, kule wanauita *viporomba*, ukashambulia kahawa matokeo yake wale wakulima wakakatwa kila mkulima kwenye kilo yake kulipia hiyo na wakati walikwisha lipa wakijua kabisa kuna Mfuko ambao utawasaidia.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ni ushuru. Kwa mujibu wa sheria mkulima atapaswa kulipa 0% - 5% kwa kila kilo kwa ajili ya ushuru wa halmashauri. Hii *range* ya 0% - 5% imewekwa kwa halmashauri kuamua waweke wapi. Nimejaribu kuuliza hata kwa wenzangu wa Mbozi nao kule ni 5% haishuki, imebaki kwenye 5% pale pale nao wanaumia kama tunavyoumia sisi Mbinga.

Mheshimiwa Naibu Spika, haya yote yanasababishwa na hizo tozo nyingi ambazo huko juu wanazichukua. Wakizichukua hizi tozo huko juu wanasababisha halmashauri zishindwe kuendeshwa na kwa sababu watu wa karibu ni wale wakulima, watawabana tu wakulima, hali hii haitaweza kuondoka hata siku moja. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la mwisho ni uhakika wa masoko na bei kwa mazao yote, mazao ya kilimo na mazao ya biashara katika ujumla wake. Kuna jambo nadhani hatujalifanya vizuri katika kutazama. Hivi tatizo la mkulima ni bei, uzalishaji au gharama za uzalishaji? Maana haya mambo matatu usipoyaweka katika *level* zake unaweza ukatatua tatizo ambalo si tatizo. Ukitizama kila mkulima analalamika, tumelima soko hakuna. Sisi tunakwenda ku-*address* soko na wakati tatizo ni gharama za uzalishaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, kinachomfanya mkulima alalamike na anung'unike ni ile pesa ambayo inaitwa mtaji, kaenda kuichukua kwenye SACCOS, VICOBA, UPATU, akaiingiza kwenye matuta yake mawili, mwisho wa siku anapata kidogo kuliko kile alichokiweka. Niiombe Serikali ijaribu kuangalia namna nzuri itakayoweza kupunguza gharama za uzalishaji kwa mkulima ili azalishe katika hali nzuri. Hata kama soko likiyumba badaye maumivu yanakuwa madogo sana kwa sababu, gharama ya uzalishaji ilikuwa ni ndogo kuliko ile gharama ya kuuzia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue fursa hii tena kurudia kwanza kumshukuru na kumpongeza Rais wetu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kazi nzuri aliyoifanya na anayoendelea kuifanya. Pili, nimshukuru na kumpongeza Waziri Mkuu kwa hotuba yake iliyoonesha uelekeo na kuonesha Serikali ya Awamu ya Tano itakwenda kufanya nini. Mwisho kabisa, nimshukuru kaka yangu Comrade Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba kwa kazi anayoifanya. Nikuombe kaka yangu wewe pigana, pambana kweli kweli lakini katika kufanya shughuli zako usisahau kutenga siku kadhaa twende Mbinga ukaone jinsi gani wakulima wanavyosulubika kule. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana na naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Oliver Semuguruka atafuatiwa na Mheshimiwa Desderius Mipata na Mheshimiwa Hawa Ghasia ajiandae.

MHE. OLIVER D. SEMUGURUKA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipatia nafasi. Kwanza kabisa napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuniwezesha kuwa mahali hapa katika Bunge lako Tukufu. Pia napenda kumpongeza Rais wetu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa kazi nzuri anayozidi kuifanya. Mimi binafsi namwomba kwa Mwenyezi Mungu aendelee kumpa nguvu tele aendelee kutumbua majipu. Ewe Mwenyezi Mungu msaidie Rais wetu. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Amina.

MHE. OLIVER D. SEMUGURUKA: Mheshimiwa Naibu Spika, pia nampongeza Makamu wa Rais, Mama Samia Suluhu Hassan na Waziri Mkuu Kassim Majaliwa, Mawaziri na Naibu Mawaziri kwa kazi nzuri wanazozifanya kwa kulitumikia Taifa letu kwa moyo wa dhati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia napenda kuwashukuru akinamama wa Mkoa wa Kagera kwa kunipigia kura nyingi za kutosha ili niweze kuwawakilisha katika Bunge lako Tukufu. Nawaahidi kwa moyo wangu wa dhati sitowaangusha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nijielekeze moja kwa moja katika mchango wangu katika Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi ambayo ni Wizara nyeti inayotegemewa na watu wengi. Mkoa wa Kagera tumebarikiwa kuwa na ardhi nzuri yenye rutuba na hali ya hewa nzuri yenye mvua za kutosha. Mkoa wa Kagera kilimo kimekuwa cha kusuasua kwa sababu ya teknolojia duni pamoja na pembejeo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Kagera pembejeo hazifiki kwa wakati, unakuta mkulima ameshaandaa shamba lake kwa muda mrefu lakini kupata mbolea au mbegu bora kwa muda unaotakiwa imekuwa ni changamoto kwani mbolea haifiki wala mbegu. Kwa hiyo, naomba Serikali yako Tukufu iweze kuliangalia hilo. Pia kuna miundombinu mibovu ya usafiri wa mazao kutoka shambani hadi kwenye masoko, hilo pia naomba liangaliwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Kagera tuna zao kuu ambalo ni mgomba (ndizi). Zao hilo limevamiwa na ugonjwa unaitwa mnyauko hasa kwa Wilaya za Ngara, Karagwe, Muleba na Bukoba Vijijini. Ugonjwa huo wa mnyauko umeshambulia sana migomba. Tunaomba Wizara husika iweze kuangalia jinsi itakavyoweza kutusaidia kutibu ugonjwa huo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wangu wa Kagera umebarikiwa kuwa na mazao makuu mawili ya biashara nayo ni kahawa na miwa. Kuhusu kahawa masoko yamekuwa ya kusuasua, imefika hatua wakulima wanapata shida, wanaanza kukata tamaa ya kulima zao la kahawa kwa kukosa soko. Unakuta wanaanza kufanya magendo ya kwenda kuuzia nchi jirani ili wapate unafuu wa bei. Tunaomba Wizara husika iangalie zao letu la kahawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu zao la miwa, Mkoa wa Kagera pia umebarikiwa kuwa na Kiwanda kikubwa cha Sukari. Hata hivyo, nashauri wale wakulima wadogo wadogo waweze kusaidiwa kuwapa mashamba darasa ili waweze kuungana na wale wenye mashamba makubwa ili tuweze kupata viwanda vya kutosha vya sukari.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia naomba niongelee kuhusu mifugo. Mkoa wa Kagera una mgogoro kati ya Ranchi ya Kitengule na wananchi. Wananchi hawana sehemu ya kufugia mifugo yao, tunaiomba Serikali kushughulikia mgogoro huo haraka iwezekanavyo. Kagera tuna mifugo ya kutosha, inakadiriwa kuwa na ng'ombe wanaofugwa wapatao 550,070, ng'ombe wa asili wanakadiriwa kuwa 528,632 na ng'ombe wa maziwa 21,438, mbuzi wafugwao wanakadiriwa kuwa 593, 607, mbuzi wa asili wanakadiriwa kuwa 583,202 na mbuzi wa maziwa 10,405. Wanyama wengine ni kondoo 53,061 na nguruwe 44,402. Ikitumiwa vizuri na Serikali itasaidia sana ukuaji wa uchumi Mkoa wa Kagera na Taifa kwa ujumla. Kwani itachochea ujenzi wa viwanda vya mazao ya mifugo na kutoa fursa za ajira kwa wananchi walio wengi hususani vijana.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba pia kuongelea upande wa uvuvi. Usalama wa wavuvi siyo mzuri katika Mkoa wetu wa Kagera. Maharamia wanavamia sana wavuvi wanaokuwa ziwani wakivua samaki. Tunaomba Serikali iweke doria ili wavuvi wetu waweze kuwa katika *security*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu leseni, nashauri wasitoze zaidi ya mara moja. Unakuta mvuvi yupo Bukoba Mjini akiamua kwenda Muleba akifika pale kuna leseni tena anatakiwa alipie. Tunaomba leseni iwe moja ili waweze kuzunguka kwa unafuu zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Serikali yako iangalie kuhusu nyavu. Wavuvi wadogo hawana makosa kununua hizo nyavu, washughulikiwe wale wanaoziingiza ili wapate zinazokubalika. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia naomba Serikali yako kwa hiyo shilingi milioni hamsini ambayo inatarajiwa kutolewa iangalie na wavuvi. Hiyo shilingi milioni hamsini imezungumziwa sana upande wa akinamama na vijana lakini kwa wavuvi sijasikia. Naomba pia wavuvi wakumbukwe, wana vikundi vyao nao wagawiwe hela hiyo ili waweze kujiongeza katika uchumi wao. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa haya machache naunga mkono kwa asilimia mia moja bajeti ya Wizara ya Kilimo iweze kupita. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kabla sijamwita Mheshimiwa Desderius Mipata, orodha ya wageni ilikuwa haijakamilika, wako wageni wengine ambao wametutembelea leo.

Kuna wageni 20 wa Mheshimiwa January Makamba ambao wanatoka Chuo Kikuu cha Dodoma, hawa ni Wanachama wa Chama cha Mazingira kutoka Chuo Kikuu cha Dodoma, karibuni sana. (Makofi)

Kundi lingine ni wageni watano wa Waheshimiwa Wabunge, Mheshimiwa Jenista Mhagama na Mheshimiwa Joseph Kizito Mhagama, hawa wana wageni wao watano, karibuni sana. *(Makofi)*

Pia kuna wageni wawili wa Mheshimiwa Abdallah Mtolea, Mbunge wa Jimbo la Temeke. Kuna wageni watatu wa Mheshimiwa Sophia Mwakagenda. Pia kuna wageni watatu wa Mheshimiwa Neema Wiliam Mgaya. Pia tunaye mgeni wa Mheshimiwa Mohamed Mchengerwa na mwisho tunao wageni wawili wa Mheshimiwa Profesa Anna Tibajuka. Karibuni sana wageni wetu. *(Makofi)*

Tunaendelea, Mheshimiwa Mipata.

MHE. DESDERIUS J. MIPATA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi. Kwanza nimshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia uzima, pili niwashukuru wana Nkasi Kusini kwa kunichagua. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nami niungane na wenzangu wanaounga mkono hotuba ya bajeti ya Wizara ya Kilimo na naunga mkono pia jitihada zote zinazochukuliwa na Serikali ya Awamu ya Tano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naanza na kuangalia utekelezaji wa bajeti iliyopita, Fungu namba 99, Mifugo na Uvuvi. Katika fungu hili Serikali ililenga kukusanya zaidi ya shilingi bilioni 25.9 kutoka kwenye maeneo haya kama kwenye naduhuli ya Serikali. Hadi Machi 2016 eneo la uvuvi, Serikali imekusanya zaidi ya bilioni 12 sawa na asilimia 108. Katika eneo la mifugo ilikusanya zaidi ya asilimia 70. Kwa ujumla katika fungu hili mafanikio ya maduhuli yaliyokusanywa ni zaidi ya asilimia 85.7, ni mafanikio makubwa sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini hoja yangu ni nini? Ni kwamba katika miradi ya maendeleo katika fungu hili zilitengwa jumla ya shilingi bilioni 40. Kati ya hizo zaidi ya asilimia 40 ilielekezwa kwenye maendeleo ambayo ni zaidi ya shilingi bilioni 19.3. Kwenye utekelezaji, maendeleo ni sifuri, hakuna chochote kilichokwenda. Sasa hapa ndiyo unaweza kuona namna ambavyo sekta ya mifugo na uvuvi haikushughulikiwa kabisa kwa asilimia mia moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni rahisi kukusanya na wamekusanya fedha kirahisi tu, lakini katika mwaka uliopita hawajapeleka kitu chochote kuimarisha uvuvi, hawajapeleka kitu chochote kuimarisha ufugaji, *trend* hii ni hatari. Kwa msimamo huo, kama tutaendelea kujidai kwamba bajeti ya maendeleo ni asilimia 40 na Mheshimiwa Rais aliwatangazia wananchi kwenye sikukuu ya wafanyakazi kwamba ameweka mkazo kuhakikisha kwamba asilima 40 inaenda kwenye maendeleo, kwa utekelezaji huu hakuna kitu, tuwe na

nidhamu katika utekelezaji wa bajeti. Kwa kuwa na nidhamu ya bajeti itatusaidia sana, nashauri tusiendeleo na utaratibu huu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta ya kilimo, mimi Jimbo langu limegawanywa katika maeneo mawili, kanda ya juu na kanda ya ziwani. Kanda ya ziwani ina Kata nne za Kizumbi, Wampembe, Ninde na Kala, zote zinategemea uvuvi. Mpaka ninavyozungumza hivi hawajawahi kuona hata mara moja ruzuku yoyote inayoelekezwa kwenye mambo ya uvuvi, ni historia, kwa hiyo, tusiwe tunazungumza tu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mwigulu atanisaidia sana, nina miaka mitano hapa Bungeni na nimekuwa nikizungumza jambo hili, lakini mpaka sasa ninavyosema hakuna hata harufu ya mchango ulioelekezwa kwa wavuvi wa mwambao wa Tarafa nzima ya Jimbo langu katika Kata nne. Hakuna mialo iliyojengwa, hakuna barabara zinazotengenezwa, hakuna fedha zinazotengwa kwa ajili ya kuwakopesha watu wapate vyombo vya uvuvi wa kisasa, kwa hiyo ni changamoto kubwa. Watu wanapoona pengine nguvu zinaelekezwa kwenye kilimo peke yake hawaelewi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, Mkoa wa Rukwa na Mikoa mingine ya Nyanda za Juu Kusini inategemea mahindi kama zao kuu na eneo lile ni *conducive* kwa uzalishaji wa mahindi. Kwa maana hiyo, mahindi kwetu ni chakula na ni biashara. Usipotusaidia katika suala la mahindi katika mambo ya uzalishaji na uuzaji wake hujasaidia Kanda hiyo nzima na Mkoa wa Rukwa kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa napitia bajeti ya mwaka jana, nimekuta kwenye akiba yetu tulikuwa na tani 370,973.6 za akiba ya chakula kwa mahindi kabla ya kupeleka kwenye soko na kusaidia maeneo yenye njaa. Mpaka sasa ulivyotoa umebakiza stoo tani 61,315, kwa maana hiyo kuna sababu ya mwaka huu kununua mahindi ya kutosha kwa sababu maghala yako wazi sasa na mahindi yanahitajika kama unavyoona mwaka jana yalivyotumika mengi, kwa hiyo, kuna sababu ya kununua mahindi mengi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwaka huu nimesikia japo siyo rasmi kwamba Serikali imepanga kununua tani 100,000 hii maana yake nini? Serikali hii ndiyo inaingia madarakani, wapiga kura wengi walikuwa ni wakulima na wafugaji hawa. Unaposema unanunua tani 100,000 maana yake unawaacha wakulima ambao wanachangia *population* ya Tanzania kwa asilimia 70 na shughuli yao kubwa ni kilimo, wanaendesha kilimo lakini hawajui namna watakavyouza mazao yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali isijiondoe kwenye jukumu lake la kutafuta soko la wakulima, mkifanya hivyo mtakuwa mmekosea. Tunahimiza, tunatoa mbolea za ruzuku ili watu wazalishe, sasa uzalishaji upo na Sumbawanga upo, Namanyere kwa Nkasi peke yake tutakuwa na zaidi ya tani 55,000, sasa usipozinunua hatuwezi kuelewa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ni kuhusu Ranchi za Taifa. Kule kwetu kuna Kalambo Ranchi, wafugaji wachache wamepewa *blocks* kadhaa lakini *block* hizo zimekuwa zinaachiwaachiwa yaani mtu akikosa uwezo anamuachia mwingine kienyeji kienyeji, kwa hiyo, inapoteza maana, naomba utaratibu mzuri uwepo kushughulikia ranchi hizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile Ranchi ya Kalambo inashangaza, wananchi walifukuzwa katika maeneo hayo kuanzisha ranchi ili wafuge, lakini sasa hivi wao wanakodisha ranchi hiyo kwa wakulima wakubwa. Sasa hivi kuna mkulima amelima zaidi ya ekari 1,000 na kuleta malalamiko kwa vijiji vya Nkana, Sintali, Nkomanchindo na Ntaramila kwamba kwa nini wao walifukuzwa badala yake Serikali imetafuta mwekezaji ambaye amelima ekari zaidi ya 1,000 maeneo ya ufugaji, dhana ya kufuga na kulima haileweki sasa kwa hapo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, naomba kuchangia kuhusu SAGCOT. SAGCOT inalenga kuimarisha kilimo kwa maeneo ya Kusini mwa Tanzania ikiwa ni pamoja na kupeleka mbolea, kuimarisha barabara na vitu kama hivyo ili kuboresha kilimo, lakini katika bajeti hii sijaiona.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba mtusaidie kuhakikisha kwamba miradi inayoanzishwa isiwe inatajwatajwa, iwe inaanza kushika kasi, SAGCOT inatamkwatamkwa hakuna kitu kinachoendelea. Maeneo ya wakulima yasipofikika, tutapataje pembejeo? Sasa hivi tunahimiza sana utumiaji wa pembejeo zinazopatika hapa nchini kama Minjingu, kwa nini tusione umuhimu wa kuboresha miundombinu ya usafiri wa maeneo haya ili kufikisha pembejeo hizo kwa maana ya mbolea za kupandia na mbegu.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kuna kila sababu ya kuhakikisha kwamba mbegu zinazalishwa katika maeneo ya uzalishaji. Ipo tabia ya kutoa nje mbegu za mazao ya wakulima, kwa nini? Wakati ardhi ya kutosha tunayo na wataalam ninyi mpo na wafanyabiashara wapo. Kwa nini tusiweke utaratibu wa kuzalisha katika maeneo yetu sisi wenyewe ili kujihakikishia usalama wa mbegu na ubora wake kuliko hali ya sasa ambapo unataka mbegu kutoka Kenya na sehemu nyingine, mwisho tunapata mbegu zenye tabia ambazo hazihimili mazingira yetu.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Muda umekwisha Mheshimiwa. Mheshimiwa Hawa Ghasia

MHE. DESDERIUS J. MIPATA: Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, nakushukuru na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hawa Ghasia.

MHE. HAWA A. GHASIA: Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema ambaye ameniwezesha afya njema na kuweza kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu ili na niweze kuichangia bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia niipongeze Serikali yangu ya Chama cha Mapinduzi inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. John Joseph Pombe Magufuli kwa kazi nzuri ambayo wanaifanya kwa pamoja na Makamu wa Rais, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan pamoja na Mheshimiwa Waziri Mkuu, Kassim Majaliwa Majaliwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia napenda kumpongeza sana Mheshimiwa Mwigulu Nchemba pamoja na Naibu wake Mheshimiwa Olenasha kwa kazi nzuri waliyonayo katika kuiongoza Wizara hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na pongezi zangu, napenda nichangie katika maeneo yafuatayo:-

Eneo la kwanza ni eneo la kilimo, hususan zao la korosho. Ulianzishwa mfuko wa kuendeleza zao la korosho na madhumuni ya mfuko ule, pamoja na mambo mengine lakini pia kujenga viwanda vya korosho. Mfuko ulianza kwa kutuahidi kwamba tutaanza kujenga viwanda vitatu vya korosho, maeneo yakachaguliwa, lakini mpaka sasa hivi, imebaki ni hadithi, hatujui huo mfuko unapata shilingi ngapi na zinatumika vipi?

Kwa hiyo, tunaomba sana Mheshimiwa Waziri, huu mfuko ni lazima kwanza ukaguliwe na pia tuangalie, kwa sababu mara ya mwisho tumeoneshwa asilimia 41 tu ndiyo inayoenda katika kuendeleza zao la korosho. Kinachobaki kwa kweli hakieleweki, sana sana kinaenda kwenye utawala. Kwa hiyo, naomba uangalie sana katika eneo hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo la pili napenda pia kumpongeza Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa kupunguza makato katika zao la korosho. Nimitahadharishe Mheshimiwa Waziri Mkuu kwamba kuna watu wamejipanga huko kuja kumwomba arejeshe baadhi ya makato.

Mheshimiwa Waziri Mkuu naomba uendelee kuwa na msimamo wako huo huo, usibabaishwe wala usitetereshwe na baadhi ya watu wanaotaka kukuyumbisha. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo lingine ni suala la uendeshaji wa minada, katika suala zima la Stakabadhi ya Mazao Ghalani. Huu mfumo ni mzuri sana na wananchi wanaupenda sana, tatizo uwazi hauko vizuri. Tumeelezwa katika kikao cha RCC kwamba korosho mwaka huu imenunuliwa mpaka shilingi 2,950 lakini kitu cha kushangaza, anakuja Afisa Ushirika anasimama anasema kwamba wanasiasa ndio wanaosumbua katika zao hili la korosho. Anasema kwamba sisi katika Wilaya yetu, koroshozimeuzwa kwa shilingi 2,060 tu. Sasa zile bei zinazotajwa kwenye RCC na ambazo wanatajiwa wananchi, kidogo kuna utata. Wakitafuta sifa, wanatutajia bei ya juu; wanapotaka kwenda kuwapa wananchi, wanashusha ile bei. Sasa tuelewe vipi?

Mheshimiwa Naibu Spika, tunataka Mheshimiwa Waziri atakapokuja kutoa ufafanuzi, atuambie mwaka huu Korosho zimeuzwa kwa shilingi 2,950 au zimeuzwa kwa shilingi 2,060? Tupate ufafanuzi wa hilo ili wananchi wetu waweze kupata haki. Sasa hivi tunavyozungumza, Tandahimba vyama 149 wanadai zaidi ya shilingi bilioni 1.4 na hayo ni maelezo ya Mkuu wa Wilaya na Masasi pia wakulima wanadai pesa zao za korosho.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaomba wananchi wapate malipo yao. Wananchi wote wanaohudumiwa na MAMCU na TANEKU ambao wanadai malipo yao ya pili, walipwe ya mwaka huu na miaka mingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo lingine ambalo nilitaka kulichangia ni suala la wavuvi. Ukiangalia katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri utakuta kuna pembejeo za wakulima na pia kuna pembejeo na jinsi ya kuendeleza wafugaji. Ukija kwa upande wa wavuvi, sana sana kuna mikakati ya kuzuia uvuvi haramu; hatukatai, lakini tungependekeza suala hilo liende sambamba na kuwawezesha wafugaji kwa vifaa; vitendea kazi. Wavuvi wetu wengi wanavua kwa kutumia zile zana za zamani.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakumbuka wakati Mheshimiwa Rais Dkt. John Joseph Pombe Magufuli, akiwa Waziri wa Uvuvi, kwa kweli alikuwa na mipango mizuri sana ya kuwawezesha wavuvi. Na mimi katika Wilaya yangu alikuja katika maeneo ya Msangamkuu, wakawawezesha wavuvi katika Kijiji kimoja tu, alitoa zaidi ya shilingi milioni 250. Sasa baada ya yeye kuhamishwa Wizara ile, mipango ile yote iliishia pale pale. Naomba Mheshimiwa Waziri Mwigulu Nchemba uangalie mipango ile, pamoja na kwamba ilikuwa inapitia MACEMP lakini ilisimamiwa na Waziri Mheshimiwa Dkt. Magufuli kipindi kile akiwa Waziri wa

Mifugo na Uvuvi. Tunaomba wavuvi wawekewe mipango thabiti ya kuwaendeleza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, naomba niongelee suala la wafugaji. Wafugaji wanahangaika kwa sababu wanatafuta malisho na maji kwa ajili ya mifugo yao. Tunaomba katika bajeti yako ioneshe mnajenga majosho mangapi na mnawatengea maeneo gani waende lakini pia wapatiwe maji, kwa sababu kitu kikubwa kinachowafanya wanahangaika wanaende kugombana na wakulima ni kutafuta maji na malisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaomba maeneo yatengwe ya wakulima yajulikane na ya wafugaji yajulikane, lakini ya wafugaji, tunaomba mwongeze kuwawekea majosho pamoja na maeneo ya kunyweshea mifugo yao, hapo ndipo mtakapoweza kuwafanya wafugaji wasihame eneo moja hadi lingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi hii naomba wasiachiwe Halmashauri peke yao, Halmashauri wana majukumu mengi sana ya kutekeleza katika ngazi zao zile. Tuiombe Wizara mama ndiyo itoe mchango wa kuziwezesha Halmashauri kule chini ili ziweze kujenga majosho. Tukiwaachia Halmashauri peke yao kwamba watenge maeneo wao, wao wajenge majosho, kwa kweli tutakuwa tunawaonea.

Wizara itenge pesa kwa kushirikia na hizo Halmashauri ili kujenga majosho pia na kujenga maeneo ya kunyweshea hiyo mifugo. Napenda nimalizie kwa kuwashukuru sana wapiga kura wangu wa Jimbo wa Mtwara Vijijini kwa kuniamini kwa kipindi cha tatu, kuwa Mbunge wao. Napenda niwahakikishie kwamba sitawaangusha, nitafanya kazi na wao bega kwa bega, kwa maendeleo ya Jimbo letu la Mtwara Vijijini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nasisitiza tena suala la wavuvi kuwezesha, si suala tu la kwenda kuwakamata kuchoma nyavu zao na uvuvi haramu. Hakuna mtu anayependa kuvua kwa kutumia baruti, vijana wetu wanakufa; lakini wanafanya vile kwa sababu hawana mitaji, hawana zana za kuwawezesha kupata nyavu za kisasa, boti za kisasa na kupata injini za kuwawezesha kwenda kuvua katika kina kirefu. Kwa hiyo, naomba Mheshimiwa Waziri atakapokuja atueleze, wavuvi ametutengea kiasi gani na za kufanyia nini? Maana yake siku zote tunasikia doria.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia wavuvi na wenyewe wanatozwa tozo nyingi sana kwenye leseni; akitoka Mtwara anatozwa, akienda Kilwa anatozwa, akienda Msumbiji anatozwa. Tunaomba akilipia leseni, basi iwe ni hiyo hiyo, lakini kuna tozo nyingi sana; kila anachokwenda kukivua kule baharini kinatozwa. Kwa hiyo, nasema kabisa na lenyewe tuliangalie. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kwa upande wa wakulima wetu hasa wa zao la Korosho, tumesikia sasa hivi kuna suala *commodity exchange*, lakini sisi kama Wabunge hatujapata hata maelekezo, huo mfumo unaendaje ili tukawe wapambe wa kukusaidia mfumo huo kufanya kazi.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa, muda wako umekwisha.

MHE. HAWA A. GHASIA: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tutamsikia Mheshimiwa Margaret Sitta, halafu tutamsikia Mheshimiwa Rose Cyprian Tweve, atafuatiwa na Mheshimiwa Susane Peter Maselle na Mheshimiwa Joyce Bitta Sokombi ajiandae.

MHE. MARGARET S. SITTA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ili nichangie katika hoja iliyoko mezani. Pia namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa uhai. Nawashukuru wapiga kura wa Urambo ambao wameniwezesha kuwa hapa na nawahakikishia sitawaangusha.

Vile vile nachukua nafasi hii kuishukuru familia yangu inayoongozwa na Mheshimiwa Mzee Sitta, kwa kuniwezesha kufanya kazi ninayoifanya sasa hivi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu muda ni mfupi na mengi ninayo ya kuongea, pengine naweza kushindwa kumalizia; kwanza kabisa, naomba nianze na kutoa maombi na shukurani. Kwanza shukurani kwa Mheshimiwa Dkt. Magufuli, amefanya kazi kubwa sana kuteua Baraza zuri, linafanya kazi sana. Nawapongeza Waheshimiwa Mawaziri wote na Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa kazi kubwa ambayo mmeonesha tayari kwamba mnaiweza. Hongereni sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nije kwenye maombi kwanza halafu ndiyo nieleze ninayoyataka. Mimi najikita katika zao la tumbaku tu, sina jambo lingine. Ndugu zangu, kwa Mkoa wa Tabora tumbaku ndiyo maisha, tumbaku ndio siasa. Kama sitataja tumbaku, sitawatendea haki wanyonge; wakulima walioko Urambo na Mkoa mzima wa Tabora. Mheshimiwa Waziri Mwigulu Nchemba, nakuheshimu sana na najua unaiweza hiyo kazi, ombi langu kwako, huu ni wakati muafaka ambapo masoko ya tumbaku huanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kawaida huwa masoko ya tumbaku yanaanza mwezi wa Nne. Nakuomba Mheshimiwa Waziri, katika kipindi hiki cha Bunge ukipata mwanya, uje Tabora ukutane na wakulima wa Urambo, Sikonge,

Uyui, Nzega na Ulyankulu, ukutane na wakulima wote, uongee nao ujionee mwenyewe mateso wanayoyapata. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, asilimia 60 ya tumbaku inatoka Mkoa wa Tabora na kwa msingi huo, ni vizuri Mheshimiwa Waziri ukafika Tabora kwanza ukutane na wakulima wenyewe watakutafutia uwakilishi wao; pili, ukutane na Vyama vya Msingi; na tatu, utakutana na wanunuzi wenyewe. Uwasikie kila watu na vilio vyao ambavyo vinasababisha hali ya mkulima isipande hata siku moja. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hatuna haja ya kumbembeleza mkulima alime, yeye mwenyewe anahitaji fedha; ukimwezesha masoko ukamwezesha na pembejeo, inatoshia, huna haja ya kumbembeleza. Wewe mwezeshe tu, kwa sababu masoko ndiyo kishawishi kikubwa cha mtu alime. Halafu pili, pembejeo zinazofika kwa wakati na bei nafuu. Kwa hiyo, naishauri Serikali yetu kwa kupitia Wizara ya Kilimo ishughulikie masoko kwanza, ndiyo kilio kikubwa cha walima tumbaku. Hilo ombi la kwanza, ufike wewe mwenyewe. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nitashukuru pia Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa heshima kabisa, nakuomba kama ulivyokwenda Mtwara na Lindi ukaona korosho, tunakuomba na wewe Mheshimiwa Waziri Mkuu, uje Tabora uone makato wanayokatwa wakulima. Naamini kabisa, yako mengine utatoka umeagiza huko huko yapunguzwe ili kumpunguzia mkulima makato ambayo yanamfanya aendelee kuwa maskini, katika pembejeo na pia katika bei ya tumbaku yenyewe. Karibuni sana na nitashukuru Mheshimiwa Waziri atakapokuwa ana-*wind up* atueleze anakuja lini, angalau akituambia yuko tayari na sisi tujiandae kumpokea. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, namwomba Waziri katika ku-*wind up*, hebu atusaidie, mpaka sasa hivi, Serikali imejitahidi imetafuta wanunuzi kutoka Japan na kadhalika. Bado hawatoshi. Tuna wanunuzi wakubwa watatu kule wamejikita, wamekuwa kitu kimoja. Wewe uliona biashara gani ambayo haina ushindani? Wote wanatoka na lugha moja; si hasara tu kwa mkulima hiyo? Wameshaelewana! (Makofi)

Mheshimiwa Waziri, utakapokuwa una-*wind up* tunaomba utueleze, mpaka sasa hivi Serikali imefikia hatua gani ya kutafuta wanunuzi wengine wa tumbaku ili zao liwe na ushindani na mkulima naye apate anachostahili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la tatu ambalo naomba ujibu wakati unapo-*wind up*, ni jinsi gani ambavyo Serikali inalifikiria suala la kuwa na Kiwanda cha Tumbaku Tabora? Mkoa wa Tabora unaotoa asilimia 60 ya tumbaku, halafu cha ajabu, inabebwa na magari yanaharibu barabara yanapeleka Morogoro. Sisi

tunataka kiwanda kijengwe pale pale. Siyo hivyo tu, ubaya wake ni kwamba, wanunuzi wajanja sana, wanaipima tumbaku ikiwa Urambo au Tabora kwa ujumla; ikifika Morogoro wanapima tena. Kwa hiyo, ile bei anayopewa mkulima ni ile ambayo wamepima Morogoro. Ni haki hii? Gari ikiharibika njiani, ikikaa wiki nzima! Kwa hiyo, Serikali inasemaje kuhusu kujenga Kiwanda cha Tumbaku Mkoa wa Tabora? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia cha ajabu jamani ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge, mliona zao gani lina *grade 72*? Tumbaku eti ina *grade 72*! Miaka ya nyuma ilikuwa *grade saba*; sasa hivi wamenyumbuisha mpaka zimekuwa sasa eti *grade 72*. Wewe uliona wapi? Shina la tumbaku ni majani 12 mpaka 16; eti majani 12 - 16 yana *grade 72*, si uonevu tu huo! Kwa hiyo, Mheshimiwa utuambie mtapunguzaje *grade* za tumbaku utakapokuwa una-*wind up*. Huu ni uonevu wa hali ya juu.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia hivi sasa ninavyoongea, Urambo na naamini Wabunge wenzangu, kwenu masoko ya tumbaku hayajaanza. Kwa kawaida Masoko ya tumbaku yanaanza mwezi wa Nne na kuitendea haki mara nyingi, iishe mwezi wa Nane na ikizidi kabisa mwezi wa Tisa mwisho. Mwaka 2015 wameendelea mpaka mwezi wa Kumi na Moja. Unajua tatizo lake ni nini? Inavyozidi kukawia na thamani inazidi kushuka. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nashangaa! Naomba Mheshimiwa Waziri utakapokuwa una-*wind up* utuambie, kwa nini bodi mpaka sasa hivi hawajaenda kuhimiza uanzaji wa masoko ya tumbaku na kwamba mtaiwezeshaje Bodi ya Tumbaku ili ifanye kazi kikamilifu ili kweli masoko ya tumbaku yaanze kwa wakati na yaende kwa haraka? Sasa hivi masoko ya tumbaku yanaweza kufanyika hata mara moja tu kwa mwezi, ambapo miaka ambayo ilikuwa inafanya vizuri, ilikuwa na masoko hata mara tatu au mara nne kwa mwezi, jambo ambalo lilikuwa linawasaidia sana wakulima. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hayo ndiyo ambayo naomba mtakapokuwa mna-*wind up* mtuelezee mikakati yenu kama Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia nadhani nimezungumzia kuhusu makato mbalimbali ambayo mtatueleza kwamba makato haya, mtayapunguza kwa kiasi gani. Nilikuwa naangalia makato ya mkulima, jamani ndugu zangu, kama kuna mtu anayeyonywa hapa duniani, ni mkulima wa tumbaku. Eti kuna Kodi ya Kupakua, Kodi ya Usafirishaji, Kodi ya *Damage*, yaani kuharibika; eti Kodi ya *Insurance*! Ninyi mliona wapi mkulima na mambo ya *insurance*. Halafu sasa akishauza, anakatwa; Halmashauri inachukua, *Union* inachukua, Vyama vya Msingi vinachukua; yeye mkulima abaki na nini? Kwa hiyo, nafikiria haya ndiyo makato ambayo tunategemea mtatusaidia kuona ni jinsi gani ambavyo mnyapunguza.

Mheshimiwa Naibu Spika, ndugu zangu kama nilivyosema, tukija kwa upande wa kilimo cha tumbaku, nimeomba kwamba wakati wa ku-*wind up* Mheshimiwa Waziri azungumzie jinsi gani atakavyoiwezesha Bodi ya Tumbaku.

Bodi ya Tumbaku ndugu zangu ndiyo ambayo inaajiri *classifiers*, wale wanaopanga madaraja (*grade*) za tumbaku. Sasa utakuja kukuta kwamba wengi wamestaafu, Serikali haijaajiri mpaka sasa hivi. Kwa Wilaya zetu za Mkoa wa Tabora, Wilaya moja haipaswi kuwa na chini ya *classifiers* watano. Eti sasa hivi katika Wilaya zetu zote zilizoko Mkoa wa Tabora, zile zinazolima tumbaku wako *classifiers* watatu. Mmoja aende Kaliua, mwingine aende Ulyankulu na mwingine Sikonge. Wataweza wapi?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, unakuta *classifier* mmoja anapanga mabelo 1,500 kwa siku, saa 3.00 mpaka saa 11.00, si wizi tu huo! Yeye ana akili gani ya kupanga belo 1,500 kwa siku? Kwa hiyo, badala yake bei wanabambikiziwa tu. Halafu walivyofanya ni kwamba, mpaka uipate hiyo hela; tumbaku inatakiwa kama ikiwa nzuri ilipwe Dola tatu angalau kwa kilo, lakini walivyozipanga sasa.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MHE. MARGARET S. SITTA: Sijui hiyo kengele ndiyo ya kwanza au ya mwisho!

NAIBU SPIKA: Ya mwisho Mheshimiwa!

MHE. MARGARET S. SITTA: Ooh! karibuni sana Mheshimiwa Waziri Mkuu na Mheshimiwa Mwigulu Nchemba, mjionee wenyewe tunavyonyanyaswa huko. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA. Mheshimiwa Rose Cyprian Tweve, atafuatiwa na Mheshimiwa Susane Peter Maselle na Mheshimiwa Joyce Bitta Sokombi, ajiandae.

MHE. ROSE C. TWEVE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi. Kwa sababu ni mara yangu ya kwanza kuchangia, naomba kwanza kuanza kwa kutoa shukurani. Moja kwa Mwenyezi Mungu; pili, kwa wazazi wangu; baba yangu na mama yangu, kwa kunilea, kunisomesha na zaidi ya yote kwa kunipa ujasiri mpaka nimeweza kufika hapa leo. Baba na mama nawashukuruni sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile nachukua fursa hii kuwashukuru akinamama wote wa Mkoa wa Iringa kwa kunidhamini, kwa kuniadini niwe mwakilishi wao. Kweli mmenipa heshima kubwa sana. Naomba mwendeleo

kuniombea Mwenyezi Mungu anipe nguvu, hekima na busara ili tuweze kushirikiana vyema tuisaidie Iringa yetu iweze kusonga mbele. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, pia nitoe pongezi zangu kwa Mheshimiwa Rais, Dkt. John Pombe Magufuli, kwa kazi kubwa na ngumu anayoifanya kwa kujitoa muhanga, awe kimbilio, awe macho ya maskini na wanyonge. Mheshimiwa Rais, nakushukuru sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile kwa niaba ya wanawake wote wa Mkoa wa Iringa, namshukuru tena Mheshimiwa Rais kwa kumchagua Mama yetu Samia, kuwa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Hii inadhihirisha anatutambua sisi wanawake, anatambua mchango wetu kwa nchi hii na anataka tuendeleo kushiriki kikamilifu katika maamuzi yatakayohusu Serikali ya nchi yetu. Kwa hiyo, Mheshimiwa Rais tunakushukuru sana. Mama Samia hongera sana; najua utatuwakilisha vyema na sisi wanawake wa Tanzania tupo nyuma yako. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, naomba niende moja kwa moja, niunge mkono hoja iliyoletwa mbele yetu na Wizara ya Kilimo, Uvuvi na Ufugaji. Natambua kuwa Serikali yetu inajipanga kuhakikisha Tanzania inakuwa nchi ya viwanda ili tuweze kupambana na hili tatizo sugu la ajira na umaskini hasa kwa vijana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tunatambua kuwa asilimia 75 ya Watanzania, wanategemea aidha kilimo, uvuvi na ufugaji. Sasa wakati Mpango wa Maendeleo umeletwa hapa kujadiliwa, wengi tulishauri kuwa *corner stone* ya huu uchumi wa viwanda, viwe vikubwa au vidogo lazima vitumie *raw materials* ambazo zitakuwa zinazalishwa na hawa wakulima wadogo wadogo ambao wanatoka vijjini. Lengo lilikuwa, kusaidia kupata soko na ku-*add value* ya hizi hizi *raw materials* ambazo zitakuwa zinazalishwa na hawa wakulima wadogo wadogo. Kwa kufanya hivyo, tutasaidia kuinua uchumi wa wakulima na kuisaidia Tanzania iweze kufika kwenye huu uchumi wa kati. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nchi kama Malaysia na India, zilikuwa nchi maskini. *For example Malaysia was one of the poorest country* kuliko hata Tanzania, lakini wenzetu wameweza kupiga hatua na sekta ambayo imeweza kuwafikisha hapo ni Sekta ya Kilimo. Waliwatengenezea mazingira mazuri wakulima hawa wadogo na wafugaji wadogo wadogo. *One of the things they did* ni kutengeneza hizi *collection centers*; zikawa ni kiunganaishi kati ya wafugaji, wakulima na viwanda. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hizi *collection centres* zinasaidia huyu mfugaji au mkulima anapoamka asubuhi wazo lake kubwa ni kuzalisha na siyo soko la mazao yake; lakini hapa Tanzania bado kidogo tuko nyuma. Kwa mfano, mifugo; *Tanzania is one of the leading countries* kwenye mifugo, lakini bado

tuna-import maziwa kutoka nchi nyingine. *What is problem here?* Hatuna viunganishi, hatuna *collection centers* ambazo zitawaunganisha hawa wafugaji na viwanda vilivyopo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nitatoa mfano kidogo tu. Pale Mkoani kwangu Iringa tuna kiwanda kikubwa cha Asasi, kina-process products nyingi zinazotokana na maziwa; mengine tunatumia hapa kwenye *restaurant* yetu ya Bunge, naomba mwendelee kutuunga mkono. Kiwanda hiki kinaweza ku-process lita 100,000 kwa siku, lakini mpaka leo hii kinapokea maziwa lita 15,000; na hizi zitoke Mikoa mitatu; pale Iringa, Njombe na Tanga. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, cha kusikitisha zaidi, pale Iringa kuna wafugaji ambao maziwa yanaoza ndani. Tatizo hapa ni nini? Ni kile ambacho nimesema kwamba hatuna viunganishi, hatuna *collection centers* ambazo zitawaunganisha hawa wafugaji na hiki kiwanda kilichoko pale. Kwa hiyo, Waziri Mheshimiwa Mwigulu nakuomba, umefanya kazi kubwa kwenye Mkoa wangu wa Iringa, naomba ufike pale tuwe kiunganishi, tuwatengenezee hizi *collection centers* kwenye Wilaya yangu ya Mufindi, Wilaya ya Iringa Mjini, Iringa Vijijini na Kilolo. *This will be a win-win situation.* Tutakuwa tume-create soko kwa wale wafugaji wadogo wadogo na pia tutam-assure raw material huyu mwekezaji ambaye amefungua kiwanda pale Mkoa wa Iringa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kitu kingine ambacho ningependa kushauri, tu-invest kwenye elimu. Wakati TAMISEMI wanawasilisha bajeti yao, ilionesha kuwa kuna hawa Maafisa Ugani, *less than fourteen thousand*, kuna *thirteen thousand five hundred and thirty two*. Hii ni namba ndogo *and this can be easily solved*.

Mheshimiwa Naibu Spika, tuna watoto wengi ambao wamemaliza Shule za Kata, tuwape *incentives*. Hizi ruzuku tunazotoa kwenye pembejeo, tuhakikishe tunawekeza kwenye elimu. Hawa Maafisa Ugani ndiyo watakaokuja kuwa Walimu wa kuwafundisha huyu bibi na babu kwa sababu lengo ni kuhakikisha hii asilimia 75 inaendana na huu uchumi wa viwanda. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia nimpongeze Waziri wa fedha kwa kutambua unyeti wa Sekta hii ya Kilimo akaahidi kutoa nyongeza ili iweze kutusaidia kufikia malengo ya uchumi wa kati. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naomba nihitimishe kwa kusema yafuatayo:-

Tanzania ya viwanda inawezekana, Tanzania ya uchumi wa kati inawezekana; uzuri Sekta hii imepewa Waziri Mheshimiwa Mwigulu aliye makini, ambaye yuko *competent*, ambaye atatufikisha pale tunapotaka. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kunipa nafasi.

MBUNGE FULANI: Unga mkono! (Makofi)

MHE. ROSE C. TWEVE: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. (Kicheko/Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Suzane Peter Maselle na Mheshimiwa Joyce Bitta Sokombi ajiandae.

MHE. SUZANNE P. MASELLE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi hii ya kuwasemea Wanamwanza. Kwa kuwa ni mara yangu ya kwanza kusimama katika Bunge lako hili Tukufu, naomba nami nitoe shukrani kwa chama changu ambacho kimeniteua kusimamia Mkoa wa Mwanza kwa sababu wamejua kwamba naweza na nitakitendea haki. Nawashukuru pia akinamama wa CHADEMA wa Mwanza kwa kunitewa mimi na wananchi wa Mkoa wa Mwanza kwa kuniamini na kunituma ili nishughulikie kero zao. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Wanamwanza hasa wavuvi, wafugaji na wakulima wamenituma niwaseme yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, wananchi hawa wanathamini sana habari na taarifa ndiyo maana Wavuvi wakiwa katika uvuvi huwa wanasikiliza redio, wanakuwa na redio. Wafugaji wanapokwenda kuchunga wanakuwa na redio na wakulima vile vile na ndiyo maana kuna redio zinaitwa redio za wakulima. Wamenituma nije niseme kwamba kwa Serikali kukatiza kuonesha *live* Bunge ni kuwanyima haki yao ambayo inatokana na kukatwa kodi zao. Kwa hiyo, wameniambia kwamba niliseme hilo na nimelisemea. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Waheshimiwa Wabunge wenzetu wamekuwa wakiunga mkono kwa sababu wanajua ni nini wanakuja kukifanya. Wamefanya hili Bunge ni kama *resting house*. Wanalala, tunawaona kwenye magazeti wamesinzia na ndiyo maana wanaleta hoja ya kwamba Bunge lisioneshwe *live* kwa sababu wanajua adhabu itakayowapata na kuna wengine ambao adhabu hiyo imeshawapata, hawakurudi Bungeni hapa. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa niende kuwasemea wavuvi. Wavuvi wamekuwa wakinyang'anywa nyavu zao na kuchomewa moto; lakini sitaki nionekane na-*support* ila swali langu ni kwamba je, hawa watu wanaouza hivi vitu na viwanda vinavyotengeneza si wanajulikana? Kwa nini Serikali inaendelea kuchukua kodi kwao na kuwanyamazia? Hii ni *double standard!* Ndiyo maana Mkoa wa Mwanza ulipotangazwa kwamba ni mkoa unaoongoza kwa watumishi hewa, matokeo yake Mkuu wa Mkoa aliamishwa na kupelekwa

sehemu nyingine wakati yeye ndiye aliyekuwa anasimamia mkoa huu na anasimamia watumishi hao. Hilo lilikuwa ni jipu ambalo lilitakiwa kutumbuliwa mapema sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kumekuwa na uvamizi wa wavuvi na kunyang'anya vifaa vya uvuvi ambavyo wamevinunua kwa shida na kwa kujinyima. Naomba Serikali idhibiti hao wanaowanyang'anya kwa sababu ulinzi umekuwa ukiwekwa kipindi tu ambacho sikukuu zinakaribia, lakini wanyang'anyi hao wamekuwepo kila wakati. Kwa hiyo, naomba Serikali iimarisha ulinzi katika Ziwa Victoria. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie pia kuhusu vifaa vya uvuvi. Wavuvi wamekuwa wakiuziwa vifaa vya uvuvi kwa bei ghali sana. Kwa mfano, kama *engine* ya Boti imekuwa ikiuzwa shilingi milioni nne mpaka shilingi milioni nne na nusu. Kwa mwananchi wa kawaida wa kipato cha chini hawezi ku-*afford* kununua *engine* ya shilingi milioni nne, kwa maana hiyo basi, tunaomba Serikali iwe inakopesha vifaa hivyo kwa wananchi wetu ambao wana kipato cha chini. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie kuhusu kilimo. Mawakala wamekuwa wakiwauzia wakulima mbegu ambazo zimeoza, ambazo hazisaidii kwa kilimo. Kwa mfano, tarehe 22 Februari, 2016, wakulima wa Pamba wa Magu walikuwa wakiilalamikia Serikali kuhusu mawakala kuwauzia mbegu ambazo zimeoza na hii ilisababisha kero kubwa sana, lakini sikuona Serikali kuchukua hatua yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, hii inavunja nguvu wakulima wetu kwa sababu wanapotoa malalamiko kwa Serikali na Serikali kunyamaza kimya, inaonekana kama vile wamedharaulika. Tukizingatia kwamba tunaenda kuingia kwenye uchumi wa viwanda na hatuko *serious* na hiki kilimo, sijui hivyo viwanda tutaviendesha vipi. Naomba Serikali na Wizara iwe inasikiliza maoni ya wananchi ili tuweze kusonga mbele na tusiwavunje moyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie Kiwanda cha *Mwatex*. Kiwanda hiki kimekuwa kikifanya kazi kwa kusuasua; na hii ni kwa sababu ya tatizo la umeme. Umeme umekuwa ukikatika mara kwa mara. Kwa maana hiyo basi, kama tunakwenda kuwa na uchumi wa viwanda, tunaomba kwanza tuanze na hivi viwanda vyetu ambavyo vilikuwepo vilivyokuwa vinatoa ajira kwa mama zetu, wakipeleka pamba; ilikuwa inawasaidia hata kuendesha maisha yao. Leo hii tunasema kwamba tunataka kwenda kwenye uchumi wa viwanda huku viwanda vilivyokuwepo hamjavishughulikia. Tutakuwa kama vile tutacheza makida makida. Naiomba Serikali sasa iamue kwanza kukarabati viwanda ambavyo vilikuwepo

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie kuhusu ufugaji. Tanzania tuna mifugo mingi sana, lakini wafugaji wetu hawana elimu. Naomba Wizara husika itoe elimu kwa wafugaji hawa. Tunashindwa kuuza ngozi zetu katika masoko ya Kimataifa kwa sababu ngozi zetu hazina kiwango. Ng'ombe anawekewa alama mwili mzima, sasa unapopeleka ngozi ya aina hiyo, huwezi kupata soko zuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa maana hiyo basi, naiomba Wizara husika itoe elimu kwa wafugaji wetu jinsi ya kutunza hizi ngozi. Kuna sehemu ya mwili wa ng'ombe ambapo unaweza ukaweka alama na isiathiri ngozi. Kwa hiyo, waende mpaka kijijini wakatoe elimu hiyo ili tuweze kupata masoko mazuri katika masoko ya Kimataifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie kiwanda ambacho kipo Mwanza, Ilemela, sehemu ya Saba Saba. Kile kiwanda kimekuwa *godown*. Sasa unashangaa yule aliyezuwa alitoa nini kwa Serikali mpaka anashindwa kufuatiliwa? Kiwanda kimekuwa *godown* ya vyuma chakavu na Serikali inaangalia tu, mpaka najifikiria kwamba kulikuwa kuna nini hapo? Labda aliyezuwa alikuwa ametoa kitu ambacho kinafanya Serikali inyamaze kimya.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba viwanda hivyo vifuatiliwe kwa sababu ni aibu na ni dharau kwa Serikali. Mwekezaji anapewa kiwanda na anashindwa kukiendeleza na Serikali inanyamaza tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimalizie kwa kusema kwamba sisi Wasukuma sio wavuta bangi. Hapo nyuma kuna Mbunge alisema kwamba Wasukuma bangi huwa inatusaidia kupata nguvu za kwenda kulima. Mimi nimezaliwa Mwanza na ni Msukuma; ninachofahamu ni kwamba sisi huwa asubuhi tunakula ugali na maziwa, tunakwenda kulima na ndiyo maana hata miili yetu ukiiangalia unaiona imepanda; hakuna Msukuma ambaye ni legelege. Nina wasiwasi sana na huyu Mbunge inawezekana siyo Msukuma. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi ya kuchangia. *(Makofi/Kicheko)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Joyce Bitta Sokombi, atafuatiwa na Mheshimiwa Dkt. Aloyce Godwin Mollel, Mheshimiwa Hamidu Bobal, halafu Mheshimiwa Daniel Nsanzugwanko na Oran Njeza wajiandae.

MHE. JOYCE B. SOKOMBI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwanza kabisa, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu; pili, naishukuru familia yangu na tatu, namshukuru Kiongozi wangu wa Kambi ya Upinzani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naenda kwenye upande wa uvuvi. Tanzania imekuwa ikiongoza Afrika Mashariki katika uvuvi wa ndani ya nchi na uvuvi wa maji baridi ambao ni kama mito pamoja na maziwa. Pia katika Maziwa Makuu, imekuwa ikiongeza pato la Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kumekuwa na uvunaji mkubwa wa samaki hali ambayo inahatarisha uvunaji endelevu wa samaki. Kwa mfano, sasa hivi samaki kama sato, sangara, wamekuwa ni adimu sana katika Ziwa Victoria na bei yake pia imekuwa iko juu. Kwa mfano, ukichukulia kuanzia miaka mitatu iliyopita, samaki aina ya sangara ulikuwa ukimnunua sh. 5,000/= samaki wa kilo tano au kilo saba, lakini sasa hivi samaki huyo hakamatiki kutokana na uvuvi holela. Je, ni mkakati gani ambao Serikali imeuandaa kwa mwaka wa fedha ili kukabiliana na changamoto hii? Kuchoma nyavu kumekuwa na ugumu mkubwa wa kupata fursa za mikopo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naenda kwenye kilimo. Tanzania tumebarikiwa sana kuwa na ardhi ya kutosha na yenye rutuba. Mimi ninatokea Mkoa wa Mara; Mkoa wa Mara tulikuwa tunalima sana zao la pamba na pia tulikuwa na Kiwanda cha *Mutex* ambacho kilikuwa kinafanya kazi kubwa sana, kilikuwa kinasaidia sana vijana pamoja na wanawake kupata ajira. Pia kiwanda hicho kimekuwa kikiinua sana pato la Taifa. Leo hii kutokana na kutokuwepo na ulimaji wa pamba, imekuwa ni shida kubwa sana na kiwanda hicho kimefungwa na kimekuwa kikisuasua. Je, Serikali iko tayari kuinua zao la pamba ili kiwanda hicho kifunguliwe? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kitu kingine, nitaongelea hapo hapo kwenye suala la kilimo. Mkoa wa Mara umepakana na nchi ya Kenya. Nchi ya Kenya imejikita sana kwenye zao la maua. Je, kwa nini Serikali yetu pia isijikite kwenye zao la Maua? Ukiangalia kwa mfano, Mkoa wa Mara umepakana sana na Wilaya ya Tarime ambapo iko karibu sana na nchi ya Kenya na hali ya hewa inafanana na nchi ya Kenya; kwa nini na sisi Tanzania tusijikite kwenye kilimo cha maua? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye upande wa mifugo. Mkoa wa Mara tuna ng'ombe wengi wa kutosha, lakini wafugaji hawa wanatumia miundombinu ambayo si endelevu. Lazima Serikali ianze kuandaa mpango wa muda mrefu kwa ufugaji wa kisasa kwa sababu tutakapofuga kisasa itatusaidia sana. Pia Serikali iandae majosho na machinjio yawe ya kisasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa mwenzangu wa Mkoa wa Mwanza, amesema kwamba wao Wasukuma ni wanywaji wa maziwa na sisi wananchi wa Mkoa wa Mara ni wanywaji wakubwa sana wa maziwa na pia walaji wazuri sana wa nyama ya ng'ombe. Kwa nini Serikali isiweke kipaumbele kuhakikisha kwamba hawa ngombe wanakuwa kwenye malisho mazuri kwa

sababu maeneo mengi ya malisho hayapo. Maana mtu ukiwa na ng'ombe zaidi ya 100 ni shida, utaenda kuwalishia wapi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tunaomba Serikali iweke kipaumbele kwenye suala la mifugo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Godwin Mollel atafuatiwa na Mheshimiwa Hamidu Bobali.

MHE. DKT. GODWIN A. MOLLEL: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuchangia hotuba hii, lakini niseme kwamba wote tunakubaliana kwamba tunaipeleka nchi yetu kuwa ni nchi ya viwanda na nchi ya pato la kati. Kuipeleka nchi hii kwenye nchi ya viwanda na nchi ya pato la kati haitawezekana kama hatutazingatia kilimo ambacho kitamshirikisha kila Mtanzania kumwingiza kwenye uchumi huo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tuna shida moja ambayo tunatakiwa tuifute kwenye vichwa vyetu ya kujiamini kama sisi tunaweza, lakini kuwaamini Watanzania na wakulima wetu walioko kule wanaweza hata kuliko watu wanaotoka nje kuja kuwekeza katika nchi hii. Nikitolea mfano Wilaya ya Siha, ni Wilaya ambayo imebarikiwa kuwa na ardhi nzuri na yenye rutuba na iliyozunguka Mlima wa Kilimanjaro; ni ardhi ambayo ukihesabu ekari zake ni karibu mara mbili ya idadi ya watu wa Siha wenyewe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, imekuwa ikiaminika kwamba sisi watu wa Siha hatuna uwezo wa kuwekeza wala wa kulima, inatakiwa waje watu wengine kutoka nje wawekeze ndiyo wenye uwezo huo. Leo, nashukuru maana jana nilikuandikia kaka yangu Mheshimiwa Mwigulu kuhusu Gararagua kidogo hukunijibu nikawa na hasira kidogo, lakini nilivyokuona umeshika ng'ombe hapa, nikakupenda bure, kwa hiyo, sikushughuliki! *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, leo watu wameitana siri siri kule Mkoani kwangu, wanajadili kuuza shamba la Gararagua. Wanajadili kuuza ardhi ya Siha kwa sababu wanaamini sisi Watanzania hatuna uwezo wa kuwekeza. Bado tunazungumza kuwatoa watu wa Tanzania waingie kuwa ni watu wa uchumi wa kati, haiwezekani kama hatutafika mahali tukaamini Watanzania wanaweza na kupitia Watanzania tunaweza tukawekeza kwenye ardhi iliyopo Tanzania na tunaweza tukawekeza kwenye kila kitu na rasilimali zilizopo Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hatusemi 'tusikubali uwekezaji,' tunawapenda wawekezaji, tunapenda uwekezaji kutoka nje, lakini tunahitaji uwekezaji wenye maslahi kwa Umma. Tunahitaji uwekezaji ambao mwisho wa siku uwekezaji huo

unamfanya mwekezaji huyo apate alichokuja kukichukua, lakini unafanya nchi ipate, lakini Mtanzania wa kawaida naye apate kutokana na uwekezaji huo. Ndiyo uwekezaji ambao tunausema na tunauhitaji. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tumezungumzia masuala ya mifugo. Bahati nzuri Profesa jana alikuwa anasema ukifuga unapata sh. 8,000/=, lakini mimi nina kaka yangu anamiliki ng'ombe zaidi ya 450 na kila miaka mitano anavuna mara nne na anavuna kila mwaka milioni 150. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hizi hoja za *theses* za watoto wa Kizungu wanaposoma *Masters* huwa mara nyingi hazitusaidii. Ninachoweza kusema ni kwamba tukiwekeza kwenye kilimo, kwenye mifugo tunachoweza kutupa tu ni sauti ya hiyo mifugo! Mifupa ni pesa, ngozi ni pesa, nyama ni pesa, kwato ni pesa, pembe ni pesa, damu ni pesa na kila kitu ni pesa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nakubaliana na wanaosema tunahitaji tufuge mifugo kwa kiwango kulingana na ardhi tuliyonayo, lakini kuna shida iliyotokea, wazee wetu huko nyuma walikuwa wanamiliki ardhi kimila, wanamiliki *Communal Owned Land*, lakini ilikuja ikaonekana kwamba ardhi hizo ni tupu na wawekezaji wakapewa. Wakulima wanakosa pa kulima, wafugaji wanakosa pa kufuga, matokeo yake wakulima na wafugaji wanakutana kwenye maeneo ambapo mkulima hana ardhi wala mfugaji hana ardhi wanaishia kugombana bila sababu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tuseme, hata kama tunazungumzia popote ambapo kuna matafizo ya kifugaji; wafugaji kupigana na wakulima, wakulima na wafugaji ni ndugu, ni Watanzania wamoja ila ni mfumo umewafanya wagombane. Twendeni sasa kaka yangu Mheshimiwa Mwigulu, hebu amka nenda mkatusaidie sasa tuhakikishe wakulima na wafugaji hawapigani tena kwa sababu wanapendana, ni Watanzania wanataka kuwa wamoja. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, bila ku-*undermine* kazi ambayo inafanyika na Wizara ya Kilimo kule Siha kutusaidia kuhakikisha tunamaliza migogoro, lakini niseme kuna suala la *KNCU*. *KNCU* imekufa! *KNCU* haifai! Leo wanataka kuuza shamba la Gararagua shilingi bilioni 12; walipe shilingi bilioni nne *CRDB*, shilingi bilioni nane ziende *KNCU*. Kama wameua *KNCU*, unawapelekea shilingi bilioni nane za nini? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naishauri Serikali, hata kama basi Serikali haina, Hazina ilipe shilingi bilioni nne. Kama inaonekana uwekezaji huo ni mzuri, wananchi wapate ekari za kuwekeza kwa pamoja. Waziri Mkuu nakushukuru, nikikueleza unanielewa na nimekueleza sasa hivi, umenielewa vizuri. Niseme tu kwamba, kama kuwekeza, tumesema tuna vijana wa Vyuo Vikuu wanamaliza,

tuwekeze hicho kilimo kinacholimwa na huyo Mzungu, tuwape mikopo halafu walime, Watanzania waendeleo na hiyo shilingi bilioni nne isiende *KNCU*. (Makofi)

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MHE. DKT. GODWIN A. MOLLEL: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsanteni sana, nawashukuru...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hamidu Bobali!

MHE. HAMIDU H. BOBALI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Kwa kuwa nasimama kwa mara ya kwanza katika hotuba ya bajeti, nawashukuru kwa dhati kabisa wananchi wa Jimbo la Mchinga kwa kuniadini, kwa kunichagua kwa kura nyingi sana na hatimaye kuwa Mbunge wao, Mbunge jirani kabisa na Mheshimiwa Waziri Mkuu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, itoshe kuwashukuru na kuwapongeza Wabunge wenzangu wote waliozungumzia suala la korosho. Namshukuru sana dada yangu Mheshimiwa Ghasia, leo naona amepiga hoja nzuri hapa. Namshukuru sana Mheshimiwa Chikota, Mheshimiwa Cecil Mwambe, Mheshimiwa Katani na wengine, wamejenga hoja za kimsingi kuhusu zao la korosho. Kiukweli kabisa, zao la korosho ni miongoni mwa mazao yanayoliingizia Taifa hili fedha nyingi, lakini inaonekana kama tunacheza nalo, bado tunacheza! Inaonekana kama *we are not Serious* kwenye zao la korosho. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Mheshimiwa Mwigulu Nchemba awe mtu wa kwanza kuwafuta machozi wakulima wa korosho. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nizungumzie alipoishia Mheshimiwa Hawa Ghasia kwenye suala la uvuvi na matumizi makubwa ya nguvu za dola katika kupambana na uvuvi haramu wakati uwekezaji tunaowekeza kwenye kuwasaidia wavuvi ni mdogo mno. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, *na-declare interest* kwamba, mimi ni Mjumbe wa Kamati ya Kilimo. Wakati wa Vikao vya Kamati na Mheshimiwa Waziri jana wakati anawasilisha hoja yake alieleza mikakati ya namna wanavyopanga kushirikiana na jeshi kwenda kuzuia uvuvi haramu. Nataka nimkumbushe Mheshimiwa Waziri, mwaka 1997 na 1998 Serikali hii ilitumia jeshi, lakini leo uvuvi haramu bado unaendelea. Tusiangalie tulipoangukia, tuangalie tulipojikwaa! (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, matumizi ya jeshi hayatatusaidia, badala yake tunakwenda kuwaumiza wavuvi, wananchi wetu watapigwa, watadhaliishwa

na haya yote yana ushahidi wa kutosha. Niwashauri Waheshimiwa, kama mnataka kutumia jeshi, hakikisheni mnaandaa Leseni za Uvuvi za Mbao, kwa sababu zitakuwa haziharibiki, wavuvi wanakwenda baharini wakiwa na leseni zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, najua mwaka 1997/1998, mimi mwenyewe nikiwa mvuvi ilikuwa ukienda baharini unaambiwa oneshwa leseni yako! Leseni ni karatasi. Mimi nakwenda kuzamia, navua pweza kwa kutumia kioo kuzamia baharini. Nibebe leseni kule chini ya bahari si itaharibika! Kwa hiyo, niwashauri kama mmeweka mkakati wa kutumia jeshi, *please* andaeni leseni za mbao, hazitaharibika, tutakwenda nazo baharini. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mjiandae pia kupokea watu majeruhi wengi kwa sababu najua wavuvi wengi watapigwa, watadhilishwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, liko suala hapa ameliongea Mheshimiwa Ghasia; suala la wavuvi kukata leseni, nikiwa Lindi Vijijini pale Mchinga nakata leseni; nikitoka, nikienda Kilwa, nakata leseni; katika nchi moja, mkoa mmoja mnatutenganisha! Yaani Lindi Vijijini nikitoka hatua kumi kwenda Kilwa, natakiwa nikate leseni nyingine! *This is very shameful!* Wavuvi wanapata wapi hii fedha? Msitutenganishe kimikoa na kiwilaya jamani! Nawaomba sana, tunaishi kindugu; kama ni wilaya kwa wilaya mtu anatakiwa akate leseni, tunawaumiza sana wavuvi wetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nizingumzie suala la ufuta. Mheshimiwa Mwigulu nchi yetu wewe unajua ni nchi ya tatu kwa kulima ufuta mwingi duniani. Ni nchi ya kwanza kwa kulima ufuta mwingi Afrika. Unajua! Mkoa wa Lindi ndiyo Mkoa unaolima ufuta mwingi kuliko mikoa yote Tanzania, unajua! Hivi sasa ninavyokwambia, tayari wanunuzi wa ufuta, hao wanaoitwa Choma Choma, wako Lindi wananunua ufuta.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpaka sasa hatujui ni mamlaka gani inayoweza kutangaza bei elekezi ya zao la ufuta. Mpaka hivi sasa tunapoongea, ufuta unanunuliwa kwa sh. 1,300/=, sh. 1,800/=, kwa *decision* ya mnunuzi. Serikali iko kimya, Mkuu wa Wilaya yupo kule, Mkuu wa Mkoa yupo kule! Naomba Mheshimiwa Waziri, toeni tamko, bei ya ufuta mwaka huu ni shilingi ngapi? Mtuambie! Watu wanauza sh. 1,300/=, sh. 1,800/=, kwa kweli tunawaumiza sana wakulima wa ufuta. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimalizie kwenye suala la mifugo. Mkoa wa Lindi mmepeleka ng'ombe wengi, wafugaji wengi; tulitegemea kungekuwa na mpango mzuri kabisa wa kupanga matumizi bora ya ardhi; wakulima wakae wapi, walime wapi na mifugo ifugiwe eneo gani. Nasikitika sana, najua Wizara

iliomba shilingi bilioni tatu za kupanga matumizi bora ya ardhi, mmepewa shilingi milioni 25.

Naomba Waheshimiwa Wabunge tuhakikishe Wizara hii inapewa hizi fedha, shilingi bilioni tatu. Shilingi milioni 25 hawawezi kupanga hawa matumizi bora ya ardhi, ku-*demarcate* maeneo kwa ajili ya wafugaji na wakulima. *Otherwise* migogoro ya wakulima na wafugaji itaendelea, haitakwisha na tutaendelea kuishuhudia kila siku Kilombero na maeneo mengine. Hata kule Lindi ambako ni wastarabu sana, lakini kuna viashiria vyote kwamba kama hali hii itaendelea na kwenyewe tutaanza kuweka kwenye eneo la kingogoro!

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri, naomba *take this issue very serious*, hakikisheni mnapata fedha za kutosha mfanye *demarcation* ya maeneo kati ya wakulima na wafugaji. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimalizie tu, nasikitika sana na Mheshimiwa Nape hapa hayupo, ni Mbunge mwenzangu kwenye Halmashauri moja kwenye wilaya moja; nasikitika, najenga hoja hapa za wavuvi hawanioni, hawanisikii; najenga hoja hapa za wakulima hawanioni, hawanisikii na Watanzania wanatulalamikia!

Mheshimiwa Naibu Spika, siungi mkono hoja! (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Daniel Nsanzugwanko, atafuatiwa na Mheshimiwa Oran Njeza.

MHE. DANIEL N. NSANZUGWANKO: Mheshimiwa Naibu Spika, nami nashukuru kwa kunipa nafasi hii ili niweze kusema machache. Niseme kwamba niko kwenye Kamati ya Kilimo, kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri tunaendelea kukupa hongera kwa kazi yako nzuri na timu yako. Hata hivyo, nina machache ambayo ningependa tuweke *record* sawasawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hiki kitabu cha Mheshimiwa Waziri ni *record*, kina kumbukumbu, nimekisoma chote. Ukurasa wa 116 kinaainisha msaada wa chakula uliotolewa; ameinisha baadhi ya Wilaya. Kwa takwimu hizi, tafisiri yake ni kwamba, takriban asilimia 65 ya nchi yetu ina upungufu wa chakula. Kitu ambacho ningependa tuweke *record* sawasawa, humu ndani Mheshimiwa Waziri unasema kuna msaada wa chakula mmepeleka kwa Wakimbizi. Sasa nataka tuweke *record* sawasawa, siku hizi *NFRA* ndiyo inalisha wakimbizi wetu au ni suala la *UNHCR*? Naomba tuweke *record* vizuri kwenye vitabu vyetu hivi.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia *bullet* inayofuata umesema tumetoa msaada wa chakula *Southern Sudan*. Sasa tumerudi kwenye enzi za Mzee

Nyerere za ukombozi wa Bara la Afrika? Kwamba sisi tunaanza kuwalisha watu wa *Southern Sudan*?

Mheshimiwa Naibu Spika, nilidhani kule *Southern Sudan* tunakwenda kuuza nafaka zetu, kwasababu kuna fedha za *UNHCR*! Nilihisi vilevile kwenye makambi ya wakimbizi *NFRA* inakwenda kuuza chakula kule ili tupate fedha, tena fedha za kigeni kwa sababu haya Mashirika ya Kimataifa yana fedha za kigeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba tuweke *record* sawasawa, huo msaada unaosema unapeleka *Southern Sudan* ni msaada wa namna gani? Hao wakimbizi *to my knowledge* ni kwamba hawahitaji *NFRA*, wao wanalishwa kupitia fedha za *UNHCR*. Pengine Mheshimiwa Waziri kwa taarifa yako tu, sisi kwenye *RCC* tumeshakubaliana kwamba *RC* atakuja kwako kuomba kibali ili Mashirika ya Wakimbizi yanunue chakula katika Mkoa wa Kigoma ambacho kinazalishwa na wananchi wetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, hilo tumeshakubaliana kwenye *RCC* na nasikia eti mpaka waje waombe kibali kwa Waziri. Mahindi ya kwetu, kuyauza *NHCR* hatuwezi mpaka tuje tuombe kibali kwenye Wizara. Nadhani hayo ni baadhi ya mambo ambayo yanahitaji kurekebishwa katika mfumo wa huu utawala wa nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili ambalo ningependa niliseme, Mheshimiwa Waziri tumeshazungumza suala la uzalishaji wa mbegu na suala la Bugaga. Nimekupa *options* mbili; hili shamba la Bugaga maarufu shamba la Wajapani; shamba la mbegu tulilitoa kwa *ASA*. Huu ni mwaka wa nane limeachwa kuwa shamba pori. Sisi tumewapa *option* tu, kama hili shamba hamlihitaji turudishieni Halmashauri. Turudishieni shamba letu! Haiwezekani! Uhaba wa kuzalisha mbegu ni mkubwa, lakini huu ni mwaka wa nane, shamba limekaa, lina miundombinu ya umwagiliaji lakini halitumiki! Kama wenzetu wa *ASA* wameshindwa Mheshimiwa Waziri na Wizara yako imeshindwa kulitumia, tunaomba shamba letu mturudishie. Wala hatuna ugomvi na hilo, tutalitumia wenyewe na tuna uwezo wa kulitumia.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine kwa kweli ni kwamba na Waheshimiwa Wabunge wote mtuunge mkono, tumuunge mkono Waziri tuhakikishe fedha za pembejeo zinaongezeka. Hatuwezi kuzungumzia uchumi wa viwanda wakati hatujatafsiri kibajeti kusaidia Sekta ya Kilimo, haiwezekani! Naomba Waheshimiwa Wabunge wote tushikamane wakati utakapofika tuhakikishe sekta hii inaongezewa fedha; fedha za mbolea, fedha za madawa na kadhalika na kadhalika. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo ningependa niliseme ni mbolea hii ya Mijingu. Mheshimiwa Waziri kuna maeneo mengi, mbolea hii ya Mijingu ambayo inazalishwa katika nchi yetu, wananchi hawaelewi vizuri, wanailalamikia! Kwa nini Wizara msije *clearly* na wewe Mheshimiwa Waziri na wataalam wako mkaeleza *exactly* utajiri wa mbolea hii ili wananchi waelewe? Kwa sababu mbolea hii inazalishwa nchini, tungekuwa na fursa ya kuitumia zaidi. Ni muhimu kabisa wananchi hawa waelewe *contents* za mbolea hii na umuhimu wa mbolea hii. Maeneo mengine mbolea hii watu wanaikataa, lakini Serikali imekaa kimya haisemi jambo lolote. Tokeni nje muisemee mbolea hii kwa sababu inazalishwa hapa nchini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho, ni kumkumbusha tu Mheshimiwa Waziri na Wataalam wake wananisikia, kuna mtu mmoja amezunguza jambo hili; katika nchi yetu mikoa mitatu inayopata mvua za uhakiki inajulikana na ni Mikoa mitatu tu!

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa miaka 40 iliyopita mikoa yenye mvua za uhakika, udongo wa rutuba ni mikoa mitatu tu. Mkoa wa kwanza ni Kagera, hakuna uwekezaji wa maana umefanyika wa kilimo kule; Mkoa wa pili ni Kigoma, hakuna uwekezaji wa maana wa kilimo umefanyika kule; Mkoa wa tatu ni Katavi. Sasa mnahangaika, mnawekeza maeneo ambayo hayana mvua, hayana udongo wenye rutuba, ni kitu gani mnafanya Mheshimiwa Waziri? Mkae kama Serikali, hii Mikoa ambayo tuna *comperative advantage*, tuweze kuwekeza kwa nguvu zetu zote katika maeneo hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho, pale Kasulu tuna Chuo cha Kilimo. Kile Chuo kilikuwa cha *World Bank* baadaye *World Bank* wakakiacha, sasa kimerudi. Tunaomba kupitia kwako Mheshimiwa Waziri na wananchi wa Kasulu wamenituma jambo hili, tunakiomba kiwe ni sehemu ya mlingano, sehemu ambayo...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MHE. DANIEL N. NSANZUGWANKO: Ni kengele ya pili?

NAIBU SPIKA: Ndiyo Mheshimiwa!

MHE. DANIEL N. NSANZUGWANKO: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja hii lakini Mheshimiwa Mwigulu nadhani tumeelewana vizuri. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Oran Njeza, halafu watakaofuata ni Mheshimiwa Aeshi Hilali, Mheshimiwa Emmanuel Papian na Mheshimiwa Devota Minja. Hawa watatu wa mwisho ni dakika tano tano.

Mheshimiwa Oran Njeza, tafadhali!

MHE. ORAN M. NJEZA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana. Nami napenda kumpongeza Waziri wa Kilimo na Naibu wake na timu nzima ya Wizara ya Kilimo kwa kazi kubwa wanayoifanya na kukabiliana na changamoto zilizopo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kweli kama walivyosema wenzangu, hii Bajeti ya Kilimo haijaka vizuri. Asilimia 0.9 ya bajeti nzima ya Serikali kupeleka kwenye kilimo, nafikiri hatuitendei haki Sekta hii ya Kilimo. Niliangalia vizuri sana Bajeti ya Mheshimiwa Waziri Mkuu ambayo ilikuwa na mabadiliko makubwa sana. Aliibadilisha kutoka asilimia 15 ya maendeleo mpaka asilimia 70 ya maendeleo. Sasa tulitegemea mabadiliko kama hayo yangekuwepo vilevile kwenye sekta hii muhimu ya kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la uzalishaji na tija ya kilimo linasababishwa sana na ufinyu wa bajeti ya kilimo. Ukiangalia, kama sisi tunaotoka kwenye maeneo ambayo ni ya kilimo, kwenye Wilaya ya Mbeya tunalima karibu mazao yote ya biashara na mazao ya chakula. Kabla ya mwaka 2010, Wilaya ya Mbeya ilikuwa ni mojawapo ya wazalishaji wakubwa sana wa pareto Tanzania na Afrika, lakini kwa leo hii zao hilo limeporomoka sana. Sababu kubwa ya kuporomoka kwa zao hilo ambalo lina soko zuri sana duniani ni ufuatiliaji na ubora na usimamizi mbovu.

Mheshimiwa Naibu Spika, soko halina uhakika kabisa! Watu waliopewa majukumu ya kulisimamia Soko la Pareto leo hii wameweza kuweka mnunuzi mmoja wa pareto na huyo mnunuzi ambaye ni mwekezaji ndio ana Kiwanda cha Pareto. Unategemea mkulima atafaidika namna gani kwa *monopoly* ya namna hii?

Mheshimiwa Naibu Spika, pareto ilipokuwa na wanunuzi wengi, wakulima walipata sh. 2,400/= kwa kilo. Leo hii wakulima wanapata sh. 1,500/=. Bei ya huko kwa wenzetu nchi nyingine ni sh. 4,000/= kwa kilo. Sasa unategemea maajabu gani kuitoa nchi hii katika huu umaskini wakati umaskini unazalishwa na sisi wenyewe? Angalia hiyo tofauti ya sh. 1,500/= na sh. 4,000/=. Ukiweza kuibadilisha tu hiyo, ni kwamba uchumi wetu utakuwa umebadilika kwa zaidi ya asilimia 200.

Mheshimiwa Naibu Spika, nami namwomba Waziri na nashukuru alikuwa amelifanyia kazi suala hili, lakini inavyoelekea kuna matatizo kwenye Bodi ya Pareto. Uliagiza kuwa wakutanishwe wanunuzi wadogo na yule mwekezaji (*PST*) pamoja na wakulima, lakini mpaka leo, licha ya kwamba Waziri Mkuu vilevile alisimamia suala hilo, hawajakutana na hawataki kuwakutanisha hawa watu.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kama tuna bodi tunazosisimamia, hazipokei maagizo kutoka juu, tunategemea nini? Nafikiri Mheshimiwa Waziri inabidi uangalie ni namna gani utalishughulikia hili suala. Hali hii inakatisha tamaa wakulima, nami mwenyewe kama ni mkulima, nasikitika kuona wakulima wa Mbeya wanapata sh. 1,500/= na soko huko nje wanapata sh. 4,000/=, kisa ni utendaji mbovu wa Bodi ya Pareto. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiangalia huu uzalishaji wetu, tulikuwa tunaongoza duniani; nchi zetu hizi tatu za Afrika Mashariki ikiwemo Kenya, Rwanda na Tanzania. Tulikuwa tunazalisha zaidi ya asilimia 70 ya pareto inayozalishwa duniani. Leo hii baada ya haya matatizo, kisiwa kidogo cha Tasmania huko Australia ndiyo kinazalisha zaidi ya asilimia 70 ya pareto na wenzetu kule wanapata zaidi ya sh. 4,000/= kwa kilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiri tuanze kuangalia ni namna gani tunasimamia sera zetu na *strategic objectives* tulizonazo ili tukishazitua hizo, nafikiri badala ya kuongeza maeneo ya kilimo, tuangalie ni namna gani haya maeneo yetu tuliyonayo sasa hivi yatatoa mazao yetu ya kilimo kwa tija zaidi na kabla ya kuongeza maeneo ya kilimo.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MHE. ORAN M. NJEZA: Mheshimiwa Naibu Spika, ukiangalia kule kwangu, Wilaya ya Mbeya...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Njeza muda wako tayari!

MHE. ORAN M. NJEZA: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Aeshi Hilali, dakika tano; atafuatiwa na Mheshimiwa Emmanuel Papian dakika tano na Mheshimiwa Devota Minja, dakika tano.

MHE. KHALFAN H. AESHI: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi, naamini dakika tano kwangu zitanitoshia, nitaongea haraka haraka tu.

La kwanza, nikupongeze Mheshimiwa Waziri na Naibu Waziri wako kwa hotuba nzuri uliyotutolea, lakini kuna mambo matatu ambayo ningepomba utusaidie wakati ukija kutujibu hoja zetu. La kwanza, nimesikia kwamba Serikali itanunua mahindi tani laki moja mwaka huu, lakini naomba kujua Mheshimiwa Waziri, tunanunua mahindi lakini hatujataja bei tutanunua mahindi haya kwa bei gani? Ni vizuri mkawaeleza wananchi wakajua mahindi haya tutayanunua

kwa shilingi ngapi ili wawe wanajua wasije wakauza mahindi yao, wakalanguliwa na walanguzi wengine kwa bei ya chini. *(Makofi)*

Kwa hiyo, ni vizuri utakapokuja hapa, uwatangazie wananchi hawa tutanunua mahindi tani laki moja, japokuwa ni ndogo, hazitoshi, lakini muwaambie wananchi hawa na wakulima kwamba tutanunua mahindi kwa bei kadhaa kama ilivyokuwa ikitokea siku za nyuma ambazo mlikuwa mkitusomea bajeti. Kwa hiyo, naomba sana Mheshimiwa Waziri ukija hapa utujibu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine, naomba kuchangia kwenye suala la mbolea. Nampongeza Mheshimiwa Waziri kwa hotuba yake, lakini niseme kitu kidogo. Kuna mbolea aina ya Minjingu ambayo imekuwa ikipelekwa katika mikoa mbalimbali. Naomba, hebu lichukulie suala hili kwa umakini sana na kwa uzito. Naamini wataalam wako wanafahamu; kama kweli mbolea hii inafaa, basi naomba mlíchukulie kwa uzito wa hali ya juu na kama haifai, njooni mtuambie hapa, hii mbolea haifai.

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka nimkukumbushe tu Mheshimiwa Waziri, tulikuwa na mbolea ya aina nyingine ya DAP iliyokuwa inauzwa sh. 90,000/= mpaka sh.100,000/=, lakini kilipokuja Kiwanda cha Minjingu kuanza ku-supply mbolea hii, mbolea nyingine zote zikashuka bei. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, namwomba Mheshimiwa Waziri, mbolea hii ya Minjingu, uende kiwandani, ukawatembelee, mje mtuambie kama mbolea hii inafaa. Kama inafaa, Serikali iongeze nguvu pale, kwa sababu hii ndiyo inaweza kusaidia kushusha mbolea nyingine zote ambazo zinatoka nje.

Kwa hiyo, naomba sana Mheshimiwa kama kweli mbolea ya Minjingu inafaa na wataalam wako wanasema inafaa, basi tuipe kipaumbele sana tuweze kuwaangalia hawa na kuweza kuwasaidia kwa sababu kaulimbiu yetu ni ya viwanda na viwanda tulivyonavyo ni hivyo, tuanze navyo, tuweze kuvi-support. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine, naomba nikiri hapa, mwaka 2015 makampuni mengi ya mbolea yalikota kuikopesha Serikali mbolea, lakini wapo mawakala wadogo wadogo walioamua kwenda kuchukua mikopo benki wakaenda kununua mbolea ku-supply kwa wananchi lakini mpaka leo hawajalipwa. Mheshimiwa Waziri hebu, lichukulie hili, hawa mawakala ni wadogo, wamekopa fedha za riba, lakini mpaka leo mwezi wa Saba huu mawakala hawa hawajaweza kulipwa fedha zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, namwomba Mheshimiwa Waziri, hawa mawakala mara nyingi wanakuwa wakituokoa sana; hawa wakubwa wanapogoma, mawakala wadogo wanaweza wakatusaidia, nasi tuwaone!

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho, ni suala la uvuvi. Naomba nizungumzie uvuvi kidogo kwa sababu nimebakiwa na dakika tatu. Mheshimiwa Waziri wavuvi hawa wanaumizwa sana. Leseni zimekuwa za kila aina! Ukimwangukia mwenye mtumbwi, anachajiwa leseni, mwenye wavu anachajiwa leseni, mvuvi mmojammoja anaachajiwa leseni, akivua tena dagaa hizo hizo leseni, akisafirisha Dar es Salaam leseni. Hebu angalieni hili Mheshimiwa Waziri mfute hizi leseni maana yake kodi zimekuwa nyingi mno kwa mtu mmoja. Kwa hiyo, tumekuwa tukiwaonea sana wavuvi bila kuangalia ni jinsi gani wanavyoteseka katika uvuvi kwa wanaokwenda huko kwenye shughuli za kujitafutia maisha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, siongei mengi, nilitaka kukumbusha tu haya machache ambayo nimeona kwamba Mheshimiwa Waziri anapokuja kutujibu atuambie, suala la bei ya mahindi, atuambie mbolea ya Minjingu kama inafaa, lakini vilevile atuambie mawakala hawa wataweza kulipwa lini fedha zao?

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo machache, naunga mkono hoja. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Emmanuel Papian!

MHE. EMMANUEL J. PAPIAN: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi hata kama ni dakika kidogo. Nakushukuru sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la kwanza ninalotaka kuzungumzia, nimekuwa nashauri sana juu ya Benki ya Kilimo. Nimeomba mara nyingi sana kwamba hii Benki ya Kilimo ina mtaji mdogo, nimeomba zile pesa za *TIB* zihamie Benki ya Kilimo; nimeomba zile pesa za Mfuko zilizoko *Exim* zihamie Benki ya Kilimo ili benki yetu iwe na mtaji wakulima na wafugaji wetu waweze kukopa kwenye benki moja ili waende kwenye chombo kimoja, wapate huduma mahali pamoja, warejeshe malipo yao mahali pamoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba hii benki ihamie Dodoma. Kwa nini benki ikae Da es Salaam kwenye yale majengo maghorofa yanayolipa gharama kubwa! Majengo yapo Dodoma katikati ya nchi, anayetoka kusini aingie, anayetoka Kaskazini aje, anayetoka Magharibi aje lakini naomba hii Benki ihamie Dodoma. Hilo ni jambo la kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili nililotaka kuzungumza ni hili suala la migogoro ya wakulima na wafugaji. Migogoro ya wakulima na wafugaji mara

nyingi ukikuta mahali kuna mgogoro, wakulima na wafugaji wanapigana, mwanasiasa anafaidika na ule mgogoro. Watendaji wa Serikali wanafaidika na ule mgogoro!

Mheshimiwa Naibu Spika, naiomba Serikali iangalie ni namna ipi tunaweza kufanya ili kuhakikisha kwamba mgogoro unapotokea mahali, unakabiliwa kwa wakati, wale Watendaji wa Serikali, Mwanasiasa anayeshiriki katika hilo, achukuliwe hatua haraka na Serikali ijulishwe na wananchi wajue ili kuweza kuhakikisha kwamba tunakabiliana na migogoro inayotokea baina ya wananchi wetu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda nizungumzie NARCO. Ukitaka kuitafuta Wizara ya Mifugo, lazima utaitafuta NARCO; ukitaka kuzungumzia mifugo nchini, lazima uitafute NARCO. Wabunge wengi wamezungumza habari ya mashamba yaliyoko huko Kalambo, Kagera, Arusha, Tanga; NARCO ndiyo yenye maeneo makubwa, lakini NARCO haipevi mtaji. Kwa nini haipevi mtaji? Nilishaomba nikasema, NARCO iombewe pesa za nje zenye riba nafuu ikopeshwe, mashamba yajazwe mifugo, tuajiri wataalam waingie pale, tuwasainishe mikataba, wakishindwa, ni Magereza. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa mashamba yako wazi, wafugaji pembeni wanayavamia, mwisho wa siku inaleta migogoro. Ndiyo maana inafika mahali watu wengine wanasema haya mashamba yachukuliwe, yanyang'anywe. Haya mashamba yanakwenda wapi na ndiyo jicho la Wizara! Hakuna mahali pengine unaweza kuiona mifugo au kufanya *researches*? Watu wengi, sasa hivi wataalam wetu na vijana wengi wanaofanya *Ph.D, Masters*, kwenye *fields* wanakwenda kwenye hayo maeneo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba na kuishauri Serikali kwamba iombe pesa za nje kwa ajili ya NARCO, *i-inject* pesa za kutosha, iongeze wataalam tuweze kusimamia hayo maeneo na tuweze kufanya kazi kwa kuingiza mapato kwa maana nzima ya hiki Kitengo chetu cha Mifugo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikiwa kwenye Kamati ya Utawala na Serikali za Mitaa, mikoa ilipokuja juzi Dar es Salaam, nilikuwa nawaambia kila mkoa ujaribu kuainisha ni mazao gani yanaweza kustawi lakini ambayo ni *commercial*. Tusi-base kwenye mahindi, mwisho wa siku tukivuna, yanakuwa mengi, hayana soko. Mikoa ikiweza kuainisha yale mazao kwa kushirikiana na Wizara ya Kilimo, yale mazao ya biashara; ufuta, alizeti na kadhalika yanaweza kusaidia mazao yakatoka nje tukaingiza *foreign currency* badala ya ku-*depend on* haya mazao ambayo asubuhi na jioni hatuna bei, bei imepatikana, haipo na *internal collection* bado haipo. (Makofi)

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Papian, muda wako umekwisha!

MHE. EMMANUEL J. PAPIAN: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kushukuru, naunga mkono hoja. Ahsanteni sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Devotha Minja!

MHE. DEVOTHA M. MINJA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi hii. Naomba na mimi nichangie mawili, matatu kwa dakika hizi tano ambazo umenipa.

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote kwa uzito wa bajeti hii ya kilimo ambayo tunafahamu pato la Taifa kwa zaidi ya asilimia 70 inategemea kilimo. Ninachokiona katika kujadili bajeti hii, wakulima na wafugaji hawajui ni nini tunachojadili, ikizingatiwa kwamba changamoto ni nyingi katika sekta hii. Nafikiri, hatuzungumzii habari ya televisheni tu, tunazungumzia pia habari ya redio. Mkulima anapaswa akiwa shamba leo hii ajue mpango wa Serikali wa kununua maelfu ya tani za mahindi; mkulima ajue kwamba ni kiasi gani cha fedha kimetengwa kwa ajili ya kusaidia pembejeo, lakini leo hii tunawanyima fursa wakulima hawa kujua wakati tunakabiliwa na matatizo mbalimbali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, siyo suala tu la kusikiliza redio mkulima akiwa analima, watu wako kwenye bodaboda wanasikiliza redio, wako kwenye daladala wanasikiliza redio, wanajua ni nini hatma ya sekta hii muhimu ambayo inachangia pato zaidi ya asilimia 70.

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumze kuhusu migogoro ya wakulima na wafugaji katika Mkoa wa Morogoro. Hivi karibuni Waziri wa Kilimo alifika Mkoani Morogoro; mauaji makubwa yametokea, wananchi wameuawa, mifugo imeuawa, lakini hatma ya kutatua migogoro hii kule Mvomero wameamua kujenga korongo la kilometa 13 linalogharimu shilingi milioni 147, lenye urefu wa futi zaidi ya sita kwenda chini, upana zaidi ya ekari moja kutenganisha wakulima na wafugaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha hizi shilingi milioni 147 zingejenga Zahanati mbili, zingejenga malambo matatu ambayo yangesaidia wananchi hawa ambao migogoro yao mikubwa ni kutokana na kukosa vitu muhimu ikiwemo haya malambo. Leo tumeamua kuanza kuwagawa Watanzania hawa badala ya kutafuta suluhu ya kudumu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, enzi za Mwalimu Nyerere migogoro hii haikuwepo, lakini hivi sasa watu wamehodhi maeneo makubwa, wakulima hawana sehemu ya kulima, ranchi zilizokuwa za Serikali zimehodhiwa, Serikali ilitoa maamuzi kwamba zaidi ya ekari 5,000 zigawiwe wananchi hawa lakini hakuna kitu, wamegawana vigogo, sasa hivi wanakuja kuamua kuwatenga wakulima na wafugaji. Sijui tunakwenda wapi katika Taifa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Berlin wameamua kuvunja ukuta ili kuwaunganisha watu, leo sisi tunasema tunajenga korongo kumtenganisha mkulima na mfugaji! Watu hawaombani chumvi, hawaombani kibiriti! Shule wanafunzi wanashindwa kuvuka upande wa pili! Naongea kwa masikitiko makubwa; wananchi hawa wangejengewa mikakati ya kutatua migogoro. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mwigulu alifika pale, wananchi wanamnyooshea vidole Mkuu wa Wilaya, Mkuu wa Mkoa, RPC, DC, migogoro inatokea hawana habari kinachoendelea, matokeo yake Mahakama ilitoa *rulling* kutengeneza *buffer zone* Halmashauri/Serikali iliamua kujenga korongo kwamba sasa korongo litengenezewe. Hata mipaka ya nchi zetu, hakuna makorongo. Inasikitisha sana! Fedha hizo ambazo ni mapato ya wananchi ambayo yangesaidia lakini sasa hivi yanakwenda kutengeneza makorongo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, korongo hili halikuzingatia hata ushauri wa Madiwani wala NEMC zaidi ya kuharibu mazingira. Kwa hiyo, naomba Serikali ifikirie upya jinsi ya kusaidia jamii hizi kurudisha utamaduni. *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Devotha Minja, muda wako umekwisha!

MHE. DEVOTHA M. MINJA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru na siungi mkono hoja. *(Makofi)*

MICHANGO KWA MAANDISHI

MHE. HAWA M. CHAKOMA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa kuonesha masikitiko yangu kwa mgogoro wa wakulima na wafugaji katika Kata ya Magindu na Gwata Mkoani Pwani katika Jimbo la Kibaha Vijijini.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika ziara yangu ya kushukuru wapiga kura wa Mkoa wa Pwani hususani Kata ya Gwata na Magindu nimepokea malalamiko toka kwa wananchi juu ya mgogoro unaoendelea kati ya wakulima

na wafugaji. Mfano katika Kata ya Magindu, Kijiji cha Mizuguni mgogoro huo umeota mizizi kwani wafugaji (Masai) na mifugo yao huvamia mashamba ya wakulima na kula mazao yao suala linalopelekea mapigano baina ya jamii hizo mbili. Mgogoro ambao hata Kamati ya Kijiji cha Mizuguni imeshindwa kuutatua. Hata wakulima walivyokimbilia Mahakamani bado wamekuwa wakishindwa kesi hizo (za kuharibiwa mazao yao kila siku) kwa kuwa wafugaji jamii ya Kimasai huhonga Mahakimu na hatimaye wanashinda kesi hizo. Hali hiyo pia imejitokeza katika Kata ya Gwata, Kijiji cha Mlalazi, mifugo (ng'ombe) wanamaliza mahindi ya wakulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, kikubwa zaidi hapa Mheshimiwa Waziri, wafugaji hawa walishatengewa eneo la kwenda ambako ni Vinyenze, kijiji hiki kiliwekwa ama kutengwa mahsusi kwa ajili ya wafugaji ili kunusuru mazao ya wakulima lakini hadi leo hii ninavyoongea wafugaji hao wamegoma kwenda Vinyeze hali ambayo inaendeleza migogoro baina yao na wakulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, niombe sana hili suala si la kuchukulia mzaha kwa kweli maana huu mgogoro unafukuta chini kwa chini, siku ukija kulipuka hapatatosha. Hivi ninavyoongea katika Kata ya Gwata wakulima hawaoani na wafugaji lakini pia wanapigana mapanga na kuumizana ilhali hapo awali walioleana.

Mheshimiwa Spika, naomba sana Serikali kuingilia kati kunusuru jamii hizi mbili kuacha kupigana na kuhatarishiana maisha. Pia Serikali iingilie kati ili wafugaji ambao wanasemekana ni matajiri waache kuwaonea wakulima wanaosemekana ni wanyonge. Kesi inapokuwa Mahakamani wafugaji wanakimbilia kuhonga halafu mwisho wa siku Mahakimu huwapa ushindi huo wafugaji *only because* wamepokea hongo.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, nimeamua kuchangia hoja hii moja tu mwanzo mwisho kwa sababu ya umuhimu na upekee wake. Nikuombe sana Mheshimiwa Waziri baada ya Bunge hili la bajeti katika ziara zako za kikazi Mkoa wa Pwani uwe kwenye orodha kwa kuipa kipaumbele Kata ya Gwata na Magidu.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa nafasi hii, naomba kuunga mkono hoja. Niwatakie kila la kheri Mheshimiwa Waziri na Naibu Waziri katika kutimiza majukumu ya kilimo, uvuvi na ufugaji kwa maslahi ya Taifa letu.

MHE. MARY D. MURO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuchangia Wizara hii kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo la wavuvi wa Mafia ni kule kuambiwa wahame eneo wanalovulia miaka mingi na kufanywa Hifadhi ya Taifa, hivyo

wananchi kukosa eneo la uvuvi. Naishauri Serikali kuangalia upya jinsi ya kuwatafutia wananchi eneo la uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo la majosho kwa ajili ya wafugaji wa Mkoa wa Pwani, Wilaya ya Kibaha, eneo la Kwala ambako wafugaji wengi Wakwavi, Wamasai wanapoteza mifugo yao mingi na ECF (Ndigana Baridi) kutokana na kukosa majosho na dawa za mifugo kuwa juu. Nashauri Serikali irudishe mpango wa ujenzi wa majosho ili kusaidia wananchi. Pia kuwepo punguzo la bei ya dawa ili kusaidia wananchi kumudu gharama.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia nashauri kusaidia udhibiti wa soko la mazao yatokanayo na mifugo, mfano, kuku wa nyama kuletwa kutoka nchi za jirani hivyo kuu soko la ndani la wafugaji. Mfano, wafugaji wa kuku wa mayai wanakosa soko la mayai kutokana na mayai toka nchi za jirani kuingia nchini.

MHE. ZUBEDA H. SAKURU: Mheshimiwa Naibu Spika, mchango wangu unalenga moja kwa moja katika changamoto ya masoko ya kilimo pamoja na bidhaa za kilimo. Wakulima wengi wanapata faida ndogo kutokana na ukosefu wa masoko na uhakika wa bei za mazao yao. Kushuka kwa shilingi mara kwa mara kumepelekea wanunuzi kununua mazao ya wakulima kwa bei ndogo sana na kumuacha mkulima akifanya kilimo cha hasara. Leo hii, ubovu wa miundombinu nchini unasababisha wakulima kukosa masoko ya uhakika na hivyo kupelekea kuuza mazao yao kwa hasara.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kukabiliana na changamoto za kilimo, Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa (BRN) ulialika wataalam wa kilimo ili kuchambua na kutoa mapendekezo juu ya namna bora ya kutatua changamoto ya masoko ya wakulima. Tena kuna maabara ndogo ya siku tano iliandaliwa ili kutathmini mifumo ya masoko kwa mazao ya mahindi na mpunga. Je, programu hii ilitoka na matokeo gani?

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na Serikali kupiga marufuku uingizaji wa sukari nchini bado ipo haja ya kuzuia pia uingizwaji wa bidhaa za mifugo nchini kama vile nyama, maziwa kwani wafugaji wengi wa Tanzania wanaendelea kuwa na mifugo mingi na uzalishaji hafifu. Leo pamoja na kuwa na Soko la Pamoja la Afrika Mashariki, Tanzania hainufaiki na fursa hizo hasa kwa bidhaa za maziwa na ndiyo maana leo katika maduka mengi ya rejareja bidhaa za nje za mifugo zimejaa na hazina ubora wala usalama kwa mtumiaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika sekta ya uvuvi hasa katika Bahari Kuu ya Hindi haujapewa kipaumbele kama mojawapo ya shughuli muhimu ya kiuchumi. Je, Serikali ina mikakati gani ya kuwezesha wavuvi wa Kitanzania kujishughulisha kwa manufaa na kuongeza pato la Taifa?

Mheshimiwa Naibu Spika, ripoti ya FAO ya mwaka 2014 inaonesha kuwa Uganda na Tanzania ziliongoza katika uvuvi wa maji baridi ambapo Tanzania ilishika nafasi ya nane. Changamoto kubwa ambayo ilitolewa kama tahadhari ni kupungua kwa samaki hasa katika maziwa makuu (*Victoria* ikiwa ndio mojawapo). Je, ni mkakati gani wa makusudi uliowekwa kuhakikisha uvuvi wa maji baridi unakuwa endelevu katika kuchangia uchumi wa Taifa?

MHE. IGNAS A. MALOCHA: Mheshimiwa Naibu Spika, unapozungumzia kilimo huwezi kukosa kuzungumzia ukosefu wa ardhi ya kilimo kwa baadhi ya maeneo ikiwa ni pamoja na migogoro ya ardhi kati ya wakulima na wafugaji, wafugaji na hifadhi za Serikali, wakulima na hifadhi. Mfano mzuri upo mgogoro kati ya wakulima na Hifadhi ya Akiba ya Uwanda katika Jimbo langu la Kwela. Mwingine ni mgogoro wa wananchi na mwekezaji wa shamba la Malonje. Serikali imalize haraka migogoro hii bila kufanya hivyo inaweza kusababisha mapigano na kuleta maafa makubwa sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna changamoto kwenye pembejeo. Pembejeo nyingi hazifiki kwa wakati, hazitoshelezi, wanaofaidika ni wachache na bei kuwa kubwa isiyolingana na bei ya mazao. Naomba Serikali iangalie suala hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, bila kuimarisha kilimo cha umwagiliaji nchi yetu haiwezi kuwa na uchumi imara. Tunayo mito mingi inayotiririsha maji msimu wote, lakini bado hatujaitumia vizuri. Nichukulie mfano katika Halmashauri ya Wilaya ya Sumbawanga, miaka minne mfululizo tuliomba miradi ya umwagiliaji lakini hatujapata fedha za kujenga miradi hiyo. Miradi hiyo ni wa Msia, Uzia, Maleza, Nkwilo, Nankanga na Mbulu. Naomba Serikali itupatie fedha kwa ajili ya miradi hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, bado tunalo tatizo kubwa la wakulima wetu kukosa soko la mazao na kuwafanya kukata tamaa na vijana wengi kukimbilia mijini baada ya kuona kilimo hakiwalipi. Hivyo, Serikali itafute masoko ya bei nzuri ya mazao.

Mheshimiwa Naibu Spika, ujenzi wa maghala. Mkoa wa Rukwa ni miongoni mwa Mikoa inayozalisha chakula kwa wingi lakini hakuna maghala ya kutosheleza kuhifadhi mazao. Matokeo yake ikifika wakati wa mvua mazao hunyeshewa na kuoza. Naomba Serikali itueleze ni lini Mkoa wa Rukwa utajengewa maghala.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imetelekeza Ziwa Rukwa pamoja na ziwa hilo kutoa ajira kubwa kwa wananchi na hasa vijana. Serikali haijawahi kutoa mikopo ya vikundi vya wavuvi, kwa nini mmelitelekeza Ziwa Rukwa?

MHE. SAVELINA S. MWIJAGE: Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Kagera ni wakulima wa zao la ndizi, ni zao la chakula pamoja na biashara. Mkoa huu umeanza kulima zao hilo toka mwaka 1952 likitokea nchini Uganda, hii ni enzi ya ukoloni. Serikali ilitunga sheria ya kuwabana wananchi ili kutokomeza ugonjwa huo wa mnyauko ukawa umetoweka lakini ukajitokeza tena mwaka 2006 katika Wilaya ya Muleba na Kata ya Izigo sasa umeenea Mkoa mzima wa Kagera pamoja na Kigoma, Geita, Ukerewe na Kyerwa. Karagwe ni asilimia 70, Bukoba Vijijini ni asilimia 65, Misenyi ni asilimia 55, Ngara ni asilimia 35 na Biharamulo ni asilimia 25. Serikali ijue ugonjwa huo umeenea kwa asilimia 85. Je, ni lini Serikali itatuletea wataalam wa kuweza kutoa elimu juu ya ugonjwa huu ili wananchi waendeleze kilimo hiki hasa ikizingatiwa kuwa ni zao la biashara na chakula?

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Kagera kuna wafugaji wengi lakini hawana faida na ufugaji wao ukizingatia sasa hivi kuna ufugaji wa kisasa wa kunenepesha ng'ombe. Je, ni lini Serikali itatuletea viwanda hasa kiwanda cha kuchakata maziwa, nyama na ngozi? Tunaomba Serikali itukumbuke Mkoa wa Kagera kuondoa umaskini.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa mtaji wa maskini ni nguvu zake mwenyewe, vijana wanajijiri kuvua samaki na zana wanazotumia kuvua samaki wananyang'anywa na kuchomwa kwamba ni haramu. Je, kama ni haramu zinatoka duka au kiwanda gani? Kwa nini Serikali isifungie kiwanda ambacho kina zana haramu? Badala ya kuwakamata wale wanaoingiza na kuuza wanakamata wanaovua si kuwaonea?

Mheshimiwa Naibu Spika, nimesikia kwenye hotuba ya Waziri anasema anatoa elimu kwa wavuvi, je, Mkoa wa Kagera wamepata wangapi hiyo elimu? Tunaomba elimu hiyo itolewe ili vijana wafaidike na Ziwa lao Viktoria. Mkoa wa Kagera tuna kiwanda kimoja cha samaki, je, ni lini Serikali itatujengea kiwanda kingine ili vijana wapate ajira na wafaidikie na rasilimali ya nchi yao?

MHE. JANET Z. MBENE: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kukushukuru kwa fursa hii ya kuchangia hotuba hii. Nampongeza Mheshimiwa Mwigulu Nchemba, Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi na Naibu Waziri wake, Watendaji Wakuu wa Wizara pamoja na Katibu Mkuu na Naibu Makatibu Wakuu na Watendaji wote kwa kazi nzuri na iliyotukuka inayofanywa na Wizara yao. Napongeza hotuba nzuri iliyosheheni mipango na utekelezwaji wake wenye uhalisia, inayotekelezeka na itakayoleta maendeleo ya uhakika katika sekta hii muhimu. Wizara iwatumie sana vijana wasomi katika sekta hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili Taifa letu liendeleo kwa kasi ni lazima tuboreshe kilimo na viwanda kwa kuzingatia kuendesha kilimo cha kisasa kwa maana yake pana. Napendekeza kuundwa kwa vikosi kazi vya vijana wawazalishaji wa kilimo, ufugaji na uvuvi wa kisasa na hawa watengewe

maeneo, waandikishwe kama vikundi rasmi na wajengwe uwezo wa kielimu, kimitaji, nyenzo, mbegu, mitamba na vifaranga vya samaki. Waunganishwe na masoko na wajengewe maghala.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa ikitumia fedha nyingi kuagiza mbegu nje ya nchi ilhali Tanzania ina ardhi kubwa na ya kutosha, vile vile tuna mashamba yaliyotengwa kwa ajili ya uzalishaji wa mbegu ambayo yamekuwa na matumizi hafifu. Tunayo maeneo mengi yaliyotengwa na yanayofaa kufuga mitamba yatumiwe kikamilifu ili wananchi waweze kufuga mifugo bora kwa kipato, ajira, lishe hata biashara ya nje.

Mheshimiwa Naibu Spika, maeneo yanayozalisha mazao ya aina mbalimbali kwa wingi hasa Nyanda za Juu Kusini, Kaskazini, Kusini na Magharibi yana changamoto kubwa ya maghala ya uhifadhi wa chakula kwa usalama, biashara na hata kuunganishwa na mfumo wa leseni za stakabadhi ghalani. Naomba kufahamu ni vigezo vipi vinavyotumika kugawa maghala haya? Ileje haijatengewa fedha za ujenzi wa maghala pamoja na kuwa ni wilaya mojawapo inayoongoza kwenye kuzalisha chakula. Naomba Serikali ipitie upya mgao huu na kuitendea haki mikoa yenye uzalishaji mkubwa na yenye fursa kubwa kwa maendeleo ya kilimo, mifugo na uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na lengo la kuboresha sekta hizi kuna haja sasa ya kutumia teknolojia ambayo imesambaa maeneo yote kuanzisha *rural telecentres* ambazo zitatumika kutoa taarifa za uzalishaji bora, masoko na taarifa za hali ya hewa kwa wazalishaji. Maafisa Ugani wapangwe upya kwenye vijiji na wapewe vigezo vya kazi zao na wapimwe kutokana na utendaji wao yaani tija itakayotokana na huduma kwa wazalishaji. Kila Afisa Ugani awe na mashamba ya mfano ya mkulima, mfugaji, mvuvi au yeye mwenyewe aoneshe mfano huo. Vijana wasomi watumiwe kwa kiasi kikubwa kwenye maeneo haya.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna haja kubwa ya kuiboresha sekta ya ufugaji kwa kuboresha elimu ya ufugaji, kuboresha huduma za biashara ya mifugo kwa kuzingatia ubora wa mifugo inayokubaliwa Kimataifa ili tuweze kuuza nje mifugo na bidhaa za mifugo yetu na kuwaongezea wafugaji kipato. Vile vile kuna haja ya kuhamasisha matumizi zaidi ya bidhaa za ufugaji hapa nchini yaani nyama, maziwa, mayai na kadhalika. Hili likizingatiwa siyo tu litaboresha afya ya wananchi hasa watoto bali itakuza soko la ndani na kukuza kipato cha ufugaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la masoko ya mifugo ni changamoto kubwa yanahitaji kufanywa ya kisasa zaidi kwa kuwa na huduma muhimu. Vile vile kutenga maeneo siyo tu ya kufunga bali ya kunenepesha mifugo kabla ya kupeleka sokoni. Serikali iainishe malengo yanayotegemewa kwenye maeneo

kwa ufugaji, mapato tunayotegemea na mifugo mingapi inategemea kuhudumiwa katika mfumo huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na matatizo ya tabia nchi na umuhimu wa mazao ya uvuvi kwa lishe, ajira na mapato imefikia wakati sasa wa kuainisha kwa kasi na nguvu kubwa uvuvi wa mabwawa nchi nzima ili kutoa ajira nyingi hasa kwa vijana na lishe na biashara. Hii ni shughuli ambayo ni umuhimu na inatoa fursa kubwa sana kwa ajira na biashara. Tungependa kupata taarifa kamili ya mpango mkakati wa maendeleo ya uvuvi huu Tanzania mapema iwezekanavyo ikiainisha wapi Serikali inalenga kuwekeza mabwawa ya kuzalisha vifaranga, vyakula vya samaki na mabwawa yenyewe kila Wilaya yatakuwa mangapi, wapi na vijana wangapi wanalengwa na tunategemea kuongeza pato la Taifa kwa kiasi gani?

Mheshimiwa Naibu Spika, uhusiano kati ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na Wizara ya Viwanda. Ili Sera ya Viwanda ifane, kuna haja ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi wakae pamoja na Wizara ya Viwanda ili kuhakikisha kuwa viwanda vya usindikaji vinajengwa sehemu zenye uzalishaji mkubwa wa mazao ya kilimo, ufugaji na uvuvi. Hii itahakikisha mavuno yote ya kuchakatwa yako tayari wakati viwanda vinapojengwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Ileje imepata bajeti ndogo sana ya kilimo chini ya TAMISEMI, hii ni fedha ndogo sana kwa uzalishaji mkubwa unaotakiwa Ileje. Vilevile Ileje pamoja na uzalishaji wa mazao mengi haijapangiwa maghala ambayo ni muhimu sana kwa uchumi wa soko. Naomba Wizara ipitie upya uamuzi wake wa kujenga maghala kwa kuzingatia uzalishaji uliopo. Serikali ipitie upya mgao wa fedha kimkoa kwenye kilimo. Mikoa inayozalisha kwa wingi iwezeshe zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati tunazungumzia kuboresha kilimo cha kisasa na kwenda kwenye uchumi wa viwanda ni lazima tuwe na mpango wa haraka wa upimaji ardhi. Kwa kufanya hivyo itakuwa rahisi hata kwa wawekezaji wanaotaka kuja kuwekeza kwenye kilimo, ufugaji na uvuvi kufanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushirika bado hatujaupatia vizuri jinsi ya kutunufaisha. Tusimamie vizuri suala hili la ushirika na usimamizi wake na wazalishaji wenyewe wasimamie.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante na naunga mkono hoja.

MHE. VICTOR K. MWAMBALASWA: Mheshimiwa Naibu Spika, naipongeza sana Serikali kwanza kwa kubuni mradi huu wa shilingi milioni hamsini kwa kila kijiji lakini pia kwa kutambua kuwa pesa hizi pekee hazitoshi na kuongeza fedha

za ushauri na usimamizi. Hili jambo jema sana. Kila Wilaya kuwe na desk la consultancy na kuwe na wataalam wa kilimo, biashara, utafiti na kadhalika. Nashauri fedha nyingi katika hii shilingi milioni hamsini ikopeshwe vikundi vya kilimo. Washauriwe vizuri, walime vizuri, kitaalam na baadaye vikundi hivi visindikie mazao hayo na kutafutiwa masoko. Tanzania ya viwanda itakuwa rahisi sana kama mapinduzi ya kilimo yatatangulia kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, naiomba sana Wizara ilete mageuzi sana kwenye masoko ya wakulima. Wakulima katika maeneo mengi wanauza mazao kwa walanguzi kwa bei ya chini sana. Vyama vya Ushirika viimarishwe, masoko ya uhakika yatafutwe. Utaratibu wa stakabadhi ghalani uenee maeneo yote Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, Jimbo la Lupa, Maafisa Ushirika wa Wilaya na Mkoa wanakwamisha juhudi za wananchi kuanzisha Vyama vya Ushirika. Nina mfano wa Vijiji vya Lola na Lyesero, hawa wanakataliwa kuanzisha AMCOS kwa sababu ambazo hazina mashiko.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Wizara itafute wanunuzi wa tumbaku wengine toka China waliopo wameanza maringo na ukiritimba.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. KASUKU S. BILAGO: Mheshimiwa Naibu Spika, Jimbo la Buyungu, Wilaya ya Kakonko linazalisha mazao ya chakula na biashara. Mazao ya chakula huzalishwa kwa wingi kama mahindi, maharage, mihigo, ufuta, mpunga na kadhalika. Mazao haya huuzwa pia kama ya biashara ili kupata kipato. Wakulima wanaouza mazao nje ya nchi yaani Burudi wengine hupata misukosuko bila sababu.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo, nashauri wakulima hawa waruhusiwe kuuza mazao yao Burundi kwani bei ni nzuri. Aidha, zao kubwa la biashara ni tumbaku ambayo nayo inauzwa kwa deni/mkopo ambao unalipwa kwa tabu.

Mheshimiwa Naibu Spika, mazao kukatwa/kuharibiwa na wakimbizi. Kambi ya Wakimbizi Mtendeli-Kakonko imeharibu mazao/mashamba kwa kiasi kikubwa bila fidia yoyote. Serikali itoe fidia kwa wakulima waliopata madhara haya kwani wameharibiwa mazao ambayo yangewasaidia kwa chakula na kwenye pato la familia.

Mheshimiwa Naibu Spika, vocha za pembejeo Wilaya ya Kakonko kuna chembechembe za rushwa na udanganyifu wa kutosha. Mfano, mbolea na mbegu haziwafikii wananchi kwa wakati na wakati fulani wakulima wanasainishwa vocha bila kupewa pembejeo na hivyo kulipwa fedha kati ya

shilingi 10,000 hadi 20,000 au 5,000 tu, hii ni hatari. Nashauri pembejeo zifike Wilaya ya Kakonko mwezi Agosti kila mwaka na ziletwe za kutosha kwa kila kijiji.

Mheshimiwa Naibu Spika, kilimo cha umwagiliaji Jimboni kimesusua kwani miundombinu imeharibika maji hayafiki mashambani. Nashauri suala hili nalo liangaliwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali ya ufugaji katika Wilaya ya Kakonko si nzuri sana kwani hata wale wanaofuga ng'ombe wanakabiliwa na wizi wa mara kwa mara na kwenda kuuzwa Burundi, hali hii inakatisha tamaa. Aidha, wafugaji wanaohitaji kuuza mifugo nchi jirani ya Burundi hupata misukosuko.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia hali ya majosho siyo nzuri kwani hakuna josho hata moja wilaya nzima kwa hiyo mifugo inashambuliwa na wadudu ambao mwisho wake huleta magonjwa. Kuna uhaba pia wa dawa za mifugo na chanjo hali ambayo huongeza vifo vya mifugo kama ng'ombe, mbuzi, kuku, kondoo na kadhalika. Vile vile kuna uhaba wa Maafisa Ugani Wilaya ya Kakonko wakati waliohitimu wakiwepo mitaani bila kupewa ajira. Hali hii husababisha wafugaji kufuga kienyeji mno na hivyo kutokuwepo na tija.

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta ya uvuvi Wilayani Kakonko haijapewa kipaumbele. Sababu kubwa ni wananchi kukosa mwamko wa shughuli za uvuvi; wananchi kukosa utaalum wa uvuvi; wachache wanaojitokeza kutaka kufanya ufugaji wa samaki hukosa vifaranga vya kupanda kwenye mabawa na uchimbaji wa mabwawa ni mgumu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni ya jumla (*general comment*) ni kama ifuatavyo:-

- (i) Bajeti ya Wizara ni ndogo sana, majukumu mengi;
- (ii) Serikali itafute ufumbuzi/utatuzi wa migogoro ya wafugaji na wakulima. Yatengwe maeneo ya kila mhusika. Aidha, elimu itolewe kwa wafugaji kupunguza mifugo yao ili iweze kupata maeneo ya kufugia;
- (iii) Wafugaji washauriwe ili wasihamehame ili watoto wao wasome shule;
- (iv) Bajeti ya mbolea mwaka huu iongezwe toka shilingi bilioni 78;
- (v) Tafiti za kilimo zisaidie kuinua ubora wa kilimo, mifugo na uvuvi; na

(vi) Ziwa Tanganyika kuna samaki wengi ambao hawajavuliwa kutokana na zana duni za uvuvi (*Low quality fishing gears*). Serikali inunue meli za uvuvi zinazovuna na kusindika samaki (*fishprocessing*).

MHE. GRACE V. TENDEGA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kupata fursa hii ya kuchangia kwa maandishi na nitajikita katika kilimo. Nashauri Serikali ijikite katika kutoa elimu juu ya uzalishaji wa mazao bora ya kilimo. Kwa mfano, Mkoa wangu wa Iringa una Kiwanda cha Nyanya chini ya mwekezaji kiitwacho *DARSH* kwa ajili ya kusindika nyanya. Iringa huzalisha karibu zaidi ya 50% ya nyanya inayozalishwa Tanzania lakini kumekuwa na changamoto ya upatikanaji wa uhakika wa nyanya. Wakulima wamekuwa wakilima nyanya zisizokidhi ubora unaotakiwa kiwandani kwa kukosa elimu ya kilimo bora cha nyanya.

Pia wakulima hawa hawajaandaliwa kwa kilimo hicho kwani wengi wao hulima kienyeji. Mahitaji ya kiwanda ni zaidi ya tani 200 kwa siku ambapo mara nyingi hazipatikani na wengine husafirisha kwenda Mkoa wa Dar es Salaam. Hivyo, uzalishaji wa kiwanda hicho hauna tija kwa kuwa wakulima hawajaandaliwa. Nashauri Serikali iwaandae wakulima kuzalisha kwa ubora na uhakika.

Mheshimiwa Naibu Spika, sababu au changamoto nyingine ni gharama ya mbegu. Mfano, *hybrid seed* (Eden na Asila) gramu 30 kwa ekari moja ni Sh. 210,000. Ni gharama kwa wakulima wetu walio wengi, nazungumzia (*hot culture*). Vile vile hakuna Maafisa Ugani wa kutosha kupita kwa wakulima vijijini hasa katika Wilaya ya Iringa, Jimbo la Kalenga, Kilolo na Isimani. Nashauri Waziri anapojibu hoja hizi atueleze ni lini wananchi wa Wilaya ya Iringa watapatiwa Maafisa Ugani wa kutosha?

Mheshimiwa Naibu Spika, nashauri mkulima awezeshwe bajeti ya mbegu, mbolea na viatilifu (*pesticides*). Wakulima ambao wanatumia madawa hayo kwenye mazao mara nyingi magonjwa hayaishi mfano ugonjwa wa kantangaze kwa sababu madawa haya wakati mwingine ni feki. Makampuni mengi yanauza madawa yasiyofaa, Waziri afuatilie na kuzingatia hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, mbolea zinazotumika ni za gharama kubwa mfano yara. Mbolea hii mfuko mmoja ni Sh. 90,000 wananchi wa kawaida hawawezi kumudu kutumia na hivyo kusababisha kuzalisha mazao yasiyo na ubora.

Mheshimiwa Naibu Spika, kilimo cha umwagiliaji ni suluhu kwa uzalishaji mazao mbalimbali. Wizara ihamashe kilimo cha matone lakini wakulima wawezeshwe kwani hawataweza kumudu *drip lines*. Serikali itoe mitaji kwa wakulima na pia iwe na Benki ya Wakulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna Kiwanda cha Chai kilichopo Wilaya ya Kilolo, mpaka leo hii kimefungwa na kinakatisha tamaa wakulima wa chai wa wilaya hiyo. Naomba Serikali itoe majibu ni lini kiwanda hiki kitaanza kuzalisha ili wakulima wa chai waweze kujikwamua kiuchumi?

MHE. ZAYNABU M. VULU: Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutuwezesha siku ya leo kujadili hotuba ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Nampongeza Waziri na Naibu Waziri kwa kazi nzuri. Naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kuunga mkono hoja, naomba nipate maelezo ya kina juu ya juhudi za Serikali kuhusiana na zao la nazi maana ni zaidi ya miaka 10 sasa zao hili limekuwa linapotea kwa kushambuliwa na wadudu mwishowe hufa. Mimi natoka Mkoa wa Pwani ambako sehemu kubwa tunalima zao hili na ndilo linaendesha maisha ya Wanapwani. Zao hilo halihitaji mvua na wala halina matatizo kipindi cha jua. Zao hili huvunwa mara nne kwa mwaka. Kwa taarifa tu, maeneo mengi kwa sasa watu wananunua nazi zinazotoka Mombasa. Kwenye mnazi tunapata samani, mafuta ya kula, kujengea nyumba na maji (madafu) ni kiburudisho na pia hutumika kama tiba mbadala inapobidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na kituo cha utafiti wa zao la nazi pale Mikocheni. Kwa masikitiko sijaona juhudi zozote za kusaidia tiba ya mdudu huyu mharibifu. Pia naomba Serikali iwe na mpango wa kuwasaidia waathirika wa minazi hiyo ama kwa kuwapa zao mbadala au miche mipya ya minazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nina hakika Mheshimiwa Waziri na Naibu wake mtalipa Kipaumbele ombi langu na kunipatia majibu stahiki, kwani nimekuwa nauliza jambo hili katika kila bajeti sijapata jibu. Pia naomba mfikirie kuanzisha bodi ya zao hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nizungumzie suala la wavuvi hasa wadogo wadogo ambao wanatozwa leseni ambao kipato chao ni kidogo. Naomba Serikali ijiwekeze kwenye viwanda vya samaki ili kuwasaidia wavuvi wadogo wadogo ambao wanauza samaki kwa wenye viwanda. Wavuvi hawa hupata hasara maana wenye viwanda hushusha bei kila baada ya masaa na mvuvi anapoingia baharini au ziwani hana uhakika wa wingi wa samaki na hao anaowapata huuza kwa bei ndogo sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, sheria za wavuvi wadogo na wakubwa ni vyema zikaagaliwa tena hasa ile ya uvaaji wa vifaa vya kuokolea kwenye kina kirefu cha maji.

Mheshimiwa Naibu Spika, uchomaji wa nyavu za wavuvi nao uangaliwe upya. Ni vema kuzuia uingizaji wa nyavu hizo ili wasiweze kuzipata. Naomba msimamo wa Serikali juu ya suala hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. BALOZI. DKT. DIODORUS B. KAMALA: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono haja. Katika ukurasa wa 63 hadi 64 wa hotuba ya Waziri imeandikwa ifuatavyo:-

“Katika mwaka 2015/2016 Wizara imesambaza na kutoa elimu kwa wadau kuhusu Sera ya Taifa ya Mifugo ya mwaka 2006 na Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo wa mwaka 2011. Jumla ya nakala 300 za Sera ya Taifa ya Mifugo na nakala 200 za Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo zimesambazwa”.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakala hizi ni kidogo ukizingatia umuhimu wa sekta ya mifugo. Nashauri nakala nyingi zaidi zichapwe na kusambazwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivi karibuni Mheshimiwa Waziri Mkuu akifuatana na Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi alitembelea Kata ya Kakunyu-Missenyi na kutoa maelekezo ya jinsi ya kumaliza mgogoro wa wafugaji wa Kakunyu na wawekezaji waliopewa *blocks* za kufuga katika Ranchi ya Missenyi. Nitashukuru Mheshimiwa Waziri akibainisha alivyotekeleza maelekezo ya Mheshimiwa Waziri Mkuu. Mgogoro wa Kakunyu umedumu muda mrefu. Wakati umefika tupate ufumbuzi wa kudumu. Katika kutafuta ufumbuzi wa kudumu itakuwa vyema kuzingatia yafuatayo:-

(i) Vijiji vyote vilivyo ndani Kata ya Kakunyu, Nsunga, Mutukula, Kilimilile na Mabale vilishasajiliwa, vina hati na vinatambulika kisheria;

(ii) Vijiji husika vilikuwepo hata kabla ya Ranchi ya Missenyi na Mabale kuanzishwa;

(iii) Mipaka ya asili kati ya Ranchi ya Missenyi na vijiji inatambulika ni vizuri izingatiwe; na

(iv) Mahitaji ya ardhi ya sasa na vizazi vijavyo lazima yazingatiwe kama alivyoelekeza Mheshimiwa Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Mheshimiwa Waziri achukue hatua kwa haraka ili tuweze kupata ufumbuzi wa kudumu. Nashauri pia Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi ashirikiane kwa karibu na wa TAMISEMI, Ulinzi na Ardhi ili kupata ufumbuzi wa kudumu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. LUCIA M. MLOWE: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuchangia hoja ya Wizara ya Kilimo katika mambo yafuatayo kwa ajili ya Mkoa wangu wa Njombe. Katika Mkoa wa Njombe kumetokea janga la viazi kuungua kutokana na mabadiliko ya hali ya hewa. Hivyo wananchi wamepoteza mtaji katika zao hilo la viazi na kusababisha wakulima hao kukata tamaa kulima zao hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na wananchi hao kupata hasara kubwa na kupoteza fedha ambazo wengi wao walikuwa wamekopa na wanadaiwa na taasisi mbalimbali ambazo walikopa, naiomba Serikali kupitia Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kuona namna ya kuwasaidia wakulima hao kuwatafutia mbegu kutoka nchi ya Kenya.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba ushuru wa mbao utolewe mara moja na siyo mara mbili au tatu kama ilivyo sasa. Ushuru hutozwa mbao zinapotoka porini, hutozwa mbao zinapoingia na kutoka kwenye maeneo ya halmashauri ambapo mbao zinaanikwa. Ushuru hutozwa tena zinapopita katika magezi ya barabarani zinaposafiri kwenda mikoa mingine kutoka Mkoa wa Njombe. Hivyo, naomba ushuru huo utolewe mara moja na kisha wafanyabiashara hawa wapewe risiti ambayo itaonyeshwa kwenye kila geti watakapopita.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Mkoa wa Njombe ni kati ya mikoa mitano inayozalisha mazao ya chakula kwa wingi na kwa kuwa pembejeo ni gharama, naomba bei ya pembejeo ishuke kusudi wakulima wa Mkoa wa Njombe waweze kupata unafuu wa pembejeo hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwasilisha.

MHE. GOODLUCK A. MLINGA: Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Ulanga imekuwa na ongezeko kubwa la mifugo kutokana na kuwa na eneo zuri kwa ajili ya malisho pamoja na migogoro inayoendelea katika wilaya za jirani kati ya wakulima na wafugaji. Hivyo, naiomba Serikali, kwanza kuchukua hatua za dharura kwa ajili ya kuweka mazingira bora kwa ajili ya wafugaji ili kuweza kujenga majosho na marambo kuepusha wafugaji hawa kutohamahama kwani katika wilaya yangu japo huwa kuna ng'ombe zaidi ya 20,000 lakini hakuna huduma hata moja ya mifugo. Pia kuipatia usafiri Idara ya Mifugo ili iweze kutoa huduma kama chanjo kwa mifugo hiyo na kutoa huduma kwa urahisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, maeneo ambayo yana mifugo mingi mpaka sasa ni yafuatayo:-

- (i) Kata ya Iragua – ng'ombe zaidi ya 6,000 hakuna majosho;

- (ii) Kata ya Lukande – ng'ombe zaidi ya 4,000 hakuna huduma yoyote;
- (iii) Kata ya Mawimba – ng'ombe zaidi ya 3,000 hakuna huduma yoyote;
- (iv) Kata ya Milola – ng'ombe zaidi ya 4,000 hakuna huduma yoyote; na
- (v) Kata ya Uponera – ng'ombe zaidi ya 2,000 hakuna huduma yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Ulanga kuna miradi mingi ya kilimo cha umwagiliaji lakini hakuna hata mradi mmoja uliokamilika. Hivyo, naiomba Serikali kunipa majibu ni lini miradi hiyo ya umwagiliaji itakamilika ili iweze kusaidia kuinua uchumi wa wananchi wa Ulanga?

Mheshimiwa Naibu Spika, uvuvi; Wilaya ya Ulanga tuna Mto wa Kilombero lakini watu wanaoishi kuzunguka mto huo hawajawezeshwa namna bora ya kufanya uvuvi na kupelekea uvuvi haramu ambapo kumeleta uhaba wa samaki. Hivyo, naiomba Serikali kuweka mpango mzuri ili watu wanaoishi maeneo ya mto wafaidike na uvuvi.

MHE. ELIAS J. KWANDIKWA: Mheshimiwa Naibu Spika, kuna shida kubwa sana ya malisho ya mifugo yetu Jimbo la Ushetu kwenye Kata za Ulowa, Ubagwe, Ulewe, Nyankende na Idahina na Mheshimiwa Waziri atakumbuka tumepewa muda wa ukomo 15 Juni, 2016 tuwe na eneo mahsusi la malisho kutokana na kauli ya Mheshimiwa Waziri wa Maliasili ya tarehe 2 Aprili, 2016. Nimesoma hotuba na jedwali Na.12 sijaona kuwa tumetengewa maeneo ya malisho. Naomba ufafanuzi hali ni mbaya na tuna eneo la misitu ya Usumbwa na pori la Ushetu – Ubagwe ambalo linaweza kutuondolea adha na mgogoro wa wafugaji na wakulima wa Jimbo la Ushetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, maeneo haya yana ukubwa ufuatao, Usumbwa kilomita 360 na Ushetu – Ubagwe kilomita 310. Idadi ya ng'ombe peke yake Jimbo la Ushetu inakadiriwa kuwa zaidi ya 300,000. Hivyo, naomba ulitolee *commitment* jambo hili na itapendeza pia ukitoa kauli juu ya maeneo yote yanayozunguka hifadhi ya Kigosi – Muyowosi. Ahsante.

MHE. DEVOTHA M. MINJA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuchangia kwa maandishi tatizo la migogoro ya wakulima na wafugaji katika Wilaya ya Mvomero, Mkoani Morogoro katika Kijiji cha Kambala. Serikali imeshindwa kutatua mgogoro huu. Serikali imejenga korongo la kuwagawa wakulima na wafugaji kufuatia migogoro ya mara kwa mara. Korongo hili limetumia zaidi ya shilingi milioni 147, fedha za mapato ya halmashauri ilizokuwa inadai Kiwanda cha *Mtibwa Sugar*.

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha hizi zingeweza kusaidia kujenga zahanati na majosho ya mifugo badala ya kujenga korongo la kuwatenganisha wakulima na wafugaji, tunatengeneza Taifa la namna gani? Tunahubiri amani na ushirikiano lakini tunakuja na maamuzi ya kuwagawa Watanzania kwa kutenganisha jamii hizi. Nashauri Serikali itumie busara kupitia maamuzi haya ili kurudisha mahusiano kwa jamii hizi. Tatizo la wakulima na wafugaji lingeweza kutatuliwa kwa njia ya majadiliano badala ya kutumia nguvu. Serikali iangalie mashamba yaliyohodhiwa bila kuendelezwa kwa muda mrefu pamoja na ranchi zikiwemo za Wami Dakawa zitumiwe na wananchi baada ya Serikali kufanya utafishaji na kugawa kwa wananchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali iliyopita iliagiza zaidi hekari 5,000 zigawanywe kwa wananchi ili kuondoa kero ya upungufu wa maeneo ya kilimo na ufugaji. Eneo hilo limechukuliwa na vigogo wamegawana badala ya kutolewa kwa wakulima na wafugaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaomba Serikali ichukue hatua kama ilivyoagizwa wananchi wapate ardhi hii badala ya vigogo kujinufaisha na maamuzi ambayo yameshatolewa na Serikali. Ni wakati wa Serikali kusimamia maamuzi yake yaliyokwishatolewa na si kuyabatilisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, *NFRA* - stakabadhi ghalani. Ukopaji wa mazao kwa wakulima mwaka jana umesababisha usumbufu mkubwa na wakulima walikopwa mazao kwa muda mrefu lakini walicheleweshewa malipo yao. Wengine wamelazimika kutumia nguvu kudai jasho lao. Tumeshuhudia wakulima wa maeneo ya Kibaigwa, Mbeya, Morogoro waliandamana kudai malipo yao. Zoezi la kuwalipa wakulima hao limechukua muda mrefu huku wakulima wengi wakipata hasara katika taasisi za fedha walizokopa kwa ajili ya kilimo na walitegemea kurejsha baada ya msimu wa kilimo badala yake iliwachukua miezi na miaka kudai malipo pasipo kupata jibu.

Nashauri Serikali iwalipe fidia wakulima kwa kuwa mazao waliuza kwa shilingi 500 na kuuza kwa 800, Serikali ilitengeneza faida kwa nini Serikali isingetoa fidia/kifuta jasho kwa wakulima hao? Mfumo huu wa *NFRA* unapaswa kuangaliwa upya na kwa mwaka huu Serikali ije na mpango/mfumo mpya wa kuwalipa wakulima mara baada ya kuuza mazao yao. Pia ikiwezekana *NFRA* iwe na mfumo wa kuwakopesha pembejeo na mbegu wakulima ili walipie baada ya kuvuna mazao yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushuru wa mazao, hii imekuwa kero ya muda mrefu kwa wakulima na ni ukandamizaji wa wakulima ambapo kuna milolongo ya ushuru wa mazao kutoka shambani kwenda sokoni, sokoni kwenda stoo za soko na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushauri huu unaendelea kuwakandamizi, wakulima wanakata tamaa badala ya kuuza mazao yao sokoni mfano soko la mazao Kibaigwa sasa wanakwepa ushuru na wanauzua mazao mashambani kama lumbesa na kuendelea kupata hasara. Imefikia wakati sasa Serikali kuangalia upya viwango vya ushuru wa mazao, kuondoa magezi ya ushuru kwenye vijiji ili kuwezesha wakulima kuwa na ushuru mmoja tu usiowaumiza na pengine ushuru mwingine wapewe wafanyabiashara wanaonunua mazao toka kwa wakulima au kwenye masoko.

MHE. SHAABANI O. SHEKILINDI: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, toka mwaka 2014/2015, 2015/2016 pesa za maendeleo hazijafika katika Halmashauri ya Wilaya ya Lushoto. Kwa hiyo, naishauri Serikali yangu ipeleke pesa hizi kwa wakati. Pesa hizi kwa kutofika imedumaza kabisa Sekta ya Kilimo pamoja na wakulima kutopata huduma hii muhimu ukizingatia 70% ya wananchi wa Tanzania ni wakulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, upungufu wa wataalam; katika Halmashauri ya Wilaya ya Lushoto kuna wataalam 35 tu ambao wanahudumia vijiji 125. Hii inapelekea kila mtaalam kuhudumia wakulima 3,000 kitu ambacho ni vigumu kumfikia kila mkulima. Kwa hiyo, kuna upungufu wa wataalam 55 – 60. Niombe Serikali ipeleke wataalam hawa ili kuwanusuru wakulima wetu hawa. Kwa kuwa Serikali hii ni sikivu na ina mpango mzuri wa kumuinua mkulima wa Tanzania, ni imani yangu wataalam hao watafika kwa wakati.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la ruzuku na pembejeo katika nchi hii bado ni tatizo kwani hazifiki kwa wakati pia mara kwa mara hazimlengi mkulima aliyekusudiwa kwani kuna udanganyifu mkubwa unafanyika. Katika Halmashauri ya Wilaya ya Lushoto pembejeo hizi zinatolewa kwenye mazao ya nafaka tu yaani mahindi na mpunga. Niombe wakulima wa mbogamboga na matunda nao wafikiriwe. Kama inavyojulikana Lushoto ni ya wakulima wa mbogamboga na matunda, Serikali isiposaidia wakulima hawa itakuwa haijasaidia wakulima wa Lushoto.

Mheshimiwa Naibu Spika, miche bora ya kahawa. Kahawa iliyopo Wilaya ya Lushoto ni ya zamani mpaka imepelekea zao hilo kupotea. Hivyo, niombe Serikali ipeleke miche bora na ya kisasa ili kufufua zao hili ambalo ndiyo tegemeo kubwa la wana Lushoto.

Mheshimiwa Naibu Spika, naiomba Serikali yako iwatafutie masoko wakulima wa Lushoto hapa nchini na nje ya nchi. Pia Serikali itoe ushuru kwenye mazao haya ya mbogamboga na matunda kwani unawakatisha tamaa wakulima wetu hao. Pamoja na hayo, nimshukuru Waziri wa Kilimo katika hotuba yake iliyoelezea kutoa ushuru kwenye vizuizi na hatimaye ushuru ukachukuliwe sokoni.

Mheshimiwa Naibu Spika, zao la nyanya limepungua sana katika Halmashauri ya Lushoto kwa kuwa kumezuka ugonjwa unaitwa Kantangaze. Ugonjwa huu umeathiri zao zima la nyanya na ugonjwa huu dawa yake inauzwa ghali mno. Kipimo cha dawa hii miligramu nne inauzwa sh. 4,500 ambayo ni bomba la nyanya lenye kuingia lita 15 wakati huo shamba la nyanya linaingia bomba 20 hadi 25. Kwa hiyo, mkulima wa kawaida hawezi kumudu gharama hizo. Niombe Serikali iwaangalie wakulima hawa kwa jicho la huruma ili mkulima yule wa hali ya chini aweze kumudu kununua dawa hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, unaposema kilimo ni uti wa mgongo kinaenda sambamba na miundombinu ya barabara hasa za vijijini. Naomba Serikali yangu iangalie hilo nalo.

MHE. JOSEPH K. MHAGAMA: Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote, napongeza sana hotuba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba Madelu. Hotuba hii imesheheni mipango na mikakati madhubuti ya kuliondoa kundi la Watanzania wafikiao asilimia 80 na kuwafikisha kwenye uchumi wa kati. Umadhubuti wa Mipango na Mikakati iliyopo katika hotuba hii ni kielelezo cha umadhubuti wa Mheshimiwa Waziri Mwigulu Nchemba. Napenda nimthibitishie kuwa wananchi ninaowawakilisha, Jimbo la Maduba wanatambua sana umahiri na umadhubuti wa Mheshimiwa Mwigulu Nchemba.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nielekeze mchango wangu katika maeneo yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, ni matumizi ya mbegu bora za kilimo. Kadiri ya Utafiti wa Masalwala (2013), asilimia 93 ya mbegu zinazotumiwa na wakulima katika misimu mbalimbali ni *recycled from previous crops*. Hii inatokana na gharama za mbegu hizo, upatikanaji, ubora wa mbegu hizo na uelewa wa wakulima juu ya matumizi na umuhimu wa mbegu hizo. Napongeza kuwa Wizara imeliona hilo na tayari imejipanga kuongeza uzalishaji wa mbegu kutoka tani 10,270.86 hadi tani 40,000 ikiwa ni mara nne. Ni hatua kubwa sana. Naomba Wizara isimamie hili, tujipime kwa kiasi hiki na mwaka ujao twende mbali zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, ni muhimu katika mikakati ya kufanikisha zoezi hili, makampuni ya ndani yapate kipaumbele kujengewa uwezo wa kuzalisha mbegu. Yapo makampuni yenye nia na yamethubutu kuanza. Ni vema yakapata ruzuku kuyawezesha kuzalisha mbegu za mazao ya kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili ni mfumo wa upatikanaji wa pembejeo. Nimpongeze sana Mheshimiwa Waziri Mwigulu Nchemba kwa kuamua sasa

kupitia upya mfumo wa usambazaji wa pembejeo kwa kuzingatia malalamiko makubwa ya mfumo wa sasa wa ruzuku. Mkakati huu mpya ni mzuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, mapendekezo yangu ni kuharakisha mapitio haya. *Case studies* ni nyingi, zipo Asasi na wadau wengi waliojaribisha *models* mbalimbali. Miongoni mwa wadau hao ni AGRA, SNV, RUCODIA, RUDI, BRTENS na kadhalika. Wadau hawa tayari wana *models* mbalimbali za usambazaji wa pembejeo. Jambo muhimu ni kwamba mfumo mzima wa usambazaji pembejeo uwe *enterprise led*. Ni vema Wizara ikakutana na wadau hao na kuchukua uzoefu wao katika suala zima la *Agro-Dealers Development*.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu ni mazingira wezeshi ya kilimo-biashara. Hotuba ya Mheshimiwa Mwigulu imefafanua vizuri mazingira wezeshi ya kilimo-biashara. Katika aliyosema Mheshimiwa Waziri, ningependa kuongeza yafuatayo:-

(i) Mafanikio ya kilimo yanategemea sana mafanikio ya miundombinu ya barabara vijijini, upatikanaji wa rasilimali fedha na elimu ya kilimo; na

(ii) Model ya mradi wa MIVARF uliopo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu ni nzuri sana ya *comprehensive approach* ambayo kama Wizara itachukua model hizi, maendeleo ya kilimo chenye tija tutayapata kwa haraka sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, nne, Chuo cha Mafunzo ya Mifugo LITA (Madaba). Tunaomba chuo hiki kitoe pia mafunzo ya kilimo na kipandishwe hadhi na kuwa chuo kikuu kwani Mikoa ya Kusini mahitaji yetu katika eneo hilo ni makubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuchangia katika bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Jimbo la Mlalo, Tarafa ya Umba ni tambarale hivyo maji yanayotiririka kutoka milimani yanapotea bure kwenda baharini upande wa nchi jirani ya Kenya. Rai yetu ni kupata mabwawa makubwa kwa ajili ya kuanzisha skimu za umwagiliaji katika Kata za Mnazi, Lunguza na Mng'aro. Hili ndiyo eneo pekee lenye ardhi ya kutosha katika Halmashauri ya Mlalo na Lushoto ambalo bado halijatumika.

Mheshimiwa Naibu Spika, ufugaji pia ni changamoto kwani hakuna hata joshu moja. Aidha, hakuna hata mabwawa ya kunywesha mifugo ya wafugaji wa Bonde la Hifadhi ya Mkomazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Jimbo la Mlalo jiografia yake ni Milima ya Usambara na kuwa kikwazo kwa shughuli za uvuvi kwa kuwa hakuna mito na maziwa. Tunaomba Wizara ituweke katika mpango wa kutupatia mabwawa ya samaki ili wananchi wangu waweze kupata bidhaa hii katika ubora na kuondokana na tatizo la kuwa na upungufu wa madini ya chuma.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna tatizo sugu la ufungaji wa mazao kwa mtindo wa lumbesa na kuwanyonya kwa kiasi kikubwa wakulima ambao wengi wao ni wanawake na wanalima kilimo hai ili waweze kupata tija ya mazao yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili tuendeleee tunahitaji mambo manne muhimu nayo ni ardhi, watu, siasa safi (*good policy*) na uongozi bora. Mheshimiwa Waziri hakikisha kupitia halmashauri nchini tunaweka utaratibu wa kuweka *Reserve Land Bank* ili wakati tunapopata wawekezaji wa kilimo tuwaelekeze huko.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia tuwajengee uwezo watu wetu hasa wafugaji ili kupata namna bora ya kuwashawishi kupunguza idadi ya mifugo na kupata tija wawapo na mifugo michache. Vile vile badilisha sera ambazo siyo rafiki kwa Wizara yako ikizingatiwa Wizara hii ndiyo mhimili wa uchumi wa Taifa, pia ndiyo chachu ya kuelekea Tanzania ya viwanda.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama mnataka mali mtaipata shambani.

MHE. SUBIRA K. MGALU: Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwa kumshukuru Mungu kwa kunipa afya njema inayoniwezesha kutoa mchango katika sekta zinazosimamiwa na Wizara hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, nampongeza Mheshimiwa Waziri wa Wizara hii Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba na Naibu wake pamoja na Makatibu Wakuu na wafanyakazi wote wa Wizara hii kwa kazi nzuri wanayoifanya katika kuendeleza Sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nianze kujielekeza kwenye tathmini ya utekelezaji wa bajeti ya mwaka 2015/2016 kwa sehemu ya bajeti ya maendeleo ambapo hadi tarehe 30, Aprili, 2016 kiasi cha shilingi 5,192,797,589/= tu zimetolewa kwa ajili ya kutekeleza miradi hiyo ikiwa ni asilimia 15.9 ya fedha zilizoidhinishwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali hii ya kutopeleka kwa wakati fedha za maendeleo zinaweza kufisha jitihada ya kuleta mapinduzi ya kilimo itakayopelekea uzalishaji wa malighafi zitakazotumika kwenye viwanda, ambacho ndiyo kipaumbele cha Serikali hii ya Awamu ya Tano.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali nashauri ijitahidi kupeleka kiasi kilichosalia kwenye Fungu hili la maendeleo la Wizara hii ifikapo tarehe 30 Juni, 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuchukua fursa hii kupongeza Wizara, Mkuu wa Mkoa wa Pwani, Bodi ya Korosho, Wakuu wa Wilaya zote za Mkoa wa Pwani na wadau wengine wa korosho kwa kuwezesha mfumo wa Stakabadhi Ghalani kuanza kutumika tena katika Mkoa wetu wa Pwani. Mfumo huu wa stakabadhi ghalani kwa mwaka huu umepelekea wakulima wa korosho wa Wilaya za Rufiji, Mkuranga, Kisarawe, Bagamoyo na Kibaha kupata bei nzuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia naipongeza sana Serikali kwa kuwezesha Vyama Vikuu na Vyama vya Ushirika vyenye madeni ya zamani katika Benki za CRDB na NMB kushiriki katika msimu huu wa korosho na kuweka utaratibu wa kurejesha madeni hayo ya Vyama vya Msingi bila kuathiri hela za wakulima. Naipongeza sana Benki Kuu ya Tanzania kwa kukubali kuwa msuluhishi/mpendekezaji wa utaratibu wa ulipaji wa madeni ya vyama hivyo bila kuathiri utaratibu wa Stakabadhi Ghalani.

Mheshimiwa Naibu Spika, naishauri Wizara kuhakikisha pembejeo za zao la korosho (dawa) zinapatikana kwa wakati ili kuongeza kiwango cha uzalishaji wa korosho na hivyo kuipelekea nchi kupata fedha za kigeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja hii.

MHE. ENG. STELLA M. MANYANYA: Mheshimiwa Naibu Spika, napongeza hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi na kazi zao wote kwa ujumla.

(i) Lini Chuo cha Uvuvi kilichokuwa kinazungumziwa kwenye Wilaya ya Nyasa kitaanza?

(ii) Kwa nini ushuru wa uvuvi unabadilika mara kwa mara kwa madai kuwa unachajiwa kwa dola kwa mujibu wa sheria? Je, ni kweli? Kama ni kweli, hiyo sheria itarekebishwa lini? Kwani ni mateso kwa wananchi.

(iii) Kuna malalamiko makubwa ya watumishi wa uvuvi ambao wapo katika forodha ya Mbambabay hususan Bwana Saleke. Nashauri mkamtumie sehemu nyingine kwa kubadilishwa kituo cha kazi.

(iv) Jimbo langu ni wakulima wa mihogo kama zao kuu la mwambao, tunaomba mbegu za kisasa kwa mfano za kiloba.

(v) Kwa kuwa eneo pia ni zuri kwa ndizi, tunaomba mafunzo ya kilimo cha ndizi.

(vi) Tunashukuru boti ya Doris, iongezwe moja kwa ajili ya Kituo cha Ng'ombo hasa kwa ajili ya uokoaji.

(vii) Kahawa ipunguzwe ushuru. Naungana na Mheshimiwa Sixtus Mapunda, Mbunge wa Mbinga.

Hongereni na naomba kuwasilisha.

MHE. MARTHA M. MLATA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa shukrani kwa utaratibu huu mzuri ambao unatuwezesha kutoa mchango wetu kwa wale ambao hatujapata nafasi ya kuongea.

Mheshimiwa Naibu Spika, nampongeza sana Waziri na Naibu Waziri pamoja na watendaji wote wa Wizara hii kubwa na ambayo ndiyo uti wa mgongo wa maendeleo na ukuzaji uchumi kwa Taifa letu hasa kwa wananchi walio wengi. Wizara hii ndiyo pekee itakayomwondolea umaskini mkulima, mvuvi na mfugaji pamoja na wote wanaotegemea mazao yatokanayo na sekta hizi. Naomba nitoe maoni yangu kama ifuatavyo:-

(i) Ukitaka mali utaipata shambani:-

(a) Endapo Waziri utawapatia nyenzo za kisasa wakulima wako kama trekta, *power tiller*, jembe la ng'ombe na kadhalika;

(b) Mbolea, pembejeo za aina zote ambazo zitamfikia mkulima kwa wakati na za kutosheleza; na

(c) Maafisa Kilimo wapelekwe vijijini kuliko na wakulima ili watoe ushauri wa kitaalam.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na ushauri huo, naomba Mkoa wa Singida uingizwe kwenye orodha ya mikoa inayolima mahindi kama zao la biashara ili kuweza kuwapatia pembejeo (mbegu) ya zao hili. Zao la vitunguu katika Mkoa wa Singida lipewe kiapumbele kama ni zao la biashara, pia na kupewa pembejeo. Zao la alizeti, bado wakulima wengi wanalima kwa mkono, hivyo, tunaomba trekta angalau kila Kijiji.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ni kuhusu matrekta ya SUMA JKT ambayo yalisaidia sana na ndiyo yaliyoinua ongezeko la kilimo kwa mazao yote, kwani yalikuwa yanatolewa kwa mkopo wa Halmashauri zilikuwa zinawadhamini wakulima na utaratibu huo uliwasaidia sana. Je, ni kwa nini

SUMA JKT hawana tena utaratibu huo ambapo walishirikiana na TIB au Benki ya Kilimo?

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niishie hapo. Ombi langu ni:-

- (i) Pembejeo ya zao la mahindi Singida;
- (ii) Zana za kisasa za kilimo;
- (iii) SUMA JKT warejeshe utaratibu wao wa kukopesha matrekta kwa kushirikiana na TIB kupitia Wizara ya Kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. GIMBI D. MASABA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nianze na mifugo. Hoja kutoka Mkoa wa Simiyu, kwanza kwa kutozwa ushuru mara mbili aidha wauze au wasiuze, analipa ushuru shilingi 6,000/= ilhali wanaopelekea ng'ombe Mnadani sio wote ni wafanyabiashara, bali wanapeleka ili wauze wapate mahitaji yao kama vile kununua chakula cha familia zao. Sasa unapomwambia auze au asiuze huu ni uonevu wa hali ya juu sana. Kwa maana nyingine ni wizi. Naomba Halmashauri ya Bariadi Mjini itazamwe katika hili na Mnada wa Dutwa Bariadi Vijijini kwani ni tatizo kubwa sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata Waziri Mkuu alipokuja kwenye ziara yake Mkoa wa Simiyu alikutana na kero hii na alitoa ufafanuzi kwenye mkutano wa hadhara akisema mauzo yanafanyika mara tu biashara inapokuwa imefanyika. Alisema ni marufuku mwananchi kutozwa ushuru mara mbili, lakini kauli yake imepuuzwa, kwani bado wananchi wanaendelea kutozwa kila kichwa ng'ombe sh. 6,000/= auze au asiuze, analipa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, majosho mengi ya kuoshea mifugo yalishakufa kutokana na kukosekana fedha za kuendeleza majosho kutokana na ufiadini. Wananchi wa Maswa Meatu baadhi yao hawana mahali na kuchungia mifugo yao. Naomba Serikali irudishe pori la Maswa, lirejeshwe kwao ili liwasaidie kuondoa mgogoro wa wakulima na wafugaji, kwa sababu pori hilo limekosa sifa ya kuwa Hifadhi ya Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Mkoa wa Simiyu, wananchi wa Simiyu wengi wao ni wakulima wa pamba; wamekata tamaa kulima zao hili kutokana kuuzwa kwa bei ya hasara. Kwa muda mrefu hivyo wamekata tamaa na badala yake kulima zao la choroko kama sehemu ya zao la biashara. Kwa hiyo, naomba Serikali ilitazame kwa umakini zaidi kwani zao hilo limepotea kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, Serikali irudishe mbegu za pamba ambazo zilikuwa zinatumiwa zamani, zile zenye manyoya, kwani hizi nazo hazioti kabisa. Serikali ipandishe bei ya pamba badala ya kununua pamba kwa sh. 650/= mpaka sh. 750/= iuzwe sh. 1,500/=. Kwani mbona soda ambayo akina Mengi wanakologa maji na kuweka sukari wanafunika, lakini wanauza sh. 1,000/= lweje wananchi ambao ameiandaa pamba yake kwa muda wa miezi sita mpaka saba anauza sh. 650/=. Naomba zao hili liangaliwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, njaa Mkoa wa Simiyu haikuwepo kwa miaka mingi sana, lakini Mkoa wa Simiyu kwa sasa unaongoza kwa janga la njaa. Hiyo ni kutokana na wananchi hawa kulima na baadaye kuuza mazao yao kwa hasara kabla ya wakati, baadaye kujikuta hawana chakula. Hivyo ,naomba Serikali iwape elimu kuhusu utunzaji wa chakula chao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna mageti ya mazao kila kona na bila hata ya utaratibu maalum. Mageti haya yamesababisha vifo; nashauri wayawekee taa, kama hawawezi kuweka taa na hawalindi usiku, basi wayatoe kwa wakati wa jioni wayarejeshe asubuhi, kwani ni hatari sana. Serikali itoe maelekezo kwa Halmashauri.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwasilisha mchango wangu.

MHE. QAMBALO W. QULWI: Mheshimiwa Naibu Spika, Ushirika wa Wafugaji (*Ayalabe Dairy Cooperative Society*) na Ayalabe SACCOS Wilayani Karatu ni vyama vyenye usajili na viliingia katika mgogoro mkubwa mwaka 2014 na Serikali imetumia muda mwingi na rasilimali nyingi kuutatua, lakini bila mafanikio.

Mheshimiwa Naibu Spika, ngazi mbalimbali zikiwemo: Afisa Ushirika Wilaya na Mkoa; Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Ushirika - Mei, 2015; na Mrajisi wa Vyama vya Ushirika – Aprili, 2015 walitoa ushauri kunusuru ushirika huo lakini viongozi na baadhi ya wanaushirika huo wameendelea kupuuzwa na kukaidi yote. Mali ya ushirika huo zimeendelea kuharibika na Halmashauri ya Wilaya ilitoa sh. 500,000,000/=.

Mheshimiwa Naibu Spika, tangu Machi, 2015, Naibu Waziri alipotembelea vyama hivyo, hakuna kinachoendelea hadi hivi sasa na vyama hivyo viko kinyume na sheria, kwa kuwa muda wa viongozi umeshakwisha. Mgogoro huu uko ofisini kwa Mrajisi wa Vyama vya Ushirika Tanzania ili atoe maamuzi au ushauri kulingana na sheria na kanuni za Vyama vya Ushirika. Namwomba Waziri wa Kilimo na Mifugo, achukue hatua stahiki sasa kabla mali za ushirika huo hazijapotea zote.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama kuna dhambi kubwa anafanyiwa mkulima ni kumfikishia mbegu wakati wa msimu wa kilimo/kupanda imeshapita.

Misimu ya kupanda inafahamika katika maeneo mbalimbali ya nchi yetu. Kwa nini mbegu zinachelewa? Hatujasikia hatua iliyochukuliwa kwa uzembe huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakulima wetu wanajua aina ya mbegu inayofanya vizuri katika maeneo yao. Baadhi ya mawakala wamekuwa na tabia ya kupeleka mbegu zisizofaa, kwa mfano mbegu za mahindi za muda mrefu (miezi 3 - 4) kupelekwa katika maeneo yenye mvua haba. Maoni ya walengwa/wananchi yaheshimiwe na wapelekewe mbegu za uchaguzi wao.

MHE. SUZANA C. MGONOKULIMA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa, Manispaa ya Iringa ina mradi wa machinjio ya kisasa ambao Kitaifa ni wa pili kwa ubora na una uwezo wa kuchinja ng'ombe 100 na mbuzi 100 kwa siku, mradi huu umebaki kidogo kumalizika kutoka Serikali Kuu. Manispaa ya Iringa iliomba shilingi milioni 200/= ili kumalizika, gharama ya mradi ni bilioni moja. Hadi leo hii fedha hiyo haijatolewa hata senti na iliomba bajeti ya mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, mradi huo ukimalizika, ajira zitaongezeka kwa vile machinjio hiyo ina uwezo wa kuajiri watu 200. Naomba Waziri anijibu: Je, katika bajeti ya mwaka 2016/2017 mradi huo umeutengea fedha kama Manispaa ilivyokuwa imeomba?

MHE. DOTO M. BITEKO: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na pongezi nyingi kwa Mheshimiwa Waziri Mwigulu kwa kazi yake nzuri ya kutusaidia sana kutatua changamoto mbalimbali Jimboni kwangu, nina mchango ufuatao kwa Wizara:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kilimo cha zao la pamba kimekuwa kikisuasua sana kutokana na uwepo wa changamoto nyingi kwenye zao hili. Ubora wa mbegu ya pamba unakatisha tamaa. Tunaiomba Serikali sasa iweke kipaumbele kwenye uzalishaji wa mbegu bora za pamba.

Mheshimiwa Naibu Spika, msimu uliopita Wilaya ya Bukombe ilikuwa na mnunuzi mmoja tu wa pamba, jambo lililofanya bei ya pamba kukomea sh. 800/= kwa kilo. Naiomba Serikali itoe maelekezo ili uwepo wa soko huria wauone pia Wanabukombe.

Mheshimiwa Naibu Spika, wapo wakulima ambao waliingia kilimo cha mkataba, lakini kutokana na hali ya hewa, kuna mazao yaliharibiwa na hivyo kuwafanya wakulima hawa wawe na deni ambalo itakuwa vigumu kulilipa. Naiomba Serikali iweke utaratibu wa kutoa fidia kwa wananchi ambao mazao yao yameharibiwa na mvua.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Geita ni miongoni mwa mikoa mipya, lakini Ofisi ya Kilimo Mkoa, haina gari. Naiomba Serikali itupatie gari la Idara ya Kilimo Mkoa wa Geita.

Mheshimiwa Naibu Spika, usambazaji na utoaji wa pembejeo uzingatie majira halisi ya kilimo. Kumekuwa na mazoea ya kuleta pembejeo nje ya muda wa msimu wa kilimo. Nashauri Wakala wa Mbegu uimarishwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, ufugaji wa samaki ni jambo linalopaswa kupewa kipaumbele sana. Serikali sasa ianze kutoa ruzuku kwa ufugaji wa samaki. Aidha, Serikali pia ianzishe utoaji wa elimu ya ufugaji samaki.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sekta ya Mifugo ina changamoto nyingi. Mifugo haina maeneo ya malisho, Wilaya ya Bukombe haina maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya mifugo. Naomba Wizara ishirikiane na Wizara nyingine kutenga maeneo ya wafugaji. Huduma za ki-veterinary sasa zifufuliwe ili mifugo mingi iweze kupata huduma ipasavyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwasilisha.

MHE. JOEL M. MAKANYAGA: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono mikakati mbalimbali inayochukuliwa na Wizara hii. Natambua changamoto nyingi zilizo mbele katika kutekeleza mikakati hii. Naunga mkono hoja kwa kulisitiza yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kilimo ndiyo uti wa mgongo na unahitaji kupewa kipaumbele kwa kuhakikisha upatikanaji wa pembejeo zote zinazohitajika kwa wakati; lakini vile vile tunapozungumzia viwanda hapa nchini ni lazima tujue kwamba viwanda vinategemea mazao yatokayo shambani (kilimo).

Mheshimiwa Naibu Spika, miundombinu kwa maana ya barabara ni muhimu sana kwani mazao hayo kutoka mashambani, ili yafike kiwandani kwa gharama nafuu, ni lazima yapite kwenye barabara zinazopitika kirahisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia viwanda ni muhimu ili mazao yetu yapate soko la uhakika. Ndani ya Jimbo la Chilonwa tunalima sana zao la zabibu, lakini soko lake ni baya sana kwa kuwa, hakuna kiwanda cha uhakika cha kuweza ku-process zabibu. Naomba Wizara hii isaidie kuweka msukumo kwa Wizara za TAMISEMI na Viwanda kuweza kuharakisha ujenzi wa kiwanda cha uhakika cha ku-process zabibu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwasilisha, naunga mkono hoja.

MHE. JORAM I. HONGOLI: Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwa kumpongeza Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa hotuba nzuri aliyoitoa leo tarehe 3 Mei, 2016. Pia, nampongeza kwa kujituma, kuwajibika vizuri katika kusimamia Wizara yake. Hii inaonesha kuwa Mheshimiwa Rais hakukosea kumteua katika Wizara hiyo. Ni matumaini yangu kuwa kupitia Waziri huyu, nchi yetu itapata mapinduzi makubwa ya kilimo, mifugo na uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na pongezi hizo, napenda kutoa ushauri mdogo kwenye upande wa kilimo, hususan pembejeo. Serikali yetu ya Awamu ya Nne iliweka utaratibu wa kuwasaidia wakulima wetu kwa kuwapatia pembejeo za ruzuku.

Pembejeo hizi zimekuwa hazimsaidii mkulima hasa wakulima wadogo. Wafanyabiashara na makampuni yamekuwa yakiingia mikataba na Serikali ili kuwasambazia wakulima pembejeo hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Makampuni yamekuwa yakiwapatia pembejeo hizo kupitia mawakala kwa mtindo wa vocha. Mawakala hawa wamekuwa wakijinufaisha kwa kuwalaghai baadhi ya wakulima kwa kuwaomba wasaini vocha hizo bila kuchukua mbolea au pembejeo hizo kwa kuwalipa fedha kati ya sh. 5,000/= mpaka sh. 10,000/=.

Mheshimiwa Naibu Spika, mbolea hizi zimekuwa zikipelekwa kwa wakulima kiasi kidogo au kwa kuchelewa ili ziwakute wakulima wakiwa wamepanda na kuwashawishi wasaini vocha hizo. Kupitia tabia hizi za mawakala wasio waaminifu, Serikali imekuwa ikitumia fedha nyingi kuwasaidia wakulima kwa kulipia baadhi ya gharama za kilimo na pembejeo, lakini zimekuwa hazizai matunda. Naishauri Serikali ione au iweke utaratibu mwingine wa kuwasaidia wakulima kwa kulipia baadhi ya gharama za mbolea au pembejeo ili wakulima wawe huru kwenda kujinunulia mbolea hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia, niliwahi kushuhudia wakala mmoja akielezea jinsi gani alivyonufaika na usambazaji wa mbolea hizo. Ni vizuri Serikali ifanye utafiti wa kutosha juu ya matumizi ya mbolea za chumvi chumvi kwa baadhi ya maeneo. Mbolea nyingi zinazoenda Mkoa wa Morogoro zimekuwa zikipelekwa Mkoa wa Njombe. Wakulima wengi wa Morogoro wamekuwa wakipelekewa mbolea hizo na kutochukua kwa kupewa fedha kidogo na badala yake mbolea hizi zimekuwa zikipelekwa Mkoa wa Njombe ambako mahitaji ni makubwa. Wafanyabiashara wamekuwa wakiuza mbolea hizo kwenye maduka ya kawaida na kupata faida kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa ikiajiri vijana wengi wenye taaluma ya kilimo ili kuendelea kutoa mafunzo ya kilimo kwa wakulima wetu; Mafunzo ya matumizi mazuri ya mbolea, uchaguzi wa mbegu bora na

mengineyo. Lengo ni kuongeza ujuzi wa kilimo bora kwa wakulima na kuongeza kiwango na ubora katika uzalishaji. Vijana hawa wamekuwa wakikaa tu maafisini bila kufanya kazi zao kama Maafisa wa Kilimo. Ni muhimu kwa Serikali kuweka utaratibu wa kuwafanya Maafisa hawa kuwajibika ipasavyo kwa maendeleo ya wakulima wetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Maafisa Kilimo ni lazima pale wanapofanyia kazi wahakikishe kwamba, wanakuwa na kajishamba darasa (*demonstration farms*). Ili kuhakikisha kwamba kumekuwa na uwajibikaji wa Maafisa Kilimo, ni lazima kuwe na utaratibu wa kuweka malengo mahususi ya uzalishaji katika eneo husika na Maafisa hawa wapimwe kwa ufanisi wa malengo hayo. Kwa kuweka malengo hayo, Maafisa Kilimo wataweka utaratibu wa kushinda shambani na wakulima ili kuhakikisha kwamba malengo ya wakulima yanafikiwa na malengo yake Afisa yanafikiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, natoa shukrani zangu za dhati kwa kupata fursa hii ya kuchangia. Nawasilisha.

MHE. JULIANA D. SHONZA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia kuwa kilimo ni uti wa mgongo wa Taifa letu; na kwa kuzingatia pia kuwa asilimia 75 ya Watanzania wanaishi vijijini na wanategemea kilimo ili kuweza kukidhi mahitaji yao ya kila siku. Suala la pembejeo limebaki kuwa changamoto kubwa kwa wakulima wa Tanzania, hususan wakulima wa kahawa na mahindi Mkoani Songwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, vocha za mbolea huwafikia wakulima kwa kuchelewa sana na hata hivyo, huwa hazikidhi mahitaji. Hii inatokana na kwamba Mawakala wengi hawana sifa za kuwa Mawakala. Hivyo, hutaka makusudi kuchelewesha vocha za mbolea kwa wakulima ili baadaye baada ya msimu kupita, hupeleka vocha kwa wakulima na kwa kuwa msimu huwa umepita, hulazimika kupokea fedha kidogo toka kwa mawakala ili waweze kusaini kuwa wamepokea vocha kumbe sivyo. Hali hii hurudisha nyuma kilimo nchini na kuwakatisha tamaa wakulima wetu. Nashauri yafuatayo ili kuleta kilimo chenye tija:-

(a) Mfumo wa upatikanaji Mawakala wa Vocha za Mbolea, upitiwe upya ili kuondoa Mawakala ambao hawana sifa, wanaopata nafasi hizo kwa kujuana tu. Hili liende sambamba na kupitia upya mfumo wa ugawaji pembejeo ili ziweze kuwafikia walengwa tofauti na ilivyo sasa ambapo vocha za mbolea huwafikia wasio walengwa na walengwa wenyewe hawanufaiki na mfumo uliopo sasa.

(b) Nashauri Serikali ipitie upya hili suala la bei ya mazao ya wakulima wetu. Ni vyema Serikali ikafungua mipaka ili wakulima waweze kuuza mazao

yao nchi jirani. Kutokana na kwamba uzalishaji ni mkubwa lakini soko siyo la kuridhisha, maana Serikali hushindwa kununua mazao yote toka kwa wakulima. Ni vyema Serikali ikafungua mipaka ili soko liamue bei ili kuongeza motisha ya uzalishaji kwa wakulima wetu.

(c) Nashauri Serikali ipunguze tozo katika zao la kahawa, ambapo kuna tozo zaidi ya 36, hivyo wakulima hawanufaiki na kilimo chao. Ni vyema Serikali ikapunguza hizo tozo zisizo za lazima kama walivyofanya kwenye zao la korosho.

MHE. DKT. SHUKURU J. KAWAMBWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nampongeza sana Mheshimiwa Waziri kwa hotuba nzuri ambayo imesheheni mipango na mikakati mizuri, kwa ukombozi wa Watanzania. Nawapongeza pia Naibu Waziri, Katibu Mkuu na Watumishi wote wa Wizara kwa maandalizi mazuri ya Bajeti. Ni mategemeo yetu kuwa utekelezaji wa Bajeti utakuwa wa ufanisi mkubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mipango mizuri ya Wizara inatutia moyo. Katika Jimbo langu la Bagamoyo, Kilimo Ufugaji na Uvuvi, ndizo sekta zinazoishikilia Bagamoyo, isipokuwa tuna changamoto kadhaa ambazo tunategemea kupitia bajeti hii tutapata ufumbuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mradi wa *ECO-energy* Bagamoyo ni changamoto. Sasa ni miaka 10 tangu mradi umeasisiwa, hadi leo hakuna mashamba, hakuna miwa, hakuna sukari, hakuna *ethanol*, hakuna umeme. Wawekezaji hawaoneshi dalili ya kuanza na jambo hili limeleta mzozo kwa wananchi. Wapo wananchi wa Gama ambao wanadai eneo lao kuporwa na *ECO-energy*, lakini miaka 10 sasa ufumbuzi haujapatikana. Waziri akifanya majumuisho, atueleze nini mpango wa Serikali kumaliza mgogoro huo wa wananchi wa Kitongoji cha Gama na lini Mradi utaanza kwa uhakika?

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wa Wizara wa kukazia kilimo cha umwagiliaji ni mpango sahihi sana. Bagamoyo tuna maeneo makubwa ambayo yanafaa kwa kilimo cha umwagiliaji. Tuna changamoto ya mafungu madogo kwa ajili ya uendelezaji wa kilimo cha umwagiliaji; Mradi wa umwagiliaji wa *BIDP* wenye eneo zaidi ya hekta 3,000, lakini ni sehemu ndogo sana ndiyo ina miundombinu ya umwagiliaji. Serikali itenge mafungu ya kutosha, kujenga miundombinu ya umwagiliaji ili kuwezesha zana za kilimo na pembejeo. Kilimo kina fursa ya kutoa ajira nyingi kwa vijana.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo la wakulima na wafugaji bado halijapata ufumbuzi katika Jimbo la Bagamoyo. Wakulima wanapata tabu sana, kwa kuharibikiwa mazao yao na wafugaji, wakulima wamejaribu kila njia lakini

mafanikio hayapo. Waziri atueleze, ana mikakati gani ya kumaliza matatizo haya ya wakulima wa Bagamoyo?

Mheshimiwa Naibu Spika, tunatiwa moyo na mikakati ya Wizara kuhusu kuendeleza uvuvi nchini, ila nimjulisha Waziri kuwa uvuvi wa Bagamoyo hauna mabadiliko yanayoonekana, kwa miaka 54 ya uhuru wetu, bado mvuvi wa Bagamoyo anatumia ngalawa yenye tanga na nyenzo hafifu sana.

Mheshimiwa Waziri afahamu kuwa uvuvi una fursa ya kutengeneza ajira nyingi za vijana, wanawake na wajasiriamali. Wizara ijikite katika kuongeza elimu ya uvuvi, ujasiriamali na uwezeshaji katika Sekta ya Uvuvi katika Jimbo la Bagamoyo, Wilaya ya Bagamoyo na maeneo yote ya uvuvi nchini.

Mheshimia Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. RIDHIWANI J. KIKWETE: Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwa kuunga mkono hoja. Pamoja na kuongeza juhudi kubwa ambazo Mheshimiwa Waziri, Naibu wake na Watendaji wa Wizara wamekuwa wanafanya, lakini ni ukweli usio na kificho kuwa changamoto zimeendelea kuandama Wizara hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mchango wangu kwenye Bunge la Kumi, niligusia juu ya mahitaji ya kutatua migogoro ya wakulima na wafugaji ili kuwe na tija ya upatikanaji wa chakula cha kutosha, lakini hadi leo ninapowasilisha andiko hili, bado migogoro imeendelea kushamiri. Mheshimiwa Waziri umeshuhudia athari inayotokana na kutokuwepo kwa Sheria zinazobana, kugeuzwa kwa mashamba kuwa sehemu za machungio. Ni vyema Mheshimiwa Waziri atakapokuja, atueleze juu ya mkakati mzima alionao katika kuhakikisha kabla ya Januari, 2017, migogoro imekwisha kama siyo kupungua kwa asilimia kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, bei ya sukari imeendelea kuwa kubwa na speed ya upandaji wake naufananisha na kuongezeka kwa migogoro ya wakulima na wafugaji. Katika Awamu ya Nne, kuna mradi mkubwa wa miwa ulioanzishwa Wilaya ya Bagamoyo. Mradi huu ambao una maslahi makubwa sana na Watanzania hususan ni watu wanaotumia sukari, umepelekea watu kuwa na matumaini ya kufufua upya maisha bora kwa wananchi, lakini pia huenda hili tatizo la sukari likamalizika.

Mheshimiwa Naibu Spika, linaloshangaza, hadi leo fedha za Benki toka ADB na IFAD zilikwishatengwa kwa muda mrefu zikisubiri kauli ya Serikali juu ya mradi huu. Namwomba Waziri au Serikali itakapokuja kufanya majumuisho, itoe kauli juu ya lini kauli hii itatoka na je, hawaoni kuwa kwa kuchelewa kutoa kauli ni kuhujumu Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015?

Mheshimiwa Naibu Spika, hakuna maendeleo pasi kuwa na teknolojia inayoendana na tija kubwa ya kimatokeo. Kilimo cha leo kinategemea matrekta na zana bora za kisasa ili kuleta tija ya kilimo hicho. Nakupongeza wewe Mheshimiwa Waziri na wataalam kwa kuonesha kupitia hotuba utayari wenu wa kuvusha kilimo chetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukweli ni kwamba matrekta 2,000 ni machache sana; ili kupata tija ni vyema tukaongeza matrekta ili tija nzuri ya kilimo ipatikane. Kwa asilimia kubwa kilimo kinategemea maji. Viko vipindi mbalimbali katika majira ya mwaka ambapo mvua ziko za kutosha, ila linaloshangaza wengi, ni ujuzi mdogo wa kuhifadhi maji hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashauri Wizara itengeneze *program* za kufundisha watu kufanya uhifadhi kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji na pia kuanzisha utaratibu maalum wa kufundishia Maafisa Ugani ili waweze kuwa wenye msaada mkubwa zaidi.

Katika Jedwali Na. 3, ukurasa wa 29 kitabu cha hotuba ya Mheshimiwa Waziri ameonesha ukuaji mkubwa wa mazao ya mafuta. Linalonishangaza hapa ni kwamba, mazao yote yaliyoainishwa, ni mazao ambayo hayana vyombo vinavyoongoza na hata wakati mwingine kujiuliza hizi takwimu zimetoka wapi? Mheshimiwa Waziri aweke wazi jambo hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, mazao hayo yaliyoainishwa yanaweza kuwa siyo sahihi kwa upande wa taarifa. Chalinze na maeneo mbalimbali wanaofanya biashara hizi wamekuwa wanafanya kwa utaratibu wanaojipangia wenyewe na hata kupelekea Serikali kupoteza fedha nyingi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiri sasa ni muda muafaka kuwe na vyombo maalum kwa uratibu wa mazao haya ili tija ipatikane. Kama katika hali ya sasa tunapata namna hii, basi utaratibu ukiwekwa, tutapata mara tano ya hapa.

MHE. JUMA OTHMAN HIJA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza naanza kwa kumshukuru Mungu aliyeniwezesha kuwa miongoni mwa Wabunge wa Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, nawashukuru wananchi wangu wa Jimbo la Tumbatu kwa imani yao kubwa waliyonipa, kwa kunichagua kuwa Mbunge wao kwa kura nyingi sana. Natambua imani yao kwangu na nawachidi kuwa sitawaangusha.

Tatu, natoa pongezi zangu za dhati kwa Mheshimiwa Rais wetu, Mheshimiwa John Pombe Magufuli, kwa imani na uwezo mkubwa aliyuonesha

katika kulitumikia Taifa letu. Namwomba Mungu ampe kila jema katika uongozi wake huu.

Nne, napenda kumpongeza Waziri Mkuu, Mheshimiwa Kassim Majaliwa pamoja na Baraza lake lote la Mawaziri kwa kuonesha uwezo mkubwa wa uongozi katika sehemu zao za kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naanza kwa kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Waziri katika maeneo yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu uwezeshaji wa wavuvi na wakuzaji viumbe kwenye maji; katika sehemu ya ruzuku za zana za uvuvi, Serikali imetenga shilingi milioni 400 ambazo zilitumika kwa ununuzi wa zana za kilimo, zikiwemo mashine za boti. Pesa hizi ni kidogo sana kwa matumizi ya nchi nzima. Ushauri wangu ni kwamba Serikali iongeze kima hiki cha fedha. Aidha, Serikali iongeze mchango wake kutoka asilimia 40 angalau kufikia asilimia 50 ambazo zitawawezesha wavuvi kununua zana hizo za uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri kwenye ukurasa wa 61, imeeleza kwa ufupi sana juu ya elimu ya maradhi ya UKIMWI. Nashauri kwamba elimu hii iongezwe kwa kiwango kikubwa ili kuwapa weledi zaidi wananchi juu ya ujinga na hatimaye kuepuka kabisa maradhi haya thakili.

Mheshimiwa Naibu Spika, nahitimisha mchango kwa kuunga mkono hoja.

MHE. ORAN M. NJEZA: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumpongeza Waziri na Naibu Waziri kwa hotuba nzuri na kazi kubwa wanayoifanya. Sekta ya Kilimo inatoa mchango mkubwa kwa sekta nyingine hasa viwanda, fedha, usafirishaji na biashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na umuhimu wa kilimo, hakijapewa kipaumbele inavyostahili. Uzalishaji kwa eneo ni mdogo na tija ni ndogo; miundombinu ya barabara vijijini ni mibovu, mfumo wa masoko ni duni na uwezo wa kupata fedha toka vyombo vya fedha ni mdogo; vile vile Sekta ya Kilimo hupewa chini sana asilimia 0.9 badala ya asilimia 10 kama ilivyo kwenye Azimio la Maputo na changamoto za upatikanaji wa pembejeo bora.

Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa pareto unaporomoka sana na hata kwa huo uzalishaji mdogo, bei kwa wakulima ni ndogo sana ukilinganisha na msimu wa mwaka 2013/2014. Sababu kubwa za kuporomoka uzalishaji na bei:-

(1) Mnunuzi ambaye ndiye mwekezaji ni mmoja na wanunuzi wadogo wazalendo wamefungiwa kununua kwa kuwekewa masharti magumu sana;

(2) Ukosefu wa wataalam kusimamia zao hili hupelekea ubora wa pareto yetu koporomoka sana;

(3) Kutokana na *monopoly* ya mnunuzi, bei imeporomoka kutoka sh. 2,400/= kwa kilo mwaka 2014 mpaka sh. 1,400/= kwa kilo mwaka 2015;

(4) Mwaka 2010 Tanzania na nchi nyingine za Afrika Mashariki zilikuwa zinazalisha asilimia zaidi ya 70 ya mahitaji ya dunia. Leo hii Kisiwa kidogo cha Tasmania (*Australia*) ndiyo kinaongoza kwa kuzalisha asilimia zaidi ya 65 wakati bei ya pareto kwa mkulima Tanzania ni sh. 1,500/= kwa kilo. Wakulima wa nchi nyingine ni zaidi ya sh. 4,000/= kwa kilo. Naomba Waziri uagize Bodi ya Pareto iwakutanishe wanunuzi wadogo, wawakilishi wa wakulima na bodi ili kupanga utaratibu mzuri wa ununuzi wa pareto; na

(5) Pia Serikali iweke mazingira ya kujenga Kiwanda cha Pareto Mbeya.

Mheshimiwa Naibu Spika, changamoto kubwa ya zao la kahawa ni uzalishaji duni na usimamizi mbovu wa Soko la Kahawa. Ni lini *Commodity Exchange Market* itaanza kufanya kazi?

Mheshimiwa Naibu Spika, bei ya kahawa (*Arabica*) kwa wenzetu Kenya wenye *Nairobi Coffee Exchange* ni zaidi ya sh. 8,000/= kwa kilo wakati kwenye soko la *TCB* Moshi ni chini ya sh. 4,000/= kwa kilo. Kwa nini mkulima wa Tanzania anaibiwa kiasi hicho? Wanunuzi ni wale wale!

Mheshimiwa Naibu Spika, Benki ya *TADB* ina umuhimu mkubwa sana kwenye Sekta hii muhimu. Mtaji wa shilingi milioni 60 ni mdogo sana. Serikali kama ilivyoahidi, ongeze mtaji wa Benki hii ili iweze kukidhi mahitaji makubwa ya wakulima na wajasiriamali wa kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, napongeza sana mpango wa Serikali wa shilingi milioni 50 kwa kijiji. Kiasi hiki cha pesa zikisimamiwa vizuri zinaweza kubadilisha kwa kiasi kikubwa tija na uzalishaji wa kilimo. Napendekeza hizi shilingi milioni 50 zilizotengwa kwa kila kijiji zisimamiwe kwa ukaribu na *TADB*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu mafunzo ya wakulima na Maafisa Ugani:-

- Serikali ongeze idadi ya Maafisa Ugani vijijini;
- Vijana wapewe elimu ya ujasiriamali wa kilimo; na

- Vyuo vyetu na hasa Vyuo vya Utafiti vitumike kupima udongo ili tuweze kutumia pembejeo sahihi.

MHE. ALLY S. UNGANDO: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuchangia kwa maandishi kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, katika zao la korosho lipo tatizo kubwa sana kama ifuatavyo:-

(i) Upatikanaji wa pembejeo za *sulphur*. Hapa lipo tatizo kubwa kwani pembejeo hazipatikani kwa wakati;

(ii) Mfumo huu siyo rafiki kwa mkulima, haumletei tija mkulima, kumekuwa na udanganyifu sana katika mfumo huu wa pembejeo za ruzuku;

(iii) Naomba mfumo huu uboreshwe kwa kutoa kodi ambazo siyo za lazima ili pembejeo ziuzwe kama *Coca-Cola* katika maduka yote ya pembejeo;

(iii) Mfumo wa Stakabadhi Ghalani nao una changamoto kubwa, hasa katika Jimbo langu la Kibiti, kwani wakulima mpaka leo wanadai malipo yao ya mauzo ya korosho zao kama shilingi bilioni sita hivi msimu wa mwaka 2012/2013. Jamani kwa nini mkulima anakopwa?

Mheshimiwa Naibu Spika, changamoto za zao la korosho:-

- (i) Maghala ya kuhifadhia;
- (ii) Pembejeo za uhakika na wakati;
- (iii) Wataalam;
- (iv) Viwanda vya kubangulia korosho;
- (v) Ukosefu wa soko la uhakika; na
- (vi) Miche bora.

Mheshimiwa Naibu Spika, changamoto hizi zote zinaweza kutatuliwa kama kila mmoja atafuata wajibu wake kama Bodi ya Korosho. Bodi hii ya Korosho inakusanya pesa nyingi kwa kila msimu wa mauzo ya korosho, lakini cha kushangaza haimsaidii kabisa mkulima na zao la korosho.

Mheshimiwa Naibu Spika, wananchi wangu wa Jimbo la Kibiti kama vile Kibiti, Mtawanya, Bungu, Jaribu, wanalima sana mazao ya matunda kama

mananasi, pasheni, embe, papai, machungwa, machenza, ndimu, limao na parachichi. Tatizo la kilimo hiki ni soko la uhakika, kwani mpaka sasa soko lipo moja tu, la Bakhresa, Azam. Soko hili halina tija kwa wakulima wa matunda kwani yupo peke yake, hata bei ya kununua mazao hayo hupanga yeye mwenyewe tu.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuishauri Serikali yangu sikivu ya Awamu ya Tano ya Hapa Kazi Tu, ili kupata soko la mazao ya wakulima wa matunda ni kujenga viwanda vya kusindika matunda katika maeneo ambayo matunda yanalimwa kwa wingi, kama Jaribu, Kibiti, Mtawanya, Bungu na Mlanzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, zao la minazi katika Jimbo langu linapotea kwa kiasi kikubwa kwani kumeibuka ugonjwa mbaya wa minazi ambapo hakuna anayejali. Hatujaona *Extension Officers* wanaojali kuhusu zao hili la biashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sekta ya Uvuvi ina umuhimu sana katika uzalishaji mali kwa vijana wetu ambao wanakumbwa na tatizo kubwa la ajira kwa vijana. Katika Jimbo langu la Kibiti, kuna maeneo ya Delta ambayo yamezunguka kando kando ya Bahari ya Hindi. Sekta hii ni muhimu sana kwa pato la Taifa letu la Tanzania kwani vipo vikundi vingi vya uvuvi katika maeneo hayo ambayo vinasimamiwa na *BMU*.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuishauri Serikali yangu sikivu kuwapa vijana vifaa vya kisasa vya uvuvi kama vile boti za kisasa, nyavu ambavyo vinawezesha uvuvi bora na endelevu. Kuchimba mabwawa ya kufugia samaki badala ya kutegemea mabonde.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Jimbo langu la Kibiti mifugo ipo mingi na mpaka inaleta migogoro ya wakulima na wafugaji kama vile Muyuyu, Makima, Maporoni. Napenda kushauri Serikali yangu sikivu kutenga maeneo ya kulima na ufugaji ili kutoa au kukomesha kabisa migogoro hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nishauri katika Wizara yenye dhamana, hasa ndugu yangu Mheshimiwa Mwiguli Lameck Nchemba, sasa ana kazi ya kufanya kuhakikisha tunashirikiana naye kwa pamoja, sisi sote kwa kuboresha mazingira ya wafugaji kwa kuwajengea miundombinu kama:-

- Kujenga machinjio ya kisasa;
- Kujenga majosho;
- Kujenga malambo;
- Kuwapelekea Afisa Mifugo kuwa karibu nao;

- Kujenga vituo vya minada;
- Kuunda Kamati ya watu 10 kila Sekta tano za wakulima na wafugaji ili kutatua migogoro hiyo kabla hawajapelekana mbele ya sheria;
- Wafugaji wawe tayari kulipa ushuru wa minada. Hii inawafanya wakulima waone umuhimu wa ufugaji katika maeneo yao; na
- Kujenga viwanda vya bidhaa ambazo zinatokana na mifugo kama maziwa, ngozi na nyama.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika ng'ombe kila kitu mali.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho napenda kumuuliza swali ndugu yangu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba; kwa nini mazao yote ambayo yameundiwa Bodi za Mazao, mazao hayo hayafanyi vizuri?

Mheshimiwa Naibu Spika, mazao yenye Bodi ni matatizo. Korosho hoi, pamba hoi, chai hoi, pareto hoi, kahawa hoi, tumbaku hoi. Hii inaonesha kwamba hizi bodi hazimsaidii mkulima na badala yake zinamnyonya mkulima kwa asilimia kubwa sana na kumwachia maumivu makali.

Mheshimiwa Naibu Spika, mazao ambayo hayana bodi ni ufuta ambao uko hai, mbaazi hai, kunde hai, njugumawe hai, mihogo hai, mahindi hai, m pungu hai. Mazao haya yanafanya vizuri katika Sekta ya Kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kauli Mbiu, Ukitaka Mali Utaipata Shambani.

MHE. AISHAROSE N. MATEMBE: Mheshimiwa Naibu Spika, Tanzania ni nchi ya kilimo. Asilimia 80 ya wananchi wa Tanzania wanategemea kilimo. Ili kupunguza umasikini na kuondoa utegemezi wa nchi wahisani, ni lazima tuwekeze kwa kiasi kikubwa katika kilimo na tuwe na mikakati thabiti ya kukiboresha kilimo chetu. Hivyo basi, hatuna budi kilimo chetu sasa kijielekeze katika kuongeza uzalishaji kwa ekari moja na kuachana kabisa na ukulima wa jembe la mkono. Kwa mfano, nchi kama China wamefanikiwa sana katika kilimo cha uzalishaji kwa ekari moja. Ukilinganisha ukulima wao na wetu, wakulima wetu wanalima ekari tatu mpaka nne lakini wanapata mazao ya ekari moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Singida kijiografia ni mkoa wenye hali ya ukame ambao unapata mvua kwa msimu mmoja na unakabiliwa na changamoto nyingi katika Sekta ya Kilimo. Kwa hiyo, kuna haja ya Serikali kuwasaidia wananchi wa Mkoa wa Singida waweze kulima na kunufaika na

kilimo cha matone kwenye maeneo yenye chemchemi na maeneo ambayo hayana chemchemi, basi Serikali iwasaidie kuchimba mabwawa ya maji ili waweze kulima na kuvuna kwa misimu yote ya mwaka. Maeneo ambayo yamenufaika na kilimo cha matone Mkoani Singida ni Isana, Mkiwa, Uhamaka na Kisasida.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Singida pia unakabiliwa na uhaba wa Maafisa Ugani pamoja na mashamba darasa. Naomba Serikali iunge mkono jitihada za uanzishwaji wa mashamba darasa kwani yana mchango mkubwa wa maendeleo ya kilimo, siyo tu kwa kuwafundisha wakulima kwa niaba ya Maafisa Ugani, bali pia husaidia kutoa utaalum wa kuzalisha mbegu bora za daraja linalokubaliwa, yaani QDS.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Singida ni mkoa unaosifika kwa kilimo cha alizeti, mahindi, mtama, uwele, karanga na vitunguu, lakini bado wakulima wake hawajanufaika na ukulima huo na hii ni kutokana na ukosefu wa soko la kudumu au vituo maalum vya kuuzia mazao yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, naiomba Serikali ya Awamu ya Tano kuona umuhimu wa kujenga soko kubwa la kisasa la mazao kwenye Manispaa ya Singida, kwani uwepo wake utatoa nafasi kwa wakulima wengi kunufaika na bei za mazao yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Singida unakabiliwa pia na ukosefu wa vituo vya utafiti ikiwemo maabara ya matumizi ya udongo na hii hupelekea wakulima wengi wasiweze kujua hali ya ardhi yao na hivyo kusababisha uzalishaji duni. Naomba Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kulitazama kwa kina na kuona ni namna gani wataweza kuwasaidia wakulima wetu katika kutambua matumizi bora ya ardhi ili kuongeza uzalishaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa mifugo, Singida ni hodari wa ufugaji wa ng'ombe, mbuzi na kondoo lakini bado zipo changamoto kadhaa zinazokwamisha maendeleo ya mifugo Mkoani Singida. Changamoto hizo ni uhaba wa majosho, uhaba wa maeneo ya malisho na magonjwa ambayo kwa asilimia 70 yanachangiwa na mdudu kupe. Hivyo basi, naiomba Serikali yangu sikivu kuongeza majosho ya kutosha, kutenga maeneo ya malisho na maji na kuleta dawa za chanjo na dawa hizo zifike kwa wakati.

MHE. BHAGWANJI M. MEISURIA: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kushukuru Kiti chako kwa nafasi hii ya kuchangia kwa maandishi katika Wizara hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia napenda kumpongeza Rais wetu Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa kazi nzuri anayoifanya ya kujenga

Taifa hili kwa falsafa ya "Hapa Kazi Tu" na kwa kweli tunaona kazi inafanyika kweli kweli na wananchi walio wengi wana imani na Serikali ya CCM.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitakuwa mchoyo wa fadhila nisipompongeza Mheshimiwa Waziri Mkuu wa Tanzania kwa kumsaidia Rais wa Tanzania kutekeleza majukumu ya Serikali na sasa tunaanza kuona matunda yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, nampongeza Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein kwa ushindi mkubwa alioupata hivi karibuni.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nichangie hotuba ya Wizara hii ya Kilimo kwa kuzungumzia mambo machache. Napenda kuishauri Serikali kuweza kuwakusanya vijana wasio na ajira na kuwatengea maeneo maalum ya mashamba na kupewa taaluma ya mifugo, uvuvi na Kilimo na baadaye wapewe mikopo kutoka Benki ili waweze kujijiri wenyewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia naiomba Serikali kujipanga vizuri katika kukabiliana na changamoto zifuatazo:-

- (a) Uharibifu mkubwa wa mazingira ya Bahari, Mito na Maziwa; na
- (b) Kukabiliana na migogoro mikubwa ya wafugaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja.

MHE. ABDALLAH D. CHIKOTA: Mheshimiwa Naibu Spika, nachukua nafasi hii kumpongeza Mheshimiwa Waziri na Naibu Waziri kwa kazi nzuri wanazofanya. Wenye macho wanazona, endeleeni, tuko pamoja, tunawaunga mkono.

Mheshimiwa Naibu Spika, mchango wangu utajikita katika maeneo yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Mfuko wa Kuendeleza zao la Korosho (CDTF) unapokea fedha nyingi za *Export Levy* na sh. 10/= kwa kilo zinazochangwa na wakulima. Hata hivyo, Mfuko huu hauna uwazi na sehemu kubwa ya fedha zinatumiwa kwenye *Administrative Expenses* badala ya kuendeleza zao la korosho.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Waziri afuatilie matumizi ya fedha za Mfuko huu na kuhakikisha kuwa, kuwe na Menejimenti na Bodi ambayo ni "vibrant" na "aggressive."

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali sasa iwe na mpango unaotekelezeka wa kubangua korosho na kuacha kuiuza korosho ghafi. Pia Serikali iwe na mkakati wa kuhamasisha ubanguaji mdogo kwa kutumia vikundi vya vijana na akinamama na Viwanda vya zamani vya Korosho vifufuliwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Mtwara una uzalishaji mkubwa wa zao la muhogo. Wakulima wengi wanaacha kulima kwa kukata tamaa ya kukosekana kwa soko la uhakika. Naomba Serikali iweke wazi kuhusu soko la muhogo. Kuna tetesi kuwa China wapo tayari kununua muhogo huu, naomba kauli ya Serikali kuhusu suala hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Mtwara unafaa kwa kilimo cha pamba, lakini Serikali iliweka zuio kwa kuhofia ugonjwa ambao ungeenea katika maeneo mengi. Je, itaondoa lini zuio hili ili hata Mtwara iendelee na mipango yake ya kuendeleza zao la pamba?

Mheshimiwa Naibu Spika, nawasilisha.

MHE. HASSAN E. MASALA: Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu pembejeo; kumekuwa na ucheleweshaji mkubwa wa pembejeo kwa wakulima hivyo kuathiri wakulima wetu na kupelekea ufanisi kuwa mdogo katika kilimo cha mazao ya chakula na biashara. Mfano, Wilaya ya Nachingwea, mbegu na mbolea za ruzuku mpaka sasa zipo maofisini, hazijawafikia wakulima kutokana na kuchelewa. Aidha, kumekuwa na utaratibu mbovu wa kuwatumia wafanyabiashara kusambaza pembejeo. Hali hii inapelekea udanganyifu mkubwa kati ya Wasambazaji na Maafisa Kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushauri wangu ni kuwa, mfumo wa usambazaji upitiwe upya na pembejeo ziwafikie wakulima mapema. Bei ya pembejeo ipunguzwe ili wakulima waweze kumudu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu suala la stakabadhi ghalani. Kumekuwa na malalamiko mengi kwenye utekelezaji wa mfumo wa stakabadhi ghalani hivyo kuathiri shughuli za kilimo Jimboni Nachingwea. Kero kubwa ni:-

(a) Kucheleweshwa kwa malipo ya kwanza, ya pili na *bonus* hivyo kuathiri shughuli za kilimo na kuwaingiza wakulima kwenye umaskini.

(b) Viongozi wa Vyama vya Msingi wakishirikiana na Maafisa Ushirika kuingia mikataba na wafanyabiashara wakubwa kuwaibia wakulima kwa kuwakata makato makubwa wakati wa malipo.

(c) Mabenki kutoza riba kubwa kwa Vyama vya Msingi, hivyo mzigo mkubwa kubebeshwa mkulima.

(d) Mfumo huu kutokana na kuchelewa kwa malipo unachangia ununuzi holela wa mazao kwa kutumia vipimo visivyo sahihi 'KANGOMBA'

Mheshimiwa Naibu Spika, ushauri ni kwamba malipo yafanyike kwa wakati ili kuwakomboa wakulima, mabenki yabanwe ili kupunguza riba kwa Vyama vya Msingi. Maafisa Ushirika wawe wanabadilishwa vituo mara kwa mara kwa maana waweze kuwa na vikwazo vikubwa kwa maendeleo ya wakulima kwa kushirikiana na wafanyabiashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, miradi ya umwagiliaji; miradi mingi ya umwagiliaji haifanyi kazi kutokana na usimamizi mbovu unaofanywa na ofisi za Kanda. Wilayani Nachingwea kuna miradi mikubwa miwili ya umwagiliaji Mitumbati na Matikwe, miradi hii imepewa pesa nyingi lakini haijafikia malengo ya kutoa huduma kwa walengwa kutokana na ubadhirifu na kukosekana kwa usimamizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushauri ni kwamba, usimamizi wa miradi hii usisimamiwe na ofisi za Kanda, badala yake pesa zielekezwe Halmashauri na zitasimamiwa na Wataalam wetu na Madiwani. Elimu ya mara kwa mara itolewe kwa wakulima juu ya matumizi sahihi ya miradi ya umwagiliaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, matumizi ya zana za kisasa; mpaka sasa sehemu kubwa ya wakulima wanatumia zana butu na za kizamani katika kilimo hivyo kuathiri uzalishaji. Hali hii imepelekea uzalishaji mdogo na hivyo kusababisha ukosefu wa chakula na pesa kwa wakulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashauri Wizara iweke masharti nafuu kwa kushirikiana na makampuni binafsi ili kukopesha matrekta kwa wakulima tofauti na urasimu uliopo sasa. Elimu itolewe kupitia Maafisa Ugani huko vijijini, ajira na semina za mara kwa mara zitolewe kwa Maafisa Ugani na Wakulima wakubwa katika maeneo ya vijijini. Bajeti ya Wizara ielekeze nguvu kwa kununua vyombo vya usafiri mfano, baiskeli, pikipiki magari kwa wataalam wetu ili waweze kusaidia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu mifugo; kumekuwa na migogoro mikubwa kati ya wakulima na wafugaji kutokana na ongezeko kubwa la mifugo na mahitaji ya chakula.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashauri bajeti ielekezwe katika kufanya mipango bora ya matumizi ya ardhi, hii itaepusha migogoro. Serikali itenge maeneo mapya kwa ajili ya shughuli za wafugaji na wakulima. Elimu ya uvunaji wa mazao ya kilimo na mifugo ifanyike mara kwa mara ili kupunguza idadi kubwa ya mifugo. Kufufuliwa na kuanzishwa kwa ranchi mpya ili kuendeshea

ufugaji wa kisasa. Rushwa na vitendo viovu vidhibitiwe dhidi ya wafugaji na wakulima hali hii itapunguza migogoro kwa sababu haki itakuwa imesimamiwa.

MHE. HAMIDA M. ABDALLAH: Mheshimiwa Naibu Spika, nampongeza Mheshimiwa Rais na Baraza la Mawaziri. Sekta ya Kilimo inayojumuisha uzalishaji wa mazao ya Kilimo, Mifugo, Uvuvi na mazao ya misitu ndiyo tegemeo la maisha ya Watanzania walio wengi.

Hata hivyo, ukuaji wa sekta hii siyo wa kuridhisha sana kutokana na matumizi ya teknolojia isiyoendana na wakati na pia tunategemea majaliwa ya Mwenyezi Mungu katika hali ya hewa. Hata hivyo, tunashukuru hali ya hewa haijawa mbaya sana, kwa zaidi ya miaka kumi tunapata mvua za kutosha na chakula kinapatikana.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali yetu kwa kipindi hiki imedhamiria kuwekeza zaidi katika uchumi huu wa viwanda, uchumi wa viwanda utategemea sana kilimo chetu kwa namna tutakavyojipanga vizuri na mikakati endelevu ya kilimo kwa mazao yetu yenye ubora unaostahili. Kwa kipindi kirefu Mkoani Lindi tumekuwa na mbegu za mazao ya mahindi, muhogo, mpunga, korosho, ufuta, zisizo na ubora. Wakulima wetu wanajitahidi sana kulima mazao haya lakini mavuno yake hayaleti tija kutokana na mbegu isiyo bora lakini na namna ya kilimo cha jembe la mkono.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunahitaji sasa Serikali ya Awamu ya Tano kuleta mapinduzi ya kilimo na kuondokana na kilimo cha jembe la mkono, kuwa na mbegu bora na kuwa na kilimo endelevu kwa kutumia pia skimu zetu na mabanio. Tunahitaji Maafisa wa Kilimo watusaidie kutoa elimu ya kilimo bora cha kisasa cha mazao ya biashara, kilimo ni biashara lazima sasa tuondoke tulipo tusonge mbele.

Wakulima wetu wanahitaji kupewa elimu, kupata mbegu bora na pembejeo za kilimo kwa wakati, Serikali ni vema ikajipanga kujua mahitaji ili vijana wetu na wanawake waweze kupata ajira na kuweza kukuza vipato vyao kupitia kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Lindi Manispaa tunalo banio limejengwa kwa pesa nyingi sana lakini bado halijawanufaisha wakazi wa Kata ya Ng'ape, sasa lina zaidi ya miaka mitatu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu korosho; korosho ndiyo zao la biashara katika Mkoa wa Lindi, kumekuwa na tatizo kubwa la upatikanaji wa fedha wakati wa mauzo ya korosho, Vyama vya Ushirika vinawakandamiza sana wakulima hata kama bei elekezi inatolewa. Tunaiomba sana Serikali kutusaidia

kusimamia Vyama vya Ushirika, wakulima wetu wamekuwa maskini kwa kipindi kirefu na hawana msaada wowote.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali yangu ina dhamira njema ya mfumo wa stakabadhi ghalani, lakini kwa namna unavyoendeshwa wakulima wanapata kero ya kutopata fedha zao kwa wakati na wapo watu wanatajirika kwa mfumo huu hasa wanaoendesha Vyama vya Ushirika na wakulima wanaendelea kuwa maskini na kukatishwa tamaa na Serikali yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Sekta ya Uvuvi; Mkoa wa Lindi wakazi walio wengi ni wavuvi, maeneo ya Kilwa, Lindi Vijijini na Lindi Manispaa uvuvi uliopo hauna tija. Changamoto kubwa ni pamoja na:-

- (i) Kutokuwa na zana bora za uvuvi;
- (ii) Kutokuwa na elimu ya uvuvi;
- (iii) Kutokuwa na boti zenye *engine* wakaweza kwenda masafa marefu kwa ajili ya kuvua; na
- (iv) Masoko ya uhakika.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushauri ni kwamba, tunaiomba Serikali kutusaidia Mkoa wa Lindi, vijana wetu wakaandaliwa katika vikundi na wakawezeshwa kufanya shughuli za uvuvi ili kuleta ajira kwa vijana na kuleta ustawi wa wananchi wa Lindi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kumpongeza Mheshimiwa Waziri wa Kilimo kwa kazi nzuri anazofanya na naunga mkono hoja.

MHE. AHMED M. SHABIBY: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza naunga mkono hoja kwa hotuba hii ya 2016. Kwa vile Hotuba ya Waziri mpya na Awamu mpya ya Tano, lakini uhalisia Wizara hii. Umuhimu wa Wizara hii kwa miaka mingi sasa imekuwa haina msaada kwa wakulima hasa wa Mkoa wa Morogoro na zaidi Wilaya ya Gairo. Wilaya ya Gairo ni moja ya Wilaya zinazolima sana nchini pamoja na kuwa haipo kitakwimu na umaarufu cha ajabu Wilaya hii haipati ruzuku za pembejeo na ikipata zinakuja nje ya muda wa kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano, mwaka huu mbegu imekuja mwezi wa Kwanza katikati, wakati kilimo cha Gairo mbegu inatakiwa mwezi Novemba. Gairo ina Tarafa mbili, Tarafa ya Gairo na Nongwe, Tarafa ya Nongwe yote ina maji ya kutosha, mito ya kudumu mingi, lakini hakuna mpango wowote wa kuendeleza kilimo cha umwagiliaji katika maeneo haya pamoja na Halmashauri ya Gairo kuomba pesa, lakini imekuwa haipewi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama tuna nia ya kuondoa nchi katika matatizo ya chakula na mazao ya biashara, wataalam wa Wizara wajiongeze na kujua kila sehemu inayofaa kwa kilimo. Siyo kunakili kila siku kuwa maeneo fulani ndiyo wanafaa au yanafaa kwa kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukija upande wa mifugo Wilaya hii ina mifugo mingi lakini kuna uhaba wa mabwawa ya maji kwa ajili ya mifugo, hasa katika Vijiji vya Kitaita, Ngayaki, Chogoali, Misingisi, Mkalama, Meshugi, Ndogomi, Kumbulu, Chilama. Tunaomba sana huduma hii ya mabwawa ichukuliwe kwa jicho la huruma na haraka, kwani wafugaji hawa wanapata tabu sana kwenda zaidi ya kilomita kumi hadi kumi na tano kwa ajili ya maji na mara nyingine wasipate maji ya kutosha.

Mheshimiwa Naibu Spika, nategemea mtashughulikia suala hili.

MHE. MWANNE I. MCHEMBA: Mheshimiwa Naibu Spika, pongezi kwa Waziri, Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba; Mheshimiwa Naibu Waziri, William Tate Ole-Nasha; Dkt. Florence Martin Turuka, Katibu Mkuu na Makatibu Wakuu wote wa Wizara hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushauri ni kwamba, migogoro ya ardhi, wafugaji, wakulima ni vema Serikali sasa kuchambua sera mbalimbali zinazohusiana na matumizi makubwa kuchunguza mikakati ya utekelezaji wa sera hiyo. Mikakati yote ya Serikali ya kusuluhisha migogoro ya wakulima na wafugaji. Wananchi washirikishwe kutoa mapendekezo yatakayoondoa migogoro iliyopo ili kudumisha mahusiano mazuri kati yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wenyeviti wa Vitongoji na Vijiji wapewe elimu ya mahusiano, kutenga maeneo ya wafugaji na wakulima. Elimu kwa wafugaji kufuga kisasa kwa kupunguza mifugo. Majosho ni machache, Serikali ipange katika bajeti hii ongezeko la mabwawa na majosho, ni kero kwa wafugaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, matatizo na changamoto. Chuo cha Kilimo Tumbi hakijafanyiwa ukarabati wa miundombinu kwa muda mrefu. Wakufunzi katika Chuo cha Tumbi wachache, madai ya wafanyakazi yalipwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu tumbaku; tozo kwenye zao hili la tumbaku ni nyingi, Serikali ifuatilie ili kuwapunguzia wakulima mzigo. Soko la tumbaku ni kero, pamoja na pembejeo kufika kwa wakati.

Mheshimiwa Naibu Spika, machinjio ya Tabora Manispaa yapo katika hali mbaya na hayafai kabisa kwa afya ya wanadamu, pia kuboreshwa kwa bwawa la Igombe ili kuweka mbegu ya samaki ya aina zote. Kutoa elimu ya

kufuga samaki kwa wajasiriamali ambao wana vikundi vya ufugaji katika mikoa yetu hapa nchini. Kusambaza mbegu ya alizeti kwa wakulima wote kwenye wakulima wa zao hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, vitendea kazi. Maafisa Ugani wapewe angalau pikipiki hata baiskeli, wapewe motisha ya kazi katika mazingira magumu. Serikali ijenge nyumba za Maafisa Kilimo na Mifugo Vijijini, wakopeshwe mikopo kwa ajili ya kuandaa mashamba darasa kwenye maeneo husika, hali za maisha yao ni mbaya.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. ZAINAB MUSSA BAKAR: Mheshimiwa Naibu Spika, kilimo ni uti wa mgongo, hii ina maana kuwa kilimo ni kila kitu na ni uhai wa Watanzania. Hivyo eneo hili linataka litiliwe maanani na kupewa kipaumbele kwani Watanzania walio wengi ni wakulima. Kwa kweli Watanzania wanahitaji yafuatayo katika kilimo ili kiwe kilimo bora na chenye tija:-

- (i) Pembejeo na trekta ili wapate kilimo bora chenye tija;
- (ii) Mbolea nzuri;
- (iii) Wataalam au Mabwana Shamba ambao watawaelimisha kulima kilimo bora chenye kuleta tija;
- (iv) Zana hizi zifike kwa wakati ili waendane na mipango ya kilimo;
- (v) Pia wanahitaji miundombinu ya kuweza kulima kilimo cha umwagiliaji. Hili ni suala la kutilia maanani na kukipa kipaumbele kwa sababu Watanzania wengi ni wakulima hivyo wanatarajia Wizara hii iwawezeshe ili wawe na kilimo endelevu chenye manufaa;
- (vi) Madawa ya kuondolea maradhi mimea na mazao;
- (vii) Kupata masoko ya uhakika nchini; na
- (viii) Kutatua migogoro iliyopo baina ya wakulima na wafugaji kwa kuwapatia ardhi ya kutosha kila mmoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa ufugaji, hii pia ni sekta muhimu sana na yenye kuleta tija. Hivyo wafugaji waelimishwe namna ya kushughulikia mifugo yao kuanzia kuwalisha, kuwatunza. Hivyo sekta hii inahitaji utaalim wa kuweza kushughulikiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta hii inatupatia kitoweo cha nyama, hivyo mifugo hii inasaidia sana Watanzania. Naomba maeneo yafuatayo yaimarishwe:-

- (i) Kupewa shamba la mifugo;
- (ii) Madawa ya mifugo;
- (iii) Viwanda vya kusindikia nyama na maziwa;
- (iv) Kutengwa maeneo maalum ya malisho ya mifugo na kilimo;
- (v) Kufanya utafiti wa kutosha ili tuwe na ufugaji wenye tija;
- (vi) Vitendea kazi vya utafiti;

(vii) Serikali kuruhusu uzalishaji kwa Kiwanda cha Maziwa ambacho kitanunua maziwa kutoka kwa wafugaji;

(viii) Upanuzi wa mapori ya akiba; na

(ix) Kutoruhusu uingizaji wa nyama kutoka nje ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, tutakapoimarisha maeneo haya ya ufugaji na kilimo, nchi yetu itachukua hata nafasi ya pili au ya kwanza kwa kilimo bora na ufugaji wa kisasa na kuleta pato zuri la Taifa letu na hata migogoro itaondoka kati ya wakulima na wafugaji na tutakuwa na kilimo cha biashara chenye tija.

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta ya uvuvi ni muhimu sana na ni sekta ambayo tukiendeleza italeti tija kwa Taifa na pato zuri sana, ila sekta hii inasumbuliwa na changamoto zifuatazo:-

(a) Uvuvi haramu wa mabomu na nyavu ndogondogo. Mabomu haya huharibu mazalia ya samaki (matumbawe);

(b) Wavuvi kutopata vyombo imara vya kuvulia (zana za kisasa za kuvulia);

(c) Viwanda vya kusindikia na kuhifadhi samaki;

(d) Boti bora za kuvulia;

(e) Kudhalilishwa kwa wavuvi wadogo kwa kuchomewa moto nyavu zao;

(f) Kukosekana kwa elimu ya uvuvi. Watu wengi wanavua kwa mazoea tu;

(g) Jambo lingine la muhimu ni kuanzisha bandari ya uvuvi kwenye mwambao wa Bahari ya Hindi; na

(h) Kukosekana kwa soko ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo tunaiomba Serikali itatue changamoto hizi katika sekta hii ili kukuza pato la Taifa. Tunamwomba Waziri achukue mawazo haya kwa ajili ya kuliokoa Taifa letu la Tanzania tuwe na kilimo, ufugaji na uvuvi bora wenye tija na Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali pia iangalie kwa jicho pevu sekta hii kwa kuilipia zile shilingi bilioni mbili kama Mahakama ilivyotoa amri kuhusu meli ya uvuvi maarufu kama “kesi ya samaki wa Magufuli” iliyokuwa ikiwakabili wavuvi raia wa China wamiliki wa meli ya uvuvi ya TAWARIQ.

Mheshimiwa Naibu Spika, kila la kheri, Mungu ibariki Tanzania.

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Naibu Spika, migogoro ya wakulima na wafugaji imekuwa ni migogoro ya muda mrefu hapa nchini. Serikali haijaonesha mikakati ya dhati ya kumaliza migogoro hii. Mara nyingi Wabunge wameitaka Serikali imalize migogoro hii iliyodumu kwa muda mrefu, kuwepo na mipango sahihi ya ardhi, hakika kutapunguza migogoro hii. Naishauri Serikali kwa kushirikiana na Wizara mbalimbali pamoja na Halmashauri za Wilaya ziweke bajeti inayotosheleza na inayotekelezeka ili zoezi la upangaji wa matumizi bora ya ardhi liweze kufanyika au kutekelezwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pembejeo za kilimo na mbolea; kumekuwa na tatizo la ucheleweshaji wa mbolea kwa wakulima hasa msimu unapoanza. Ucheleweshaji ni jambo moja ila hata mbolea halisi inayohitajika na wakulima kulingana na ardhi zao ni tatizo lingine. Tatizo hili ni kubwa sana na linaleta athari kubwa kwa wakulima.

Kwa kuwa Viwanda vya Mbolea ni vichache na kwa kuwa kilimo ni jambo endelevu na hitaji katika maisha ya kila siku ya wananchi wetu, nashauri Serikali iwe na mpango wa muda mrefu wa kuwa na viwanda vya mbolea ambavyo vitaendeshwa na Serikali ili kuondoa na kupunguza kabisa urasimu na upatikanaji wa mbolea hapa nchini.

MHE. ENG. RAMO M. MAKANI: Mheshimiwa Naibu Spika, pongezi nyingi sana kwa Mheshimiwa Waziri wa Kilimo. Pongezi pia kwa Naibu Waziri, hakika nawatakiwa kila lililo la kheri na Mungu awape ziada ya nguvu, hekima, busara na utashi katika kumsaidia Mheshimiwa Rais.

Mheshimiwa Naibu Spika, shukrani nyingi kwa Serikali kuwakumbuka wakulima wa korosho kwa kuwapunguzia mzigo wa msumari wa kodi/makato mbalimbali katika zao la korosho. Tunaomba Serikali iendelee kuziangalia changamoto zingine zilizopo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nia njema ya Serikali kuweka ushuru wa zao la korosho ghafi ziuwapo nje ya nchi ambayo ilikuwa ni kuendeleza zao la korosho kwa pembejeo, utaalum na kadhalika, imekuwa ikihujumiwa sana. *Export Levy* inayoratibiwa na Mfuko wa CDTF (WAKFU) inatumiwa vibaya na hovyo. Fedha hizo ni vema zikaenda moja kwa moja kwenye Halmashauri zinazolima korosho ili wajanja wasiturudishe nyuma.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGA: Mheshimiwa Naibu Spika, nipo *concerned* sana na dhamira ya Serikali ya kujenga uchumi wa viwanda kutokana na uzito mdogo unaopewa sekta zinazohusisha Watanzania wengi takriban asilimia 70 au zaidi. Kiasi kidogo sana cha fedha zilikuwa zikitengwa miaka ya nyuma, lakini hata hivyo zilizotolewa ni takriban asilimia 50 au chini.

Mheshimiwa Naibu Spika, asilimia 0.92 ndiyo imetengwa kwa ajili ya sekta ya kilimo kwa bajeti ya 2016/2017. Azimio la Maputo la kutenga asilimia 10 ya bajeti kwa ajili ya kilimo tutafika kweli kwa utaratibu huu? Ili uchumi wa viwanda tuweze kuwa nao, kama kweli hiyo ndiyo dhamira ya Serikali ni lazima tuoneshe kwa vitendo kwa kutenga bajeti ambayo itawagusa kiuchumi wananchi waliopo kwenye *bottom of pyramid* ya rasilimali watu na hawa ni wakulima, wafugaji na wavuvi kwa pamoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mara ya kwanza na kwa kutumia bajeti ya kilimo kama kielelezo, naona malengo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa miaka mitano tumeanza vibaya.

Mheshimiwa Naibu Spika, bilioni 100 kila mwaka kwenda TADB lazima zitengwe na zielekezwe kwenye kukopesha SME's na ikiwezekana kwenye uwekezaji mnaongeza mnyororo wa thamani. Ila katika hili sijaona mpango mkakati wa *SME development strategy* inayolenga kukuza SME's zinazojikita kwenye kilimo na mifugo – *value chain*. Ni lazima Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano unyambulishwe kwenye *annual spectral budgets* kama nilivyoeleza hapo juu, lakini kwenye hili mpango unaenda Kaskazini na bajeti ya sekta kipaumbele inaenda Kusini. Hatutafika kwa style hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono.

MHE. SOPHIA H. MWAKAGENDA: Mheshimiwa Naibu Spika, Rungwe Mashariki ni moja kati ya Miji inayozalisha mazao mengi ya chakula na biashara, lakini tumekuwa na tatizo la masoko na kupelekea mkulima kupata kipato kidogo na kibaya zaidi wanaofaidika ni Madalali ambao wanachukua pesa nyingi kuliko mkulima mwenyewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni yangu; tujengewe soko kuu la mazao haya ya ndizi na chai, kwenye chai mkulima ananyonywa kwa kupangiwa bei hasa kwa kutokana na kutokuwa na ushindani katika soko.

Mheshimiwa Naibu Spika, mbolea imekuwa tatizo kubwa hasa mawakala wengi sio waaminifu na kupandisha bei mazao kama kahawa yalikwisha kwa kukosa motisha kwa wakulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, magezi ya mazao ni kikwazo kikubwa kwa wakulima wadogo kwani tozo zimekuwa kubwa sana zisizo na ulinganifu katika utozaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, uvuvi katika Ziwa Nyasa unatoa samaki bora sana ambao ni kivutio cha walaji wengi. Ningependekeza Wilaya ya Kyela itengewa pesa ya kutosha juu ya utunzaji wa mazalia ya samaki na kuongeza uzalishaji na kutoa ajira kwa vijana wetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, zao la maziwa; Wilaya ya Rungwe ina mazao ya maziwa kwa wingi, ni lini Wizara itasaidia upatikanaji wa viwanda vidogo vya kusindika mazao haya ili kuongeza thamani ya mazao haya na kupata faida katika mapato ya Halmashauri na ya mmoja mmoja katika jamii.

MHE. MARIAM N. KISANGI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa heshima kubwa napenda nimpongeze Mheshimiwa Waziri, Naibu Waziri na Katibu Mkuu wa Wizara, kwa kazi kubwa wanayofanya ya kupambana na changamoto mbalimbali za Kilimo, Ufugaji pamoja na Uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mchango wangu utajikita katika mambo yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Ufugaji; katika Mkoa wa Dar es Salaam, ufugaji mkubwa unaoendelea ni ufugaji wa kuku wa nyama na mayai. Changamoto kubwa tuliyonayo ni upandaji holela wa bei za madawa na chakula cha kuku. Naiomba Serikali iangalie jinsi gani ya kudhibiti upandishaji bei za madawa ya mifugo.

Mheshimiwa Naibu Spika, uingizaji wa kuku, Samaki kutoka nje ya nchi; Watanzania walio wengi wamejiajiri wenyewe kwa kuvua na kufuga kuku wa nyama lakini kadri siku zinavyozidi kuendelea utakuta kwenye *supermarkets* kumejaa kuku wa kutoka nje na samaki wengi kutoka nchi za nje.

Mheshimiwa Naibu Spika, uvuvi haramu; napongeza juhudi za Serikali jinsi inavyojitahidi katika kupambana na uvuvi haramu pamoja na juhudi za Serikali bado wapo. Ni vema Serikali ikaongeze juhudi zake kwenye kudhibiti uvuvi huo haramu ambao ni hatari sana kwa uvuvi endelevu wenye tija kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kilimo; nitachangia juu ya kilimo cha mbogamboga na matunda. Kilimo cha mbogamboga na matunda kinachoendelea Dar es Salaam hatuna msaada wowote wa Serikali katika uboreshaji wa kilimo hiki. Tunakiri wako Maafisa Kilimo lakini utendaji wao ni mgumu kulingana na mazingira, pia ufuatiliaji wao ni mdogo. Wananchi wanajilimia wenyewe kama hakuna Wataalam. Je, wataalam hao wanafanya kazi gani?

Mheshimiwa Naibu Spika, Maafisa Kilimo wako kila Kata, naomba Serikali na Wizara ya Kilimo kukaa na TAMISEMI kuangalia utendaji wa kazi wa Maafisa hao. Mkoa wa Dar es Salaam hatupati unafuu wa pembejeo za kilimo. Mbogamboga ndiyo chakula cha Watanzania walio wengi katika Jiji la Dar es Salaam. Je, Serikali imetuletea mpango gani katika Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam katika kuboresha Kilimo cha mbogamboga na matunda.

Mheshimiwa Naibu Spika, kukosa soko la mayai; Mkoa wangu una tatizo kubwa la kukosekana kwa soko la mayai. Maeneo ya Kitunda, Chanika, Kibamba, Mbagala, Mbande, Somangira, Gezaulole, Pemba Mnazi na Kisarawe II. Kata zote hizo kuna wafugaji wazuri lakini inafika kipindi soko la mayai linaanguka na wafugaji kukosa mitaji kwa kuwa wanafanya biashara kwa hasara.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja.

MHE. ALBERT O. NTABALIBA: Mheshimiwa Naibu Spika, naipongeza hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa asilimia mia moja. Naomba kutoa mchango wangu kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Waziri unatambua kwamba Wizara yako iliahidi kushughulikia wizi uliofanywa na Karinzi *Coffee Organic* kwa kununua kahawa kwa wakulima 435 wa Jimbo la Kigoma Kaskazini na Manyovu 2014/2015 ambapo Serikali iliwaahidi kulipa malipo hayo ya dola za Kimarekani 75,000. Karinzi *Coffee Organic* inasema Kiwanda cha Kubangua Kahawa hawajawalipa. Tunakuomba kufuatilia suala hili kwani ni kero inayokatisha tamaa wakulima wa

kahawa, tunakualika ufike Manyovu ukutane na wakulima wa kahawa kwani wewe utakuwa mkombozi wao.

Naomba ufuatilie juu ya kero ya pembejeo, muda wa pembejeo hizo kulingana na maeneo. Mkoa wa Kigoma unapokea mbolea nje ya muda ambapo tija yake haipatikani. Pili, wajibisha na tumbua majipu ya wezi wa pembejeo, Mawakala na Wakuu wa Wilaya.

Mwisho, nawatakia mafanikio mema.

MHE. RICHARD M. NDASSA: Naunga mkono, pongezi kwa Wizara kwa maandalizi ya hotuba. Naomba kutoa ushauri katika mazao ya biashara.

Zao la katani; leo hii pamba bei yake ilikuwa imedorora, tulikuwa tunaiita dhahabu nyeupe, katani leo *White Gold*. Miaka ya 70 katani katika soko la dunia, Tanzania tulikuwa tunaongoza, katani bora ilikuwa inatoka Tanzania. Soko la zao la katani limebadilika na kupanda bei ya katani (*fibre*), kwa tani ni dola 2,200 - 2,500. Serikali iangalie uwezekano wa kuliibua upya zao la katani.

Zao la pamba, nataka Serikali iwaambie wakulima wa pamba kuhusu mbegu zao (*Kyuton*) ambazo zimeua kabisa zao la pamba kutokana na wauzaji wa mbegu hizo zilizochakachuliwa kwa sababu ya rushwa. Leo naomba nipate maelezo ni nani hasa wamiliki wa kiwanda cha mbegu ziliozokuwa na manyoya. Hawa wameua kilimo cha pamba. Mbegu hizo zilipigiwa kampeni kubwa na viongozi kuanzia ngazi ya Taifa - Wizara na Wilaya, lakini tungependa kujua ni nani aliyewapeleka nje ya nchi Viongozi wa Juu wa Wilaya na Mkoa? Hii ni rushwa, sheria ishike mkondo wake kwa sababu kwa kufanya hivyo wamelizika zao la pamba kisa rushwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu usindikaji; Tume ya Mazao Mbalimbali tuliyozalisha; tuombe Serikali iangalie utaratibu wa kusindika na kuyaongezea mazao thamani. Mfano: mahindi, hakuna sababu ya kusafirisha mahindi, watumiaji wametaka unga siyo mahindi. Mpunga, watumiaji wanahitaji mchele na siyo mpunga, hapa naomba kwenye maeneo husika, kuwe na mashine za kusaga na kukoboa, lakini mazao haya yaani unga na mchele uwekwe kwenye mifuko ili kila mtu aweze kununua kufuatana na uwezo wake kilo 1, 2, 3 na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, ng'ombe, Watanzania wanataka nyama siyo ng'ombe. Ng'ombe wanakunya hovyony njiani, *test* ya nyama haipo. Kuku, Watanzania wanataka nyama ya kuku, unabeba kuku mzima na manyoya yake kwenda Dar es Salaam, kwa nini wasichinje hao kuku huko huko, nyama ikapelekwe kwenye *supermarket* na kadhalika.

Narudia tena, napenda na ningependa kujua ni hatua gani zilizochukuliwa kwa wale waliowatapeli wakulima wa pamba kwa kuwauzia mbegu za pamba zisizokuwa na manyoya zisizobeba, zilizosababisha kutoota vizuri tangu zilipotangazwa kwa mbwembwe sana na Viongozi wa Wizara yako. Ningependa kupata majibu yako.

MHE. GEORGE M. LUBELEJE: Mheshimiwa Waziri kwanza nakupongeza kwa hotuba nzuri kuhusu Sekta ya Kilimo na Mifugo na naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. Naomba nichangie maeneo machache.

Sekta ya Mifugo; Kwanza Wilaya ya Mpwapwa kuna taasisi tatu za Mifugo ambazo ni Taasisi ya Utafiti wa Mifugo ya Mpwapwa (*TALIRI*), Chuo cha Mifugo Mpwapwa (*LITA*), Taasisi ya Uchunguzi wa Magonjwa ya Mifugo (*VIC*).

Mheshimiwa Waziri, taasisi hizi zote tatu zinategemeana. Taasisi ya Utafiti wa Mifugo-Mpwapwa, ng'ombe akiugua lazima apelekwe Taasisi ya Uchunguzi wa Magonjwa ya Mifugo ili achunguzwe anasumbuliwa na nini au Ng'ombe akifa lazima wapeleke mzoga huo (*VIC*), Taasisi ya Uchunguzi wa Magonjwa ya Mifugo ili afanyiwe *post-mortem* ili kufahamu ugonjwa gani unasababisha ng'ombe kufa. Vile vile Mpwapwa kuna Chuo cha Mifugo cha Mpwapwa na pale kuna wanafunzi zaidi ya 360,000 wote hawa wanatumia Taasisi ya Uchunguzi wa Magonjwa kwa mafunzo ya vitendo.

Mheshimiwa Waziri kwa sasa, Taasisi ya Uchunguzi wa Magonjwa ya Mifugo (*VIC*) Mpwapwa imehamishiwa Dodoma Mjini na kusababisha Taasisi ya Utafiti wa Mifugo na Chuo cha Mifugo (wanafunzi wake) kukosa mahali pa kuchunguza mifugo na wanafunzi kukosa mahali pa kujifunzia kwa vitendo na inabidi wasafiri kuja Dodoma na ni gharama kubwa na ni mbali, pia hupoteza muda mwingi wa masomo.

Mheshimiwa Waziri, taasisi hizi zilijengwa kabla ya uhuru na wakoloni. Taasisi ya Utafiti wa Mifugo (*TALIRI*) ilianza mwaka 1905; Chuo cha Mifugo (*LITA*) kilianza mwaka 1936 na Taasisi hizi tatu zinategemeana. Rais Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli akiwa Waziri wa Mifugo na Uvuvi alikataa Taasisi ya Uchunguzi wa Magonjwa ishamishwe na kupelekwa Dodoma na mwaka 2015 wakati wa kampeni, Rais, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli alikataa ishamishwe Dodoma Mjini.

Mheshimiwa Waziri, suala la kusikitisha taasisi hiyo imehamishwa Dodoma Mjini na suala hilo la kuhamishwa taasisi hiyo limewafanya wananchi wa Wilaya ya Mpwapwa kukosa mahali pa kupeleka mifugo yao wagonjwa waweze kuchungwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ombi la wananchi wa Wilaya ya Mpwapwa, Taasisi ya Uchunguzi wa Magonjwa ya Mifugo irudishwe Mpwapwa haraka kabla hawajamwona Rais Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja.

MHE. ABDALLAH HAJI ALI: Sina budi kumshukuru Mwenyezi Mungu, muweza wa mambo yote. Pili shukrani zije kwako Mheshimiwa Naibu Spika kwa umahiri wa kazi yako.

Nikianza kwa kuchangia Wizara hii, naanza na suala zima la kilimo. Kilimo kama usemi ulivyozoeleka kuwa ni uti wa mgongo, maana yake ni kwamba kilimo ndiyo kila kitu, ni shughuli inayotoa ajira kubwa nchini kuliko sekta nyingine yoyote, yaani kilimo kimeajiri zaidi ya asilimia sabini. Changamoto iliyo ndani ya sekta ya kilimo ni kutokana na kutegemea mvua za msimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, dunia haisimami, ni lazima na sisi twende na wakati, naishauri Serikali tuondokane na kilimo cha kutegemea mvua za msimu peke yake, umekuwa ni wimbo wa siku nyingi juu ya suala la kilimo cha umwagiliaji lakini sijui tunakwama wapi? Naishauri Serikali kufanya utafiti wa hali ya juu kuona kwamba tunakwamuka na suala la umwagiliaji linachukuliwa nafasi na kuondokana na utegemezi wa mvua za msimu pekee.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika suala la umwagiliaji, naishauri Serikali tujikite zaidi kwenye uvunaji wa maji ya mvua. Tazama tunasifika kuwa wamwagiliaji wazuri wa bahari, maana yake maji yote ya mvua tunayaruhusu kutiririka na kuingia baharini bila faida yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, naishauri Serikali kwa kutumia miundombinu mbalimbali kuweza kujenga mabwawa takribani nchi nzima ili kuweza kuhifadhi kiasi kikubwa cha maji ya mvua ili kufanikisha kilimo cha umwagiliaji kwa ufanisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mabwawa tukiweza kuyaimarisha yanaweza kutuimarishia ajira nyingi hasa kwenye kilimo cha mbogamboga kwa maeneo kama yenye uhaba wa mvua. Aidha, yatatupunguzia migogoro kwa kiasi kikubwa kati ya wafugaji na wakulima kwa upatikanaji wa maji, pia wafugaji watanufaika sana katika kukidhi mahitaji ya wanyama wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, faida yenyewe ya uwepo wa mabwawa, watu watapewa kujitengenezea ajira kwa ufugaji wa samaki ambao samaki hao ni hitaji kubwa kwa chakula cha binadamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, maji ya mvua ni neema kubwa kwetu kutoka kwa Mungu iwapo tutaweza kuyavuna kitaalam na kuyatumia vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu mifugo inasemekana Tanzania ni nchi ya pili kwa mifugo mingi katika Afrika. Ukweli huu unatudhihirishia kwamba tusingekuwa na shida ya aina yoyote itokanayo na mahitaji ya mifugo kama vile maziwa, siagi, samli, viatu na mazao mengine yatokanayo na mifugo, lakini bidhaa zote hizi nyingi au asilimia kubwa tunaagiza kutoka nje na hata nchi jirani, mfano Kenya.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hali hii, naishauri Serikali itimize kwa ufanisi ile azma yake ya kutaka kuifanya Tanzania iwe nchi ya viwanda. Kusudio hili likitimia naishauri sana Serikali kuzingatia ujenzi wa viwanda vya biashara za mifugo ikiwezekana kila mkoa wenye mahitaji haya ili kupunguza mahitaji na malalamiko ya wafugaji na hasa ikizingatiwa sekta hii imeajiri watu wengi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu uvuvi; Tanzania tumejaaliwa na neema kubwa ya bahari, maziwa na mito ambayo ni mashamba yaliyosheheni mazao na ambayo mashamba hayo yaani bahari na mito hayahitaji mbolea wala pembejeo yoyote, bali yanataka kuvunwa tu. Ushauri wangu kwa Serikali, suala la uvuvi limekuwa likiongelewa kwa siku nyingi, sasa wakati umefika wa Serikali kuliangalia suala hili kwa kina kuona kwamba rasilimali hii inafanyiwa kazi ili inufaishe jamii na Serikali kwa ujumla. Serikali imezungumza sana juu ya kuishughulikia Sekta ya Uvuvi, naomba azma hii itekelezwe na tija ionekane kwa manufaa na ustawi wa Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante na naomba kuwasilisha.

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza naunga mkono hoja ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni. Napenda kupata majibu ya Serikali, je, unawezaje kuzalisha vyakula kwa wingi na kuingiza fedha kwenye miradi ya kilimo bila hali hiyo kwenda sambamba na uboreshaji wa miundombinu kama barabara na kadhalika. Ni lini Wizara hii itashirikiana na Wizara ya Ujenzi ili kuleta matokeo mazuri kwa wananchi hasa wa Jimbo la Mlimba.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujua Serikali inachukua hatua gani kwa Wawekezaji wa KPL wanaolima eneo dogo la shamba na maeneo mengine wanawakodisha wafugaji na wakulima. Pia kuhusu uhamishaji wa ubia na mali zilizopo na hadi sasa mali hizo hazipo, je zimepelekwa wapi?

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kupata majibu ya Serikali ni lini itamaliza migogoro iliyopo kwenye maeneo ya uwekezaji mfano Rupia, Ngalimila, ambako yameonyeshwa kwenye hotuba ya Wizara.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni lini Serikali itawasikiliza wafugaji waliopo Jimbo la Mlimba na kuwapa elimu ya ufugaji wa kisasa?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Jimbo la Mlimba lina mazao mengi ya biashara kama cocoa, ufuta, ndizi, mpunga, mahindi na kadhalika, ni lini Serikali itawapa elimu wakulima hao pia kuanzisha dirisha la mkopo kwa wakulima ili wakope na wasaidiwe utaalum wa kuboresha kilimo cha mazao hayo?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa kaya takribani 400 zenye hekari karibuni elfu moja zimeathirika na madawa ya Mwekezaji KPL, (kwa hisia zao) na Mheshimiwa Waziri ulifika na kuwapa matumaini utapeleka majibu ndani ya siku ya 21 tangu tarehe 4/5/2016 na hadi leo tarehe 4/5/2016 na hakuna majibu na wananchi hawatavuna kabisa, msimu wa kilimo umepita. Je, Serikali iko tayari sasa kupata idadi kamili ya watu walioathirika na kupeleka chakula cha msaada kwani hali ya chakula ni mbaya? Ahsante

MHE. VENANCE M. MWAMOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nampongeza Waziri na Naibu Waziri wake. Ningependa kuchangia kuhusu suala la mbegu za mahindi zinazotumika kwa sasa, ningependekeza utafiti ufanyike ili tuweze kupata mbegu mpya. Kwani ni mbegu ambazo zinatumika sasa ni za muda mrefu zimechoka sana. Ukilima ekari moja unategemea kupata gunia siyo chini ya gunia 35, lakini mbegu hii iliyopo ukipata gunia nne ni bahati. Hivyo ni vema Serikali ikafanya utafiti kutumia vyuo vyetu ili tupate mbegu bora. *'Kama ukitaka mali utaipata shambani'*.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nishauri suala la umwagiliaji litiliwe kipaumbele kwani tumeshuhudia mwaka huu mvua nyingi zimenyeshwa lakini sikuona jitihada za Serikali na hasa Wizara yako na Wizara ya Maji kuweza kuvuna maji ambayo tumeshuhudia maji mengi yakipotea bure.

Mheshimiwa Waziri hata suala la migogoro ya wakulima na wafugaji, tatizo siyo ardhi tatizo ni utengaji wa maeneo ya mifugo kupata sehemu ya kwenda kunywa maji. Hivyo endapo itatenga na kujenga mabwawa kwa ajili ya umwagiliaji na sehemu ya kunyweshea mifugo suala hili la migogoro ya wafugaji na wakulima litapungua sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho ningepomba sana Wizara ya Kilimo, iweze kumsaidia mkulima itabidi Wizara yake kushirikiana na wadau kuona jinsi ya kumaliza suala la Lumbesa, wakulima wanapata tabu sana.

MHE. ANASTAZIA J. WAMBURA: Pongezi nyingi kwa Waziri na Naibu wake kwa hotuba nzuri na kwa kazi nzuri hasa ya kusuluhisha migogoro ya wakulima na wafugaji.

Kwanza naomba Wizara yako ifuatilie tozo wanayotozwa wavuvi wa Mtwara, shilingi mia tano arobaini na saba kwa kilo ya samaki. Je, ni tozo ya watu binafsi? Kimsingi tozo hii imeathiri uchumi wa wavuvi wa Mtwara na naomba Mheshimiwa Waziri atembelee Mkoa wa Mtwara kama alivyofanya kwa jamii za wakulima na wafugaji.

Pili, napongeza jinsi Wizara ilivyoongeza eneo la kilimo cha umwagiliaji katika nchi yetu. Umwagiliaji huu kwa kiasi kikubwa ni kwa mazao ya chakula cha wanga. Ushauri wangu kwa Wizara ni kuongeza uzalishaji wa mbogamboga na matunda kwa kuwezesha umwagiliaji wa matone (*Drip Irrigation*).

Hoja yangu inatokana na hali halisi ya upatikanaji wa mboga na matunda kwa msimu fulani ambapo wakati mwingine bidhaa hizi huadimika na kupelekea bei kupanda kwa kiasi kikubwa. Athari za hali hii zinaweza kuonekana katika lishe ya jamii kuwa duni. Hivyo, naomba wataalam wa Wizara wajitahidi kuwaandaa wananchi pale watakapopata mikopo ya milioni hamsini wengine wawekeze kwenye kilimo cha mbogamboga na matunda kwa (*Drip irrigation*).

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. 'Kama mnataka mali mtaipata shambani'

MHE. LAZARO S. NYALANDU: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi iliyowasilishwa kwa umahiri na Mheshimiwa Waziri Mwigulu Nchemba.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imeleta mpango kabambe na wa makini wenye lengo la kuinua kilimo nchini na kuendeleza sekta ya mifugo na uvuvi. Nashauri Wizara iendeleo kuimarisha na kuboresha ulinzi wa rasilimali za samaki katika Bahari Kuu eneo la kiuchumi la Tanzania (*Strategic Economic Zone*); na kudhibiti wavuvi haramu ambao wanatoka Mataifa kama vile Japan, China, Greece, Korea na kwingineko.

Mheshimiwa Naibu Spika, idadi ya samaki wanaovuliwa nchini ikidhibitiwa na kuhakikisha kodi halali inalipwa, sekta hii itachangia kwa kiasi kikubwa ukuaji wa Pato la Taifa na kuwaendeleza wavuvi wazawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, napendekeza kuwa vyombo vyote vya ulinzi na usalama vishirikishwe na Wizara hii katika kuweka ulinzi kabambe wa ufukwe wote wa Pwani tokea mpaka wa Tanzania na Kenya na Mozambique kwa kutumia vyombo vya kisasa ikiwa na pamoja na *satellite connectivity unmanned vehicles (drones), helicopters* na *boats* zenye uwezo wa kwenda

kasi na kuzikamata manowari za wavuvi haramu. Aidha, napendekeza kuwepo kwa chombo maalum ndani ya Wizara kitakachosimamia mapato ya uvuvi wa Bahari Kuu, kwa kuweka mtandao wa *internet* unaoruhusu meli za nje kulipia leseni na kuhakikiwa mizigo yao kabla ya kuondoka ukanda wa Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali kadhalika kwa kuwa taarifa kadhaa zimeonesha kuwa Tanzania imepoteza dola milioni 50 kutokana na uvuvi haramu, naamini wazo la kuweka *regime* ya usimamizi itasaidia Serikali kudhibiti na kuongeza matumizi endelevu ya rasilimali za samaki/uvuvi nchini Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa heshima naomba kuunga mkono hoja hii ya Serikali.

MHE. EDWARD F. MWALONGO: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali iangalie upya utaratibu wa pembejeo za ruzuku kama (wanufaika) walengwa hawanufaiki na mfumo wa sasa ambao mawakala wanawauzia wakulima mbolea kwa bei ya juu kuliko bei ya soko kwa maeneo ya vijijini.

Mheshimiwa Naibu Spika, zao la viazi mviringo ni zao la kiuchumi kwa wananchi wa Jimbo la Njombe Mjini na Mkoa mzima wa Njombe katika msimu wa Machi mwaka huu. Viazi vimeathirika na ugonjwa ambao hadi leo haujafahamika vizuri. Sasa niombe Serikali ifanye utafiti na kuwaelimisha wananchi ili waweze kujizatiti na msimu mwingine. Pia Serikali iangalie jinsi inavyoweza kusaidia mbegu mpya ya viazi kwa wananchi wa Jimbo la Njombe Mjini ili kuwasaidia wakulima kwanza katika uzalishaji wa viazi vizuri zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Benki ya Kilimo; naipongeza Serikali kwa kuanzisha Benki ya Kilimo, benki hii iongezewe mtaji ili iweze kukopesha wakulima wengi zaidi. Benki hii ianzishe dirisha la mikopo kwa wakulima wa kati ili kusaidia kasi ya kilimo na kuongeza ajira kwa haraka, kuliko sasa inapojihusisha zaidi na wakulima waliopo kwenye vikundi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Benki hii ifungue tawi Njombe kwani ipo katikati ya Mikoa ya Iringa, Ruvuma na Mbeya na Mikoa hii shughuli kubwa ya wananchi ni kilimo cha mazao ya chakula, hivyo itakuwa imejiweka katika mazingira ambayo yatawezesha huduma kwa wakulima wengi zaidi na kuwapunguzia gharama ya kusafiri hadi Dar es Salaam. Pia hata benki yenyewe itakuwa rahisi kuwatembelea wakulima. Haya yote mwisho wa siku yanaongeza tija na kupunguza gharama kwa wakulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Nkansi ina eneo kubwa sana la Ziwa Tanganyika na kuna aina nyingi za samaki na hata dagaa, lakini wavuvi wengi karibu wote hali zao ni mbaya sana hawana zana bora za uvuvi kabisa. Wavuvi wengi au karibu wote ni raia kutoka DRC-Congo ndiyo wanaofaidika na maliasili ya Ziwa Tanganyika, maana Vijiji karibu vyote vya mwambao mwa Ziwa Tanganyika upande wa Tanzania ni wavuvi kutoka DRC-Congo.

Mheshimiwa Naibu Spika, je, kuna halali gani Wakongo kuwa upande wa Tanzania bila hata uhalali wa kukata leseni zinazostahili wageni toka DRC-Congo? Naomba Wizara yako ichukue hatua kwa wageni wote wanaokwenda kinyume, pia wale waliopewa majukumu huko. Nadhani wanafanya kutotekeleza sheria kwa ajili ya kupewa chochote na hao wavuvi wageni. Hata uvuvi haramu kwa kutumia nyavu zilizopigwa marufuku mwambao mwa Ziwa Tanganyika wamezagaa Tanganyika karibu kila kijiji.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Nkasi kuna mapori shamba kama vile waliohodhi hawayatumii na walipata kwa kuwarubuni Wenyeviti wa Vijiji, wakati hakuna sheria wao kutoa ardhi zaidi ya hekari 50. Unakuta kuna mashamba pori ya hekari 100 na kuendelea. Mfano; shamba la Kowi, Kalumwalwedo, shamba la Msomali Tatumbila, shamba la Mastar Mashete, mashamba yote hayo walipatikana kwa vijiji kukiuka sheria ya uwezo wao wa hekari 50 tu.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kuna baadhi ya wafugaji walipewa *block* katika shamba, yaani *Ranch* ya Kalambo lakini hawajapeleka mifugo na wanakodisha hizo *block* tu, Wizara ikalitazame upya na kuwapatia wafugaji wenye ng'ombe.

MHE. DKT. HADJI H. MPONDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nampongeza Waziri, Naibu Waziri na Watendaji wa Wizara kwa kufanikisha majukumu yao katika kiwango cha kuridhisha. Naomba nijikite mchango wangu katika sehemu zifuatazo:-

(a) Kuongeza tija na uzalishaji wa mazao ya kilimo; usambazaji wa pembejeo nashauri uende sambamba na mahitaji halisi kwa eneo husika na muda muafaka, mfano wakulima wa Bonde la Kilombero hususan Wilaya ya Malinyi na Ulanga hawahitaji sana mbolea, ni vema Serikali ikatoa pembejeo za mbegu bora za mpunga badala ya mbolea ambayo haitumiki au kuhitajika sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakulima wa zao la mpunga bado wana changamoto kubwa ya soko la uhakika. Naiomba Serikali waendeele kununua mpunga kupitia Mfuko au Wakala wa Hifadhi ya Chakula (NFRA). Katika mwaka huu, Wakala waweke utaratibu wa kuja kununua mpunga katika Wilaya

za Malinyi, Ulanga na Kilombero badala ya kujikita zaidi maeneo ya Mbeya na Sumbawanga peke yake.

(b) Utatuzi wa migogoro ya wakulima na wafugaji; naipongeza Serikali katika kuanzisha na kutekeleza zoezi la mpango wa matumizi bora ya ardhi na upimaji wa ardhi. Mkakati huu peke yake hautamaliza kutatua migogoro inayoendelea bila ya kujenga miundombinu rafiki kwa mifugo ikiwemo kujenga visima vya maji, malambo, majosho katika maeneo tengwa kwa ufugaji. Serikali inaweza kuwawezesha wafugaji kupitia SACCOS zao kujenga miundombinu hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, nashauri Serikali kuelimisha na kuwezesha utaratibu wa kudumu wa uvunaji wa mifugo kwa kuwezesha upatikanaji wa soko la mifugo.

(c) Uvuvi; uwezeshaji wavuvi; katika bajeti hii Serikali imejikita zaidi katika uvuvi wa bahari au ziwa na kuwawekea taratibu za uwezeshaji wake. Nashauri Serikali pia kuangalia uwezeshaji kwa wavuvi katika mito mikubwa kama vile Kilombero, Rufiji na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. Shukurani.

MHE. MUSSA R. SIMA: Mheshimiwa Naibu Spika, napongeza sana juhudi zinazofanywa na Mheshimiwa Waziri katika kuboresha na kutatua migogoro ya wafugaji na wakulima. Niiombe Wizara mambo yafuatayo:-

(1) Ije na mfumo mpya wa pembejeo ili kuondoa upotevu wa fedha na itasaidia kutathmini hali ya kilimo nchini.

(2) Mkoa wa Singida ni maarufu kwa kilimo cha alizeti na vitunguu, naiomba Wizara itulettee mbegu bora ili tukidhi bidhaa ghafi nchini.

(3) *Cattle holding ground* iliyoko Singida Mjini takribani kilomita tano toka *centre*, naiomba Wizara itupatie heka 21 ambayo ni sehemu ya eneo hilo ili tuweze kutengeneza *Trading Area* na kuboresha Mji wetu wa Singida, ukizingatia eneo limepitiwa barabara kuu.

(4) Naiomba Wizara iwasaidie wafanyabiashara wa ngozi kupata soko la uhakika la ndani na nje ya nchi, hasa Afrika Mashariki kwani sasa hivi soko hakuna na bei imeshuka kutoka 2000 kwa kilo mpaka 100 kilo. Wizara ije na mpango maalum wa kuboresha suala hili.

NAIBU SPIKA: Sasa tutamsikia Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ardhi, atafuatiwa na Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo ajiandae.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa nami ni mara ya kwanza kuchangia hoja katika kipindi hiki cha bajeti, naomba pia nichukue fursa hii kumshukuru sana Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na kuweza kunifanya niwepo hapa.

Pia nawashukuru sana wananchi wa Jimbo la Ilemela kwa imani yao kubwa ambapo walipata mateso kwa miaka mitano bila huduma kwa jamii, lakini wakaamua kuachana na hiyo na kurudisha Chama cha Mapinduzi kuweza kuongoza Jimbo lile. Nasema sitawaangusha, tuko pamoja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Rais kwa kuniamini na kunipa dhamana hii kuweza kuwa msaidizi wake katika Serikali hii ya Awamu ya Tano. Nachukua fursa hii pia kupongeza na kuishukuru familia yangu hasa muwe wangu Julius Mabula, watoto kwa namna ambavyo wamekuwa wavumilivu kwa muda wote niko hapa; nawashukuru ndugu, jamaa na marafiki ambao wamekuwa karibu sana kuhakikisha kazi yangu ya uwakilishi inakwenda vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nitoe pongezi sana kwa Mheshimiwa Rais kwa kazi nzuri anayofanya, Makamu wa Rais na hasa kwa kuwa ni mwana mama, Waziri Mkuu, Mawaziri na Manaibu Waziri, Wabunge wote lakini pongezi za dhati sana kwa Wizara husika ambayo leo tunajadili hoja yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nichangie machache kuhusiana na Wizara yangu kama jinsi ambavyo yameguswa na wachangiaji wakati wakichangia hoja ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Nianze na migogoro. Naomba niseme wazi, migogoro ipo mingi, ndiyo maana Wizara imechukua hatua ya kupeleka waraka katika mikoa kuwataka waweze kuzungumzia migogoro iliyopo na chanzo chake ili tuweze kuona namna ya kuitatua.

Mheshimiwa Naibu Spika, tukumbuke suala la migogoro ya ardhi ni suala mtambuka, haligusi Wizara moja, ndiyo maana limeingia sana katika mifugo na wakulima kule, lakini kwenye ardhi lipo, ukienda TAMISEMI lipo, ukiingia Maliasili na Utalii lipo, Ofisi ya Makamu wa Rais (Mazingira) lipo. Kwa hiyo, suala hili kama Wizara tumeshaanza mchakato wa kukaa pamoja tuweze kulipitia kwa pamoja. Kwa hiyo, tukipata zile taarifa za mikoani, tutajua chanzo cha migogoro ni nini?

Mheshimiwa Naibu Spika, kama ardhi imekuwa ni tatizo na ni chanzo kikubwa, basi tutajua. Inatokana na wananchi kuvamia maeneo? Inatokana na

wakulima kukosa maeneo ya kutosha? Au inatokana na wafugaji pengine kutopata maeneo? Je, mazingira tunayalinda? Kwa hiyo, ili tuweze kupata ufumbuzi wa kweli ni lazima hizi Wizara zikae pamoja kama ambavyo tumekwishaanza tuweze kuona chanzo na namna bora ya kuweza kutatua. Kama ardhi imekuwa ni tatizo, pengine tuweze kuona namna ambavyo tunaweza kulitatua.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia mpango wa matumizi bora ya ardhi nao ni changamoto. Kwa hiyo, ni lazima pia tuangalie. Kuna wengine walitoa hoja kabla ya kilimo, suala la viongozi kupewa maeneo. Haikataliwi kama amefuata sheria, lakini suala la msingi ni je, sheria zimezingatiwa? Kwa hiyo, hapa tunasimamia ile Sheria ya Ardhi Namba (4) na Namba (5) ya mwaka 1999, kuona ni kweli limefuatwa. Kwa sababu kuna process ndefu ya kupata eneo. Lazima utapitia katika vikao husika. Vikao hivi kama vinakiukwa ndipo hapo ambapo unaona matatizo yanakuwepo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia wakati mwingine tamaa za viongozi katika maeneo ya chini kuweza kutaka kumilikisha watu kwa kukiuka taratibu. Pia na siasa inaingia. Tukiondoa siasa katika suala la umilikaji wa ardhi, migogoro ya wakulima na wafugaji, migogoro ya ardhi itapungua sana, kwa sababu kila mmoja anaguswa katika eneo hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imezungumzia suala la kuwezesha vijana na sisi kama Wizara tunasema sawa. Wamezungumzia suala la kurejesha ardhi na kuwapa, lakini bado niseme Halmashauri zetu zitahusika sana kutambua yale maeneo na kuweza kujua ni jinsi gani vijana hawa tunawapa ili waweze kujikita katika uzalishaji ambao utakwenda vizuri katika kujipatia kipato.

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie suala pia la wavuvi. Naomba ku-*declare interest* kwa sababu Jimbo ninalotoka ni la wavuvi. Kama Serikali ilivyozungumza, nami naomba, kwa sababu Sheria ya Uvuvi itakwenda kupitiwa upya, niwatake sana watu wa Jimbo langu na wale wote wanaotoka katika maeneo ya uvuvi waweze kuchangia mawazo yao ili sheria ile itakapokuwa imetoka, maoni yao yaweze kuwa yameingia. Walikuja kwa timu ya uongozi wakatoa kero zao nyingi, Waziri aliwapokea, tulikwenda nao na sisi tunasema kama Serikali tutayapitia haya kwa sababu kilio kinapotolewa ni lazima pia upitie, lakini nao wana sehemu kubwa ya kuchangia katika Muswada ule utakapokuwa umeanza mchakato wake, watoe mawazo yao ili tuweze kujua ni jinsi gani migogoro hii inakwisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, Upinzani wamezungumzia suala zima la Tume ile ya Bunge iliyoundwa katika kuchunguza migogoro na wakataka kujua ni maazimio mangapi yametetelezwa. Naomba niwahakikishe tu kwamba Wizara

imeyashughulikia na kwa sababu yalikuwa yanagusa maeneo mengi, ndiyo maana ilikwenda kuwa chini ya Wizara ya Waziri Mkuu.

Kwa hiyo, yale ambayo yanatugusa, yapo, tumeainisha na tutayatoa wakati wa hotuba ya bajeti ya kwetu. Kwa hiyo, niseme tu kwamba kila ambacho kimezungumziwa tuko tunaendelea nacho kukifanyia kazi tukijua wazi kabisa kwamba bila kufanya utatuzi huu itatuletea shida katika namna bora ya kupanga maendeleo katika Wizara na katika Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo lingine ambalo limezungumziwa ni la kiusalama zaidi, kwenye usalama wa wavuvi ndani ya ziwa. Waziri mwenye dhamana tayari alishalichukua nalo linafanyiwa kazi kuhakikisha kwamba usalama wa wavuvi wetu unakuwa katika hali ambayo ni ya ulinzi zaidi. Bahati nzuri Waziri mwenye dhamana naye ana *interest* katika hilo. Naomba kusema tu kwamba tuko pamoja katika hilo.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Muda wako umekwisha Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAAZI: Niliambiwa dakika kumi, siyo tano Mheshimiwa.

NAIBU SPIKA: Ni kumi, ulishagongewa ya kwanza tayari.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali, atafuatiwa na Naibu Waziri wa Kilimo.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa fursa hii nami niweze kuchangia. Nianze kwa kusema tu kwamba naunga mkono hoja. Naomba nitoe ufafanuzi wa masuala matatu ya kisheria ambayo yamejitokeza hapa. La kwanza ni hili ambalo limekuwa likijirudia, nadhani na lenyewe linahitaji kutolewa ufafanuzi kila linapojirudia.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la ile Hati ya Rais ya mgawanyo wa madaraka kwa Mawaziri anaowateua; tumewahi kutoa ufafanuzi kwenye Bunge hili Tukufu na kwa sababu pengine Waheshimiwa Wabunge wanapenda kujua zaidi, nami nitaendelea kutoa ufafanuzi huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, niseme kwamba hata kama ile hati ingechelewa kutolewa, kwa sababu Rais alipokuwa alikuwa anakamilisha Serikali yake, kutokuwepo kwa ile hati isingekuwa ni sababu kwamba Mawaziri na Serikali washindwe kuwa na Mwongozo wa kufanya kazi zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwongozo wa Serikali na kama ilivyo kwa raia yeyote wa Tanzania, ni Katiba ya nchi, sheria zenyewe, sera zilizopo na Ilani ya Chama kinachotawala. Ndiyo maana hata Mawaziri walipokuwa wanafanya kazi yao kabla ya hiyo Hati ya Mgawanyo wa Madaraka yao haijatoka, hakuwahi kutokea mgongano wowote. Kama nilivyosema, kukitokea mgangano kwa mujibu wa ile sheria, Mahakama itasema tu kwamba hili liende kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Mwanasheria Mkuu wa Serikali atakachokifafanua ndiyo itakuwa mwisho wa hilo suala.

Mheshimiwa Naibu Spika, nachukua fursa hii kulifahamisha Bunge lako Tukufu kwamba, Mheshimiwa Rais tayari ameshatoa hii Hati ya Mgawanyo wa Madaraka ya Mawaziri, kupitia tangazo la Serikali Namba 144, lililochapishwa tarehe 22 Aprili, 2016 na mwongozo huu siyo kama labda ndiyo unawaelekeza kwamba wafanye hiki, wasifanye hiki; siyo mpango kazi wala siyo *strategic plan* au *plan* yenyewe. Wenyewe unachokifanya, unatoa tu mgawanyo kwamba Wizara fulani itashughulika na hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano, nitoe mfano Wizara hii ya leo ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, wao watahughulikia yafuatavyo, nitasoma kwa Kiingereza:-

(a) *Policies on agriculture, livestock, fisheries, food security and cooperative and their implementation;*

(b) *Agriculture, livestock and fisheries land use planning;*

(c) *Agricultural research and extension services on agriculture, livestock and fisheries;*

(d) *Food security management;*

(e) *Crop warehouse licensing;*

(f) *Strategic food reserve management;*

(g) *Commodit exchange;*

(h) *Development of Societies and Cooperatives;*

- (i) *Cooperative Savings and Credit Societies;*
- (j) *Agriculture live stock and fisheries infrastructure development;*
- (k) *Marketing and value addition for agriculture, livestock and fisheries products;*
- (l) *Livestock and fisheries product development;*
- (m) *Veterinary services;*
- (n) *Fish farming;*
- (o) *Perfomance, improvement and development of human resources under this Ministry; and*
- (p) *Extra Ministerial Department, Parastatal Organization, Agencies, Programme and Projects under this Ministry.*

Kwa hiyo, wenyewe huu haukuongozi kwamba kafanye hiki; ni mwongozo tu. Hilo la kwanza ambalo naomba Waheshimiwa Wabunge walifahamu, kwamba siyo kitu ambacho kinapaswa kiwe kinawasumbua sana.

La pili ambalo naomba kulitolea ufafanuzi ni hili suala la ripoti ya Tume iliyoungwa na Mheshimiwa Rais kuchunguza jinsi Operesheni Tokomeza ilivyoendeshwa. Tume hii iliundwa chini ya sheria inayoitwa *Commission of Enquiry Act* na Mheshimiwa Rais, hii Tume anapaswa aiunde pia kwa kutumia *Government Notice*. Kupitia *Government Notice* Namba 131 ya tarehe 2 Mei, 2014, aliunda hii Tume na Tume ikishaundwa kwa mujibu wa sheria hii, haileti ripoti yake Bungeni, inaundwa na Rais na ripoti yake inaenda kwa Rais.

Mheshimiwa Naibu Spika, hii Tume ilishamaliza kazi yake, iliripoti kwa Mheshimiwa Rais, naye akaelekeza na ana mamlaka chini ya sheria hiyo ya *Commission of Enquiry Act* kuamua kwamba hiki kitu kiwe *public*, yaani kiwe cha wazi au kibaki jinsi ilivyo. Alichokifanya, ameelekeza; kutokana na mapendekezo yalitolewa na ile Tume, zile Taasisi zinazohusika zishughulikie. Kwa mfano, Maliasili wana maelekezo yao; Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Idara ya Mashtaka ina maelekezo yao; Wizara ya Mambo ya Ndani, Jeshi la Polisi wana maelekezo yao na wanachukua hatua. Kwa hiyo, hakuna sababu ya kulileta humu, muiachie Serikali itekeleze hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho ninalotaka kutoa ufafanuzi ni hili suala la kesi ya *Tawariq1*. Baadhi ya Waheshimiwa Wabunge wamesema kwamba ilikuwa ni maamuzi yasiyozingatia sheria. Tusiilaumu Mahakama

jamani. Mahakama haiwezi kufanya maamuzi halafu tukasema ni maamuzi yasiyozingatia sheria. Hata Mkurugenzi wa Mashtaka alipoamua kulitoa lile shitaka Mahakamani, alikuwa amezingatia mamlaka yake aliyonayo chini ya Ibara ya 59(b)(4) inayosema kwamba katika kutekeleza mamlaka yake, Mkurugenzi wa Mashtaka atakuwa huru, hataingiliwa na mtu yeyote au mamlaka yoyote na atazingatia mambo yafuatayo:-

Nia ya kutenda haki, kuzuia matumizi mabaya ya taratibu za utoaji haki na maslahi ya umma. Kwa hiyo, tuna kila sababu ya kuamini kwamba Mkurugenzi wa Mashtaka alipoondoa lile shauri Mahakamani, haya yamezingatiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho, mpaka sasa hakuna amri yoyote ya Mahakama iliyo sema kwamba tulipe fidia ya shilingi bilioni mbili.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwanza kwa kumshukuru Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kunipa fursa kutumika katika Serikali yake, Serikali ambayo imefufua matumaini ya Watanzania walio wengi. Vile vile nitumie fursa hii kumshukuru sana Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Mwigulu Nchemba kwa ushirikiano mkubwa anaonipa katika majukumu yangu ya kila siku. *(Makofi)*

Nimejifunza mengi sana kutoka kwake, ni mtu ambaye anatoa ushirikiano.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, shusha *microphone* kidogo!

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Kwa hiyo, namshukuru sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile nitumie fursa hii kuwashukuru Makatibu Wakuu na Watendaji wote wa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa ushirikiano wanaonipa katika majukumu yangu ya kila siku.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutumia fursa hii kujibu baadhi ya hoja zilizotolewa na Waheshimiwa Wabunge na lazima niseme kwamba nimefarijika sana kwa namna Waheshimiwa Wabunge mlivyoonesha hamasa kubwa katika kuchangia Wizara ambayo ndiyo inabeba maslahi ya

Watanzania walio wengi. Wote mmetoa michango ambayo itatusaidia katika kutekeleza majukumu yetu ya kila siku.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu ya muda haitawezekana kujibu hoja zote, mengine yatajibiwa na Mheshimiwa Waziri, lakini mengine tutayaleta baadaye kwa maandishi kabla ya Bunge hili kwisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwa hoja iliyotolewa na Mheshimiwa Yussuf Salim Hussein kwamba Serikali haina vision ya kilimo. Naomba tu nimfahamishe Mheshimiwa Mbunge kwamba kati ya eneo ambalo nafikiri tuko mbele sana ni kuhusu *visioning*, sera, mipango na mikakati. Wizara yetu katika sekta zake zote zina sera ambazo zinacainisha kwa kirefu sana kuhusu dira katika maeneo tofauti. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tuna Sera ya Mifugo ya mwaka 2006, Sera ya Maendeleo ya Ushirika ya mwaka 2002, Sera ya Uvuvi ya Taifa ya mwaka 1997. Zote hizi zinachangia katika kufikia malengo na sera na dira ambayo imeainishwa katika Sera ya Maendeleo ya Taifa ya Mwaka 2025, katika maana ya kwamba *development mission 2025*. Zote hizi kwa pamoja zinaeleza kwamba dira yetu katika kilimo ni kuwa na kilimo cha kisasa, cha kibiashara na chenye tija na faida ambacho kinatumia rasilimali kwa ufanisi na endelevu na kuwa kiungo muhimu na sekta nyingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, nieleze tu kwa ufupi kwamba kuhusu vision na sera, hili ni eneo ambalo tuko mbali sana. Kuna changamoto katika utekelezaji, lakini siyo kwenye eneo la sera.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba sasa vilevile niangalie eneo ambalo limechangiwa kwa hamasa kubwa na kwa msisimko mkubwa na Waheshimiwa Wabunge walio wengi. Hili ni eneo la migogoro kati ya watumiaji mbalimbali wa ardhi hususan kati ya wafugaji na wakulima. Hili ni eneo ambalo kama Wizara tunatoa kipaumbele kwa sababu ya namna inavyoleta changamoto katika kuendeleza kilimo; ni eneo ambalo linatishia amani ya nchi yetu. Kwa hiyo, Wizara imeweka kipaumbele katika shughuli zake za kawaida.

Mheshimiwa Naibu Spika, migogoro ya ardhi kati ya wafugaji na wakulima ina vyanzo vingi, lakini chanzo kikubwa ni ukosefu wa ardhi, lakini vile vile inasababishwa na kukosekana kwa huduma kwenye maeneo ya wafugaji, inasababishwa vilevile na wafugaji mara nyingine kukimbia magonjwa kwenye maeneo yao na kwenda maeneo ambayo magonjwa siyo mengi. Vile vile inatokana na kukosekana kwa baadhi ya huduma kama maji na kama mlivyosema Waheshimiwa Wabunge wanalazimika kufuata maji maeneo ambayo yana maji. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile ni lazima tukubali kwamba kwenye baadhi ya maeneo wafugaji wanahama kwa sababu ya ongezeko la watu, lakini vile vile kwenye baadhi ya maeneo wanahama kwa sababu ya mabadiliko ya tabia ya nchi. Kimsingi tunasema kwamba kuna tatizo, tunakiri kwamba ni tatizo ambalo ni lazima tulishughulikie. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ni namna gani Serikali kupitia Wizara yetu imejipanga kutatua tatizo sugu la migogoro ya ardhi? Mkakati wa kwanza ni namna ya kupata ardhi. Tunapanga kutafuta ardhi ambayo itatosheleza mahitaji ya wafugaji kwa kufanya masuala yafuatayo:-

Moja, kulinda ardhi ya wafugaji kwa kuitangaza kwenye Gazeti la Serikali. Vile vile kufanya mkakati wa *zoning* katika maana ya kwamba kutafuta na kutenga ardhi katika baadhi ya mikoa ambayo ina ardhi kubwa na kuyasajili ili itumike kwa ajili ya wafugaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda vile vile kwa muda mfupi uliobakia kuchangia kuhusu uvuvi haramu na hili nasema kwa ujumla wake kwa sababu mmechangia sana. Waheshimiwa Wabunge, tunaomba mtuunge mkono katika jitihada zetu za kupambana na uvuvi haramu. Ukiuhusu uvuvi haramu uendelee, hautakuwa unampenda mvuvi wako kwa sababu rasilimali za uvuvi zitakwisha. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tayari kuna matatizo makubwa kwenye baadhi ya maeneo, samaki wanakwisha. Kama mnavyofahamu Ziwa Victoria, tayari kuna *crisis* na Ziwa Rukwa; yote ni kwa sababu ya uvuvi haramu. Kwenye baadhi ya maeneo ya maji ya chumvi, baadhi ya *species* za samaki, mfano kamba mti (*prawns*) zimekwisha kwa sababu ya uvuvi haramu. Naomba mtuunge mkono! Hatuwezi kumpenda mvuvi kwa kuendelea kumruhusu aendelee na uvuvi haramu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tufahamu wazi kwamba uvuvi haramu kwa kutumia njia ambazo haziruhusiwi na sheria ni mbaya na huwezi kuruhusu kwa sababu tu unataka kumlinda mvuvi. Kwa hiyo, tunawaombeni Waheshimiwa Wabunge mtuunge mkono katika hili, Serikali ina nia ya dhati ya kuendelea kutoa elimu. Wavuvi wengi kabla ya kupewa Leseni ya Uvuvi, wanapewa elimu kuhusu uvuvi ambao unaruhusiwa na sheria. Kwa hiyo, mara nyingine inakuwa ni suala la kawaida tu la kutokufuata sheria na wala siyo suala la kutofahamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nizungumzie kidogo kuhusiana na suala ambalo limeibuliwa sana na Mheshimiwa Dau kuhusiana na uvuvi kwa kutumia mitungi ya gesi. Uvuvi wa kutumia mitungi ya gesi unaruhusiwa kwenye aina fulani fulani za uvuvi hususan uvuvi wa samaki wa mapambo. Mara

nyingine mitungi ile hutumika kufanya uvuvi wa majongoo; atakuwa anafahamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, uvuvi ule unaharibu matumbatu; kwa hiyo, unaharibu mazalia ya samaki. Kwa hiyo, tunaendelea kusisitiza kwamba leseni zitolewe, badala ya kusema kwamba turuhusu tu kila mtu atumie uvuvi wa aina ya gesi ambao unaharibu mazingira. Serikali nia yake ni ya dhati katika hili, kwa hiyo, tunaomba mtuunge mkono.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wabunge wengi wametoa hoja ya msingi sana kuhusu kodi au leseni zinazotolewa kwa wavuvi katika Ziwa Victoria ambao wanalazimika kupata leseni kwenye Halmashauri mbalimbali ambapo wanakwenda kuvua, suala tunaloliita *migratory licences* au *migratory taxes*.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niwafahamisha Waheshimiwa Wabunge kwamba nia ya Serikali katika hili ni jema. Tukiruhusu kwamba mvuvi akipata leseni katika Halmashauri moja, basi anaruhusiwa kwenda kote; moja, tutanyima Halmashauri zetu mapato, lakini vile vile ni vigumu kuzuia uvuvi haramu pamoja na uhalifu ambao wengi wenu mmeulalamikia sana. Kwa hiyo, tunatumia utaratibu ule wa leseni kutolewa katika kila Halmashauri kama namna ya sisi kuratibu uvuvi unaofanyika.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile niwafahamisha Waheshimiwa Wabunge kwamba, siyo kwamba maji hayana mipaka. Maji ya Ziwa Victoria; kila Halmashauri inafahamu maji yake yanaishia wapi, kuna alama. Kwa hiyo, nawaombeni mfahamu kwamba ni kwa nia njema na hata hivyo leseni ya uvuvi ni shilingi 15,000/=. Kwa ambao hawafahamu...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba umalize.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Kwa ambao hawafahamu, ndiyo bei ya samaki mmoja. Kwa hiyo, naomba mtuunge mkono kwa sababu tunafanya kwa nia njema.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi. *(Makofi)*

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, nami nina shukrani kubwa mbele za Mungu hasa kujibu hoja leo hii mbele ya Mwalimu wangu aliyenifundisha Kiswahili, baada ya kufika darasa la kwanza

nikiwa sijui Kiswahili na leo atashuhudia kwamba mwanafunzi wake alifaulu. Maana yake siku ya kwanza niliporipoti niliambiwa tupa takataka, nikatupa madaftari; tupa madaftari, nikatupa vyote kwenye maua. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, mafanikio makubwa ya Mwalimu huyu, baada ya kujua Kiswahili, niliweza kupata mke mrembo Kilimanjaro na nikaoa. *Imagine, nisingejua Kiswahili ningempata vipi binti huyu?* (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa niende kwenye kujibu hoja zilizotolewa na Waheshimiwa Wabunge. Katika mazingira ya kawaida, itakuwa vigumu sana kujibu hoja moja moja, lakini vile vile huenda nisiweze kuwataja Wabunge wote kwa majina kufuatana na wingi wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja hii imechangiwa na Wabunge zaidi ya 92. Kwa ujumla wenu Waheshimiwa Wabunge, tunashukuru sana kwa maoni yenu. Nami niseme, tutawajibu kwa maandishi, tunatambua umuhimu wa hoja zenu, lakini pia siyo tu kuishia kwenye majibu, niwaahidi tu baada ya Bunge nitapita eneo kwa eneo kufuatilia ufumbuzi wa hoja hizi mlizozitoa. Nitafika mpaka Mafia kwa Mheshimiwa Dau, ameongelea suala la wavuvi wake na hili tutalifanyia kazi na hatua hizo tutazichukua. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo ambalo limeongelewa kwa kiwango kikubwa, linahusu pembejeo na hili limeongelewa na Wabunge wengi. Mambo mengine yanayohusiana na hili limehusishwa upande wa fedha. Niseme tu, tatizo kwenye Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, hasa katika mambo haya ambayo yamekuwa yakilalamikiwa na Watanzania, siyo fedha peke yake, kuna matatizo ya kiusimamizi, kimfumo na yale yanayohusisha mambo ya fedha. Sisi kama Wizara tumeamua tuhakikishe kwanza tunashughulikia yale ambayo yanahusiana na mfumo, muundo na utaratibu ambao umekuwa ukitumika katika upatikanaji huo wa pembejeo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiangalia mifumo yote ambayo imekuwa ikutumwa na Serikali, hakuna ambao haujapata upungufu na mara zote nia ya Serikali imekuwa kuhakikisha kwamba kama inatenga fedha, fedha zile ziwafikie walengwa ili kuweza kutimiza jukumu hilo. Kwa hiyo, sisi kama Wizara, tunavyoliangalia jambo hili tumekuwa tukiangalia utaratibu ambao pembejeo hizo zitaweza kupata mchango ule ambao ni wa ruzuku zinapoingia ili zinapokuwa zimeshaingia ziweze kusambaa zikiwa tayari zina ruzuku na kila mtu aweze kuzipokea.

Kwa hiyo, jambo hili linahusisha Wizara zaidi ya moja, nasi tuna-coordinate na wenzetu ili tuweze kuona namna ambavyo *formula* hii itaweza kukubalika ya kuweza kuweka ruzuku kwenye *source* wakati bidhaa hiyo inaingia na punde inapokuwa imeshaingia iweze kuwafikia wakulima wote.

Hiyo ndiyo ilikuwa dhana ya kusema pembejeo; zikiwemo mbolea, mbegu, madawa, yatawafikia wahitaji kama Coca-Cola inavyowafikia matajiri na maskini na kwa wakati, popote pale wanapohitaji kupata bidhaa hiyo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kikubwa tunachokiangalia ni namna ya kuiweka ile *formula* kwenye bidhaa inapoingia. Mathalan mbolea inapoingia, iwe imeshakuwa na ruzuku na tunapiga hesabu ambayo itasaidia kwamba bei iwe ile ile ambayo inakuwa sawa na iliyokuwa inatumia vocha, lakini iwe wazi kwa tani zote ambazo zinapatikana. Tuhangaike na namna ya kulinda mbolea yetu isiende katika Mataifa mengine kwa sababu itakuwa ya bei nafuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kufanikisha hili, tunawaza, pamoja na fedha zinazotengwa kwa ajili ya ruzuku, tunawaza makato yaliyokuwa yanaenda kutumika kwenye shughuli nyingine iweze kuelekezwa kwenye Mifuko ya kuendeleza mazao husika ili wakulima waweze kunufaika na fedha wanazokatwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa bado kuna mjadala kuhusu makato yale yanayokatwa kwenye ngazi za Halmashauri kwamba ipunguzwe kutoka 5% kwenda 3% kama ambavyo sheria imekuwa ikisema. Tukasema kama haipunguzwi, basi tuikate asilimia nusu iende kwenye Halmashauri na nusu iende kwenye Mfuko wa Kuendeleza Mazao ili wakulima watakapokuwa wamekatwa, watambue kwamba watapata pembejeo katika bei nafuu ambazo zitakuwa zimeshapata fedha kutokana na fedha zile walizokatwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hii ni sawasawa na ile ambayo Waheshimiwa Wabunge waliisemea; alisema Mheshimiwa Njalu na Mheshimiwa Doto, kwamba kulikuwepo na utaratibu wa zamani uliokuwa unaitwa *pass* kwa ajili ya pamba na wakulima walikuwa wananufaika kutokana na fedha walizochangia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa Ushirika, Waheshimiwa Wabunge wengi wameongelea sana. Kama nilivyosema na yenyewe hii tuko kwenye kuiunda upya. Baada ya kuwa tumepata Tume, sasa tunaangalia uwezekano wa kusuka upya kikosi kwenye Tume ya Ushirika na Muundo wake ambao utasaidia usimamizi uwe makini na uweze kusaidia hawa watu kutimiza majukumu yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, wapo wengine waliokuwa katika ngazi ya Halmashauri na Mikoa. Kimuundo, mapendekezo ya kutaka kuwapeleka katika Tume ya Ushirika; na tunasema kila mmoja ataonesha umuhimu wake wa kuwepo kwenye Tume hiyo kufuatana na majukumu anayoyatekeleza. Wengi wao ambao watakuwa walisahau majukumu yao, tunawapa fursa wahakikishe kwamba kila mmoja anafanya jukumu lake kuhakikisha kwamba anapata sifa

ya kuwa katika Tume hiyo ya Ushirika. Hilo litatusaidia katika kuhakikisha Tume hii inatekeleza majukumu yake kama ilivyokuwa imekusudiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Waheshimiwa Wabunge wameuliza pia, tunatumia utaratibu gani katika kuhakikisha kwamba tunaondokana na zana duni? Waheshimiwa Wabunge, niseme jambo hili linawezekana na kwa kuwa tayari Sekta Binafsi na Serikali imekuwa na miradi ya aina hii ya usambazaji wa matrekta, hata hivi sasa tayari tumeshapiga hatua, lakini tunapoendelea pia tunapanga kuhakikisha kwamba tunaondokana na kilimo cha jembe la mkono kwa sababu mageuzi ya kilimo yanahitaji utaratibu wa kutumia zana za kisasa katika kulima.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata vijana hawa niliokuwa nahimiza kwamba tunataka kuwapeleka vijana kwenda kulima, siyo kwamba watakwenda kulima kwa kutumia jembe la mkono. Hakuna kijana atatoka Chuo Kikuu halafu akahamasika kulima ekari tano, kumi kwa kutumia jembe la mkono. Tunapoongelea tunataka kuwapeleka vijana kwenye kilimo, tunasemea kwamba tunakwenda kubadilisha kilimo kiwe cha matrekta.

Waheshimiwa Wabunge, pana jambo moja ambalo kama Taifa bado tunakosea namna ya kuliingilia kwenye suala hili la matrekta. Kwa Watanzania wa kawaida, sio kila Mtanzania lazima awe na trekta lake. Mtu mwenye ekari tano, 10, 50 au 70; mtu mwenye ekari 50 siyo lazima awe na trekta lake. Sisi kama Serikali jambo ambalo tunataka tuhangaikie nalo ni upatikanaji wa matrekta pale punde mkulima anapotaka kupata trekta aweze kulimia. Tunafanyaje?

Mheshimiwa Naibu Spika, katika maeneo ya wenzetu ambao wamehama kutoka jembe la mkono kwenda kwenye kilimo cha matrekta, wana *centre* ambapo matrekta yanapatikana kwa ajili ya kukodisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama ambavyo ilivyo kwa sasa, siyo kila Mtanzania lazima awe na bodaboda yake kwa ajili ya kumwahisha anakotaka kwenda; siyo kila Mtanzania lazima awe na basi lake kwa ajili ya kumpeleka Mkoa hadi Mkoa. Isipokuwa kila wakati anapotaka kupanda basi, anakuta mabasi yapo; kila wakati anapotaka kupanda bodaboda, anakuta bodaboda ipo.

Kwa hiyo, tunataka katika kupiga hesabu katika Mkoa, mathalan Rukwa, ukishajua ekari zinazopaswa kulima ni kiasi kadhaa, tunatakiwa tuwe na matrekta yanayotosha kulima ekari hizo; ikiwezekana kila ngazi ya Tarafa, ili mkulima anapotaka kupata trekta aweze kuyapata. Hiyo ndiyo dhana tunayosema ya kulipeleka jembe la mkono kwenye makumbusho na vijana wa leo, watoto wanaozaliwa hizi siku za karibuni waweze kuliona jembe la mkono

makumbusho au wanapokwenda makaburini pindi panapokuwepo na haja ya kuchimba kaburi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo tunahangaika nalo ambalo lipo na kwenye bajeti, tunaangalia...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, kabla hujaanza hili jambo lingine, naomba ukae kidogo.

HOJA YA KUTENGUA KANUNI ZA BUNGE

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kwa mujibu wa Kanuni ya 28(2) nataka kuongeza dakika 30, lakini kifungu hiki kinanitaka niwahoji.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

NAIBU SPIKA: Walioafiki wameshinda. Mheshimiwa Waziri, karibu.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana, kwa kunipa fursa ya kuendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo tunaendelea nalo kwa sasa ambalo tunategemea kulitekeleza ni jambo la maghala na kutakuwa na maghala nane katika Kanda za uzalishaji, lakini pia katika Kanda za Usambazaji ambako itatusaida kurahisisha upatikanaji wa mahindi ama nafaka hizo kufuatana na uhitaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, alitoa ushauri Mheshimiwa Serukamba kuhusu kuhusisha pia na Sekta Binafsi katika ununuzi huu wa mahindi. Sisi tunaona hilo ni jambo jema. Ikumbukwe kwamba kwa kutumia *NFRA* peke yake kununua mahindi, ni kweli *NFRA* malengo yake ni kuweka mahindi ya akiba.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivi tunavyoongea, tumepata uhitaji wa mahindi kutoka nchi nyingize za jirani, mfano *DRC* walikuwa wanahitaji tani 60,000; *South Africa* walikuwa wanahitaji tani 30,000; *Zambia* walikuwa wanahitaji tani 10,000; *Zimbabwe* tani 10,000; *Sudani ya Kusini* walikuwa wanahitaji zaidi ya tani 30,000.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipindi walipokuja kutuomba ni kipindi ambacho na sisi tayari tulikuwa na mahitaji mengi ya mahindi katika mikoa tofauti tofauti ya njaa, hatukuweza kuwapatia. Kwa hiyo, uwepo wa Sekta Binafsi pamoja na Bodi yetu ya Mazao Mchanganyiko, tunataka ifanye kazi hiyo na tayari nilishaelekeza kwenye Bodi ya Mazao Mchanganyiko waangalie *setup*

ambayo itatuwezesha kuwa na wazo la aina hiyo na Bodi ya Mazao Mchanganyiko waweze kuwa na nafasi yao kwa ajili ya mazao yale ambayo itakuwa kwa namna moja ni soko la wakulima wetu ili kuweza kupanua wigo wa ununuzi wa nafaka kutoka kwa wakulima wetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikienda kwa upande wa wafugaji, Waheshimiwa Wabunge wameongelea sana kuhusu migogoro. Namshukuru Naibu Waziri wa Ardhi kwa niaba ya Wizara ya Ardhi wamelisemea. Sisi kama Wizara, mambo tunayowaza kuhusu wafugaji yako ya aina hii: jambo la kwanza, tunagawa makundi ya ufugaji katika ngazi mbili.

Ngazi ya kwanza tunasemea wale wafugaji ambao wapo kwenye vijiji, wana ng'ombe wanaotumika kwa kufuga na kwa kulimia na kwa *diet* kwa ajili ya vyakula vya familia. Tunasema hawa tutashirikiana na wenzetu wa Wizara ya Ardhi kwa ajili ya kuangalia mpangilio wa matumizi bora ya ardhi ambayo upangaji wake unahusisha Kamati za Ardhi zilizoko katika ngazi za vijiji. Kwa maana hiyo, hili katika kila Kijiji tumesema pawe na Kamati, wajiwekee utaratibu wao kwamba kutoka eneo fulani mpaka eneo fulani itakuwa ni kwa ajili ya mifugo, kutoka eneo fulani mpaka eneo fulani itakuwa ni kwa ajili ya ufugaji.

Ngazi ya pili tunayohangaika nayo, ni ile ya makundi makubwa, wale ambao wana ng'ombe 1000, 2,000, 3,000 na kuna wengine wamebarikiwa wana hata zaidi ya ng'ombe 6,000 na wengine 9,000. Kwenye makundi haya, tunasema tutawageza wenye mifugo ya aina hii kuwa ndio wawekezaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaopongelea wawekezaji, wawekezaji wa kwanza ambao tutawalenga ni hawa hawa ambao tayari wana mifugo hiyo. Kwa maana hiyo, wale wote ambao walikuwa na *ranch* wamechukua maeneo, wamesema wanahangaika kutafuta mifugo, tunawaambia wala wasihangaike kutafuta mifugo kwa sababu sisi tayari tuna wafugaji wenye mifugo na wana *hobby* ya kufuga.

Mheshimiwa Naibu Spika, tutakalofanya, timu tayari inafanyia tathmini ya maeneo ya aina hiyo yaliyokuwa yanakodishwa. Baada ya hapo, tutapiga hesabu ya mifugo iliyopo tena kwa uwiano wa kitaalam, wa kisasa kwamba mifugo mingapi inatakiwa ichunge eneo gani kwa ajili ya ufugaji endelevu (*sustainability*) ili tuweze kugawa mifugo ya aina hiyo katika maeneo hayo.

Baada ya kuwa tumeshatengeneza utaratibu wa aina hiyo, ndipo tutakapomshirikisha ndugu yangu, pacha wangu Mheshimiwa Mwijage ili kuweza kushawishi watu waweke viwanda kwa ajili ya ufugaji endelevu. Kwa mazingira yalivyo sasa, imekuwa vigumu sana kwa mtu yeyote kumshawishi aweke kiwanda cha maziwa, kwa sababu hajui wale wafugaji pale ndugu

zangu na Mheshimiwa Naibu pale, haijulikani kama mpaka wiki ijayo watakuwa bado wako pale.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo ukiweka kiwanda, kesho wakahama, maana yake ni kwamba kiwanda kile hakitaweza kufanya kazi. Hivyo hivyo na kwenye nyama na ngozi. Tukishamaliza kuwaweka kwenye utaratibu ule, maana yake haya mazao yanayotokana na mifugo yataweza kupata soko lake na yataweza kushawishi kuwepo kwa kiwanda.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo hivyo na lile alilolisemea Mheshimiwa Serukamba, linalohusu machinjio, kwa sababu elimu ya kuhusu kupanda majani, kupunguza idadi wa mifugo ina uhusiano wa moja kwa moja na unapopunguza ile mifugo unaipeleka wapi? Kama pana soko, sasa hivi wafugaji wanaweka fedha kwa muundo wa mifugo, lakini pakiwa na soko maana yake kama kuna kiwanda, kama kuna machinjio wataweka mifugo *in terms of* fedha. Kwa hiyo, hilo ndilo ambao tunaliangalia kwa namna hiyo na baada ya Bunge la Bajeti tunategemea kuanza kuzunguka katika maeneo hayo kuhakikisha tunalifanya hilo jambo kwa namna hiyo.

Kwa hiyo Mheshimiwa Doto, Mheshimiwa Mukasa, Mheshimiwa Bashungwa, Bilakwate pamoja na Mheshimiwa Shangazi na wengine ambao mililisemea Mbunge wa Arumeru Ole-Meiseyeki. Tunafanya kwa utaratibu huo na kabla hatuja maliza Bunge hili tutapata fursa ya kukaa na viongozi wa wafugaji watakuja kwa kanda na kwa Wilaya kwa ajili ya mapendekezo ya namna ambavyo tunafanya. Lakini kwa yale yanayohusisha Wizara zaidi ya moja tutapata fursa ya kukaa na Wizara nyingine, lakini kwa yale yanayohusu kilimo, ufugaji na uvuvi yale yapo ndani ya Wizara yetu na sisi tutafanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine linalohusiana na eneo hili kuna malalamiko mengi yanatolewa kuhusu makato mengi kwenye sekta ya maziwa, zamani hatua ziliwahi kuchukuliwa, sasa tutaongea na wenzetu wa fedha na tutawaandikia rasmi, waangalie uwezekano wa *zero rating* kwenye maziwa na bidhaa zake. Waangalie pia kuondoa kodi kwenye vifungashio vya maziwa kwa sababu hizi sekta bado chaga sana vinginevyo tutaendelea kuona wafugaji wakimwaga maziwa, halafu na tukitumia maziwa yanayotoka katika viwanda vya kutoka nchi jirani.

Kwa hiyo, tutayaangalia hayo na kwa kadri ambavyo tumefuatilia tumeona hata kiwango ambacho kinatoka huko kwa sababu ya uchanga wa sekta wala hakijawa kikubwa kwa kiwango hicho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nikirejea tena kwenye jambo moja ambalo liliongelewa na Waheshimiwa Wabunge wengi, nimpongeze Mheshimiwa Kangi Lugola aliliongelea, Mheshimiwa Aeshi, Mheshimiwa Nsanzugwanko ni suala la

mbolea. Mbolea ya Minjingu ni kweli kuna kipindi ilikuwa inalalamikiwa, mimi nimepata fursa ya kuongea na wataalam wangu, lakini nikaambiwa kwanza wamebadilisha *formula*, waliyokuwa wanatumia mwanzoni mchanganuo wake waliokuwa wanatengeneza mwanzoni wameubadilisha, wame-develop kufuatana na uhitaji wa maeneo yetu, kwa sasa ukienda Kenya wanatumia mbolea nyingi zaidi ya Minjingu kuliko mbolea wanayotoa maeneo mengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini hapa kwa sababu ya kampeni hiyo na *formula* ile iliyokuwepo kumekuwepo na watu kuaminishwa kutokana na watu ambao wamesema bila kuamini kutokana na fomula lakini pia na matokeo yaliyotokea katika mashamba yenyewe. Kwa hiyo, kwa sasa hivi niliwaambia hata wao wataalam wahakikishe wanaelezea watu vitu vya kitafiti wananchi wanatakiwa wavijue. Kwa hiyo, naamini hilo watalifanya lakini pia niliwaambia na wenye kiwanda na wenyewe waelezee kwamba hivi *NPK* ya Minjingu inatofauti gani kwa *formula* na *NPK* ambayo siyo ya Minjingu. Kwa sababu Mwalimu Nyerere aliwahi kusema jambo la kipuuzi likisemwa Kiingereza linaonekana ni zuri, kwa hiyo kuna watu tu inawezekana wanaona Minjingu ni la Kiswahili, wanaona labda mbolea hii ni ya kiswahili-kiswahili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo tumesema wataalam wasemee zile fomula kwa muundo wa fomula *NPK* ya minjingu na *NPK* nyingine tunazozileta, *urea* ya Minjingu na *urea* kutoka sehemu nyingine kitaalam kwa zile *content* zenyewe tofauti zake ni nini ili tuweze kujua na watu wetu wayajue hayo, ili wanapotumia watumie wakiwa wanajua lakini wafuatilie na *formula* zake zilivyokuwa zinatakiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mambo mengine ambayo tuliyasemea Wizara lilikuwa ni jambo la kuwapeleka vijana shambani, jambo hili tumeshaongea na Waziri wa Ardhi na baada ya Bajeti tutakaa pamoja katika kuweka mkakati. Lakini sisi Wizara tunaanzia na mashamba yale ambayo yamebaki kama mapori. Shida moja kijana anayoipata moja ukimwambia tu aende akalime anaweza akashiriki katika lile shamba tu la mzee akalima, akashiriki kama tulivyokuwa tunafanya, Kinyiramba tulikuwa tunaita Nsoza unalimalima pembeni lakini sehemu kubwa unalima ya mzee. Tukisema tunaenda kwenye kilimo cha kisasa kijana atapata shida ya shamba, shida ya mahitaji yale ya kilimo cha kisasa, atapata shida ya matrekta, atapata shida mambo ya umwagiliaji, tunategemea Wizara hizi tukae tuamua tuone namna ya kutatua moja baada ya lingine. Lakini Wizara tumesema tutaanza na mashamba yale yanayomilikiwa na Wizara ambayo yamekaa kama mapori kama ulivyosema lile la Bugagara ambalo lipo kule kwako.

Mheshimiwa Naibu Spika, tutakachofanya kwa sababu mbegu zinahitajika tunatafuta vijana waliopo kule wakae kwenye kikundi wanaotaka kulima mbegu na soko lake la uhakika, mbegu zile zinahitajika. Sasa hivi

tunaagiza mbegu kwa zaidi ya asilimia 60 kwa hiyo kwa kuwa zinahitajika tuna uhakika kwa kuuzia mbegu zile, shamba lipo limekuwa pori, sisi ambacho tutasaidia ni namna ya kulima, mbegu ya kulima na namna ya kumwagilia ili tuweze kuhakikisha kwamba vijana wale wanaweza kufanya shughuli hiyo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hata la ndugu yangu alilolisemea rafiki yangu Mollel, jambo lile pia linafanyiwa kazi, lile shamba hata hivi tunavyoongea Waziri yupo kule linafanyiwa kazi patakuwepo na sehemu ambayo vijana wako watapata ardhi ya kuendelea kutumia na patakuwepo na sehemu ambayo ushirika utakuwa na sehemu yao katika *program* yao. Serikali marazote ina nia njema ya kuhakikisha kwamba ina-*balance* mambo haya ya uchumi ili shughuli za uzalishaji ziweze kuendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukienda kwa ndugu yangu Mheshimiwa Joseph Kakunda alisemea fedha zile ambazo zilishakusanywa, nimepokea hoja yako nitakaa na wataalam wangu ili tuweze kulimaliza jambo hilo vizuri na liweze kufanya kazi vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mwaka pamoja na Waheshimiwa Wabunge wengine walioongelea mazao ya kwetu kutumika, Mheshimiwa Ngonyani alisema kuhusu benki, kupelekwa sehemu kubwa ya uzalishaji ambayo ipo Ruvuma pamoja na wengine walioongelea Benki ya Kilimo. Tumepokea hoja zenu tunazipa uzito na tutahakikisha kwamba tunalifanyia kazi jambo hilo na liweze kuwafikia watu hawa waliopo maeneo hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Ndassa ameongelea suala la mbegu za pamba, tumekaa juzi juzi nilienda Mwanza nilikaa na watu wetu wa Ukiriguru. Niliongelea suala la pamba kwamba wakati tuna watafiti wachache enzi zile pamba ilikuwa inafanya vizuri na mbegu zilikuwa zinaota, lakini sasa tuna watafiti wengi, tuna wataalam wengi, tunao wasomi wengi, tumesambaza Maafisa Ugani ndicho kipindi ambacho mbegu hazioti, Nikawaambia lazima tuangalie ni wapi ambapo tumefanya makosa, kwa hiyo sasa hivi baada ya bajeti nitakutana na timu ile niliyoiunda ya wataalam kutoka Ukiriguru pamoja na watu wanaofanya kazi hiyo waje watuambie bila kuwa na mtazamo wa kimaslahi binafsi ili tuweze kupata jawabu la kudumu na watu wetu wa Kanda ya Ziwa ambao nembo yao mara nyingi ilikuwa pamba iweze kurejea katika hali yao, hivyo tutafanya hivyo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hata taasisi za utafiti tutaongea ngazi ya Wizara tuone kama na wenyewe wanaweza wakawa na shamba darasa la mbegu ili kuweza kuonyesha tofauti ya wao na wale wengine wanaozalisha kwa maslahi binafsi ambao katika maeneo mengine kwa wale wasio waaminifu mbegu

zinazotolewa zinakuwa zilishaathiriwa na maslahi binafsi ikiwemo kuweka mawe ama kuziwekea maji kwa ajili ya kutafuta namna ya kujipatia kipato zaidi.

Mheshimiwa Almas Maige, Mama Sitta pamoja na Wabunge wa Mkoa wa Tabora nimesikia hoja yenu na mimi sina namna tukishamaliza shughuli hizi za Wizara nitakuja Tabora siyo mbali. Nitaunganisha na Wabunge wa Singida ambao wameongelea kuhusu alizeti na mimi ni mdau mkubwa wa alizeti na huko tutatafuta muda tutakuwa tunakimbia kuweza kuona namna ambavyo tunahamasisha shughuli hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hii ni sambamba na yale ambayo yaliongelewa na Mheshimiwa Juma Nkamia ambapo ameongelea kuhusu eneo lake la Jimbo lake pamoja na majimbo jirani ikiwemo kwa mtani wangu Naibu Waziri wa Fedha. Nitakuja huko lakini niwaombe tu msinilazimishe kuwaletea nyama ya punda kwa sababu tulikuwa tunataniwa zamani tu, siku hizi huwa hatuli tunajua punda ni kwa ajili ya kubebea mizigo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo lilijitokeza kwa kiwango kikubwa ni majosho pamoja na mabwawa. Mheshimiwa Bobali alisema tunakusudia kutumia Jeshi kwenye uvuvi, ulinukuu vibaya. Tulisema tunapanga kuongea na wenzetu wa Wizara ya Ulinzi kutumia vifaa vya Jeshi kuchimba mabwawa. Kwenye uvuvi hatujaongelea kuhusu kutumia Jeshi, tunachosema ni kwamba, kama tumetenga fedha kidogo ambazo zinaweza kutumika kujaza mafuta, kila Wilaya ina ma-engineer wanaoweza kusema bwawa linatakiwa liweje, kila Wilaya wakajua sehemu ambazo zinaweza zikawa na bwawa na wenzetu wa Jeshi wana vifaa na Wizara ya Maji pia kuna vifaa walivyochukua kutoka Wizara ya Mifugo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa nini fedha zile tulizotenga zisitumiike tu kwa ajili ya kuweka mafuta, lakini vifaa kwa sababu vipo tutumie vile vifaa vichimbe mabwawa. Babu zetu zamani walikuwa wanachimba mabwawa kwa mikono. Kwa hiyo tunaamini kwamba tunaweza tukaongea, tunaandaa utaratibu wa kuwasiliana Kiserikali lakini nimeshaongea na Mheshimiwa Waziri tuone namna ipi itakuwa rahisi kuliko utaratibu wa mabwawa ya zabuni ambayo yanachukua muda mrefu lakini pia yanatumia gharama kubwa na kuwafanya wafugaji wasiendelee kupata maji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi niliyekulia jamii ya kifugaji ukiniambia bwawa mimi ninachojua ni kuinga maji yaliyokuwa yanapita yanazagaa, ukipeleka mitambo ile kama ya Kijeshi naamini itaweka mazui na maji yatapatikana na wafugaji watapata mahali pa kunyweshea maji, hicho ndicho tulichokuwa tunasemea kuhusu matumizi ya Jeshi, tulikuwa tunaongelea vifaa vya Kijeshi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu upande wa korosho, Mheshimiwa Mama Ghasia, Mheshimiwa Mwambe pamoja na ndugu yangu Mpakate na wengine Kaunje, Mheshimiwa Chikota na wengine wote wa ukanda wa maeneo yapotoka mazao ya korosho, kwanza nitakuja mwenyewe.

Mliniambia hata matatizo ya bodi niwaambie tu, nitoe siri Waheshimiwa Wabunge kuna bodi nyingi sana kwenye upande wa mazao ya kilimo mpaka sasa nilikuwa bado sijapeleka mapandekazo ya majina, sababu kubwa ni moja tu na niseme na wenye bodi zile wajitambue, nilikuwanafanya tathmini ya *justification* ya uwepo wa bodi hizo, na kwenye vyama vya ushirika hivyo hivyo, kwenye APEX nilikuwa nafanya tathmini kwamba hivi kuna mazao hayana bodi, hatuna ulalamishi wowote wa kuhusu makato, hatuna ulalamishi kuhusu kuibiwa, watu hawa wanazalisha hakuna kesi ya wizi, hakuna kesi ya makato, hakuna kesi ya unyonyaji, hakuna kesi ya madeni ya mikopo kwa ajili ya kutumia hivi vitu na yanafanya kazi vizuri tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mfano mpunga sasa hivi ni wa tatu kwa uzalishaji wa mpunga na hatuna bodi ya mpunga. Halafu maeneo ambapo tuna bodi ndipo wizi upo mkubwa, unyonyaji mkubwa, nitoe rai kwa maeneo haya niliyoyataja wajitathmini, wa-*justify* uwepo wao, kama hawatakuwepo tutatengeneza kuwa na bodi ya mchanganyiko halafu na bodi ya mazao ya biashara halafu tutatumia watendaji kusimamia mambo haya.

Mheshimiwa Naibu Spika, hii ni fursa yao ya mwisho, kwa sababu hatuwezi tukawa na taasisi ambazo zinatumiwa kama vichaka vya kuwanyonya wale ambao wanavuja jasho katika kazi zao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu makato hatuwezi tukawa na taasisi ambazo zinafanya kazi ya kuwa kichaka cha kuwanyonya wale wanaovuja jasho katika kuzalisha mazao hayo. Tunahitaji taasisi zozote zinazokuwepo zioneshe uhalali wao wa kuwepo katika shughuli hizo ambazo zinafanya zenyewe ziwepo. Hivyo hivyo hata kwa wataalam wetu.

Kwa hiyo, kwa upande wa makato tumebainisha maeneo yote. Mheshimiwa Kiswaga, Mheshimiwa Mabula pamoja na wengine wote wanaotoka ukanda wa uvuvi, tumeyapitia makato ya leseni yote tumeorodhesha, tumepitia makato yote kwenye mazao yote yaliyokuwa yanakatwa. Sasa hivi tunachofanya tumeshayafanyia uamuzi, kuhusu makato yale yanayokatwa, kama Wizara tunayofanya ni mawasiliano ya Kiserikali tunavyoelekea kwenye Muswada wa Fedha ambao utakuja mwishoni ili tuone yapi ambayo tutataja kwamba tumeshayafuta kwa sababu yanatakiwa yaingie kwenye kufutwa kule. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli wavuvi kwa mfano wanapata leseni ya uvuvi, Leseni ya Vibarua, *SUMATRA*, *BMU*, Zimamoto, sasa zimamoto kule kwenye kuvua, maji yenyewe si ndiyo zimamoto, kwa sababu magari yenyewe hayaji na maji. Kwa hiyo, tunaangalia yale ambayo kwa kweli uwepo wake imetumika kama kichaka, tunaenda kuyafuta na tunahakikisha watu wetu wanapata tija. Nasikia mambo ya aina hii aliyasema pia Mheshimiwa Kemirembe, Mheshimiwa Kiteto pamoja na ndugu yangu wa Jimbo la Rorya Mheshimiwa Airo.

Waheshimiwa Wabunge, kwa hiyo, hoja ni nyingi lakini kwenye makato niwahakikishie kwamba yote tulishaorodhesha na tunategemea tu-*share* na wenzetu tunapotengeneza sheria ile ili tuweze kurekebisha. Hiyo ndiyo ilikuwa dhana halisi ya kutengeneza chombo cha aina moja kinachokusanya ili kuweza kuondoa mlolongo. Hivyo hivyo na kwenye magezi, watu wengine walikuwa wanasema Halmashauri zitakosa mapato, Waheshimiwa Wabunge ninawaambia tu kwa nia njema, katika mazingira tuliyo nayo tunatoza ushuru mara mbili kwa zao moja ama bidhaa moja mara nyingi mno, watu wetu mpaka wanatushangaa! kwa hiyo lazima tutafute *formula* kitu ambacho kimeshatozwa, tena ni mara mia ikatozwa kwa kiwango kikubwa lakini mtu akajua sina usumbufu nikishalipa kitu cha aina hiyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, watu wetu wanasumbuliwa fedha nyingine zinapotea kwenye rushwa tu, watu wengine wanapata ajali ya kupita usiku wanakimbizana na wale walioweka magezi, ni lazima tukaweka utaratibu kama Halmashauri zetu ziseme kwenye magezi zilipata fedha kiasi gani halafu zipewe, fedha nyingi zinapotelea kwa wale wanaokaa kwenye magezi na kuwatoza rushwa wale watu. Tutengeneze utaratibu bidhaa ikishalipiwa kodi ikawa na risiti, ile risiti imtoshe mtu kutembea akiwa anajua kwamba nimeshalimaliza hili, sitabugudhiwa na mtu na nakwenda kufanya kitu chenye tija. Hiyo ndiyo dhana halisi ambayo tunaiangalia katika taswira hiyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tunajua sokoni ndiko ushuru unapotolewa, ukishafika mtu akawa na leseni anajua ameshatoa na masoko haya tunajenga kila mahali watolee katika maeneo hayo. Hiyo ni sawa sawa na maeneo ya minada na kwenye minada hivyo hivyo, kama mtu atakuwa ameshatozwa leseni ama ameshatozwa ushuru basi ile risiti ambayo ametumia kutozwa iwe inatosha anapokuwa ameenda katika eneo lingine. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimepokea yale ya ndugu yangu Airo mnada ya Kirumi pale tumesema utaendelea hivyo hivyo, tulipokea pia mnada wa Magena kutoka kwa bibi yangu pembeni kule Tarime. Sisi kama Wizara tumesema wenzetu wa Kamati ya Ulinzi na Usalama wamesema sababu zilizosababisha mwanzoni isiwe hatuoni ubaya kama kutakuwa na mnada ambao upo Kirumi siku yake na kukawa na mnada huko Magena siku yake na

kuna mnada upo pale mpakani kidogo na Kenya na wenyewe upo siku yake. Kwa hiyo mambo ya aina hii tunayaangalia na tutaangalia *financial implication* zake, lakini siyo jambo la kufa na kupona tukigombana na watu wanaotaka wakusanye fedha na watupatie fedha kama Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mazingira ya kawaida mambo yale yanayohusisha Wizara yetu na Wizara nyingine Serikali ni moja, Mheshimiwa Mukasa waambie wananchi wako wala wasinoe mapanga, Serikali tutakaa tutaamua, tutatoa uongozi ili kuhakikisha kwamba wananchi wetu wanafanya kazi katika mazingira yaliyo rafiki kwa wao kuweza kufanya kazi hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema haya niendeleo kusema kwamba Waheshimiwa Wabunge michango yenu ni bora sana tumeshaipokea, siyo tu kwa ajili ya majibu tutaifanyia kazi na niendeleo kusema kama mnataka mali mtazipata shambani. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana, naomba sasa kutoa hoja!

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

(Hoja litolewa iamuliwe)

NAIBU SPIKA: Hoja imeungwa mkono, nitawahoji baadae baada ya kumaliza utaratibu. Waheshimiwa Wabunge, kwanza katika hotuba ambazo nilidhani upande huu mwingine ungesimama ni hii, maana niliona mikono mingi kweli ikipiga makofi. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, hata hivyo nina mambo machache, moja ni tangazo linatoka kwa Mheshimiwa Cecilia Pareso kuhusu misa iliyokuwa imetangazwa asubuhi ya leo misa hiyo imeahirishwa kutokana na sababu zisizozuilika huenda na kuchelewa kwetu hapa kumechangia, Mungu atatuelewa.

Waheshimiwa Wabunge, tangazo lingine Mheshimiwa Waziri Mkuu anapokuwepo hapa Bungeni tunashauriwa kwamba kama tuna shida yoyote tukamuone ofisini, kuliko kutumia ile nafasi anayokuwepo hapa kwa sababu kila wakati kunakuwa na watu wamekaa naye, anashindwa kufuatilia hata ile mijadala ambayo angependa kuisikia. Kwa sababu ukishaenda hapo na tunajua ni mtu mstaarabu hawezi kusema subiri kwanza nasikiliza, kwa hiyo inabidi akusikilize wewe, lakini yeye yupo tayari kuona Wabunge ofisini na milango yake ipo wazi kabisa. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, jambo lingine pia hili siyo kubwa ni dogo, Mheshimiwa Minja alipokuwa anachangia aliongelea uamuzi wa Mahakama, sina uhakika kama ni uamuzi wa Mahakama ama siyo uamuzi wa Mahakama lakini nilisemee hili kidogo, ikiwa ni mahakama iliyoamua kuhusu korongo mahakama huwa zinaamua kulingana na hoja zilizo mbele yao.

Ningeshauri Waheshimiwa Wabunge kama uamuzi wa mahakama haujakatiwa rufaa, haujaombewa rejea wala haujaombewa mapitio, sisi tusije tukajikuta mazingira ambayo tunajadili uamuzi wa mahakama, tuwaache wao wafanyekazi yao kama sisi ambavyo tumeachwa kufanya kazi yetu.

Mwisho nitambue tu uwepo wa wageni hawa ambao wamekaa na sisi mpaka mwisho maana kawaida wageni wakishasikia majina yao wanaondoka lakini leo naona wageni wengi bado wapo kwa hiyo naomba tuwapongeze sana waliokaa na sisi mpaka mwisho. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo Waheshimiwa Wabunge nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi jioni.

(Saa 7.22 mchana Bunge lilisitishwa hadi saa 10.00 jioni)

(Saa 10.00 jioni Bunge Lilirudia)

Mwenyekiti (Mhe. Najma Murtaza Giga) Alikalia Kiti

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tukae. Katibu!

NDG. NEEMA MSANGI - KATIBU MEZANI: Hoja za Serikali, hoja ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, kwamba Bunge sasa likubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Majadiliano yanaendelea.

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 - Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

MWENYEKITI: Katibu!

NDG. NEEMA MSANGI - KATIBU MEZANI: Kamati ya Matumizi

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tukae. Katibu.

NDG. NEEMA MSANGI - KATIBU MEZANI: Kitabu cha Pili, ukurasa wa 266 Fungu 43.

KAMATI YA MATUMIZI

MATUMIZI YA KAWAIDA

Fungu 43 - Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

Kif.1001-Admn.& HR Mgt.....Sh. 3,895,695,000

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, majina tayari nimeshaletewa na vyama tutaanza na Mheshimiwa Felister Bura baadaye tutaendelea.

MHE. FELISTER A. BURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali katika fungu hili. Mkoa wa Dodoma hatuna zao lingine la biashara isipokuwa zao la zabibu, miaka ya nyuma zabibu ilileta manufaa makubwa kwa wananchi wa Dodoma na kipindi kilichopita Awamu ya Nne ya uongozi katika nchi hii, Waziri Mkuu Mstaafu aliwahi kwenda Afrika Kusini kwa ajili ya kutafuta mbegu bora na namna bora ya kulima zao la zabibu. Zao hili limekuwa msaada mkubwa kwa wakulima ambao wanalima zao la zabibu na hasa vijana ambao wamejiunga kwenye vikundi mbalimbali, lakini tunatatizo kubwa la soko, tuna tatizo kubwa hatuna viwanda, tuna tatizo kubwa hatuna Maafisa wa Ugani wa kutosha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, je, Serikali ina mpango gani wa kuwaunganisha hao vijana kwanza kwa sababu wapo ambao wamekwishajiunga hasa katika Wilaya ya Chamwino na tunalo shamba kubwa sana Wilaya ya Bahi, Wilaya zingine bado hatujawa na mashamba ya kutosha. Lakini pamoja na hivyo hao waliojiunga hawana soko na pia hatuna kiwanda, je, Serikali ina mpango gani wa kuwawezesha hawa vijana au wakulima wadogo wadogo walioamua kujitafutia riziki kwa njia ya kilimo cha zabibu, pia kuwatafutia soko la uhakika?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali langu ni soko la uhakika na kuwaunganisha hawa katika mikopo ili waweze kukiendeleza kilimo hiki. Ahsante na nisipopata jibu zuri nitatoa shilingi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kujibu swali la Mheshimiwa Bura kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kabisa kwamba zabibu ni moja kati ya mazao ambayo yameupatia Mkoa wa Dodoma na Mikoa mingine heshima kubwa sana, na ni kweli kwamba ni zao ambalo tukiweka mikakati mizuri inaweza ikawasaidia sana vijana wetu. Hivi karibuni tumegundua kwamba kuna

changamoto ya matatizo ya soko yanasababishwa pamoja na mengine na suala zima la viwanda vya kusindika zabibu na kutengeneza mvinyo kuagiza bidhaa kutoka nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ina mpango wa kuwaunganisha vijana katika vikundi kwa maana ya Ushirika ili iwe rahisi kuwaunganisha na Benki ya Kilimo, lakini vilevile benki ya TIB lakini vilevile Mfuko wa Pembejeo za Kilimo ili waweze kupata mtaji wa kuweza kuzalisha zao la zabibu kwa wingi zaidi, vilevile tumeanza mkakati wa kuangalia huo ukweli aliosema Mheshimiwa kwamba namna gani tunapata masoko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaanza na kuangalia wale wanaoingiza *raw material* ya kutengeneza *wine* halafu wanaandika ni zabibu ya Dodoma wakati ni ya nje hao ndiyo tunaanza nao. Tunaamini kwamba tukiweza kudhibiti uingiaji holela wa malighafi ya kutengeneza mvinyo tukiweza kudhibiti itakuwa ni rahisi vijana wetu na wakulima wengine wa zabibu kuweza kupata soko la uhakika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

MHE. FELISTER A. BURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu Waziri amenihakikishia kwamba yuko tayari kuwasaidia vijana wangu, ninaomba anikubalie kwamba nitampelekea vikundi vya vijana ambao wako tayari na wameshaanza kilimo hicho, lakini hawana mtaji wa kutosha. Wengine wamelima heka mbili heka tatu, lakini wakulima heka zaidi ya tano itawasaidia sana katika kuendeleza hicho kilimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia namshukuru amekubali kwamba wanaoweka *label* ya Dodoma wakati siyo zabibu ya Dodoma atashughulika nao. Sasa anijibu kwamba yuko tayari kuwapokea vijana wangu na kuwasaidia katika kupata mikopo?

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Mbunge kwa kazi kubwa ambayo ametusaidia ya kuwaweka sawa hawa vijana, kwa hiyo sisi tuna sehemu ya kuanzia katika hii kampeni yetu ya kuwapeleka vijana katika shughuli za kilimo. Kwa hiyo niseme tu sisi tutakuwa tayari kuwapokea hao vijana akiambatana nao. Pia kwa sababu yeye ni Mbunge wa Mkoa wa Dodoma hapa hapa ambapo tunaweza kwenda bila hata nauli pia tutakuwa tayari kuambatana naye kutembelea vikundi hivyo na vikundi vingine ambavyo atavihamasisha.

MWENYEKITI: Tunaendelea na Dkt. Sware.

MHE. DKT. IMMACULATE S. SEMESI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. *Concern* yangu kwa Mheshimiwa Waziri ni *issue* ya uvuvi haijapewa kipaumbele

kabisa na hii sekta ni muhimu sana. Sasa hivi ukiangalia kwa miaka hii iliyopita uvuvi haramu hasa wa kutumia mabomu umekuwa ukikithiri, sasa sioni kama Wizara hii inaibeba hii sekta vile inavyotakiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nitashukuru nipate majibu yanayotakiwa na majibu hayo yasiporidhisha basi nitasimama kwa Kanuni ya 103 na kushikilia shilingi kwa suala hili. Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kujibu lile aliloliongea Mheshimiwa Sware kama ifuatavyo:

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza namshukuru sana Dkt. Sware ni mmoja kati ya wataalam wachache tulionao nchini wa sekta ya uvuvi na ni sekta ambayo amejenga utaalum na uzoefu wa muda mrefu, lazima niseme kwenye kamati yetu amekuwa na msaada sana, ametusaidia maeneo mengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kabisa kama alivyosema Mheshimiwa Mbunge kwamba uwekezaji wetu katika sekta ya uvuvi umekuwa na changamoto kubwa hii hatuwezi tukakataa, ndiyo maana tumeamua kuchukua hatua kadhaa ili kuhakikisha kwamba kwenye siku za usoni na kwa kuanzia katika bajeti tunayoomba mpitishie, tunaanza kutoa kipaumbele katika Sekta ya Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutopangiwa fedha ukilinganisha labda na sekta zingine huku nyuma hakumaanishi kwamba hatuna nia ya dhati kwa sasa ya kuhakikisha kwamba tunatoa msukumo wa aina ya kipekee katika eneo hili. Nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba na hili analifahamu kwa sababu tumekuwa kwenye mjadala tuna mkakati madhubuti wa kuanzisha Bandari ya Uvuvi ambayo tunategemea kwamba tutakapoianzisha tutakuwa tumefanikiwa kupeleka sekta ya uvuvi katika hatua kubwa zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata kabla hatujafikia kule tumeshaongea na *Tanzania Harbours Authority*, ili kugeuza gati namba sita katika bandari ya Dar es Salaam na vilevile kwa wenzetu wa Zanzibar gati namba tatu katika bandari ya Zanzibar ili iwe *wet port* katika maana ya kwamba, kwa sasa wavuvi wanapata changamoto nyingi sana katika uvuvi wa bahari kuu kwa sababu hawana sehemu ya kutua mizigo. Kwa hiyo tayari mazungumzo yamefanyika na kwa mwaka unaokuja huu wa fedha, wenzetu wa bandari wametukubalia kwamba, ile gati itatolewa kwa ajili ya shughuli za uvuvi, tutaamini kwamba itatoa msukumo mkubwa katika Sekta ya Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile kuhusu uvuvi haramu na ninamshukuru kwa sababu amelizungumzia hili na Wabunge wengi wamekuwa wakiliongelea. Sisi tunaamini kwamba bila kujali sababu inayowafanya wavuvi kufanya uvuvi

haramu, uvuvi haramu ni mbaya, umefanya rasilimali ya uvuvi katika nchi yetu kufikia viwango vya kusikitisha, kwa hiyo tutaendelea kupambana kuhakikisha kwamba, tunaondoa uvuvi haramu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bahati mbaya sana ni nchi yetu tu katika ukanda wetu wa Afrika ambapo uvuvi wa kutumia mabomu bado unaendelea, lakini tunafahamu kuwa kuna uvuvi wa makokoro, niwaeleze Waheshimiwa Wabunge kwamba tatizo la makokoro ni kwamba hayauzwi kama bodhaa, yanatengenezwa kwa kutumia nyavu zinazouzwa na hizo nyavu na uzi zinatumika kwa ajili ya masuala mengine, hivyo ni vigumu kusema ngoja nikakamate makokoro.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inaendelea kutoa uhamasishaji na kutoa mafunzo kwa wavuvi kwenye *BMU'S (Beach Management Unit)* Mheshimiwa Sware anafahamu amefanya kazi sana, ili wavuvi wetu waendeleo kutambua umuhimu wa kuachana na *practices* ambazo zinafanya rasilimali hii adimu iweze kupotea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba kuna nia ya dhati ya kuwekeza zaidi katika Sekta ya Uvuvi na mipango hiyo inaanza na bajeti ambayo tunaizungumzia nashakuru sana.(*Makofi*)

MHE. DKT. IMMACULATE S. SEMESI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nafikiri niendeleo kushikilia shilingi kwamba uvuvi ni sekta muhimu sana na uvuvi wa kutumi *especially* mabomu ni uharibifu. Sasa kwa sababu hii sekta nafikiri watu hawaoni nini kiko chini ya maji inachukuliwa *very lightly*. Wanaposema Wizara itachukulia haisemi hata lini *commitment* hii itafanyika, niwape tu mfano labda *easily*. Kule chini ya bahari wavuvi wetu wanapoenda kuvua ni kwenye matumbawe, matumbawe ni kama vile *forest land*. Hawa wanaoenda kuvua wanatumia mabomu, yale mabomu yanafanaya *desertification*, yanaleta ukame au jangwa kule baharini. Na haya matumbawe ndiyo yanayofanya uhai wa bahari, kile ni chakula ni mazalio ya hawa samaki na kadhalika.

Sasa unapovunja yale Matumbawe wale wavuvi wanaoenda kuharibu kwa kutumia mabomu wanachukua samaki asilimia ndogo sana viumbe wengine wote wanaotegemea yale matumbawe na matumbawe yenyewe kama viumbe hai nayo yote yanaharibika. Kwa hiyo, tunatengeneza jangwa huku baharini yaani ni *damage* ambayo hata tunaiona pembezoni mwa bahari, *coastal erosion* na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaitaka Serikali iweke mguu chini, ifanyie kazi hili jambo ni *urgent* tunaharibu mazingira kwa hali ya kweli, haya ni mabomu ambayo yanaleta hata madhara kwa hao wavuvi wenyewe wanaovua

wanakufa na wengine wanapoteza viungo vyao. Kwa hiyo tafadhali naomba niishikirie hii *issue* Serikali *iji-commit* naijengea hoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninatoa hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Wanaochangia hoja hizo, Mheshimiwa Jafo, Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu na huku Mheshimiwa Cecilia Paresso na Mheshimiwa Ally Saleh. Tuanze na Mheshimiwa Paresso.

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nami naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Sware, ni kweli kwamba Serikali kwa kipindi kirefu hatujaona *commitment* ya dhati licha ya kutokutenga tu fedha kwa ajili ya sekta nzima ya uvuvi, lakini hata kuipa Idara iliyoko katika Wizara umuhimu wa kuhakikisha suala zima la uvuvi linapewa kipaumbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mtoa hoja ameeleza hapa kwamba uvuvi huu hata kama unafanyika ni uvuvi haramu unaenda kuathiri mambo mbalimbali yaliyomo huko baharini kama alivyosema yeye ni mtaalam zaidi. Lakini hatuoni *commitment* ya kweli ya Wizara kuhakikisha kwamba uvuvi unakuwa ni endelevu, lakini uvuvi unasaidia watu wetu, uvuvi unainua uchumi wa wananchi wetu katika maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo tunataka Serikali ituambie hapa kwamba, inatenga fedha kiasi gani au imetenga kiasi gani, itaongeza kiasi gani kuhakikisha kwamba sekta ya uvuvi inapewa kipaumbele katika nchi hii, kwa hiyo naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Dkt. Sware. *(Makofi)*

MHE. ALLY SALEH ALLY: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi natoka kwenye uvuvi na Jimbo langu ni Jimbo la uvuvi, lakini kama Mzanzibar tunajua sana habari hii ya utata mkubwa uliopo katika suala la matumizi ya mabomu na baruti katika kuvua. Wataalam wametuambia kwamba tumbawe kujitengeneza linachukua maelfu ya miaka. Mtu asiye na elimu hiyo anaweza kuona faida yake ya siku mbili, siku tatu, lakini kama alivyosema Dkt. Sware ni sawa na dhana kwamba unatengeneza jangwa kwenye bahari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo hili limekuwa lipigiwa kelele sana. Utajiuliza mabomu haya yanatokea wapi, baruti hizi zinatokea wapi na je, mpaka hizi sasa kitu gani na hatua gani *concrete* iliyochukuliwa na nchi ili kuhakikisha jambo hii halijatokea. Tunaona tu mara mbili, tatu ni kama matokeo tu yanatokea, yanaharibika. Kwa hiyo, nafikiri mbali ya kwamba tatizo hili

lilikuwa linafanywa na watu maskini tatizo kubwa ni kwamba hatujatia mkazo kwenye uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Tanzania *it is high time* kuwa na *fishing industrialization*. Wenzetu wanafaidi sana wanatumika, kukiwa na utajiri wa kutumia bahari, tuna ukanda wa bahari kama alivyosema Rais Magufuli juzi wa kilometa 1,420 tumeutumiaje! mpaka hivi leo hakuna njia yeyote mvuvi anaweza akatajirika akafaidika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, juzi nilitoa shauri hapa kwa Mheshimiwa Waziri akalikataa, nikasema sasa hivi ni wakati wa kufungua benki ya wavuvi watengwe kabisa na benki ya wakulima ili isaidie kuimarisha kupeleka *resources*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja ya Dkt. Sware. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Jafo.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA:

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesikiliza hoja ya Mheshimiwa Mbunge ni hoja yenye umakini. Juzi wakati tunahitimisha hoja yetu, nilizungumzia suala la asilimia tano kwa vijana na akina mama katika kila Halmashauri. Ukifanya rejea katika maeneo mbalimbali Wajumbe waliokuwa wanachangia katika Ofisi ya Rais - TAMISEMI, wengine walikuwa wakihoji kwa nini Mkoa wa Dar es salaam na maeneo mengine yamepewa *priority* katika bajeti kubwa sana katika mambo mazima ya kilimo na *urban farming* lakini na mambo ya uvuvi kwa ujumla.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kikubwa zaidi katika mambo ya *intergration* tukijua Ofisi yetu ni Wizara ambayo ina-*cross cut* katika Wizara mbalimbali na ndiyo maana wataalamu wetu pale Ofisini ukiachia sekta ya maji na sekta ya afya lakini kuna maelekezo mahsusi tumetoa kwamba, kwa maeneo hasa ya Ukanda wa Bahari katika zile asilimia tano ya akina mama na asilimia tano ya vijana, hali kadhalika hata katika ule mfuko mkuu ambao utaratibiwa na Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu shilingi milioni 50 kwamba maeneo ya ukanda wa pwani *priority* kubwa vilevile ni kuangalia jinsi gani wata-*adopt* katika suala zima la mifugo na uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo mimi nipende kumshawishi Dada yangu ni kwamba hoja ina mantiki na ina maana kubwa sana, ndiyo maana tulivyofanya rejea katika Wizara yetu TAMISEMI ambayo tunajua ni Wizara ambayo inagusa kila maeneo tumeliona hilo suala la uvuvi kwamba kila eneo tuweze kushirikiana kwa pamoja kuhakikisha katika njia moja au nyingine, wananchi wetu wanashirikishwa kwa ajili ya kujenga uchumi wa nchi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo ninamuomba tu Mheshimiwa Mbunge kwamba hoja yake ni makini, kwa utatu wetu tulioshirikiana na Wizara ya Kilimo, basi iweze kuliona jambo hili jinsi gani tutafanya litaendelea kukaa lakini sekta zingine zitakuwa zina hudumia katika sekta ya Uvuvi. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninashukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ya Dkt. Sware kwa kweli Mheshimiwa ni hoja ambayo ina msingi sana. Ukiangalia upande wa Serikali kuanzia na hotuba ya Rais wakati wa ufunguzi wa Bunge hili Tukufu alieleza *commitment* ya Serikali kupambana siyo tu na ufasidi lakini pia na uvuvi haramu. Waheshimiwa Wabunge nawashauri rejeeni ile hotuba. Mimi mwenyewe natoka kwenye Ziwa kabisa, ardhi inayopakana na Ziwa, kwa hiyo naweza kujua madhara ya uvuvi haramu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Nimeangalia hotuba ya Mheshimiwa Waziri inazungumza juu ya sheria na kanuni sasa Waheshimiwa Wabunge ninaomba Serikali inatambua tatizo hili. Mheshimiwa Dkt. Sware na Waheshimiwa Wabunge, naomba muiruhusu Serikali iendelee kwa sababu suala lenyewe hili ni mtambuka. Humu inakuwepo Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa kwa sababu kupambana na uvuvi haramu wa mabomu baharini na ziwani linakuwepo Jeshi la Polisi, inakuwepo na Wizara yenyewe, hata tukimbana Waziri hapo wa Kilimo peke yake ambaye ndiye ana dhamana ya uvuvi haitoshi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwenye Bunge hili linalokuja tunaleta Muswada ambao pamoja na mambo mengine unatambua uvuvi huu haramu kwamba ni kosa la uhujumu uchumi, ambao litashughulikiwa na ile Mahakama ya Mafisadi, hii ni *commitment* kubwa sana. Hivyo naomba Waheshimiwa muikubali hii, ili Serikali iendelee na hoja hii, ila tunatambua kabisa kwamba hoja ya Mheshimiwa Mbunge inapaswa zingatiwe na hata athari anazosisema ni za kweli.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huo ndiyo ushauri wangu kwenye suala hili.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze Dkt. Sware mtani wangu kwa ku-raise hoja ya msingi na kwa kweli kuwa *concerned* sana na mambo ya uvuvi. Hii ndiyo kawaida yake hata kwenye Kamati alikuwa anashawishi jina la Wizara lianze na Uvuvi, Mifugo na Kilimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara tayari hatua ambazo tumeshazichukua tumeunda timu ya pamoja ambayo inahusisha Wizara yetu, inahusisha *Deep Sea Fishing* na inahusisha Jeshi la Polisi kwa ajili ya kushughulikia hatua hizi za *ki-patrol* ambazo zitapunguza mambo haya ya uvuvi haramu hasa wa kutumia hivyo vifaa visivyotakiwa.

Lingine Wizara tunalochukua ni hatua endelevu ambazo zitawafanya watu waweze kupata samaki kwa njia mbadala. Ikumbukwe vijana hawa wanaofanya shughuli hizo za uvuvi haramu wanalazimika kufanya hivyo kwa sababu na uhaba wa samaki, ndiyo maana tunahimiza na tunahamasisha suala la ufugaji wa samaki kwa ajili ya kupata njia mbadala ya kujipatia samaki badala ya kutaka kutumia zana ambazo haziruhusiwi ilimradi tu waweze kupata samaki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninamuomba tu Mheshimiwa Mbunge wala asichukue shilingi hii kwa sababu ndiyo kwanza naanza kazi hii na yeye tukiwa kweye Kamati moja, tuko pamoja kwenye shughuli hii na tutaendelea kushauriana kila siku.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulishakubaliana kwamba tutaenda kujifunza na kwa wenzetu wa Vietnam na mimi kama Waziri mwenye dhamana nilishasema akiwa na suti ya kuenda Vietnam ajiandae tu, lakini la msingi kuliko yote ni kwamba tunatafuta njia za mbadala zitakazotuwezesha kuwafanya vijana wapate njia mbadala za kupatia samaki badala ya kutaka kulazimisha kuvua hata samaki wadogo ambao watafanya waendeleze maisha kwa sababu samaki wamepungua katika upatikanaji wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu suala la hatua za kidoria, tumeshaunda tayari Kamati inafanya kazi na inaendelea na kazi zake na hivi juzi tulikutana kule *Deep Sea Fishing Authority* kwa ajili ya mambo ya boti zierendazo kasi kuzia wale wanaofanya shughuli hizo za uharamia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo tunalipa uzito suala hili kama Serikali. Namuomba Mheshimiwa Mbunge wala asichukue shilingi, lakini namkaribisha kwa sababu yupo kwenye Kamati hii, tutafanya kazi kwa pamoja na tutafanya doria kufuatilia taarifa za papo kwa papo katika maeneo ambayo mambo haya yanafanyika mara kwa mara.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Dkt. Sware.

MHE. DKT. IMMACULATE S. SWARE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naona Mheshimiwa Waziri anani-*bribe* kunipeleka Vietnam lakini bado nataka nisisitizie kwamba inasikitisha kwamba

Serikali haijaona uzito wa hii sekta. Tunapoongelea uvuvi haramu siongelei tu wanaendaje kuvua wale samaki wawili, watatu tunaangalia ujumla wake. Imeshaonekana especially kwenye haya maeneo ya baharini tuna kilometa zaidi ya 1000 za *coastal line*, kuna vijiji kadhaa kuanzia Tanga mpaka Mtwara, hivi ni vijiji vya uvuvi, *livelihood* yao inategemeana na huu uvuvi, sasa kuna wale wachache ambao wamejikita katika kuharibu mazao ya baharini ambao yanaenda kuharibu kabisa haya maisha ya wale wavuvi wanaotegemea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfano tu kwa sasa hivi kijiji cha Songosongo, Kilwa yanapigwa mpaka mabomu 90 kwa siku sasa kwa mwezi hayo ni mabomu mangapi? Yanaharibu area kiasi gani? Tunaongelea *desertification* kwenye bahari na bahari ninasema tena siongelei tu samaki wanaoenda kuvulia wale wachache kilo tano, kilo sita za wavuvi wachache, lakini inaenda kuharibu muundo mzima, *eco-system* nzima au bayonuai yote ya baharini inaharibika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ni miaka mingi hii *issue* imekuwa ikiendelea, hatuoni *commitment* ya Serikali ikiwa-*reflected* hata kwenye bajeti husika, inasema tu tutalifanyia kazi, tutalifanyia kazi inaonesha tu dhahiri jinsi mbavyo sekta ya uvuvi haifuatiliwi, kama tu hii bajeti tunayoiongelea tumepewa *only* siku mbili imeunganishwa na Kilimo, Mifugo, Uvuvi siku mbili, siku moja na nusu ya kuongela hizi changamoto.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo sioni kama kuna *commitment* ya Serikali kwa sababu hata mnavyosema hamsemi ni lini mtaanza au mta-*commit* kiasi gani cha hela ambacho zitaenda ku-*address* hii *issue*. Sasa hivi kwenye sekta tu ya uvuvi kwenye *development fund* waliotupatia hela ni *World Bank through* Mradi wa *SWIOFish* lakini humo ndani hatuoni Serikali imeweka mkono kiasi gani ni *zero budget on that*, halafu hii ni *urgent issue* kwamba unatumia mabomu hili ni kosa sijui wanasheria watanisaidia ni kosa la kijinai, tunaenda kutumia mabomu hii ni vita? Hii *issue* Serikali lazima iingilie isimamishe hili suala.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kusesitiza tena kwa Serikali, sioni *commitment* ni miaka nenda rudi hakuna bajeti kwenye hii sekta na ni sekta ambayo ni muhimu sana. Ahsante, natoa shilingi.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wajumbe naomba kuwahoji sasa wanaoafiki hoja ya Mheshimiwa Dkt. Sware

(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kukataliwa)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Mheshimiwa Doto Biteko.

MHE. DOTO M. BITEKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa nafasi hii. Naanza kwa kumpongeza tu Mheshimiwa Waziri kwa uwasilisho wake mzuri, lakini nataka kupata ufafanuzi wa jambo moja tu. Katika hotuba yake, kwenye kiambatisho cha 12 ameeleza maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya mifugo na Geita wametenga eneo moja tu lakini ukiangalia eneo ambalo lina mifugo mingi sana ni Wilaya ya Bukombe ambako zaidi ya Mifugo laki mbili hawana mahali pa kulishiwa, jambo hili linawafanya wafugaji wa Wilaya ya Bukombe watoroshe mifugo yao na kuwaingiza kwenye hifadhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba ufafanuzi kutika kwa Mheshimiwa Waziri, ni hatua gani za haraka zitachukuliwa kwa kipindi hiki kuwapatia maeneo wafugaji wanaoishi kando kando ya hifadhi hii hususani Wilaya ya Ushetu, Mbogwe, Bukombe, Biharamulo na kadhalika. Nakushukuru.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, UVUVI NA MIFUGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kutolea ufafanuzi hoja ya Mheshimiwa Mbunge kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kabisa kwamba kuna changamoto nyingi zinazowakumba wafugaji wa Bukombe na maeneo jirani. Kama tulivyosema katika hotuba yetu, Serikali sasa kuliko wakati wowote ule, imejidhatiti kuhakikisha kwamba tatizo la uhaba wa ardhi kwa upande wa wafugaji linapata suluhu. Namna ya kupata ardhi ni suala ambalo ni mtambuka, Wizara inashirikiana pamoja na Wizara zingine ikiwepo Wizara ya Ardhi, Maliasili, TAMISEMI, kama alivyosema Mheshimiwa Waziri majadiliano yanaendelea ndani ya Serikali ya namna bora ya kufanya hivi, huku tukitilia maanani kwamba kuna masuala ya sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, moja ya njia ambazo tunafikiria na kama nilivyosema majadiliano yanaendelea, kuna maeneo mengi nchini ambayo yamepoteza *potential*, yamepoteza thamani ya uhifadhi ambayo yangeweza kufaa kwa wafugaji. Tayari Wizara ya Maliasili imeshabainisha mapori tengefu 16 kati ya 42 yaliyopo nchini kwamba ni moja kati ya maeneo ambayo tungeweza kuyatafutia matumizi mengine, vilevile nimweleze Mheshimiwa Mbunge kwamba Wizara ya Ardhi nayo na nafikiri mnaiona kasi ya Mheshimiwa Lukuvi pamoja na Naibu wake ya kujaribu kubainisha mashamba pori, maeneo mengine ambayo hayajaendelezwa ili kuweza kuyachukua na hatimaye kurudisha kwenye matumizi na matumizi haya ni pamoja na kuwapa wafugaji ambao kwa kweli wana matatizo makubwa sana ya ardhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu suala la kufanya kwa dharura. Kama alivyosema Mheshimiwa Waziri leo, tuna mpango wa kuongea na Wizara ya

Maliasili kuhakikisha kwamba changamoto ambayo ipo Bukombe kwa wale wafugaji waliopo kwenye hifadhi kwamba wanakotoka kusiwe na tatizo la kuleta migogoro na mapigano na wakulima. Nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba linafanyiwa kazi, yeye mwenyewe anajua kwamba kuna nia ya dhati katika Wizara, Serikali ni moja tunajaribu kulitafutia ufumbuzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nieleze pia katika mikakati hiyo, Wizara ina nia ya dhati na mikakati imeendelea ya kutafuta ardhi mbadala na kuzisajili, kuzihifadhi na kuzilinda kwa ajili ya wafugaji. Katika mikoa ambayo wafugaji wanahamia kwa sasa tunaongea na Mamlaka za Mikoa na Wilaya ili kuona ardhi zinatengwa lakini zaidi tutaendelea kuimarisha miundombinu na huduma za mifugo katika maeneo ya wafugaji kwa maeneo ambayo wanaishi sasa ili wasipate kichocheo au sababu ya kuhama na kwenda kwenye maeneo mengine, vilevile kwenye maeneo wanayohamia kujaribu kuweka utaratibu mzuri wa kuhakikisha kwamba wanapata ardhi.

Vilevile nimahakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba Serikali kama wote mnavyoona ni Serikali ambayo kwa kweli inafanyakazi kwa kujituma zaidi kuhakikisha kwamba maslahi ya watu wetu hasa wa hali ya chini yanatiliwa maanani, kwa hiyo tunaposema kwamba tuna lengo hilo amini tu kwamba siyo siasa. Tunayoyasema haya tayari yapo kwenye mipango yetu na tutayatekeleza. Nashukuru sana.

MWENYEKITI: Waheshimiwa tunaendelea sasa ni Mheshimiwa Magdalena Sakaya.

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante, nipo kwenye vote hiyo hiyo ya 10. Wakati nachangia na kutoa Maoni ya Kambi ya Upinzani Bungeni, nilizungumzia hoja muhimu sana ya migogoro ya wafugaji na wakulima na wawekezaji na hifadhi ambayo kwa kiasi kikubwa nilielezea ni namna gani ambavyo imekuwa ina-cost maisha ya watu, maisha ya mifugo, pia kuleta mtafaruku kwenye jamii kiasi kwamba watu hawakai salama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba nitangulie kusema kwamba kama sitapata majibu sahihi nitakamata shilingi ya Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge hili kwa miaka kumi nimekaa humu ndani, tulishaletewa kero nyingi na tumeona maumivu na mateso ya watanzania kwa muda mrefu. Bunge lililopita tuliunda Kamati Teule ya Bunge, mimi nilikuwa mmoja wapo wa Wajumbe wa Kamati hiyo. Tulizunguka mwaka mzima ndani ya nchi hii kila mahali. Tukasikiliza kero za wakulima na vilio vyao, kero za wafugaji na vilio vyao, wawekezaji na makundi yote pamoja na hifadhi, tukawa na wataalam, tukaleta Bungeni *comprehensive report* ambayo kwa namna yoyote ingeondoa matatizo yote na mateso na vifo vya watu vinavyotokea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge lilikuja na maazimio, Serikali ikapewa ndani ya miezi sita walete ripoti Bungeni kutekeleza yale maazimio tisa tuondokane kabisa na maumivu na mateso ya wafugaji yanayotokea katika nchi hii. Jana kwenye hotuba yangu tulipenda kujua ni maazimio mangapi yametekelezwa mpaka leo kwa sababu ripoti iliwasilishwa mwaka jana mwezi wa nne, leo ni mwezi wa tanoni mwaka na zaidi na Bunge liliazimia ndani ya miezi sita iletwe ripoti ya kuonesha Maazimio mangapi yamefanyika na mangapi bado.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nipate majibu sasa ni maazimio mangapi ya Bunge yametekelezwa na Serikali mpaka leo ili tujue tunapoendelea kuzungumzia matatizo ya kero za wafugaji na wakulima angalau Serikali ni mangapi yamefanyiwa kazi. Nakushukuru. *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, UVUVI NA MIFUGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujibu hoja ya Mheshimiwa Sakaya kama ifuatavyo:-

Kwanza nimhakikishie tu kwamba tusikate tamaa kwa sababu kuna mambo mengi ambayo huko nyuma tulikuwa tunaamini kwamba hayawezekani kufanyika lakini tayari yamefanyika katika Serikali hii. Kwa hiyo tusitumie *experience* ya nyuma kujaji uwezo wetu wa kuleta mabadiliko kwa watu wetu, nikuhakikishie kwamba vitu ambavyo tunapanga tutatekeleza. Mheshimiwa Sakaya anafahamu wazi kwamba mimi mwenyewe tayari nimechukua hatua na kufika Jimboni kwake Kaliua kwa ajili ya kushughulikia changamoto za wafugaji, nazifahamu na tumeweka mkakati wa kushughulikia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu ni nini kimetekelezwa kuhusu ripoti ile ya migogoro ya ardhi, tayari kuna mengi ambayo yapo kwenye mkakati na mengine yameshatekelezwa lakini kama nilivyosema ni suala la mtambuka, mengi ni masuala la kisheria, kwa hiyo inachukua muda. Kitu kikubwa kilichopendekezwa na ripoti ile ya migogoro ni suala la kutenga maeneo. Tayari zoezi lile linaendelea baadhi ya Mikoa tayari wametenga maeneo, kwa mfano Mkoa wa Katavi umeshatenga hekta 30,000, tayari mipango hii inafanyiwa kazi.

Vilevile niseme kwamba kama ambapo nimesema hapo nyuma, lengo letu ni kuhakikisha kwamba migogoro hii ya wafugaji inaisha, lakini ni suala lazima tuseme ukweli haliishi *overnight* kwa sababu ni suala ambalo linahusisha taasisi nyingi za Serikali, linahusisha mambo ya sheria na zingine nyingi zinahusisha upatikanaji wa fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, nimeleza kwamba tuna lengo la kwamba mbali na kutenga fedha kwa ajili ya maeneo ya wafugaji tunahitaji kuweka miundombinu na huduma za mifugo, yote yanahitaji fedha tuna nia ya

kuhakikisha kwamba tunatekeleza haya, kwa hiyo Mheshimiwa Mbunge aamini kwamba mabadiliko yanawezekana na tayari mengine ameshayaona.

Kuhusu Kaliua, nimfahamishe Mheshimiwa Mbunge ni moja kati ya maeneo ambayo yanapendekezwa kutenguliwa kuwa *game control area* kuwa pori tengefu. Kaliua jimboni kwake kuna *game control area* ni moja kati ya maeneo yanayofikiriwa kutenguliwa na tutaongea na wenzetu wa maliasili ili tuweze kutumia kwa ajili ya wafugaji.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Sakaya.

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nishike shilingi. Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, tunayo Maazimio tisa na Maazimio tisa hayafanani! Kila moja lina utaratibu wake, angalau kwa mwanafunzi umempa maswali tisa angalau akajibu mawili akaja kwamba angalau kati ya yale tisa mawili haya mwalimu anasema angalau mengine yanafanyiwa kazi. Mheshimiwa Naibu Waziri anasema kwamba tuna imani matatizo haya yataisha, kwa *speed* hii ya mwaka mzima, hakuna taarifa hata Azimio moja ambalo limekamilika, tunaweza kuondoa migogoro hii?

Mheshimiwa Mwenyekiti, sizungumzii habari ya Kaliua tu, matatizo ni makubwa kweli, baada tu ya ripoti ya Bunge hapa na Serikali kupewa maazimio yalitokea mauaji hapa Kambala – Morogoro, tukasema kama ripoti ingekuwa imefanyiwa kazi yale mauaji yasingetokea. Kuna mfugaji pale mbuzi wake wameuawa karibu 72 kwa sababu Serikali inachelewa kuchukua hatua, kwa hiyo sikubaliani kwa *speed* hiyo wanayoenda nayo na ninaomba nikamate shilingi, Waheshimiwa Wabunge waweze kuchangia hoja hii, hatuwezi kwenda kwa utaratibu huu tukaweza kuondoa migogoro ya mifugo, wafugaji na wawekezaji ndani ya nchi hii. Nakushukuru.

MWENYEKITI: Huku tunachukuau, Mheshimiwa Jaffo, Mheshimiwa Ramo na Mheshimiwa Mabula, Mheshimiwa Upendo, Mheshimiwa Salim, wanatosha tunaanza na Mheshimiwa Suleiman Jafo. Mheshimiwa Upendo, Mheshimiwa Salim, inatosha. Tunaanza na Mheshimiwa Jafo.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MIKOA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesikiliza kwa makini sana hoja ya dada yangu Mheshimiwa Magdalena Sakaya lakini nikimfahamu kwamba mwana *TAPAFE* mwenzangu hili suala analijua vizuri sana, kilimo na wafugaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninataka nimshawishi Mheshimiwa Magdalena Sakaya, kazi kubwa anayoifanya Waziri wa Kilimo na Mifugo toka apewe dhamana hii, Watanzania na Wabunge wote mnafahamu jinsi gani Mheshimiwa Mwigulu Nchemba kwa muda wake wote ameweza ku-devote

kwa ajili ya matatizo haya. Imani yangu kubwa ni kwamba anayefanya kazi, tumsaidie na tumshauri ili mambo yaweze kwenda vizuri zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnina imani kwa jinsi ofisi yake ilivyojipanga na anachozungumza ndicho anachokifanya, anamaanisha hicho! Mimi namuamini tumpe muda akae vizuri, hili jambo la kilimo na wafugaji tatizo lake ni kubwa zaidi. Ninakuomba sana dada yangu Magdalena Sakaya tumpe nafasi Waziri wa Kilimo na bahati nzuri hii ndiyo bajeti yake ya kwanza anaitengeneza sasa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tutakuwa na muda mzuri wa kutosha wa kumpima mara baada ya bajeti yake kuitishwa mwakani ametekeleza vipi yale aliyoazimia, lakini kwa sasa ninakuomba sana hili suala la shilingi bwana, watu wanasema usimtie gundu mapema, mwachie shilingi yake akafanye kazi kwa ajili ya Watanzania. Ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Upendo.

MHE. UPENDO F. PENEZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipatia fursa hii. Nami pia ninaunga mkono hoja ambayo imetolewa na Mheshimiwa Magdalena Sakaya ya kwamba Serikali inaonekana kabisa haina nia ya makusudi ya kuweza kuwasaidia wafugaji katika maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni vema Bunge lako Tukufu likafahamu suala la ng'ombe ni suala pia la maisha ya watu kama ambavyo watu wengine wanafanya shughuli zao kwa maana ya uvuvi, lakini pia kuna watu ambao maisha yao wanaoa kwa ng'ombe, wataishi kwa ng'ombe, wanazika kwa ng'ombe na hayo ndiyo maisha yetu. Katika hali hiyo, katika sehemu ya Ngara kuna sehemu ambapo Serikali kwa makusudi imefukia ng'ombe 820 lakini pia katika maeneo ya Bukombe, Mkoa wa Geita na maeneo mbalimbali ya Mkoa wa Geita wananchi hawana amani na ng'ombe wao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia Serikali katika hii bajeti nzima ya maendeleo ambayo imetolewa haina nia ya makusudi katika kuwasaidia watu wanaofanya ufugaji, hata ukiangalia katika *veterinary services* mmetoa shilingi bilioni moja katika nchi ambayo tunasema kwamba tuna ng'ombe na Tanzania ni watatu duniani kwa idadi kubwa ya ng'ombe, lakini Serikali inatoakiasi cha shilingi bilioni moja tu!

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata ukiangalia miradi mingine kama *research*, na tunasema wafugaji wapunguze idadi ya ng'ombe lakini kwenye pesa ya *research* mmetoa bilioni moja na milioni mia sita hamsini, hatuwezi tukafika popote na hatuwezi tukawasaidia hata hayo maeneo yakipangwa, bila *research* za makusudi kufanyika ili mifugo hii iweze kuwanufaisha Watanzania.

Kwa hiyo, ninaunga mkono suala hili, kwamba Serikali lazima ioneshe *commitment* ya kuongeza pesa ili tuweze kupanga maeneo, wafugaji kupata maeneo lakini pia vilevile kusaidia masuala kama *research* ili kuweza kuboresha mifugo yetu katika maeneo yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, shsante sana, naunga mkono hoja. (Makofi)

NAIBU WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII: Mheshimwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa fursa na mimi niweze kutoa mchango wangu kwenye hoja hii ambayo iko mezani sasa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa naomba nimpongeze Mheshimiwa Magdalena Sakaya kwa hoja hii mahsusi ambayo ukweli wake unatokana na kuwa na uchungu na nia njema ya kutatua kero zinazowahusu wananchi, siyo wa Jimbo lake tu peke yake lakini ni kwa Watanzania wote kwa ujumla wanaoguswa na changamoto ambazo tunazizungumzia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda niwakumbushe Wabunge wenzangu kwamba asubuhi Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali alisimama akasema jambo ambalo nitalifafanua na nadhani pengine linaweza likatupa mwelekeo vizuri zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Bunge la Kumi hoja hizi zinazohusu migogoro mbalimbali, inayohusu wafugaji na wakulima, inayohusu wafugaji na wakulima wote kwa pamoja au upande mmoja na Hifadhi za Taifa na migogoro mingine ya aina yoyote inayohusiana na ardhi ilifanyiwa kazi, kwanza na Kamati ya Kisekta lakini pia ilikuwepo Kamati Teule kama ambavyo Mheshimiwa Sakaya amesema kulikuwa na mapendekezo mbalimbali mengi ya aina tofauti yalitolewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukikumbuka alichosema Mwanasheria Mkuu wa Serikali asubuhi ni kwamba yote yale ambayo yalikuwa yamewekwa kama mapendekezo, Mheshimiwa Rais wa Awamu ya Nne aliunda Tume ya Kimahakama ili kuweza kuyashughulikia yale matatizo yote kwa ujumla wake na kuweza kutafuta namna ya kuweza sasa Kitaifa kutatua matatizo haya mara moja na tusahau matatizo haya kwa kiwango kikubwa yanayohusiana na matatizo ya ardhi, ufugaji na wakulima, akasema kwamba baada ya muundo ule wa Tume ile ambayo ilikamilisha kazi yake vizuri na baada ya kukamilisha kazi yake vizuri Tume imegawa majukumu mbalimbali kwa Wizara mbalimbali; Wizara ya Maliasili na Utalii, Wizara ya Ardhi, lakini pia Wizara ya Mambo ya Ndani, TAMISEMI ili kila aina ya changamoto na ufumbuji uliopendekezwa kama unakuwa uko chini ya Wizara fulani au sehemu fulani ya Serikali hii kila mmoja amepewa jukumu la kuweza kutekeleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli umepita muda lakini lazima tukumbuke kwamba kumekuwa na *transition* kutoka kwenye Serikali moja kwenda Serikali nyingine, sasa katika Awamu hii ya Tano nitawakumbusha pia kwamba hata nia ya Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, rejea hotuba yake hapa Bungeni ya kuzindua Bunge, changamoto tatu alizozitungumzia kubwa nisiseme zile nyingine mbili, lakini moja aliyoisema kwa uchungu mkubwa sana ilikuwa ni kuhusu migogoro ya ardhi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimwa Rais alitoa mwelekeo, mimi ninayemsaidia Waziri kusimamia sekta mojawapo ya Maliasili na Utalii nakumbuka tu, nina *bullets* tatu lakini mojawapo kubwa ni ya namna ya kumaliza migogoro ya ardhi inayohusiana na wakulima na wafugaji hasa ile inayogusa Hifadhi za Taifa.

Sasa niwaombe Mheshimiwa Sakaya pamoja na wale wengine ambao walimuunga mkono katika hoja hii, kwamba tuipe fursa Serikali iweze kutekeleza mapendekezo sasa ambayo yamegawiwa katika Kamati mbalimbali maana hatuwezi kuzitungumzia nyuma wakati tunasema sasa hivi tayari tumefika hatua fulani, basi kwenye hatua hiyo ambayo tumefika sasa ndiyo sasa tuipe Serikali fursa ya kuweza kuyashughulikia katika hii hatua mpya ambayo tumefikia, hatua ambayo baada ya Tume ya Mahakama kuwa imekamilisha kazi yake na kugawa ule mgawanyo, nasi tutaweza kukamilisha changamoto hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

MWENYEKITI: Mheshimiwa inatosha, muda wako umeisha ahsante.

MWENYEKITI: Haya, tunaendelea na Mheshimiwa Masoud Salim.

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru. Na mimi naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Magdalena Hamis Sakaya juu ya tatizo la Serikali kutokuwa makini juu ya kuondoa migogoro hii ya wakulima na wafugaji, Mheshimiwa Sakaya alikuwepo katika Kamati Teule, Kamati ambayo iliundwa na ikachukua muda na ikatumia fedha nyingi za Serikali lakini ndani ya maazimio hayo cha kusikitisha hakuna hata maazimio mawili ambayo yamefanyiwa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Naibu Waziri wakati anajibu anasema tusitumie *experience* ya Serikali iliyopita. Mimi sitaki kubishana kwenye mambo mengine, Mheshimiwa Naibu Waziri, Serikali ni ile ya Chama cha Mapinduzi, leo waliopo ni Mawaziri wapya, tuna imani na ninyi kwamba mnaweza pengine mkabadilisha hii hali ilivyo, lakini tatizo hasa tunachohitaji na naungana na Mheshimiwa Sakaya kwamba mkakati wa ziada wa Serikali kwanza kuweza kutekeleza yale maazimio ambayo tayari yapo, maazimio ambayo yataondoa migogoro ya

wakulima na wafugaji. Binafsi nimefika Kaliua, nimefika Luganjo Mtoni, nimefika Shela ambapo wafugaji kule wale wa Mwanza (wasukuma) walipata shida kweli kule Luganjo Mtoni na Shela na ng'ombe wao walipigwa hata risasi kwa kipindi kile, Kukawa kuna matatizo makubwa. Sasa iwapo tumefika wakati kwamba yale maazimio hayafanyiwi kazi, tunaona kwamba Serikali bado haiko makini na tatizo hili ni kubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vyovyote itakavyoonekana, Serikali lazima itupe jibu sahihi, mkakati wa ziada wa kuandaa mazingira ya kupatikana kwa fedha ili fedha hizi ziende kwenye kutekeleza maazimio yale ambayo yakifanyiwa kazi basi migogoro baina ya wakulima na wafugaji basi yataondoka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maumivu haya ni makubwa, vifo vimetokea, tumejifunza sana. Hivi ni kwanini Serikali hamuandai mazingira? kifo kwa binadamu mmoja kupotea kutokana na migogoro hii, tuandae mazingira yaliyo mazuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naungana na Mheshimiwa Sakaya, Serikali itupe majibu sahihi kabisa kuondoa migogoro hii. Nashukuru.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mabula.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru kwa kunipa fursa kuchangia katika hoja hii iliyoletwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza niunge mkono Waziri husika kwa namna ambavyo ameleta suala hili na kuomba pesa ili tuweze kumpa nafasi afanye kazi.

Naomba niseme tu kwamba Mheshimiwa Sakaya anayo hoja ya msingi na kwa sababu alikuwa ni mmoja wa wanakamati kipindi kilichopita, pia Mheshimiwa Sakaya kwa sababu migogoro hii ya wakulima na wafugaji ardhi iko ndani yake na haikwepeki, ni mmoja wa wanakamati kwenye ile Kamati ya Bunge ya Nyumba, Ardhi na Maendeleo ya Makazi. Tumesema kama Wizara ili tuweze kupata suluhu ya kudumu ya muda mrefu, suala hili ni mtambuka! Siyo la Wizara ya Kilimo peke yake, siyo la Wizara ya Ardhi peke yake na wala siyo la Wizara ya Maliasili au TAMISEMI peke yake, tunatakiwa kukaa Wizara hizi tatu tuweze kuona kama ni migogoro ambayo inaingiliana na maeneo oevu, migogoro inayoingiliana na maeneo ya hifadhi, tuone namna bora ya kuweza kutatua ili ku-solve katika hatua hiyo moja kwa moja. *(Makofi)*

Wakati huo huo mipango ya matumizi bora ya ardhi kama ambavyo Naibu Waziri amezungumzia, tayari wameshaanza kutenga maeneo. Kwa hiyo,

tukiweza kubainisha kwanza chanzo, kila migogoro ile iliyopo haifanani kuna ambao wanagombana na walioko kwenye misitu, kuna wale wanaogombania malisho, kuna wale walioko kwenye maeneo tengefufu, kwa hiyo ile migogoro pia haifanani. Kwa hiyo, tukishajua chanzo cha mgogoro katika eneo moja moja tutapata *solution* ya kudumu na hatuwezi kuipata kwa Wizara moja peke yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo ninaomba tuwape nafasi Wizara husika waweze kufanya kazi yao, wakati huo mimi kama mwenye dhamana pia ya ardhi tunayo kazi ya kufanya kuhakikisha migogoro inakwisha, hebu tuungane pamoja ili tuwape nafasi wafanye kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mheshimiwa Sakaya arudishe shilingi hiyo ili tumpe Waziri afanye kazi yake. Ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashukuru Waheshimiwa wenzangu ambao wameunga mkono hoja hii. Niseme tu kile alichokuwa anakisema Mheshimiwa Masoud kwamba hakuna azimio hata moja lililotekelezwa, hiyo siyo kweli kwa sababu nina *summary* hapa yenye maazimio hayo tisa na yapo ambayo yameshafanyiwa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, moja likiwepo lile la kupima, moja ya maeneo yaliyoelekezwa yapimwe yalikuwa ni Kiteto ambapo kulikuwa na mgogoro tayari yalishapimwa. Kulikuwa na migogoro pale Morogoro katika Kata ya Kambala tayari kulishapimwa, kumepimwa Katavi na maeneo mengine upimaji unaendelea. Kwa hiyo hilo limeshafanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kulikuwa na azimio lingine ambalo lilikuwa linahitaji udhibiti wa uswagaji holela wa mifugo katika sheria ndogo ndogo za Halmashauri tayari limeshafanyika, sasa hivi mtu akitaka kuswaga mifugo ni lazima kwanza aoneshe barua ya kule anakopeleka kwamba amepokelewa, kwa maana hiyo kuna *space* ya kuweza kuifikisha mifugo hapo, hiyo ni hatua nyingine ambayo tayari imeshachukuliwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ilikuwa ni kutenga njia za kupitishia mifugo kwenda kwenye malisho, hiyo ni hatua nyingine ambayo imeshachukuliwa kwenye kila Mabaraza ya Madiwani ambapo Waheshimiwa Wabunge ni Wajumbe mnatakiwa kukaa kusisitiza hilo kwa sababu kwenye sheria tayari tulishapitisha kwamba watu wasilime wakafunga njia zote huku wakijua mbele kule kuna mto ambao maji yale yanatumika kwa matumizi tofauti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeyataja machache tu lakini yako na mengine ambayo yanaendelea kufanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Sakaya jambo hili la migogoro ya wakulima na wafugaji wala halihitaji sauti kubwa sana ya kulisemea, kwa sababu sisi hapa unaotona kwenye Wizara hii tumekulia kwenye jamii hiyo ya wafugaji. Mimi bila mifugo nisingefika hapa, nimesoma kwa fedha za mifugo. Hili jambo linalohusu wafugaji halihitaji *notice* ni jambo ambalo nimelifanyia kazi tangu nikiwa mdogo. Kwa Naibu wangu ndiyo kabisa usiseme hata asome afike wapi bila mifugo bado hataonekana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maana hiyo, kwa kuwa hatua zile zinaendelea kuchukuliwa, na sasa mtakumbuka nilipopewa tu dhamana hii nilikutana na Wabunge wanaotoka maeneo ya wafugaji na nimeendelea kwenda maeneo kwa maeneo kwa ajili ya kuyatambua na yale maeneo. Hata hivi tunavyoongea Mheshimiwa Sakaya tulishakubaliana kwamba tutafika Jimboni kwako kuona yale maeneo ambayo wafugaji wanaweza wakapatiwa. Nategemea baada ya bajeti hii, nilishakutana na viongozi wa Chama cha Wafugaji kuwapa jukumu la kubainisha mapendekezo ya yale maeneo, kwa sababu mimi kama Waziri siwezi nikayajua kila maeneo yanayofaa kwa malisho. Kwa hiyo, baada ya hapo tutakuwa na kitu ambacho kiko *very comprehensive*, ambacho kinaweza kikatoa majawabu ya kudumu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maana hiyo ninamuomba tu Mheshimiwa Mbunge wala asitoe hiyo shilingi arudishe tu, baada ya hapo kwa sababu na yeye anatoka eneo la wafugaji tutakapokutana na viongozi wa wafugaji atakuwepo na tutapanga pamoja hizo hatua ambazo tutakuwa tunapendekeza ili baada ya hapo nikishapata taarifa zote hizo zilizo kamili niweze kushirikiana na wenzangu wa Wizara zingine ili tuweze kupata jawabu hilo la kudumu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inachukua hatua na kwetu hilo ni moja ya jambo ambalo tunataka tulifanyie kazi kwa sababu tunaiona hiyo ni sekta ambayo inaweza ikabadilisha maisha ya wafugaji na ikawa sehemu ya kulifanya Pato la Taifa liweze kukua.

Kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge nakuomba rejesha hiyo shilingi, nitakukaribisha kwenye vikao vya wafugaji pia tutaenda maeneo kwa maeneo ya wafugaji, Majimbo ambayo yana wafugaji ili tuweze kujionea maeneo hayo. Suala la fedha lisiwasumbue sana. Suala la kwanza linalotakiwa ni maeneo yajulikane.

Mimi nilishasema kama fedha haipo tutatembea kwa mguu na tutaweka alama za asili za kuweka mnyaa kwamba kuanzia hapa eneo hili litakuwa la

wafugaji. Kwa hiyo la kwanza ni kukubaliana kwamba eneno hili linafaa kwa matumizi ya malisho na tutakuwa tumeshakubaliana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hatua nyingine tumesema ni suala la maji. Nimesema hapa na nashukuru sana Wabunge wengine tayari wameshaitikia kwamba Wizara itumie *resources* zilizopo kwa kushirikiana na Wizara ya Ulinzi tutumie magreda ya Wizara ya Ulinzi, tutumie magreda yaliyoko kwenye umwagiliaji, maeneo ambayo Halmashauri zitasema yanafaa kwa mabwawa tuweze kuchimba. Nimpongeze sana Mheshimiwa Mtuka amesema zoezi hilo likianza yeye mwenyewe atachangia shilingi milioni tano. Ninaamini tukishatatua suala la malisho, tukatatua na suala la maji tutakuwa tunapata majawabu ya kudumu ya suala hilo ambalo Mheshimiwa Sakaya amelisema.

Mheshimiwa Sakaya nakuomba urejeshe tu ile shilingi lakini tunahitaji sana ushirikiano wako utakapoenda kwenye utekelezaji wa jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Magdalena Sakaya.

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimshukuru Mheshimiwa Waziri kwa kiasi fulani majibu yake yamenifikisha mahali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa Serikali itoe *commitment* kwamba lini italeti taarifa hapa Bungeni kuonesha angalau katika yale maazimio lipi limefika wapi, ili tujue Wabunge kwamba kama alivyosema tayari kuna watu ambao amewatoa wale viongozi wa wafugaji wanaainisha maeneo tupate taarifa Bungeni, ili kwa sababu nasi ni Wabunge tufuatilie. Kwa hiyo, ninachoomba *commitment* ya Mheshimiwa Waziri ni kwamba atuambie ni lini sasa atakapoleta taarifa hapa Bungeni kwa Wabunge kuelezea kila Azimio linakwendaje na limefikia hatua gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya hapo nashukuru, shilingi yake nitamrudishia ili kufanya kazi za Serikali. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa jinsi tulivyojipanga na wale viongozi wa wafugaji kwanza tulisema tukiwaita wote kwa siku moja watakuwa wengi hatutasikilizana, kwa sababu maeneo ya Lindi yanaweza yakawa tofauti na ya Bunda. Kwa hiyo, tumesema tutaita kwa Kanda, tulichosema kwa sababu na yeye yuko hapa na atashiriki kwa vile anatoka eneo la wafugaji, tunategemea kutumia kipindi hiki hiki cha Bunge

kukutana na viongozi hawa wa wafugaji. Kwa hiyo kwa sababu tuko hapa hapa, hili la kwanza la kubainisha na kukutana na wafugaji tutalimaliza katika Bunge hili, kwa sababu ndiyo kipindi ambacho tutaweza kuwapata Wabunge wa kila eneo. Baada ya hapo hatua hiyo ikishaisha, hatua itakayofuata itakuwa ni ya mawasiliano ya Kiserikali kwa sababu kama Waziri wa Kilimo ama Waziri wa Maliasili ama Waziri mwingine wa TAMISEMI, ama wa Waziri wa Ardhi hawezi tu akatamka akasema kuanzia leo anzeni kuchungia hili eneo hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, taratibu za kisheria zinataka Kamati zile za ardhi ziweze kuridhia kwamba hili linaenda hivi, halafu kuanzia ngazi za vijiji halafu ndiyo ifike Taifani. Kwa maana hiyo nimhakikishie tu atakaloshuhudia katika Bunge hili ni hatua ya kwanza hii ya kubainisha maeneo, katika Mabunge yanayofuata kufuatana na ratiba za Kibunge na taratibu ambazo Kamati ya Uongozi huwa zinaweza kupanga sisi kutoa Kauli ya Serikali kuelezea jambo lolote ni kama Kiti kitakavyosema tu tutaweza kusema hivyo. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Waziri tunaendelea sasa tunakwenda na Mheshimiwa Mwanne Mchemba,

MHE. MWANNE I. MCHEMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Mimi pia mshahara wa Mheshimiwa Waziri, lakini sitoi shilingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati ninachangia kwa maandishi nilizungumzia kero ya tumbaku kwa uchungu, Waheshimiwa Wabunge wenzangu wa Tabora walizungumzia kwamba Mkoa wa Tabora ni maskini sana wakulima wetu hawana mahali pengine pa kusemea zaidi ya hapa, kwa nini nasema hivyo? Tozo za tumbaku ni nyingi sana pembejeo haziendi kwa wakati, masoko wanapanga wenyewe kwa kuwaonea wananchi, hakuna soko la uhakika kwa sababu Serikali ilijitoa ikawaachia wanunuzi.

Kwa hiyo wanatutesa sana, hatuna amani, leo nataka Waziri atuthibitishie Wanatabora maana yake Tabora inalima asilimia 60 ya tumbaku na inaleta mapato makubwa sana katika nchi hii, leo Waziri atuthibitishie je, yuko tayari kulisimamia soko la mwaka huu, ili watu walipwe pesa zao kwa wakati na soko liende kwa wakati?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninamheshimu sana Waziri lakini naomba Serikali leo itoe *commitments* za uhakika kuhakisha wakulima wa tumbaku wanalelewa na Serikali. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze Mheshimiwa Mwanne Mchemba kwa hoja yake ya msingi ambayo inaendana na hali halisi inayotokea Tabora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze tu kwa kusema kwamba jambo hili Mheshimiwa Mbunge alishanielezea hata kabla ya hapa, na Mheshimiwa Mama Sitta alishanielezea na Wabunge wengine wanotokea Mkoa wa Tabora, pia jambo la aina hiyo, alilielezea Mheshimiwa Sixtus Mapunda linalohusiana na tozo nyingi akiongelea mambo ya tumbaku lakini pia na kwenye kahawa, niwahakikishie Wabunge wote wenye hoja ya aina hii, kwanza kwenye mambo ya makato kama nilivyosema tumejidhatiti tunachofanya sasa hivi ni kuunganisha taarifa kati ya Wizara yetu ya Kilimo pamoja na Wizara ya Fedha pamoja na TAMISEMI. Ikumbukwe hivi vitu vinavyohusu makato vingine vinaangukia TAMISEMI lakini vingine vinaangukia kwenye Sheria Mama ambayo itakuwepo kwenye *Finance Bill*. Hivyo hilo tutachukua hatua na ninaamini tutakapokuwa tunapitisha *Finance Bill* Waheshimiwa Wabunge mtaona baadhi ya mabadiliko kwenye mambo haya na kadri ambavyo tutakubaliana kwa sababu ninyi ndiyo mnaoamua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu kusimamia soko nitalisimamia na tayari nilishatoa maelekezo, Waheshimiwa Wabunge walichangia wakaelezea kuhusu madaraja mengi kwenye tumbaku, nilishaelekeza bodi iyapunguze madaraja yale kutoka kwenye 72 nilitaka yarudi mpaka kwenye 50 wakaniambia ukiyarudisha sana yatapunja tumbaku iliyo nzuri, hoja ile niliikubali kidogo, walisema ukiunganisha sana tumbaku ya kiwango cha juu na ile ya kiwango cha chini ni rahisi mtu kuihukumu kutokana na yale majani yatakayokuwepo juu pale, akachukulia kwamba tumbaku yote pale ni mbaya. Kwa hiyo, tunapunguza madaraja yale tutarejea kutoka kwenye 70 kuja kwenye 60 na hili la kusimamia soko tunasimamia kwa kuongea na wenzetu hawa ambao wako kwenye mkono wetu wa bodi na wale wanaoweka madaraja kuhakikisha kwamba wakulima wetu hawanyonywi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tunaenda na njia endelevu za kuendelea kutafuta wanunuzi ili kuweka ushindani katika tasnia hiyo kama ambavyo Serikali tayari ilishafanikisha kuongeza wale wa kutoka Japan jitihada hizo hazijaisha na kuna jitihada zingine ambazo mmesema Serikali tuendeleo nazo na sisi tumekubali za kutafuta kiwanda ambacho sasa kitakuwa kule Tabora na ndugu yangu hapo Mwanomkazi ameshaendelea na hizo kazi halali na Wizara tutaendelea kumpa ushirikiano na msukumo ili kuweza kuhakikisha kwamba wakulima wetu wanapata faida kutokana na jasho wanalovuja kutokana na kazi kubwa ya kilimo wanachokifanya. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mchemba.

MHE. MWANNE I. MCHEMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nashukuru kwa majibu mazuri aliyoyatoa Mheshimiwa Waziri lakini pia nimwombe je, yuko tayari kufuatana na mimi na Wabunge wote wa Mkoa wa Tabora ili kwenda kujiridhisha jinsi soko linavyoanzishwa Tabora? (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Tabora ni majirani zangu lakini vile vile nimewahi kuwa mlezi wa kichama wa Mkoa wa Tabora na nimewa-miss sana walikuwa wananipa ushirikiano. Kwa hiyo Waheshimiwa Wabunge niwahikikishie tutatafuta weekend moja tukimaliza session ya Jumamosi, na kwa kuwa llani ya uchaguzi ya CCM ilishatekelezwa vizuri sana ni barabara ya lami tunaenda tunafanya mkutano, tunawahi maswali na majibu hapa Dodoma, nipo tayari tutapanga ratiba hiyo twende.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 1002 Finance & Account.....Sh.1,502,965,000

Kif. 1003 Policy & Planning.....Sh.1,262,477,000

(Vifungu vilichotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif.1004 Agriculture Training Institute.....Sh. 8,165,633,000

MWENYEKITI: Mheshimiwa Masoud.

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninakushukuru. Nipo katika Subvote 1004 na niko katika item 221000 Travel -In Country ukurasa 269. Kwa kuwa umuhimu wa mafunzo mimi ninaelewa vizuri kwa kitengo hiki ningependa tu kupata maelezo ya ziada mfumo mzima ukiangalia kwenye Subvote ya 1004 kuanzia mwanzo mpaka mwisho, tofauti ya mwaka 2016 na 2015 hakuna hata sehemu moja ambapo fedha zake zimeongezeka. Sasa ningependa kuelewa tu kwamba katika safari za ndani za kikazi ambazo zimepangwa na ongezeko hata kama ni dogo la shilingi milioni 17 niambiwe mkakati au ziada hii, zaidi imelenga mahsusi kwa nani zaidi, naomba ufafanuzi wa ziada.

MWENYEKITI: Mheshimiwa mtoa hoja.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ongezeko ambalo analiona ambalo ni tofauti na bajeti nzima kwa ujumla ni kwa sababu hii ni idara ya mafunzo kwa hiyo kwa namna tulivyojipanga mwaka

huu tunategemea kwamba wataalam wetu wawe wanasafiri zaidi kwenda vijijini na mikoani kwa ajili ya kutoa mafunzo.

Vilevile kwa ujumla wake nilitolee ufafanuzi kwamba kwa nini kuna punguzo kubwa sana kwenye maeneo karibia yote. Kama mlivyofahamu mwaka huu tumejitahidi sana Serikalini kutenga fedha nyingi kwa ajili ya maendeleo, kutoka asilimia 27 mpaka 40. Sasa katika Wizara tumejitahidi sana kujibana katika fedha za matumizi ili tuweze kupata fedha za maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif.1005 Internal Audit UnitSh. 339,396,000
Kif.1006 Procurement Mgt. UnitSh. 579,252,000

(Vifungu vilichotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif.1007 Gvt. Comm. UnitSh.290,432,000

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso.

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Naomba ufafanuzi kwenye kifungu kidogo 220800 *Training -Domestic* katika mwaka wa fedha 2015/2016 ilitengwa milioni 12, na mwaka 2016/17 inatengwa milioni 63 inaonekana ni ongezeko kubwa sana na mmesema ni Serikali ya hapa kazi tu mnaenda kubana matumizi lakini ukiangalia matumizi ya *Training Domestic, Travel In Country* yanaongezeka sana tofauti na kipindi kilichopita, sasa sijui kwa nini mnafanya ongezeko kubwa kiasi hiki?

MWENYEKITI: Mtoa hoja.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, vifungu hivi kama alivyosema Mheshimiwa Naibu Waziri, *Training In Domestic* kwa Wizara yetu tunalenga mambo mengi, kwa sababu hata kwenye kilimo kwa sasa na Wabunge waliochangia kwa michango yao ya maandishi walielezea teknolojia mpya ya kulima kutumia eneo dogo, mmojawapo ni Mheshimiwa Joyce Mukya, katika mchango wake wa maandishi alielezea kilimo cha kutumia *green houses* ambazo hakikutumii shamba lakini ni teknolojia mpya na hii lazima tutumie wataalamu wetu kwa ajili ya kuelekeza namna ya kulima vema na kuweza kuvuna.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia tunategemea kushirikiana na wenzetu wanaofanya tafiti katika usambazaji wa taarifa na tulikuwa tunapanga hata tufanye kitu kama kampeni ya kuzunguka katika baadhi ya maeneo kuhamasisha matumizi ya mbegu bora, pia na kuwafundisha wakulima matumizi ya mbegu bora hizo. Kwa hiyo, mafunzo hayo ya ndani hayahusishi watu kwenda kukaa darasani wataalam kwa wataalam kujifunza bali ni kwenda kuwafundisha watu wetu. Hilo ni eneo moja tu la kilimo tutasikia hata upande wa kwenye uhimilishaji ni lazima watu wanaofanya hivyo kuwe na watu ambao wamekuwa *trained* kwa ajili ya kufanya shughuli hizo ndugu Mwenyekiti.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif.1008 *Legal Unit*Sh. 354,370,000
Kif.1009 *Mgt. Information Systems Unit*.....Sh. 363,382,000

(Vifungu vilichotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif.1010 *Environmental Mgt Unit*.....Sh. 298,516,000

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti, ningeomba Mheshimiwa Waziri kwenye *Subvote 1010* lakini hoja yangu ni kwenye *item 221000* pale pale ili kuepusha malalamiko ambayo yapo, kila wakati ambapo fedha hizi zinatengwa lakini unaambiwa hazikidhi haja na wahusika wenyewe hawako *serious* katika kufanya shughuli hii. Katika *Travel in Country* kwa mara hii ili kuepusha migogoro ile ambayo imetokea ama iliyopita juu ya shughuli nzima hizi za mazingira na hali yake ya pamoja kuna ongezeko la shilingi milioni 25, je, Serikali ndio mkakati wenu huu, mnadhani kwamba inaweza kukidhi haja juu ya malalamiko ambayo yamekuweco tangu kipindi kilichopita? Naomba ufafanuzi

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kwamba hatutamaliza mambo yote ndani ya siku moja, kwa misingi ya bajeti tumepangilia fedha kufuatana na shughuli ambazo tumezipanga na nimwambie Mheshimiwa Mbunge kwamba kiasi hicho atupitishie tu tuna uhakika kwamba tutafanya majukumu haya ambayo tumejipangia na yataletwa ufanisi na yeye ataona.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 2001 *Crop Development*Sh. 52,365,523,000

MHE. MOHAMED O. MCHENGERWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nipate ufafanuzi kutoka kwa Mheshimiwa Waziri, ukiangalia zao la nazi linapotea hapa nchini na sijaona taarifa yoyote ikizungumzia zao la nazi ambalo lingeweza kusaidia nchi yetu kwa mambo mengi, naomba nipate taarifa kutoka kwa Mheshimiwa Waziri.

MWENYEKITI: Mtoa hoja.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimpongeze Mheshimiwa Mchengerwa pamoja na Mheshimiwa Zaynab Vulu kwenye mchango wake wa maandishi wenzetu wa Pwani hawa ambako wali hauliwi bila nazi, wamelisema kwa nguvu kubwa jambo hili na nilimwona Mheshimiwa Abuu Jumaa akitikisa kichwa wakati hoja inakuja, niwahakikishie tu kwamba kufuatana na jinsi walivyopaza sauti kwenye jambo hili mimi na wataalam wangu tutalipa uzito unaostahili na tunapomaliza Bunge hili na lenyewe tutaweka kwenye mazao ambayo tunayaweka kwenye uendeshaji wa kisasa ili Mheshimiwa Mbunge aweze kuridhika lakini pia na Watanzania waweze kunufaika na zao hilo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ruth.

MHE. RUTH H. MOLLEL: Mheshimiwa Mwenyekiti. *Subvote 2001 Kifungu 229900 Other Operating Expenses*, nimeangalia takwimu zilizoko hapa mwaka 2014/2015 kifungu hiki kilitengewa milioni 49 tu, lakini mwaka 2015/2016 kilitengewa bilioni 4.625 nimestaajabu kuona mwaka 2016/2017 kifungu hiki kinatengewa shilingi milioni kumi tu. Kama ilifaa kifungu hiki kitengewe bilioni 4.625. Mheshimiwa Waziri atanielea kwamba ni namna gani ata-survive kama kifungu hiki kilistahili mwaka jana kupata bilioni nne na mwaka huu ni shilingi milioni kumi tu. Naomba ufafanuzi.

MWENYEKITI: Mtoa hoja.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tofauti ambayo anciona Mheshimiwa Mbunge ni katika hali ya kawaida ya Wizara kujaribu kubana matumizi ili fedha nyingi ziweze kupatikana kwa ajili ya maendeleo. Sisi tulivyojipanga haitaathiri utendaji wa kitengo husika na shughuli husika, lakini tulichofanya ni kwamba kuna baadhi ya *activities* ambazo unaweza kufanya kwa ku-*combine* fedha zinazotolewa kwenye vote mbalimbali, kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge asiwe na wasiwasi, Wizarani tumejiridhisha kwamba hii haitakuwa na athari yeyote.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 2002 *Agricultural Mechanization*.....Sh. 746,873,000

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 2003 *Agr. Land Use Planning & Mgt.*.....Sh. 734,207,000

MWENYEKITI: Mheshimiwa kule

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Kifungu 2003 swali langu ni kwamba kuna *Subvote* ambapo pesa ya *Travel in Country* 2014/2015 ilikuwa shilingi milioni 23, mwaka 2015/2016 ilikuwa milioni 85 na 2016/2017 imeshuka tena kuwa shilingi milioni 24. Lakini hapa ndipo ambapo watendaji na wataalam wanaweza kwenda kule kushirikiana na Halmashauri za Wilaya kuhakikisha mipango ya matumizi bora ya ardhi inafanyika. Sasa huu upungufu wa fedha kwa zaidi ya mara mbili ambao tunauona kwenye mwaka wa fedha unaoombewa pesa, wakati migogoro ndiyo inaendelea na kauli ya Waziri muda mfupi uliopita inasema atakusanya wafugaji na wakulima kuja kujadili, inaashiria kwamba kimfumo hatujipangi kwenda kuhakikisha tunapanga vizuri hiyo mipango ya matumizi ya ardhi, ingawa tuna ahadi ambazo zinatoka hapa Bungeni, ambazo ni za jumla za kuwakutanisha wadau.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba maelezo kwa Waziri!

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Mukasa kwa jinsi anavyofuatilia masuala haya ya migogoro. Nakumbuka hata kule Benako wananchi wake walionesha wana imani kubwa sana na yeye.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu Wizara katika maeneo mengine mkiona kuna maeneo ya fedha kupungua tunajaribu kuwa *realistic!* Yaani tusiende na *figures* ambazo katika vipindi vingine hazikuwa zimetolewa! Kuna fedha zilizotengwa na kuna fedha zilizotolewa. Kwa hiyo, makadirio yetu tume-*scale up* kutoka kwenye fedha zilizotolewa na kwa maana hiyo, utaratibu ambao tunautumia wa kushirikiana na wenzetu wa TAMISEMI ambao wao wako kulekule na watakapokuwa wanashughulikia migogoro hiyo itakuwa sehemu ya kazi yao, tumeona kwamba, tutenge fedha hii halafu kazi zitafanywa na sisi tutatapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Mukasa atakubaliana na mimi kwamba kwa Mkoa wa Kagera tu tayari Sekretarieti ya Mkoa ilishatengeneza taarifa na mapendekezo ya namna ya kutengeneza matumizi bora ya ardhi kwa Mkoa wa Kagera. Ni moja ya Mkoa ambao tayari taarifa ilishafika mpaka kwa Waziri Mkuu na Waziri Mkuu alishatupa sisi maelekezo, kwa hiyo, ni moja ya

eneo ambalo tunafanya utaratibu wa kukamilisha utekelezaji wa ripoti za aina hiyo, ambazo uanzilishi wake umetekelezwa kule kule na watu ambao wako kulekule ambako kufanya hivyo wao wako kazini kwa hiyo, hizi fedha ni za mafuta na vitu vidogo vya kutembea kwenda katika maeneo husika.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Magdalena!

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Niko kwenye kifungu kidogo cha 220800, *Training in Domestic*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii *Vote ni Vote ya Agriculture Land Use Planning and Management*. Tunayo shida kubwa sana ya kilimo ambacho hakifuati utaratibu, kulima milimani, pembeni mwa kingo za bahari, inasababisha *destruction/erosion* na vitu vingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kuna elimu ambayo haitolewi, wananchi wengi hawajui wakilima milimani walimeje! Nilikuwa nategemea kifungu hiki ndiyo cha kwenda kutoa elimu kwa wananchi wasilime milimani kwenye kingo za mito, kwenye kingo za mifereji, ili kuondokana na tatizo kubwa la kuchukuliwa kwa udongo na kupelekwa kwenye maeneo ya bondeni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa kuna sifuri! Kweli, tunakwenda kwenye kilimo tunachokitaka?

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Sakaya ana hoja ya msingi, lakini niseme tu kwamba kwenye utaratibu huu wa *D-by-D* Maafisa Ugani wako TAMISEMI, wanaripoti TAMISEMI na kazi zao wanazotumwa wanakuwa *assigned* kutoka Halmashauri. Kwa hiyo, sisi ambao hatuwatumi hatuwiki fungu lao kwa hiyo, fungu lao linapatikana kwenye upande wa wale wanaowatuma. Kwa hiyo, kwetu hapa tunapunguza yale majukumu ambayo yanaingiliana katika kupunguza matumizi yanayofanywa na wale watu wengine ambao wanafanya hivyo, kama ambavyo tutaona na upande mwingine, zamani mambo ya maafa tathmini yake ilikuwa inafanywa kwa Waziri Mkuu, inafanywa kwenye *NFRA*, inafanywa na kwenye kilimo! Lakini utaona kwa sasa hivi wakishafanya upande wa Waziri Mkuu wanatoa maelekezo kwamba, kuna sehemu tathmini ilishafanyika kwa hiyo, hakuna haja ya kuweka *parallel expenditure* kutoka katika taasisi tofauti tofauti.

MWENYEKITI: Kifungu hicho kinaafikiwa?

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 2004 *Plant Breeders' Unit*.....Sh. 185,602,000
Kif. 2005 *Irrigation and Tech. Services*.....Sh. 0

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila ya mabadiliko yoyote)

Kif. 3001 *Research Dev*.....Sh. 17,314,197,000

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Kifungu 220800 cha *Training*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona pale hawajatenga fedha na tumejaribu hapa kuonesha *concern* ya kutokuwa na ubora wa mbegu kwa hiyo, inaonekana kuna tatizo pengine katika masuala ya utafiti. Sasa kama watafiti hawa-*train*, tutawezaje kupata mbegu bora wakati hawa-*train*? Nilikuwa nataka maelezo kwa nini Mheshimiwa Waziri, hapa kuna sifuri katika *training*?

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimpongeze Mheshimiwa Kangi kwa *concern* yake ya utafiti. Kweli, utafiti ni chemichemi ya kupata mazao yaliyo bora, lakini tu niseme kwenye maeneo haya ambayo yanahusisha utafiti wana programu zao ambazo zinakuwa za ndani kwa ndani kwenye vyo vyenyewe na sisi kama Wizara tuna kitengo chetu ambacho kina-*supplement* mafunzo ambayo yanaendeshwa na taasisi hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kwa upande wa taasisi kwa taasisi pia, tuna programu ambayo iko *parallel* ambayo inahusisha utaratibu wa kwao ambao unahusisha na *write up* kwa mazao *specific* ambayo wanaendelea nayo na yanakuwa yanapata *sponsorship* kufuatana na kitu ambacho wameshaki programu kwa ajili ya kukifanya. Kwa hiyo, kwa mazingira hayo na ya ufinyu wa bajeti, hatupangi tu kila wakati kila mtu bila kuwa na malengo mahsus kwa ajili ya kufanya mafunzo ya aina hiyo.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. *Sub Vote* hiyo ya 3001 *Research Development*, lakini kasma ndogo ya 220300 *Fuel, Oils and Lubricants*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia mwaka wa fedha 2015/2016 hii Idara muhimu sana ilitengewa shilingi 131,790,000, lakini kwa mwaka huu wa fedha 2016/2017 naona wametenga shilingi milioni 23 tu! Sasa ni matumaini yangu kwamba lazima hawa *researchers* waweze kuzunguka kufanya tafiti, ili kuweza kuhakikisha mipango ambayo wanakuwa wamepanga katika hizi sekta

zinaenda. Ni kwa nini fungu hili limetengewa shilingi milioni 23 tu? Nilitarajia kwamba kwa mwaka huu ingeweza kuongezeka!

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana, nimweleze tu Mheshimiwa Mbunge kwamba hili nalo ni katika *spirit* hiyo hiyo ya kubana fedha, ili nyingi zipatikane kwa ajili ya maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimhakikishie kwamba hamna athari yoyote katika utafiti kwa sababu tulichofanya na labda angenisikiliza ingemsaidia sana; ni kwamba kwa mfano wakati mtafiti anaposafiri kwenda kwenye *route* fulani anapitia vituo katika *route* hiyo badala ya kwenda kwenye *route* moja na kurudi halafu wakati mwingine anaenda kwenye nyingine. Kuna njia nyingi ambazo tumetumia ndani ya ofisi ili kuweza kubana matumizi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, imekuwa ni kilio cha muda mrefu sana cha Bunge hili pamoja na wananchi kwamba, Serikali ijaribu kubana na kuacha matumizi ambayo siyo ya lazima ili fedha ziweze kupatikana kwa maendeleo. Hili tunakuhakikishia halina athari yoyote, tumeweza kuangalia kwamba tunaweza tukafanya utafiti bila kikwazo chochote.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, unavunja Kanuni.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 5001 – *National Food Security*.....Sh. 21,433,116,000

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tupo huku!

MWENYEKITI: Haya, Mheshimiwa huyu hapa na wewe, wawili!

MHE. HAMIDU H. BOBALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Nahitaji maelezo ya Mheshimiwa Waziri kwenye *Sub Vote 5001, Item yenyewe ni 270600, Current Grant to Non-Financial Public Units. Trend* inaonesha 2014/2015 ilikuwa shilingi bilioni 123, 2015/2016 shilingi bilioni 33 iliongezeka! mwaka huu bilioni 20 imeshuka!

Mheshimiwa Mwenyekiti, *justification* ya kushuka huku ni ipi? Ningependa kupata maelezo ya kwa nini imeshuka, ime-drop, kutoka shilingi bilioni 33 mpaka shilingi bilioni 20?

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Fungu hili kama ambavyo nimesema tunaenda na *figure* halisi kutokana na jinsi ambavyo *disbursement* imekuwa ikifanyika katika vipindi vilivyopita. Katika

kipindi hiki kufuatana na majukumu yaliyobainishwa kwa taasisi zetu hizi namuomba Mheshimiwa Mbunge aridhie, hiki ndicho kiwango ambacho tumeona kitatekeleza majukumu ya mwaka wa fedha huu na kushuka kwake ni kutokana na bajeti, pamoja na majukumu ambayo yamebainishwa katika kutekeleza majukumu haya.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila Mabadiliko yoyote)

Fungu 99 - Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

Kif. 1001 *Admn. and HR Mgt*.....Sh. 3,692,584,400
Kif. 1002 *Finance and Accounts*.....Sh. 1,199,199,000

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 1003 *Policy and Planning*.....Sh. 454,177,900

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

MBUNGE FULANI: Taarifa! Taarifa! Mheshimiwa Mwenyekiti!

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, wameruka votes!

NDG. NEEMA MSANGI- KATIBU MEZANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nitarudi kifungu hicho.

Kif. 1003 *Policy and Planning*.....Sh. 824,279,000

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 1004 *Livestock Research&Planning*.....Sh. 18,901,387,000

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Ninapenda kufahamu Kifungu cha 210500, *Personal Allowance In Kind*, imeongezeka kwa asilimia za kutosha tu mpaka milioni 129 wakati *salaries* zimepungua kutoka milioni 10 mpaka milioni 6! Ni nini *justification* ya kuongezeka Kifungu hiki wakati mishahara imepungua kutoka milioni 10 mpaka milioni 6? Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ongezeko hili ni kutokana na idadi ya wafanyakazi ambao wanategemea kuchukua likizo mwaka huu ambao circle yao ya likizo ni mwaka huu na siyo mwaka jana. Nashukuru.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 1005 Gvt Comm. Unit.....	Sh. 184,307,900
Kif. 1007 Internal Audit Unit.....	Sh. 182,880,800
Kif. 1008 Procurement Mgt Unit.....	Sh. 454,177,900
Kif. 1009 Legal Service Unit.....	Sh. 134,024,100
Kif. 1010 Information Comm. and Tech.....	Sh. 269,466,400
Kif. 7001 Veterinary Services.....	Sh. 6,451,417,800
Kif. 7005 Veterinary & Council of Tanzania.....	Sh. 245,776,100
Kif. 8001 Animal Productioun.....	Sh. 3,749,528,674
Kif. 9001 Fisheries Development Div.....	Sh. 6,222,677,800
Kif. 9002 Aquaculture Dev. Division.....	Sh. 1,424,605,126

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Fungu 24- Tume ya Maendeleo ya Ushirika Tanzania

Kif. 1001 Admin and HR Mgt Division.....	Sh. 2,110,232,000
Kif. 1002 Finance and Accounts.....	Sh. 28,280,000
Kif. 1003 Planning Monitoring and Eval.Unit.....	Sh. 32,000,000
Kif. 1004 Government Comm. Unit.....	Sh. 14,740,000
Kif. 1005 Legal Service Unit.....	Sh. 10,373,000
Kif. 1006 Procurement Mgt Unit.....	Sh. 11,000,000
Kif. 1007 Information Comm. Technology.....	Sh. 29,000,000
Kif. 1008 Internal Audit Unit.....	Sh. 11,520,000
Kif. 1009 Research and Training Unit.....	Sh. 18,100,000
Kif.4001 Coop. Promotion & Coord. Section.....	Sh. 85,064,000

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 4002 Coop. Micro Finance Section.....	Sh. 30,940,000
--	----------------

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Niko kwenye programu hiyo ya 406.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiki ni Kifungu ambacho kinahusiana na suala la *inspection*, niko kwenye Kipengele cha *communication* na *travelling*, kumewekewa sifuri! Shida kubwa tuliyonayo kwenye ku-*inspect* ni kukosekana kwa fedha hata mafuta ya watu kwenda ku-*inspect* hivi vyama vya ushirika na ndiyo maana vyama vingi vya ushirika vipo kwenye hali mbaya. Ni kwa nini hakujawekwa hata shilingi hata ya mafuta ya kwenda kutembelea vyama hivi vya ushirika?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo tofauti anayoiona Mheshimiwa Mbunge ni kwa sababu zamani *inspection* vilevile ilikuwa inahusisha masuala ya utaalumu elekezi, lakini sasa hivi kwa sababu ya kubana bajeti tumezileta ndani ya watumishi wenyewe wa Tume ya Ushirika, ikiwa ni pamoja na *extension* yao sasa kwenda kwenye Warajisi Wasaidizi katika *level* ya Mkoa, vilevile katika *level* ya Wilaya. Kwa hiyo, hakuna athari yoyote ambayo itatokea, itafanywa na ofisi yenyewe. Nashukuru sana.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila Mabadiliko yoyote)

Kif. 4003 *Regional Coop. Offices*.....Sh. 6,800,000
Kif. 4004 *Coop. Marketing and Inv. Sect*.....Sh. 16,700,000
Kif. 4005 *Registration Service Section*.....Sh.32,940,000
Kif. 4006 *Insp. and Spvn. Serv. Sect*.....Sh. 2,457,232,000

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

MIPANGO YA MAENDELEO

Fungu 43 - Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

Kif. 1003 *Policy and Planning*.....Sh. 5,479,128,000

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

MBUNGE FULANI: Ukurasa wa ngapi?

NDG. NEEMA MSANGI- KATIBU MEZANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni ukurasa wa 68, Fungu 43, Kitabu cha Maendeleo.

Kif. 1004 *Agriculture Training Institute*Sh. 816,687,000

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kifungu kidogo 2221 *Agriculture Training Insutitute* imetengewa shilingi milioni 460, mwanzo wakati tunapita kitabu cha matumizi, Waziri alikuwa anajibu pale kwamba, mmebana fedha za matumizi ya kawaida na mmeelekeza kwenye maendeleo na bila shaka hivi ni vyuo vyetu vya kilimo, na inawezekana labda ni Chuo cha Arusha pale Kilimo na Mifugo, sina hakika sana lakini bado inaonekana fedha hizi ni kidogo kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kwa nini sasa Serikali imetenga fedha kidogo kiasi hicho wakati tunahitaji hivi vyuo vyetu vya kilimo viweze kuwezesha na kutoa wataalam wa kutosha?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimjibu Mheshimiwa Mbunge Kwamba, tofauti anayoiona ni kwamba fedha za Vyuo zinakuwa kwenye Bajeti ya OC, kwa sababu ni *re-current*, yaani zinapangwa kwenye mwaka. Tunapozungumzia Maendeleo tunamaanisha fedha ya miradi ambayo kwa zaidi ya mwaka mmoja, kwa hiyo ipo fedha ya vyuo ya *Training Institutes* kwenye fungu ambalo tulishamaliza katika maana ya kwamba katika OC. Kwa hiyo hii hapa ni kwa ajili maendeleo, miradi ambayo inaendelea zaidi ya Mwaka mmoja. Kwa hiyo siyo kwamba haipo fedha kwenye vyuo vyetu.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 1009 *Mgt., Information syst. Unit*Sh.100,000,000

(Kifungu kulichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 2001 *Crop Dev.*.....Sh. 5,261,000,000

MHE. UPENDO F. PENEZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hiki kifungu cha *Crop Development* lakini pia ukiangalia katika kitabu cha *randama* ambacho mimi ninacho, inaonesha kwamba Wizara itashiriki kufundisha wale ambao ni wakulima wadogo wadogo katika maeneo yao ili waweze kufundisha sehemu nyingine. Sasa ningependa kujua kutokana ya kwamba wanawake ndiyo wana asilimia 80 ya wazalishaji wakubwa katika maeneo hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, je, katika hayo maeneo ya wakufunzi na kufundisha hayo maeneo ili waweze kuzalisha, suala la *gender* limezingatiwa?

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Wabunge vijana walilisemea kwa sauti kubwa jambo la *gender* pamoja na vijana kama mlivyomsikia Mheshimiwa Mariam Mzuzuri jana na Mheshimiwa Upendo ameendelea kulisema na alisema na kwenye Kamati litazingatiwa na

baada ya mifano ile kuleta matunda mazuri, hata miaka inayofuata tutaendelea kuongeza kutenga fedha kufuatana na tija ambayo itakuwa imepatikana.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 2002 Agri. Mechanization.....Sh. 1, 536, 450,000

Kif. 2003 Agri. Land Use Planning and Mgt..... Sh. 6,345,935,000

Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yeyote)

Kif. 3001 Research Dev. Sh. 907,616,000

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kifungu 4495 *East Africa Productivity Program*, katika mwaka huu wa fedha naona hakuna fedha yoyote iliyotengwa, lakini mwaka jana ilitengwa shilingi bilioni 2.5 . Tungepata maelezo kwa nini haijatengewa fedha?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, sababu ya mwaka huu kutokuwa na fedha kwa ajili ya fungu hili ni kwa sababu mradi huu umefungwa. Iitakiwa uishe 2015 kwa hiyo mwaka huu hatukupanga kwa sababu mradi hauendelei tena, ahsante.

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru, takribani miaka 30 iliyopita zao la mchikichi Mkoa wa Kigoma tuliwapa mbegu watu wa Malaysia na zao lile limekuwa likifanya kazi vizuri sana na kuingizia uchumi nchi ile, lakini cha kusikitisha na Wabunge wa Mkoa wa Kigoma tumekuwa tukipiga kelele miaka mingi kwa nini zao la mchikichi linakosa Bodi ambayo itakuwa na *strategic plan*, itakayosaidia zao hili kuweza kufanya vizuri na kuchangia uchumi wa Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mazao kama tumbaku ambayo *sometimes* yanaathiri haki za watu, afya za watu, mapafu, lakini yanapewa vipaumbele katika nchi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kujua je, katika hii fedha ya *Research Development*, zao la Mchikichi litafanyiwa utafiti kwa mwaka huu?

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kati ya mambo ambayo Serikali tunayapa uzito ni pamoja na mazao haya ambayo tunatumia fedha nyingi sana kuagiza bidhaa nje. Izingatiwe kwamba tunatumia zaidi ya bilioni 500 kwa ajili ya kuagiza mafuta ya kula. Sasa kama ambavyo

alisemea sana Mheshimiwa Mlata ya alizeti, na Mheshimiwa Sabreena pamoja na Mheshimiwa Zitto Kabwe wamekuwa wakisemea ya michikichi, sisi kama Wizara tunaweka uzito kwenye utafiti lakini pia tunaunga mkono hamasa, kuhamasisha wananchi waweze kulima mazao haya kwa ajili ya kujitegemea, kwa ajili ya mafuta ya kula.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa taarifa tu ambazo tunazo tayari Wabunge kutoka Mkoa wa Kigoma, akiwemo Mheshimiwa Serukamba, Mheshimiwa Vuma na Mheshimiwa Daniel Nsanzugwanko wanaandaa kila familia ipande michikichi isiyopungua 136 ili kuweza ku-capture ile fedha ambayo ilikuwa inaenda kwa ajili ya uagizaji wa bidhaa hii kutoka nje ili iweze kwenda kwa vijana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Mkoa wa Singida, Mheshimiwa Allan Kiula na Mheshimiwa Kingu na wenzake wa Majimbo ya Manyoni yote mawili wamekuwa wakisemea kuhusu alizeti kwa ajili ya mafuta yanayotokana na alizeti ili kama Taifa tuweze kujitegemea kwenye mafuta. Kwa hiyo tunaunga mkono na kwenye hili la utafiti tutaendelea kuliunga mkono. Ninakushukuru

(Kifungu kulichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

Kif. 5001 National Food Security.....Sh. 80,080,681,000

MHE. KANGI A. K. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye hilo fungu la 4496, suala la uzalishaji wa mchele, miradi hii hakuna fedha za ndani hata shilingi moja zilizotengwa, zote shilingi bilioni 2.3; tunategemea kutoka nje. Sasa wasiwasi wangu ni kwamba tunaweza tukawa Taifa la kuendelea kuagiza mchele kutoka nje, wakati hapa ndani tunashindwa kuwekeza shilingi zetu za makusanyo ya ndani hata shilingi moja. Kwa hiyo nilikuwa naomba maelezo kutoka kwa Mheshimiwa Waziri, jinsi alivyo na uhakika wa fedha hizi kutoka kwa wahisani ambapo hakutenga shilingi hata moja kwenye fedha za ndani.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kama anavyosema Mheshimiwa Kangi Lugola kwamba mpunga ni moja kati ya mazao ambayo tunatakiwa kutilia maanani. Lakini nimweleze tu kwamba nchi yetu kwa sasa ni nchi ya pili katika ukanda wa Afrika Mashariki Kusini mwa Afrika kwa kuzalisha mchele. Tunazalisha zaidi ya tani milioni mbili kwa mwaka na mradi huu ni moja kati ya miradi ambayo imesaidia sana kuongeza uzalishaji wa mchele. Vilevile nimweleze tu kwamba kutengwa fedha za nje kwa ajili ya mradi haimanishi kwamba haijapewa kipaumbele. Bajeti yetu bado tunapata fedha kiasi fulani hata kama ni kidogo kutoka nje lakini haimaanishi kwamba unakuwa umetoa kipaumbele kidogo kama ukiweka fedha za nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mara nyingine kwa miradi ambayo imekuwa ikiendelea na ambayo ina uhakika wa fedha ambayo imeshatengewa fedha haina shida kama inafadhiliwa kutoka nje. Lakini ilimradi tu kwamba sehemu kubwa ya kilimo chetu sasa hivi hakiendeshwi na fedha za nje, nashukuru sana.

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Mkoa wa Kagera kuna tatizo la ugonjwa wa mnyauko kwa migomba na ndizi ndiyo chakula kikuu cha Mkoa wa Kagera, sasa kwa sababu kifungu hiki kinahusiana na *Food Security* (usalama wa chakula) ambao siyo tu kukusanya mahindi na mchele mpaka wakati wa dharura, ni pamoja na kuhakikisha zao ambalo linaangamia linainuliwa...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mukasa kifungu gani hicho?

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni 5001 kwa ujumla wake, *Food Security*...

MWENYEKITI: Hapana lazima uwe *specific*.

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu, *Agriculture Sector Development Program*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia kiasi cha fedha kilichowekwa kwa ujumla wake lakini ukitazama kwamba kuna Mkoa kama Kagera ambao chakula kikuu kinaondoka sasa. Inaashiria kwamba hakuna nia thabiti ya Wizara kwenda kutazama yale mazao *specific* ambayo yanaonekana kuna uatarishi kwamba kuna haja ya kuweka nguvu kuyainua. Tunaomba Wanakagera tusikie kauli ya Serikali.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mambo hayo yanahusisha mazao yaliyoathirika nimpongeze Mheshimiwa Mukasa amelisema hapa, Wizara tume-*take note* jambo la aina hiyo pia limetokea katika Mkoa wa Njombe kule, Makete kwa ndugu yangu Mheshimiwa Norman Sigala na kwa ndugu yangu Mheshimiwa Hongoli na kwa ndugu yangu Mheshimiwa Ngalawa katika upande wa viazi mvingo. Kwa hiyo, Wizara tumelipokea na wataalam wetu watasambaa kuhakikisha kwamba wanapata majawabu yake ili kuweza kuchukua hatua za haraka kunusuru hali ya aina hiyo.

(Kifungu kulichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote).

Fungu 99 - Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

Kif. 1003 Policy and Planning	Sh. 350, 000,000
Kif. 1004 Livestock Research & Training Inst.....	Sh. 1,650,000,000
Kif. 7001 Veterinary Services.....	Sh. 1,000,000,000
Kif. 8001 Animal Production.....	Sh. 3,000,000,000
Kif. 9001 Fisheries Dev. Division.....	Sh. 5,369,160,000
Kif. 9002 Aquaculture Dev.....	Sh. 4,504,055,000

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote).

NDG. NEEMA MSANGI - KATIBU MEZANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kutoa taarifa kwamba, Kamati ya Matumizi imemaliza kazi yake.

(Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa tukae, mtoa hoja taarifa! *(Makofi)*

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa taarifa kwamba Kamati ya Matumizi imeyapitia Makadirio ya Matumizi ya fedha ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Fungu 43, Fungu 24 na Fungu 99 kwa mwaka wa fedha 2016/2017 kifungu kwa kifungu na kuyapitisha bila mabadiliko. Hivyo basi, naomba sasa Bunge lako Tukufu liyakubali makadirio hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

(Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali yalipitishwa na Bunge)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, hoja imeungwa mkono, kwa hiyo sasa natangaza kwamba Makadirio ya Matumizi ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi yamepitishwa na Bunge hili. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge napenda nichukue fursa hii kumpa pongezi za dharti kabisa Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi pamoja na wasaidizi wake wote na mimi nawatakiwa kila la heri katika utekelezaji wa Bajeti yao. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, hapa kuna tangazo moja, Wabunge wote wa CCM wanatakiwa mara baada ya kuahirishwa kwa kikao cha Bunge, tuelekee kwenye kikao chetu cha caucus kama tulivyopanga haraka. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kwa vile kwa siku hii ya leo shughuli za Bunge zimemalizika kwa hiyo naahirisha Bunge hili hadi kesho siku ya Alhamisi, tarehe 5 Mei, 2016 saa tatu asubuhi.

*(Saa 11.57 jioni Bunge liliahirishwa hadi siku ya Alhamisi,
Tarehe 5 Mei, 2016 Saa Tatu Asubuhi)*